

รายงานของสาขาวิชาศศิลป์ 2 ครั้งมีการกล่าวถึงบทบาทของภัณฑารักษ์ไว้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และงานศิลปะว่าเหมาะสมเพียงใดในการนำเสนอทรรศการชื่อ “ที่นี่+ตอนนี้” บริเวณถนนไม่ตรีจิตต์ นักวิจารณ์ที่ร่วมเสนอแนะนิทรรศการครั้งนี้หลายคนแสดงความเห็นว่า ภัณฑารักษ์ซึ่งเป็นชาวต่างประเทศอาจไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของพื้นที่สำหรับจัดนิทรรศการมาก่อนล่วงหน้า งานศิลปะจึงไม่สามารถสนองโจทย์เรื่องการ “นำศิลปะเข้าสู่ชุมชน” ได้อย่างเต็มที่แม้ว่าการใช้พื้นที่ของชุมชนเมืองในครั้งนั้นจะเป็นนวัตกรรมที่น่าสนใจก็ตาม

นอกจากนี้ ในการเสนอแนะนิทรรศการเรื่อง “ตายก่อนดับ การกลับมาของมนเทียร บุญมา” มีการแสดงความเห็นเรื่องบทบาทหน้าที่ของภัณฑารักษ์ว่า ควรมีแค่ไหน กรณีการสร้างผลงานของมนเทียร(เสียชีวิตแล้ว)ขึ้นใหม่จากการต้นแบบหรือภาพร่าง ซึ่งในฐานะนักวิจารณ์ประเด็นนับได้ว่าเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องซึ่งให้ผู้ชมรับรู้ โดยทำให้ลายเป็นประเด็นสารานะ ถึงแม่นักวิจารณ์อาจจะไม่สามารถตัดสินได้ว่าสิ่งที่สร้างใหม่นั้นดีหรือไม่ดี แต่ข้อมูลที่เป็นกิจสาระจะย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ชุมงานสำหรับชื่นชมศิลปะรวมทั้งประเมินค่าด้วย

- 5.1.8 ผลกระทบต่อผู้สร้าง เป็นที่น่าเสียดายว่า การสร้างผลกระทบต่อผู้สร้าง จากกิจกรรมที่สาขาวิชาศศิลป์ได้ดำเนินการ โดยเฉพาะการเสนอการวิจารณ์นิทรรศการยังไม่มีความชัดเจนนัก กิจกรรมการนำเสนอแต่ละครั้งโครงการไม่ได้เชิญศิลปินเข้าร่วมฯ และตัวศิลปินก็เลี่ยงเข้าร่วมนำเสนอตามรายการด้วย ดังนั้นการสร้างผลกระทบต่อผู้สร้างด้วยกิจกรรมมุขปาฐะเหล่านี้คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะเป็นเพียงการพูดคุยในกลุ่ม ย่อมไม่ได้ยินถึงหูศิลปิน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่า การวิจารณ์ในรูปวัฒนธรรมลัทธิณั่น่าจะส่งผลกระทบแก่ศิลปินได้ เนื่องจากเป็นงานวิจารณ์ที่อยู่ภายใต้สื่อที่เผยแพร่ กว้างขวางและคงอยู่ได้เป็นเวลานาน ถึงแม้ผลการวิจัยการรับการวิจารณ์ จะบ่งชี้ว่ามีการรับงานวิจารณ์น้อยมากในกลุ่มศิลปินผู้สร้างก็ตาม ประเด็นนี้จึงน่าจะทำการศึกษาต่อว่า การวิจารณ์ลายลักษณ์ที่สามารถสร้างผลกระทบต่อศิลปินผู้สร้างได้นั้น น่าจะเป็นการวิจารณ์ในลักษณะไหน

ภาค 2". ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 เมษายน-มิถุนายน 2546) เช่นกรณีข้อ 5.1.6.3 ที่ภัณฑารักษ์นิทรรศการ “อัตลักษณ์ ประเทศไทยวัฒน์” มีเกณฑ์การคัดเลือกผลงานของศิลปินสำหรับนิทรรศการครั้งนั้นว่า จะต้องมีคุณค่าทางศิลปามากกว่าความถูกต้องทางการเมือง โดยที่ผู้ประเมินคุณค่าเหล่านั้น ก็คือตัวภัณฑารักษ์นั้นเอง

5.1.9 สืบ ประเด็นเรื่องบทบาทของสื่อเป็นปัญหาที่ใหญ่เกินตัวของโครงการวิจัย ผลการวิจัยในภาคแรกก็ได้ชี้ให้เห็นว่า กลไกที่สำคัญของวัฒนธรรมลัทธณ์ก็คือ สื่อ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ แต่สื่อก็ไม่ได้อื้อให้วัฒนธรรมดังกล่าวขยายขอบเขตไปได้มากนัก โครงการภาค 2 ได้พบปัญหานี้ในลักษณะเดียวกันคือ สื่อส่วนใหญ่ดำเนินอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมซึ่งคำนึงถึงตลาดและผลกำไรเป็นสำคัญ และการวิจารณ์สาขาวัฒนศิลป์ก็จัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่สร้างผลกำไรได้ อันเกิดจากสังคมไม่โครงให้ความสนใจทั้งตัวผลงานและบทวิจารณ์ด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่าบทบาทของภาครัฐอาจช่วยได้ในกรณีนี้ เพื่อสนับสนุนการสร้างสื่อทางเลือกขึ้นมาและตีพิมพ์งานวิจารณ์ที่มีคุณค่าโดยไม่หวังผลกำไรจากการจำหน่าย นอกจากนี้นักวิจารณ์ทัศนศิลป์อาจจะต้องพยายามปรับการวิจารณ์ทัศนศิลป์ให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของมหาชนส่วนใหญ่ด้วย

5.2 กิจกรรมกลุ่มที่ 2 การเขียนบทวิจารณ์โดยผู้วิจัยและสนับสนุนเครือข่ายให้เขียนบทวิจารณ์

สาขาวัฒนศิลป์โดยผู้วิจัยได้เขียนบทวิจารณ์และสนับสนุนเครือข่ายและผู้สนับสนุนโครงการฯ สร้างงานวิจารณ์เพื่อนำไปตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์และวารสาร โดยช่วงระยะเวลา 3 ปี มีบทความทัศนศิลป์ตีพิมพ์เผยแพร่ในนามของโครงการฯ แล้วจำนวน 21 บทความ(รายงานถึงเดือน พฤษภาคม 2548) จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ “จุดประกาย” นิตยสารข่าวญี่ปุ่นและจุลสารของโครงการฯ

การมีพื้นที่นำเสนอทวิจารณ์ในนามของโครงการฯ ในนิตยสารรายปีก็และหนังสือพิมพ์รายวัน ทำให้วัตถุประสงค์การทำให้การวิจารณ์ทัศนศิลป์เป็นกิจสาธารณะ และพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์แก่ผู้สนใจ ประสบผลสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม ถึงแม้จำนวนคนที่ส่งบทวิจารณ์มาให้พิจารณาจะมีจำนวนน้อย แต่บุคคลเหล่านี้ก็นับได้ว่ามีความมุ่งมั่นต่องานแห่งการวิจารณ์ซึ่งน่าจะสามารถพัฒนาเป็นนักวิจารณ์ที่มีคุณภาพต่อไปได้ในอนาคต เครือข่ายของโครงการฯ ที่เข้าร่วมเสวนางานทัศนศิลป์น้อมถ่อมตัว สามารถพัฒนาการเขียนงานวิจารณ์ในระบบลัทธณ์ได้ โดยมีบทวิจารณ์จำนวนหนึ่งได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารข่าวญี่ปุ่นและจุลสารของโครงการฯ ซึ่งประเด็นนี้นับว่าเป็นความสำเร็จของระบบ “การจัดการความรู้”⁹ ของโครงการด้วย

⁹ ความหมายของ “การจัดการความรู้” เป็นข้อเสนอของ นพ.วิจารณ์ พานิช เกี่ยวกับการวิจัยสายมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ มีหลักการที่สำคัญได้แก่ การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแบร์ชอัมูล(data)สู่ข้อมูล(information) สรุปความรู้(knowledge)สู่การปฏิบัติการ(action) ไปจนถึงสู่ระดับของปัญญา(wisdom) คุณค่า ความดี และความงาม ซึ่ง น.พ. วิจารณ์ได้แสดงความเห็นว่า วิธีวิจัยของโครงการฯ เป็นความรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ ทั้ง

นักวิจารณ์ที่ส่งบทวิจารณ์ให้โครงการฯพิจารณาในรอบ 3 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน ได้แก่ วันทนีย์ ศิริพัฒนาณกุร ธนาวิ โชคประดิษฐ์ สิทธิเดช โรหิตะสุข เเด่นพงษ์ วงศารอนน์ สุชาติ ทองสima(ผู้วิจัยการรับฯ) นอกจากนั้นเป็นบทวิจารณ์ของ นักวิจัยสาขาวิชาศิลป์ คือ ทักษิณ พิพิธกุลและมนัส เหมาะสม ซึ่งบทวิจารณ์ทั้ง 21 บทเหล่านี้ มีรูปแบบการวิจารณ์ที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์และภูมิหลังของ นักวิจารณ์แต่ละคน เป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งว่า นักวิจารณ์เหล่านี้จัดได้ว่าเป็นกลุ่มคน “รุ่นใหม่” ในวงการทัศนศิลป์ บทวิจารณ์ที่ส่งให้โครงการฯพิจารณาส่วนใหญ่จึงเป็น การวิจารณ์นิทรรศการทัศนศิลป์ของศิลปินรุ่นใหม่แทนทั้งหมดเช่นกัน

ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการวิจารณ์และแสดงความเห็นต่อผลงานทัศนศิลป์ในบท วิจารณ์เหล่านี้มีประเด็นก้างงา ที่สำคัญอยู่ 4 ประเด็นด้วยกัน ดังจะได้อธิบายและยก ตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

- 5.2.1 กลวิธีและวัสดุทางทัศนศิลป์** เป็นประเด็นที่นักวิจารณ์ส่วนใหญ่ใช้ในการ อธิบายและประเมินค่าผลงานศิลปะที่ตนเห็น เป็นที่น่าสังเกตว่า สาเหตุที่ นักวิจารณ์กลุ่มนี้เลือกที่จะอธิบายเรื่องกลวิธีและวัสดุทางศิลปะในบทวิจารณ์ ของตนเองนั้น เป็นเพราะส่วนใหญ่เป็นคนในสาขาวิชาศิลป์ที่มีประสบการณ์ เป็น “ผู้สร้าง” งานทัศนศิลป์มาก่อน การวิจารณ์จากประเด็นเรื่องวัสดุและกลวิธี จึงเป็นเรื่องที่ถนัดและใกล้ตัวมากที่สุด เช่นกรณีบทวิจารณ์ของ อาจารย์สุชาติ ทองสima ที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัสดุและการสื่อความหมายในงาน ศิลปะสื่อประสมของ เดชา ราชุน เช่นเดียวกับบทวิจารณ์ของมนัส เหมาะสม เรื่อง “60 ปีในชีวิตและผลงานของ กมล ทัศนาญชลี” ที่ได้วิเคราะห์ในประเด็น ดังกล่าวเช่นเดียวกัน
- 5.2.2 การเปรียบเทียบกับประสบการณ์** ในที่นี้นักวิจารณ์ได้ใช้การเปรียบเทียบทั้ง ประสบการณ์ “ภายนอก” ที่รับจากตะวันตก และประสบการณ์ “ภายนอก” ที่เกิด ขึ้นภายในประเทศไทยเอง ผู้วิจัยพบว่าประสบการณ์ภายนอกนั้น ส่วนใหญ่เป็น การรับมาในขั้นทุติภูมิ เช่นจากหนังสือหรือต่างทางประวัติศาสตร์ศิลป์ นัก วิจารณ์ที่มีประสบการณ์การสูง จะสามารถใช้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายใน

เชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ปฏิบัติเช่น ศิลปิน หรือกลุ่มนักวิจารณ์(ดู : วิจารณ์ พานิช “การวิจารณ์กับการจัดการ ความรู้” ในจดหมายจาก ถักทองสายใยแห่งความรู้ ก.ค.-ส.ค. 2547 : หน้า 3) ทั้งนี้ ในการสร้างประสบการณ์ การวิจารณ์รูปปัมขปะจะจากการนำเสนอการวิจารณ์สาขาวิชาศิลป์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสร้างงานวิจารณ์ ให้เป็นกิจสาธารณะและสนับสนุนการสร้างงานวิจารณ์ลายลักษณ์นั้น ได้ทำให้ “ข้าประจำ” การรายงานฯ อย่าง สิทธิเดช โรหิตะสุข มีพัฒนาการด้านการแสดงความเห็น และการเขียนวิจารณ์ทัศนศิลป์ มีบทวิจารณ์ ทัศนศิลป์จำนวนหนึ่งได้รับพิจารณาดีพิมพ์ในนิตยสารขวัญเรือน ซึ่งนับว่าเป็นผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมที่สุด ของ“การจัดการความรู้” ของสาขาวิชาศิลป์

อธิบายเปรียบเทียบระหว่างนิทรรศการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันและซึ่งให้เห็นถึงข้อดีข้อด้อยด้วย เช่นในบทวิจารณ์ของ เด่นพงษ์ วงศารojน์ ชื่อ “จิตวิญญาณ กับงานทัศนศิลป์” ที่ได้เปรียบเทียบนิทรรศการชื่อ “พื้นจิตวิญญาณตะวันออก” ของจตุรงค์ หรัญญาภูจัน แล้วชี้ ประยุรคำกับนิทรรศการชื่อ “จิตวิญญาณแห่งเอเชีย” ของวินูลย์ ลีสุวรรณ

- 5.2.3 การวิจารณ์งานทัศนศิลป์ภายในประเทศได้บริบทสังคมและการเมืองไทยและเชื่อมโยงกับศิลปะร่วมสมัย ในประเด็นนี้ นักวิจารณ์จำเป็นจะต้องมีความรู้ที่กว้างขวาง และสามารถอธิบายเชื่อมโยงผลงานทัศนศิลป์ที่ตนกล่าวถึงกับวงการศิลปะโดยรวมไปจนกระทั่งการเชื่อมโยงสู่ประเด็นทางสังคมและการเมืองต่อไปได้ ดังเช่นคำอธิบายเรื่อง ความเคลื่อนไหวของวงการทัศนศิลป์ร่วมสมัย ในบทวิจารณ์ของเด่นพงษ์ วงศารojน์ ชื่อ “วัดเล่น With เอเลี่ยน” ที่กล่าวว่า “ศิลปินรุ่นใหม่จำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องระบบการตลาดด้วย” และในบทวิจารณ์ชื่อ “จิตวิญญาณกับงานทัศนศิลป์” ก็ได้วิเคราะห์ประเด็นเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ของศิลปินในภูมิภาคเอเชียที่มีผลมาจากการต่อต้านการใหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก ส่วนบทความของสิทธิเดช เรื่อง “In Strange Land” ก็ได้วิเคราะห์สัญลักษณ์ภาพคนไร้หูในนิทรรศการจิตรกรรมของเด่นพงษ์(ในฐานะศิลปิน) ในประเด็นทางสังคมและการเมืองว่า อาจเป็นเพราะศิลปินกำลังตกอยู่ในภาวะการบีบคั้นทางสังคม จึงจัดภาพคนไร้หู
- 5.2.4 การอธิบายผลงานทัศนศิลป์ในกรอบของศาสตร์แขนงอื่นๆ ในที่นี้ผู้วิจัยพบว่า ศาสตร์แขนงอื่นๆ ที่ว่านี้ กินขอบเขตที่กว้างขวางและไม่มีข้อจำกัดว่าศาสตร์ไหนสามารถนำมาใช้ได้หรือไม่ได้ ขึ้นอยู่กับวิธีการอธิบายความของนักวิจารณ์ เช่นการนำทฤษฎีทางจิตวิทยามาวิเคราะห์ศิลปินเพื่อจะได้อธิบายไปสู่ตัวผลงานในบทความของมนัส เหมะสมที่อธิบายผลงานนวัตกรรม สิทธิเขตต์ โดยใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ ประกอบ

ข้อสรุปโดยสังเขปต่อรูปแบบการแสดงความเห็นในบทวิจารณ์ทั้ง 21 บท นี้ ผู้วิจัยพบว่า คุณสมบัติสำคัญของนักวิจารณ์มีอยู่ 2 ประการด้วยกันคือ 1) การมีความรู้ที่กว้างขวาง ทั้งทางทัศนศิลป์(เช่นความรู้สำหรับอธิบายเรื่องกลวิธีทางศิลปะ) และเรื่องอื่นๆ เช่น ข่าวสาร การเมือง สังคม เศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งความรู้ในเชิงจิตวิทยา และ 2) ความสามารถในการเขียนอธิบายความคิดของตนเอง เพื่อที่จะสามารถสื่อสารให้ผู้อ่านเข้าใจได้

5.3 กิจกรรมกลุ่มที่ 3 การสร้างหนังสือ/篇文章วิจารณ์ทัศนศิลป์ (ดูข้อ8)

6. การวิจารณ์ในฐานะกิจสาธารณะและพัฒนาทางปัญญาของสังคม

เมื่อพิจารณาจากธรรมชาติของการวิจารณ์สาขาวิชาศิลป์ การทำให้งานวิจารณ์เป็น กิจสาธารณะดูจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ผลจากการวิจัยการรับการวิจารณ์ก็บ่งชี้ว่า กลุ่มผู้รับงาน วิจารณ์ทัศนศิลป์อยู่ในแวดวงที่จำกัด รวมทั้งกลุ่มผู้รับงานทัศนศิลป์ก็อยู่ในแวดวงที่จำกัดเช่นเดียวกัน ดังนั้น การที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาและความพยายามค่อนข้างสูง จึงจะสามารถประสบผลสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรมได้

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมที่สนองวัตถุประสงค์ ทำให้การวิจารณ์กลายเป็นกิจสาธารณะ ของสาขาวิชาศิลป์นั้น ได้ดำเนินการในรูปกิจกรรม 2 แบบคือ 1) การจัดสัมมนา/เสวนาการ วิจารณ์นิทรรศการและตัวงานทัศนศิลป์ และ 2) การเขียนบทวิจารณ์ทัศนศิลป์โดยผู้วิจัยและ สนับสนุนให้เครือข่ายเขียนบทวิจารณ์ ซึ่งกิจกรรมในรูปแบบแรกนั้น ถือได้ว่าเป็นความพยายาม สร้าง “กิจสาธารณะ” แบบค่อยเป็นค่อยไป ด้วยการเริ่มต้นจากวัฒนธรรมปูชนียะ(ดังที่โครงการ ภาคแรกได้เสนอแนะไว้) ซึ่งสาขาวิชาศิลป์จะได้ทำหน้าที่เป็นผู้ร่วบรวมความรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ให้กลายเป็นหลักการแห่งการวิจารณ์ทัศนศิลป์และนำไปเผยแพร่ในรูปต่อต่อไป ซึ่ง จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจจะเป็นนักวิจารณ์ในอนาคตภายหลังจากที่โครงการฯเลิกดำเนินการ แล้ว

กิจกรรมรูปแบบที่ 2 การเขียนบทวิจารณ์โดยผู้วิจัยและสนับสนุนให้เครือข่ายเขียนบท วิจารณ์ ซึ่งกิจกรรมนี้ถือได้ว่าประสบผลสำเร็จพอสมควร มีบทวิจารณ์ทัศนศิลป์ของโครงการฯ ได้รับการตีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งสิ้น 21 บทความ รวมทั้งได้เตรียมการการคัดเลือกบทความ เหล่านี้มาร่วมเล่มกับบทวิจารณ์สาขาวิชานี้เพื่อตีพิมพ์เป็นหนังสืออีกครั้ง การที่บทวิจารณ์อยู่ในสื่อ ที่มีอายุนาน เช่นหนังสือพิมพ์ นิตยสารหรือหนังสือรวมบทความ น่าจะสามารถส่งผลกระทบเชิง บวกต่อการทำให้การวิจารณ์เป็น “กิจสาธารณะ” ในระยะยาวได้ แม้ว่าจะส่งผลกระทบต่อกัน กลุ่มเล็กก็ตาม

7. การสร้างเครือข่ายและประชาคมการวิจารณ์

เครือข่ายและประชาคมของสาขาวิชาศิลป์ในโครงการภาค 2 นี้ ส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มผู้ สนใจและวิทยากรที่เข้าร่วมสัมมนา/เสวนา สาขาวิชาศิลป์ที่จัดขึ้นหลายครั้ง เป็นที่สังเกตว่า บางคนสามารถนับได้ว่า เป็นเครือข่าย “ขาประจำ” ด้วย ทว่า การที่โครงการฯไม่ได้เป็นสถาบัน แห่งการวิจารณ์ที่มีอายุยืนนาน การสร้างประชาคมเล็กๆแห่งการวิจารณ์ให้ดำเนินการต่อไปได้ ด้วยตนเองนั้นย่อมเป็นไปได้ยาก หน้าที่นี้จึงน่าจะเป็นขององค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป เช่น ส่วนราชการอย่างสำนักงานศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัย หรือองค์กรทางทัศนศิลป์เช่นหอศิลป์ ต่างๆ ในการสร้างเครือข่ายลักษณะเช่นนี้ต่อไป

นอกจากนี้ กิจกรรมการวิจารณ์สัญจรทั้ง 3 ครั้ง ยังสามารถทำให้สาขาวิชาศิลป์มีเครือ ข่ายในต่างจังหวัดด้วยถึงแม้จะไม่ชัดเจนเรื่องจำนวนเครือข่ายที่ติดต่อกับโครงการฯสมำเสมอ ก็

ตาม แต่การส่งจุลสารของโครงการราย 3 เดือนให้กับผู้ที่เคยเข้าร่วมสัมมนาทุกครั้ง(รวมทั้งกลุ่มเครือข่ายอื่นๆ) ก็ถือได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายและประชาคมในลักษณะหนึ่งเช่นเดียวกัน

8. การสร้างหนังสือ/ตำรา

การสร้างหนังสือ/ตำราการวิจารณ์สาขาวัฒนศิลป์ เป็นความพยายามในการสร้างผลกระทบในระยะยาวแก่สังคม มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อปรับทรัพยากรการวิจารณ์ให้อยู่ในรูปของหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนศิลป์ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้สนใจงานทัศนศิลป์ และถือเป็นรูปแบบของการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่ไม่เป็นทางการมากนักด้วย

การดำเนินการของโครงการในส่วนของการจัดพิมพ์หนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนศิลป์ นั้น โครงการได้รับความร่วมมือจาก ดร.สายยันห์ แดงกลม จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์จักรพันธ์ วิลาสินีกุล จากคณะจิต्रกรรมประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ เป็นบรรณาธิการและอาจารย์ทักษิณ พิพิชกุล จากคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ เพื่อเตรียมการและดำเนินการจัดทำหนังสือ/ตำราฯเล่มดังกล่าว ซึ่งมีการประชุมเตรียมการทั้งหมด 3 ครั้งเพื่อเตรียมการและกำหนดกรอบของบทความกว่างๆแก่ผู้เขียนคือ บทความจะต้องเสนอแนวทางในการดูงานทัศนศิลป์และสร้างความเข้าใจในแก่นของศิลปะโดยยกตัวอย่างประกอบ และควรมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 โดยผู้เขียนจะต้องเสนอข้อตอนการวิจารณ์ แนวทางการวิเคราะห์ ตามความถนัดของผู้เขียนและภาพประกอบไม่เกิน 5 ภาพด้วย

ทั้งนี้ ขอบเขตของเนื้อหาของหนังสือ/ตำราเล่มนี้ ประกอบไปด้วยการวิจารณ์ทัศนศิลป์ ในแขนงต่างๆ 7 กลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญทางทัศนศิลป์ จำนวน 7 คน ได้แก่

- 1) งานทัศนศิลป์ประเภท Performance Art โดย รศ. กมล เพื่อสวัสดิ์จากคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2) งานทัศนศิลป์ประเภทประดิษฐ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยอาจารย์จานวน ๗ คน
- 3) งานทัศนศิลป์ประเภทจิตรกรรมโดยอาจารย์ธเนศ อร่าสินธุ์สิริ จากคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- 4) งานทัศนศิลป์ประเภทออกแบบโดยอาจารย์ปิยะลักษณ์ เบญจดล จากคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- 5) งานทัศนศิลป์ประเภทเครื่องประดับโดยอาจารย์สุภาวดี ศิรินครภรณ์ จากคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- 6) งานทัศนศิลป์ประเภทประดิษฐ์ ๓ มิติโดยอาจารย์ชนานี กลินจากคณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร

7) งานทัศนศิลป์ประเพณี ศิลปะภาพพิมพ์ โดยอาจารย์จักรพันธ์ วิลาสินีกุล จากคณะจิตกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ความคืบหน้าข่านนี้ ต้นฉบับของหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนศิลป์มีการปรับปรุงแก้ไขแล้วจาก ดร.สายแหน่ง แดงกลม และอาจารย์จักรพันธ์ วิลาสินีกุล ทั้งนี้ มีประเด็นที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นสาระสำคัญของหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนศิลป์เล่มนี้ ที่นำเสนอ 2 ประเด็นด้วยกัน ดังจะได้วิเคราะห์โดยสังเขป ดังนี้

8.1 แนวทางในการดูงานทัศนศิลป์และการสร้างความเข้าใจในแก่นของศิลปะ

หลักการสำคัญของการสร้างหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนศิลป์เล่มนี้คือการอธิบายให้คนทั่วไปรู้สึกซาบซึ้งในศิลปะประเพณีทัศนศิลป์รวมทั้งพยายามสร้างความเข้าใจต่อทัศนศิลป์ตามแขนงที่นักเขียนแต่ละคนถนัด และการที่จะทำให้หลักการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ จึงจำเป็นต้องอธิบายในบริบทของประวัติศาสตร์ด้วย เช่นในบทความเกี่ยวกับศิลปะเครื่องประดับของ ดร.สุภาวดี สิริมงคลภรณ์ และศิลปะภาพพิมพ์ของอาจารย์จักรพันธ์ วิลาสินีกุล ในบทความของดร.สุภาวดีชี้ให้เห็นว่า งานเครื่องประดับนั้นไม่ได้มีคุณค่าเพียงแค่เครื่องประดับเพื่อความสวยงามเท่านั้นแต่เครื่องประดับตามคติชาวตะวันออกในสมัยโบราณมีความหมายลึกซึ้งมาก ตั้งแต่ระดับที่ใช้เพื่อการแสดงสถานะจนถึงระดับปรัชญา สุนทรียศาสตร์เช่นเพื่อการสักการะในพิธีกรรมและสักการะร่างกายมนุษย์ ส่วนบทความของอาจารย์จักรพันธ์ วิลาสินีกุล ชี้แจงเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์นั้น ได้เปรียบเทียบ นิทรรศการภาพพิมพ์ของศิลปินเยอรมัน Georg Baselitz ที่นำม้าจัดแสดงที่ประเทศไทยกับนิทรรศการภาพพิมพ์ที่จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์ลูฟร์ ชื่อ “Chalcographise du Louvre” ซึ่งเป็นนิทรรศการเกี่ยวกับการตีความและสร้างผลงานระดับคลาสสิกของยุโรปขึ้นใหม่ในรูปของภาพพิมพ์โดยศิลปินร่วมสมัย การอธิบายนิทรรศการตะวันตกที่มาจัดแสดงในประเทศไทยดังกล่าวกับนิทรรศการที่ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งชี้ให้เห็นเส้นทางประวัติศาสตร์ของศิลปะประเพณีภาพพิมพ์ ช่วยทำให้ผู้อ่านเข้าใจที่มาที่ไปของงานประเพณีภาพพิมพ์ได้มากขึ้น

นอกจากการใช้ประวัติศาสตร์เพื่ออธิบายแนวทางในการดูงานศิลปะและสร้างความเข้าใจต่อแก่นทางศิลปะแล้ว ประเด็นเรื่องหลักการทางทัศนศิลป์และการจัดการกิจกรรมดำเนินการอย่างด้วย โดยเฉพาะในศิลปะแขนงประติมกรรม เช่น ในบทความของอาจารย์จายนาภา เลภาจารย์ได้ชี้ให้เห็นกระบวนการสร้างประติมกรรมกับสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่ม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นส่งผลต่อการแสดงออกของผลงาน เช่น เดียวกับบทความของอาจารย์ธนา กลิ่นจาร ที่เขียนบทความวิเคราะห์ผลงานประติมกรรมของชวัชชัย พันธ์สวัสดิ์ โดยการแยกประเด็นการวิเคราะห์จากการแสดงออกของตัวผลงาน 2 รูปแบบคือ กลุ่มผลงานที่มีการแสดงออกทางเนื้อหาและกลุ่มผลงานที่มีการแสดงออกทางรูปทรง

และอีกประเดิ้นหนึ่งที่นักวิจารณ์ในหนังสือเล่นนี้ได้ชี้ให้เห็นแนวทางในการวิจารณ์ และการสร้างความเข้าใจในแก่นศิลปะได้แก่ ประเดิ้นเรื่องกลวิธีทางศิลปะเช่น กลวิธีการใช้ร่างกายตอนเองเป็น “สื่อ” ของศิลปะประเภท Performance Art ในบทความของ รศ.กมล เพ่าสวัสดิ์ โดยยกตัวอย่างศิลปินไทยร่วมสมัย 3 คนคือวันต์ สิทธิเขตต์ มนตรี เติมสมบัติ และไม่เคิล เช华นาศัยที่สร้างผลงานโดยใช้ร่างกายตอนเองเป็นสื่อทางศิลปะ บทความของ อาจารย์ชเนศ อ่าวสินธุ์ศิริ ที่ชี้ให้เห็นกลวิธีการสร้างผลงานจิตรกรรมของศิลปินชื่อ ยุรี เกน สาคู อย่างละเอียดเช่นเดียวกับบทความของอาจารย์ชนานี กลินขจร ที่ชี้ให้เห็นข้อด้อยของกลวิธีการสร้างประติมากรรมของรัชชัยรวมทั้งข้อเสนอแนะด้วย

8.2 แนวทางการวิเคราะห์และประเมินค่า ประเดิ้นการวิเคราะห์และประเมินค่าผลงานในแต่ละแขนงของผู้เขียนแต่ละคนนั้น แตกต่างไปตามลักษณะของผลงานทัศนศิลป์

หลักการสำคัญๆ ที่ผู้เขียนบทความยกมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และประเมินค่า ผลงานทัศนศิลป์ในหนังสือ/ตำราเล่มนี้ ได้แก่

8.2.1 แนวทางการวิเคราะห์และประเมินค่าที่มุ่งไปที่กระบวนการจัดการทางศิลปะโดยเฉพาะผลงานประเภทประติมากรรม เช่นในบทความของอาจารย์จานวนภา เรื่องงานประติมากรรมกับสภาพแวดล้อมที่ชี้ว่า การจัดการสร้างประติมากรรม ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมนั้น สามารถประเมินค่าได้หลายแนวทาง เช่น การประเมินจากผลสำเร็จจากการจัดความสัมพันธ์กับชุมชน ความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์รวมทั้งประโยชน์ใช้สอยของงานประติมากรรมชิ้นนั้นๆ

8.2.2 แนวทางการวิเคราะห์และประเมินค่าที่มุ่งไปที่ความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมือง เช่นในบทความของ รศ.กมล เพ่าสวัสดิ์ เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ประเภท Performance Art โดยยกตัวอย่างศิลปินไทยที่ทำงานในลักษณะดังกล่าวโดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมือง และตีความผลงานของศิลปินทั้งสามว่า เป็นการใช้การเมือง “เรื่องส่วนตัว” มาสร้างผลงานศิลปะเพื่อหวังผลต่อการเมืองและสังคมในวงที่กว้างขึ้นต่อไป

8.2.3 แนวทางการวิเคราะห์และประเมินค่าที่มุ่งสู่การตีความ เช่นในบทความของ อาจารย์ชเนศ อ่าวสินธุ์ศิริ ที่การตีความสัญลักษณ์ของรูปทรงในงานจิตรกรรมของยุรี เกนสาคู และประเมินว่า สัญลักษณ์เหล่านั้นดีหรือไม่ดีอย่างไรในงานจิตรกรรม

8.2.4 แนวทางการวิเคราะห์และประเมินค่าด้านหลักการทางศิลปะ เช่นการชี้ให้เห็น ข้อดี-ข้อด้อยของการจัดหลักการทางทัศนศิลป์ในผลงานศิลปะ เช่น การชี้ประเดิ้นเรื่อง “ความงามในความเรียบง่าย” โดยการการลงทะเบียนภูมิเกณฑ์ทาง

ทัศนคิลป์ ในบทความเรื่องศิลปะภาพพิมพ์ของจักรพันธ์ วีลาสินีกุลที่อ้างคำพูดของศิลปิน Georg Baselitz ว่า “พรสวรรค์เป็นอุปสรรคของศิลปิน” และความเห็นที่ว่าภาพสวยไม่ได้หมายความว่าภาพนั้นมีชีวิต

- 8.2.5 แนวทางการวิเคราะห์และประเมินค่าเชิงสัญญาณวิทยา ใบบทความเรื่อง “โอมานา : หมายคติที่เชื่อเชิญให้ถอดรหัส” ของอาจารย์ปิยะลักษณ์ เปញจดล ซึ่งให้เห็นความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในภาพโอมานา และประเด็นเหล่านั้นสามารถวิเคราะห์เชิงลึกไปจนถึงประเด็นทางวัฒนธรรม สังคมและการเมืองไทยในภาพรวมได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม หนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนคิลป์เล่มนี้ ยังไม่ครอบคลุมศิลปะแขนงที่สำคัญอีกหลายแขนง ออาทิ ศิลปะภาพถ่าย งานสถาปัตยกรรมและงานออกแบบ ทั้งนี้เนื่องจากโครงการไม่สามารถหาผู้เชี่ยวชาญมาเขียนบทความดังกล่าวได้ ดังนั้นจึงไม่สามารถยืนยันได้ว่าหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ดังกล่าว สามารถสร้างผลกระทบต่อสังคมและสามารถสร้างความเข้าใจในแก่นของศิลปะทุกแขนงได้อย่างครอบคลุม

9. จากศิลปะส่องทางให้แก่กันสู่การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน

จากการวิจัยโครงการภาคแรก ได้ชี้ให้เห็นว่า พื้นฐานดังเดิมทางวัฒนธรรมของไทยนั้น ประตามศิลปะแขนงต่างๆ อยู่ร่วมกันในสังคมและมีปฏิสัมพันธ์กันจนก่อให้เกิด “ความสามารถทางทาง”¹⁰ ทางวัฒนธรรมขึ้น ดังนั้นการส่องทางให้แก่กันทางศิลปะในประตามเล็กๆ ของไทย จึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

กิจกรรมในโครงการภาค 2 ยังคงพิสูจน์ความเชื่อเรื่องการส่องทางให้แก่กันทางศิลปะรวมทั้งการส่องทางให้แก่กันทางการวิจารณ์ด้วย ทั้งนี้ การวิจัยในรูปหมุนเวียนของโครงการภาค 2 ที่นักวิจัยแต่ละสาขาที่มีปฏิสัมพันธ์ทางวิชาการกันตลอดเวลา เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ทางการวิจารณ์ระหว่างกันได้เป็นอย่างดี ดังผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงนัยของการส่องทางให้แก่กันพร้อมยกตัวอย่างจากกิจกรรมที่เด่นชัด 3 กิจกรรม ได้แก่

มุ่งมองจากสาขานึง ช่วยสร้างความกระจ่างต่ออีกสาขานึงได้ เช่นในกรณีการนำเสนอเรื่อง “การประสานสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ในงานของจ้าง แซ่ตัง” ที่ตัวผลงานจ้าง สามารถพิสูจน์ได้ทั้ง “การส่องทางให้แก่กันทางศิลปะ” และ “การส่องทางแก่กัน” ทางการวิจารณ์ได้ด้วย “การส่องทาง” ทางศิลปะนั้นมาจากความสามารถโดยเด่น 2 ทาง ทั้งวรรณศิลป์ และทัศนศิลป์ของ จ้าง แซ่ตังเอง แต่การส่องทางแก่กันของนักวิจารณ์ มาจากการเรียนรู้และรับฟังกันและกันของนักวิจารณ์วรรณศิลป์และทัศนศิลป์ เช่นการที่นักวิจารณ์ทัศนศิลป์ได้อธิบายเรื่อง ความงามของความเรียบง่ายในงานทัศนศิลป์ของจ้างที่สัมพันธ์กับ “คำ” ในบทกวีของจ้างที่

¹⁰ อ้างแล้ว, หน้า 64.

น้อยเช่นเดียวกัน การอธิบายเช่นนี้ อาจช่วยแก้ไขความเข้าใจเรื่องที่ว่า จ่าง มี “คลังคำ” น้อย หรือแท้จริงเป็นการเลือกของจ่างเอง ที่จะใช้ “คำ” จำนวนน้อย

เช่นเดียวกับ การแสดงเรื่อง “จากป้าชาไก่สู่ป้าคนเกี๊ต” ในการประชุมประจำปีครั้งที่ 2 ที่นักวิจัยทั้ง 4 สาขาได้ตั้งโจทย์ให้นักแสดงละครสร้างงานแสดงที่ผสมผสานระหว่างศิลปะทั้ง 4 สาขา และกิจกรรมการวิจารณ์ภายหลังการแสดงจากผู้ร่วมสัมมนาหลากสาขา ก็ได้ให้มุ่งมองที่ หลักหลาดและกว้างขวางต่อการแสดงครั้งนั้น

ความสัมพันธ์ของ “เรื่องเล่า” ทางวรรณศิลป์ กับ “เรื่องเล่า” ทางทัศนศิลป์ ในการนำเสนอเรื่อง “วรรณศิลป์เรื่องเล่าในงานทัศนศิลป์” ทำให้เห็นกระบวนการสร้างงานทางทัศนศิลป์ที่คล้ายคลึงกับกระบวนการวรรณศิลป์ ถึงแม่ศิลปินทัศนศิลป์จะใช้สื่อการแสดงออกของตนแตกต่างจากสื่อทางวรรณศิลป์ก็ตาม แต่ “กระบวนการ” ที่มาของความคิดรวบยอดในผลงานแต่ละชิ้นนั้น ก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากการรับชมเลย เช่น การที่ประติมาการชื่อ พงษ์พันธ์ จันทน์ มีภูเขา ได้รวบรวมข้อมูลทางวรรณศิลป์เกี่ยวกับ “ศรีปราชญ์” มาประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์จนกระทึ่งกลายเป็นมโนภาพทางทัศนศิลป์ก่อนจะสร้างเป็นผลงานประติมาการมศรีปราชญ์ขึ้นมา จริงๆ นั้น ขั้นตอนของการประมวล สู่การสังเคราะห์ สู่มโนภาพ สู่ผลงานจริงในท้ายที่สุดนี้ นับได้ว่าเป็นกระบวนการแบบเดียวกับวรรณศิลป์ ซึ่งจำเป็นต้องให้ผู้รับทางวรรณศิลป์และทัศนศิลป์มาร่วมกัน จึงจะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของทั้งสองศิลปะและการวิจารณ์ได้อย่างชัดเจน

10. นัยทางการศึกษาของงานวิจัย

ประเด็นนี้ยังไม่เป็นรูปธรรมมากนัก เนื่องจากความล่าช้าของการเผยแพร่สรนานิพนธ์ ทัศนศิลป์นั้น การศึกษาเรื่องผลกระทบต่อนัยการศึกษาที่ไม่เป็นทางการจึงยังไม่อาจพิสูจน์ได้ สำหรับนัยทางการศึกษาที่เป็นทางการ สาขาวิชาทัศนศิลป์ยังไม่เคยนำสรนานิพนธ์ทดลองใช้ด้านการเรียนการสอนด้านการวิจารณ์มาก่อน การศึกษาเรื่องผลกระทบจึงยังไม่ชัดเจนเช่นเดียวกัน แม้ว่า จากการวิจัยการรับข้อสรนานิพนธ์ของโครงการฯสามารถนำไปใช้ในการศึกษาได้ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเริ่มต้นโครงการฯภาค 2 สาขาวิชาทัศนศิลป์ได้จัดสัมมนาเรื่อง นัยทางการศึกษาของสรนานิพนธ์ทัศนศิลป์เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2545 ณ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยได้เชิญผู้มีประสบการณ์ด้านการศึกษาและการสอนการวิจารณ์ทัศนศิลป์ ทั้งในส่วนการสอนทฤษฎีและสอนปฏิบัติ จำนวน 13 คน จากสถาบันการศึกษาต่างๆ ร่วม ระดมความคิดว่า สรนานิพนธ์สาขาวิชาทัศนศิลป์ที่โครงการฯได้รับรวมขึ้นนั้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาด้านการวิจารณ์ทัศนศิลป์ได้จริงหรือไม่อย่างไร

ผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่าสรนานิพนธ์ของโครงการฯมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนการวิจารณ์ เช่นสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างวิธีการเขียนงานวิจารณ์แก่นักศึกษาได้ แต่ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนแต่ละระดับด้วย นอกจากนี้ผู้ร่วมสัมมนา�ัง

ได้เสนอประเด็นเรื่องลักษณะบทวิจารณ์ที่น่าจะก่อให้เกิดพลังทางปัญญา รวมทั้งแนวทางการวิจารณ์งานทัศนศิลป์ที่เป็นรูปธรรม 2 ลักษณะ คือ บทวิจารณ์ทัศนศิลป์ที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่บริบทอื่นๆนอกเหนือตัวงานและบทวิจารณ์ที่เสนอข้อพิจารณาผลงานได้อย่างมีเหตุผลน่าสนใจ

นอกจากนี้กกลุ่มผู้สัมมนา�ังได้เสนอแนวทางกระบวนการสอนการวิจารณ์ทัศนศิลป์ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการสอนการวิจารณ์ด้วย ข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค การวิจารณ์จากการสัมมนาครั้งนั้น ส่วนหนึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของสาขาวิชาศัลป์ที่ต้องการ หาทางออกสำหรับการสร้างการศึกษาแก่ประชาชน เช่นการสร้างหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ สำหรับเป็นแนวทางในการชมและวิจารณ์งานทัศนศิลป์แก่ผู้สนใจ

11. นัยเชิงระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยของสาขาวิชาศัลป์(รวมทั้งสาขาวิชานี้) มีรูปแบบการวิจัยแบบ “เรียนไปทำไป” คือ เป็นผู้สร้างประสบการณ์ วิเคราะห์ประสบการณ์ และนำผลการวิเคราะห์ไปเผยแพร่ ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ผลการวิเคราะห์ประสบการณ์นั้นด้วย นัยเชิงระเบียบวิธีวิจัยเช่นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “การจัดการความรู้” ของ นพ.วิจารณ์ พานิช(ดังได้อธิบายในข้อ 3.2)

การกล่าวถึงนัยระเบียบวิธีวิจัยของสาขาวิชาศัลป์ในรูปแบบเรียนไปทำไปนี้ จำเป็นต้องมองไปที่เป้าหมายของการวิจัยในขั้นสุดท้าย คือ การสร้าง “พลังทางปัญญาของสังคม” จากงานวิจารณ์ ในรูปของ องค์ความรู้การวิจารณ์ ความสำนึกร่วมกันค่าการวิจารณ์ ความสามารถทางการวิจารณ์ และการสร้างประชุมคณะกรรมการวิจารณ์ “กระบวนการ” ในระหว่างการดำเนินการวิจัยนั้น ก็คือ นัยระเบียบวิธีวิจัยที่แท้จริง ดังจะได้อธิบายกระบวนการวิจัยของสาขาวิชาศัลป์จากเป้าหมายการวิจัยพอสังเขป ดังนี้

- 11.1 องค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ทัศนศิลป์ที่ได้จาก การวิเคราะห์/สังเคราะห์กิจกรรมการเสวนา/สัมมนารูปแบบปฐมภูมิของสาขาวิชาศัลป์ เช่น การเสวนาการวิจารณ์, การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ, การเสวนาข้ามวัฒนธรรม(Cross-Cultural)
- 11.2 องค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ทัศนศิลป์ที่ได้จากการเรียนรู้ระหว่างสาขาจากกิจกรรม การเสวนาข้ามสาขาและการประชุมระดมสมองระหว่างนักวิจัยของโครงการฯ
- 11.3 การสร้างสำนึกร่วมกันค่าการวิจารณ์และพัฒนาความสามารถทางการวิจารณ์ทัศนศิลป์ ได้จากการสร้างประชุมคณะกรรมการวิจารณ์ (ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องของกิจกรรม จึงจะเห็นผลสำเร็จ)
- 11.4 ความสามารถในการวิจารณ์ทัศนศิลป์ลายลักษณ์และมุขปฐมภูมิของคนทั่วไป ที่ได้จากการสนับสนุนเครือข่ายและผู้สนใจเขียนบทวิจารณ์ทัศนศิลป์อย่างต่อเนื่อง(ดังได้รายงานผลสำเร็จจากการเผยแพร่บทวิจารณ์ทัศนศิลป์ในข้อ 3.2)รวมทั้งการเชิญวิทยากรและผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเสวนาเพื่อฝึกการวิจารณ์มุขปฐมภูมิ

หน้าที่สำคัญของโครงการฯและนักวิจัยทัศนศิลป์คือ เป็นผู้ริเริ่มสร้างกิจกรรม เป็นผู้วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลกิจกรรม ภายใต้กำหนดการและกรอบการวิจัยกว้างๆ โดยอิงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และผลที่จะออกมาเป็นรูปธรรมในที่สุดของการวิจารณ์ทัศนศิลป์จะอยู่ในรูปของหนังสือและตำราในที่สุด กระบวนการเช่นนี้นับได้ว่าเป็นการนำระเบียบวิธีวิจัยแบบ “กระบวนการจัดการความรู้” มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม

12. ปัญหาและอุปสรรค : งานวิจัยที่ควรดำเนินการในอนาคต

12.1 การปรับทรัพยากรการวิจารณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบนั้นยังไม่สามารถสร้างผลกระทบได้ในระยะเวลาอันสั้นภายในระยะเวลาการดำเนินการวิจัยในภาคที่ 2 เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการสร้างหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนศิลป์ ถึงแม้ในเบื้องต้นการเตรียมตั้งฉบับบ่างแรกจะเสร็จแล้วก็ตาม แต่ก็ยังต้องใช้ระยะเวลาในการปรับปรุงและตรวจแก้ตั้งฉบับอีกหลายครั้ง นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องตัดหัวข้อการวิจารณ์ในบางหัวข้อออกไปเนื่องจากไม่สามารถหาผู้เขียนได้ อันได้แก่หัวข้อสถาปัตยกรรมและศิลปะภาพถ่ายซึ่งก็ถือได้ว่ามีความสำคัญสำหรับหนังสือ/ตำราเล่มนี้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้การวัดผลสำเร็จจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวจำเป็นจะต้องมีการติดตามผลภายหลังจากหนังสือ/ตำราได้รับการเผยแพร่แล้วด้วย

12.2 การศึกษาสภาพผู้รับในสาขาวัฒนศิลป์มีแนวโน้มที่ซึ่งได้ว่า การรับการวิจารณ์งานทัศนศิลป์กระจายตัวอยู่ในกลุ่มเล็กๆถึงแม้ว่าสถานภาพของทัศนศิลป์ในประเทศไทยจะมีความคึกคักก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากการรับการวิจารณ์ผูกติดอยู่กับวัฒนธรรมการอ่านโดยเฉพาะความสามารถในการอ่านความงานความเรียงของผู้รับเอง นอกจากนี้ยังเกิดจากลักษณะเฉพาะของคนในสาขาวัฒนศิลป์เองที่ค่อนข้างมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงด้วย นอกจากนี้ผลการศึกษาสภาพผู้รับการวิจารณ์งานทัศนศิลป์ที่ได้ก็อาจยังไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการวางแผนทิศทางกิจกรรมการวิจัยในภาคสองนี้ได้อย่างเต็มที่เท่าใดนักด้วย

12.3 การพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์แก่กลุ่มผู้สนใจนั้นเป็นภารกิจที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการจึงจะสามารถเห็นผลชัดเจน ผู้วิจัยพบว่ากิจกรรมบางลักษณะ เช่นการสัมมนา/การเสวนาการวิจารณ์นิทรรศการหรือผลงานทัศนศิลป์โดยเชิญวิทยกรร่วมเสวนาร่วมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องอื่นๆ ของสาขาวัฒนศิลป์นั้นประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีและสามารถสร้างเครือข่ายและกลุ่มคนกลุ่มเล็กๆขึ้นมาได้ กิจกรรมดังกล่าวซึ่งจัดถึง 19 ครั้งเป็นประสบการณ์ที่เอื้อให้ผู้วิจัยสกัดทิศทางของการวิจารณ์ในกรอบของวงการศิลปะไทย岡omaได้ชัดเจนพอสมควร ผู้ร่วมเสวนายังคงเรียกร้องให้โครงการเป็นสถาบันหรือตัวกลางในการจัดกิจกรรมการวิจารณ์ลักษณะ

นี้ขึ้นซึ่งระยะเวลาอันจำกัดของโครงการฯย่อมไม่สามารถทำได้ การสร้างความต่อเนื่องจากกิจกรรมของโครงการสามารถทำได้ในรูปขององค์ความรู้ในหนังสือที่จะได้ดีพิมพ์เผยแพร่ต่อไปเท่านั้น ในส่วนของการจัดกิจกรรมสัญจรนับได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นในวงกว้างโดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคก็จำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปเช่นเดียวกัน และสำหรับการสนับสนุนการเขียนบทวิจารณ์ศิลป์ของบุคคลทั่วไปนั้น ผู้วิจัยเกรงว่านักวิจารณ์หลายคนอาจไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องหลังจบโครงการวิจัย

- 12.4 การสร้างงานวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะและสนับสนุนให้เกิดการสร้างและเผยแพร่ว่างงานวิจารณ์นั้นจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมลายลักษณ์ให้เกิดขึ้น ซึ่งจากการดำเนินการยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เกิดปัจจัยหลายประการ นับตั้งแต่ความอ่อนแอกองวัฒนธรรมการอ่านไปจนถึงลักษณะของสังคมที่ไม่สนใจหรือไม่เปิดโอกาสให้คนในสังคมได้สัมผัสร่องรอย่างสม่ำเสมอซึ่งส่งผลสืบเนื่องไปยังสื่อที่เปิดโอกาสพื้นที่น้อยด้วย ประเด็นเรื่อง “กิจสาธารณะ” เป็นประเด็นใหญ่ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างเป็นเวลานาน กิจกรรมที่โครงการได้ดำเนินการไปทั้งหมดสามารถกระตุ้นให้เกิดขึ้นได้ในเบื้องต้น แต่ทั้งนี้ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปจึงจะเห็นผลชัดเจนกว่านี้
-

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2"

บทคัดย่อสาขาวิศลปะการละครบ

โครงการวิจัย การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2 ดำเนินการ ในช่วง 1 กรกฎาคม 2545 ถึง 30 มิถุนายน 2547 ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.) โดยเป็นการวิจัยต่อเนื่องจากโครงการวิจัยภาคแรกในช่วง 3 ปีก่อนหน้านี้ โดยมีวัตถุ ประสงค์ที่จะนำทรัพยากรการวิจารณ์มาใช้ประโยชน์ทั้งในรูปของการศึกษาในระบบและการศึกษา สำหรับประชาชน ศึกษาสภาพภาวะการรับการวิจารณ์ พัฒนาความสามารถด้านการวิจารณ์ให้แก่ผู้สนใจ และปรับการวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะอันจะช่วยปลูกความสำนึกระหว่างพลังทางปัญญาของการวิจารณ์ ในสังคมไทย

จากรากฐานของโครงการภาคแรกที่ให้น้ำหนักต่อทรัพยากรการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์ ด้วยการคัดสร้างนวิจารณ์ตัวอย่างที่ทรงพลังทางปัญญา มาศึกษาและวิเคราะห์ไว้แล้วใน 4 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละครบ และสังคีตศิลป์ โครงการภาค 2 เน้นวิธีการของ การวิจัยและ พัฒนา โดยมุ่งขยายขอบเขตของทรัพยากรการวิจารณ์ ด้วยการสร้างประสบการณ์ในรูปของการ เสวนา การประชุมระดมสมอง การสัมมนาทางวิชาการ และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ อันเป็นการ สร้างประชุมคณะกรรมการวิจารณ์ เนื้อหาที่มีความส่วนหนึ่งเป็นงานศิลปะที่ ได้รับการนำเสนออยู่แล้ว อีกส่วนหนึ่งเป็นงานต้นแบบที่คณะผู้วิจัยเชื้อเชิญให้ศิลปินสร้างขึ้นเป็นการ เฉพาะในกรอบของมโนทัศน์ทางศิลปะบางประการเพื่อเป็นการระดูให้มีการแสดงออกซึ่งทัศนะ วิจารณ์

สาขาวิศลปะการละครบได้นำตัวอย่างสรรนิพนธ์ที่วิจารณ์ ซึ่งเป็นทรัพยากรการวิจารณ์ที่ได้ จากผลของโครงการวิจัยในภาคแรกไปใช้ประกอบการจัดกิจกรรม เพื่อแสวงหาแนวทางการศึกษา ปรากฏผลว่า สรรนิพนธ์ที่วิจารณ์มีคุณค่าสำหรับการนำไปใช้ในการเรียนการสอน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับ ระดับความยากง่ายของสรรนิพนธ์แต่ละบท และบริบทของการนำไปใช้ นอกจากนี้ สาขาวิศลปะการ ละครบยังได้ดำเนินการจัดทำหนังสือการวิจารณ์ในสาขาวิศลปะการละครบ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการ ศึกษาในระบบและการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปตามข้อเรียกร้องของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมทั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ตลอดจนในภูมิภาค เป็นการสร้าง ประสบการณ์ และพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ให้แก่ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องด้วย วัฒนธรรมมุขปาฐะยังคงความเข้มแข็งอยู่ในสังคมไทย สาขาวิชานี้ได้กำหนดหัวข้อในการแลกเปลี่ยน ทัศนะวิจารณ์ ที่เกี่ยวข้องกับผลงานสร้างสรรค์ ความเคลื่อนไหวในวงการศิลปะการละครบ วงการ ศึกษา และวงการวิจารณ์อันประกอบด้วยนักวิจารณ์อิสระและนักวิจารณ์ที่มีบทบาทเป็นผู้สื่อข่าว กิจกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์และสกัดออกเป็นองค์ความ รู้และหลักการได้ รวมถึงกิจกรรมการทดลองกำหนดกรอบมโนทัศน์ในการสร้างสรรค์ผลงานให้แก่

ศิลปินสมัครเล่นร่วมกับสาขาวิชานี้ฯ เพื่อเป็นโจทย์ในการแลกเปลี่ยนทักษะที่ว่าด้วย ศิลปะส่องทางให้แก่กัน ก่อให้เกิดผลสะท้อนที่ตามมาในวงวิชาชน์หลังการแสดงคือ การวิชาชน์ที่ส่องทางให้แก่กัน นอกจากนี้การกำหนดหัวข้อให้ผู้สอนและผู้เรียนด้านศิลปะการละครได้มາพบปะแลกเปลี่ยนความเห็น ที่มีต่อการเรียนการสอนการวิชาชน์ยังเป็นกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อวงการการศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม

การร่วมมือกับเครือข่ายในวงการศิลปะการละครจัดกิจกรรมในลักษณะการนำเสนอหลังการแสดง เพื่อให้นักวิชาชน์ได้แสดงความคิดเห็น นับเป็นการกระตุ้นให้วัฒนธรรมการวิชาชน์เกิดความคึกคักและต่อเนื่อง อีกทั้งสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านศิลปะการละครและนักศึกษาได้ยืนยันถึงความสำคัญของการวิชาชน์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน แต่กระนั้นก็ตาม แม้ว่าผลจากการจัดกิจกรรมต่างๆ ประกอบกับผลจากการวิจัย การรับการวิชาชน์ จะสามารถสรุปได้ว่า ประชาชนศิลปะการละครอันประกอบไปด้วยกลุ่มนบุคคลที่เป็นอาจารย์ นักวิชาการ นักปฏิบัติ นักวิชาชน์ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป กระหนกถึงความสำคัญของการวิชาชน์ ทั้งที่เป็นมุขป้ำฐาน และเรียกร้องการวิชาชน์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่การกิจกรรมสร้างหรือการผลิตนักวิชาชน์ยังคงเป็นคำรามที่ไม่อาจยืนยันเด็ดอบหรือผลที่ชัดเจน ด้วยข้อสรุปจากวงการศึกษาซึ่งชัดว่า การสร้างนักวิชาชน์ไม่ใช่ภารกิจหลักของสถาบัน หากแต่เป็นเพียง ผลพลอยได้ ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาเท่านั้น

สาระสำคัญของงานวิจัยนี้ได้บ่งชี้ว่า การวิชาชน์นับเป็นการสร้างสมพลังทางปัญญาให้แก่สังคมร่วมสมัย โดยแสดงออกผ่านมุมมองทางศิลปะการละครได้อย่างแน่นอน ผลจากการวิจัยนับเป็นการปูพื้นฐานความตระหนักร่วมกับวัฒนธรรมการวิชาชน์ให้แก่สังคมไทย เพื่อที่ผู้สนใจ กลุ่ม องค์กร หน่วยงาน และสถาบัน จะได้นำไปศึกษาและร่วมมือกันปรับการวิชาชน์ให้เป็นกิจสาธารณะ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่วัฒนธรรมการวิชาชน์อันเป็นขุมพลังทางปัญญาของสังคมไทยต่อไป

.....

รายงานเสนอผลการวิจัย (สาขาวิชลปะการละคร)

(1 ก.ค. 2545 - 30 มิ.ย. 2548)

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2"

พนิดา ฐปนาภรณ์
(ผู้ประสานงานสาขาวิชลปะการละคร)

การดำเนินงานวิจัยของสาขาวิชลปะการละคร ในโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2” นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2545 จนถึง พ.ศ. 2548 เป็นระยะเวลา 3 ปี สาขาวิชลปะการละคร มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็น การเสวนา การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมวิจารณ์หลังการแสดง การเขียนบทวิจารณ์ และการสร้างหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ ซึ่งปรากฏผลการดำเนินงานตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

1.1 การปรับทรัพยากรการวิจารณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบและการศึกษาสำหรับประชาชน

หากพิจารณาถึง “ทรัพยากรการวิจารณ์” ของโครงการวิจัยที่มีอยู่แล้วนั้น สรวนิพนธ์บทวิจารณ์ละครทั้ง 50 บท จากการคัดสรรในการวิจัยภาคแรก และบทวิเคราะห์สรวนิพนธ์ทั้ง 50 บท นับได้ว่าเป็นทรัพยากรการวิจารณ์ที่เป็นรูปธรรมที่สุด ในโครงการภาค 2 สาขาวิชลปะการละครจึงได้คัดเลือกสรวนิพนธ์จำนวน 6 บท เป็นตัวอย่างเพื่อใช้ประกอบกิจกรรม “การสัมมนาว่าด้วยนัยทางการศึกษาของสรวนิพนธ์” ร่วมกับ อาจารย์และนักวิชาการด้านศิลปะการละครจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งได้แสดงความเห็นว่า สรวนิพนธ์ตัวอย่างสามารถนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ ทั้งที่เป็นวิชาการวิจารณ์ และรายวิชาอื่นๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสม ด้วยบางบทเนื้อหาต่อการศึกษาวรรณกรรมการละคร บางบทให้มุ่งมองด้านการสร้างสรรค์ และบางบทเชื่อมโยงสู่บริบททางสังคม นอกเหนือนี้ ระดับความยากง่ายของสรวนิพนธ์ก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งในการนำไปปรับใช้ เช่น กัน สรวนิพนธ์บางบทอาจเหมาะสมสำหรับการศึกษาในระดับปริญญาโทมากกว่าปริญญาตรี และบางบทอาจสื่อสารกับผู้ที่ขาดองค์ความรู้ด้านศิลปะการละครได้ยาก เป็นต้น อีกทั้งยังได้มีข้อเสนอถึงวิธีการนำสรวนิพนธ์ทั้ง 50 บท ไปปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านวิชาการ ต่ออาจารย์ผู้สอน และผู้เรียน เช่น การจัดสัมมนาร่วมกับอาจารย์ผู้สอนศิลปะการละครเพื่อวิเคราะห์เจาะลึกสรวนิพนธ์บทวิจารณ์ และการจัดหมวดหมู่สรวนิพนธ์พร้อมเขียนบทนำเพื่อ

ให้เกิดความชัดเจนและนำไปใช้ได้ง่ายขึ้นต่อไป นอกจากนี้ ในการสัมมนาดังกล่าวยังได้มีข้อเสนอให้โครงการวิจัยจัดทำหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ละครที่ผู้สนใจทั่วไปสามารถศึกษาเองได้ ข้อเสนอต่างๆ ในแห่งการปรับทรัพยากรการวิจารณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาดังกล่าวข้างต้น มุ่งเน้นเพื่อการศึกษาในระบบ ในขณะที่การศึกษาอกระบบนั้น จำเป็นต้องสร้างทรัพยากรการวิจารณ์ขึ้นใหม่ ในรูปของหนังสือ/ตำราสำหรับบุคคลทั่วไป ที่กล่าวถึง “องค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ศิลปะการละคร” ซึ่งโครงการวิจัยได้ดำเนินการแล้ว

1.2 การศึกษาสภาวะของการรับและกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ในประเทศไทย

จากการร่วมดำเนินงานและหารือกับผู้วิจัยในโครงการวิจัยการรับการวิจารณ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในโครงการภาค 2 นี้ พบร่วม สภาวะของกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ในประเทศไทยยังจำกัดวงอยู่แต่เพียงบุคคลที่คุกคามกับวงการศิลปะการละคร ทั้งที่เป็นอาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา ศิลปิน และผู้รักสมมารเล่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์และมุขปาฐะ ด้วยปราณາที่จะรู้ว่าผลงานสร้างสรรค์ของตนนั้น สามารถสื่อสารกับสาธารณะได้มากน้อยเพียงใด และด้วยเป็นเพระละครเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีความ “สด” การจัดเก็บหรือบันทึกไว้ในลักษณะทุติกูมินั้น ไม่สามารถรักษาความสดของละครไว้ได้ การเมืองที่วิจารณ์สำหรับละครเรื่องหนึ่งๆ หมายถึงการบันทึกว่าได้มีผลงานสร้างสรรค์เกิดขึ้นเมื่อใด และได้รับการตอบรับอย่างไรจากนักวิจารณ์ซึ่งเป็นผู้ชมคนหนึ่ง

กลุ่มนักศึกษาในสาขาวิชลปการละครเห็นว่า บทวิจารณ์เป็น “คลังความรู้” อีกส่วนหนึ่งที่นอกเหนือจากคำว่า และเป็น “ตัวช่วย” ในการวิเคราะห์และตรวจสอบความคิดเห็นของตนต่อละครหรือบทละครที่ได้ศึกษามา แต่กระนั้น การติดตามหรือการแสวงหาบทวิจารณ์ ก็ยังมิได้เป็นไปในลักษณะที่กระตือรือร้นอ่านเพื่อประดับความรู้

ในขณะที่บุคคลนอกสาขาวิชานั้นว่า หากไม่ได้มีประสบการณ์สัมผัสงานต้นแบบแล้ว การทำความเข้าใจบทวิจารณ์ละครจะกระทำได้ยาก อีกทั้งมิได้สนใจติดตามอ่านบทวิจารณ์ละครแต่อย่างใด ด้วยเงื่อนไขของการติดตามอ่านนั้น ขึ้นอยู่กับจำนวนละครที่มีการจัดแสดงซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากน้อย และมิได้เกิดขึ้นโดยสม่ำเสมอ ช่วงเวลาในการจัดแสดงละครโดยส่วนใหญ่จะใช้เวลาเพียง 1-2 อาทิตย์เท่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาอันสั้น เป็นอุปสรรคต่อการติดตามชมละคร อีกทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีปรากฏทวิจารณ์ละครก็มีจำนวนจำกัดด้วยเช่นเดียวกัน

แม้วัฒธรรมการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์จะมิได้แพร่หลายในกลุ่มบุคคลนอกสาขาศิลปะการละคร แต่จากการจัดกิจกรรม “เสวนาหลังละคร” (หรือการวิจารณ์ละครหลังการแสดง) ร่วมกับเทศบาลนครกรุงเทพฯ 2004 ที่จัดขึ้น ณ สวนสันติชัยปราการ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2547 เป็นจำนวน 2 ครั้ง โดยเป็นการเสวนาหลังการแสดงละครเรื่องตุ๊กตายอดรัก และ ผีเสื้อสมุทร พบร่วม ผู้ชมให้ความสนใจรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นกับกลุ่มนักวิจารณ์ที่โครงการวิจัยได้เชิญมาในการเสวนานี้ จากการจัดสัมมนา

เชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์สัญจร” ทั้ง 3 ครั้ง ณ มหาวิทยาลัยทักษิณ จ.สงขลา, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จ.อุดรธานี และ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย โดยสาขาวิศลปะการละครได้นำแบบบันทึกภาพการแสดงละครบเวทีไปจัดฉายในการสัมมนากลุ่มย่อย พบว่า ผู้เข้าร่วมสัมมนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาจารย์และนักศึกษาที่มิได้อยู่ในสาขาวิศลปะการละครโดยตรง ให้ความสนใจและกระตือรือร้นกับการวิจารณ์ในระบบมุขปาฐะเป็นอย่างยิ่ง

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น สามารถยืนยันได้ว่า วัฒนธรรมการวิจารณ์ที่เป็นมุขปาฐะยังคงความเข้มแข็งอยู่ในสังคมไทย มากกว่าวัฒนธรรมการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์

1.3 การพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ให้แก่กลุ่มนักศึกษาผู้สนใจ

สาขาวิศลปะการละครได้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ให้แก่กลุ่มนักศึกษาผู้สนใจ ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสพัฒนาทักษะการวิจารณ์ โดยอาศัยวัฒนธรรมการวิจารณ์ในระบบมุขปาฐะ ให้มีการแลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์ต่อการแสดงที่ได้จัดขึ้น อาทิ ในการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” ที่มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจากสถาบันการศึกษาในภูมิภาคต่างๆให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ในการสัมมนาดังกล่าว มีการจัดแสดงละครเวทีเรื่อง “นอนไม่หลับ” ของกลุ่มละคร 8 คุณ 8 และมีการแบ่งกลุ่มย่อยแสดงทัศนะวิจารณ์หลังการแสดง เช่น เดียวกับการจัด “การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 2” ของโครงการวิจัย ที่สาขาวิศลปะการละครร่วมกับสาขาวิชาอื่นๆ จัดกิจกรรมการแสดง “จากป่าชาไก สู่ป่าคอนกรีต” และได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อแสดงทัศนะวิจารณ์เช่นเดียวกัน บรรยายกาศในการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนวิจารณ์หลังชมการแสดงในกิจกรรมทั้งสอง ดำเนินไปด้วยความคึกคักกระตือรือร้น รวมทั้งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่อาจนับได้ว่าเป็นบุคคลนอกสาขาวิศลปะการละครก็ยังแสดงความคิดเห็น โดยมิได้ผูกติดอยู่กับ “องค์ความรู้ด้านการละคร” ที่อาจทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการแสดงทัศนะ โดยเฉพาะการแสดงทัศนะด้วยลายลักษณ์อักษรในบทวิจารณ์

สำหรับกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์สัญจร” ที่โครงการวิจัยได้เดินทางไปจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นจำนวน 3 ครั้ง ณ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี และมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งโครงการวิจัยได้จัดให้มีการแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์ในสาขาที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนใจ และสาขาวิศลปะการละครได้จัดให้มีการซึ่งแบบบันทึกภาพการแสดงละคร 1 เรื่อง เพื่อเป็นตัวตั้งในการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งพบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมในสาขาวิศลปะการละครโดยส่วนใหญ่ เป็นนักศึกษาและอาจารย์ในสาขาวิชาไทยและนาฏศิลป์ไทย สำหรับสาขาวิชาอื่นๆ เช่น นิติศาสตร์ คอมพิวเตอร์ มีบ้างประปราย ก็ได้แสดงทัศนวิจารณ์ผ่านมุมมองบนพื้นฐานของตนเป็นหลักอย่างกระตือรือร้นสนใจ โดยมิได้ยึดโยงกับการมีองค์ความรู้ด้านศิลปะการละครหรือไม่ อย่างไร

นอกจากนี้ สาขาวิศลปะการละครยังได้จัด เสวนาชวนนักวิจารณ์ชมละคร เป็นจำนวน 2 ครั้ง โดยเชิญชวนนักวิจารณ์อาชีพ และนักวิจารณ์สมัครเล่นที่สนใจกิจกรรมดังกล่าว ชุม การแสดง เรื่อง “คุ่กรม” และ “เอ็ม.บัตเตอร์ฟลาย” จากนั้นจึงเขียนบทวิจารณ์ และนำบท วิจารณ์ที่เขียนขึ้นทั้งที่ได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้รับการตีพิมพ์ มาประกอบในการนำเสนอ การ จัดกิจกรรมนี้พบว่า เงื่อนไขที่ให้ผู้เข้าร่วมเสนาเขียนบทวิจารณ์ เป็นอุปสรรคต่อการตัดสิน ใจเข้าร่วมเสนา และพบว่าผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สมัครใจที่จะพบปะสนทนากับการแสดงทัศน วิจารณ์ในระบบมุขปาฐามากกว่า

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมดังกล่าวจะสามารถ พัฒนาการวิจารณ์ของผู้เข้าร่วมประชุมหรือสัมมนาให้รุ่ดහනาไปได้ในระดับใด แต่กิจกรรม เหล่านั้นนับเป็นการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมได้พัฒนาตนเอง และ pragmatich ถึงข้อเรียกร้องในด้าน หลักการและทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะการละครจากโครงการวิจัย เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา เองและนักเรียนนักศึกษาในความรับผิดชอบของผู้เข้าร่วมกลุ่มที่เป็นอาจารย์จากสถาบัน ต่างๆ ซึ่งข้อเรียกร้องนี้โครงการวิจัยได้ดำเนินตามความต้องการ โดยเริ่มจากการจัดกิจ กรรม “เสนาฯ ด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตำราฯ ด้วยการวิจารณ์” เป็นจำนวน 3 ครั้ง ร่วมกับ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักวิจารณ์ และกลุ่มศิลปินผู้สร้างและผู้แสดง และได้ติดต่อ ประสานงานกับนักวิจารณ์ นักวิชาการ เพื่อเขียนบทความที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์และ บริบทของศิลปะการละครบรรจุไว้ในหนังสือ/ตำราการวิจารณ์

จากการจัดกิจกรรมเชิงพัฒนาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีข้อสังเกตว่า “องค์ความรู้ ด้านศิลปะการละคร” มีได้เป็นอุปสรรคต่อการวิจารณ์ในวัฒนธรรมมุขปาฐะแต่อย่างใด การ เรียกร้องหลักวิชา หรือทฤษฎีการวิจารณ์ อาจเป็นการเรียกร้องเพื่อสร้างความเชื่อมั่นหรือ เป็นการ “ตอกย้ำ” ความมั่นใจของผู้แสดงทัศนะก็เป็นได้ แต่การวิจารณ์ในวัฒนธรรมที่เป็น ลายลักษณ์ ซึ่งต้องอาศัยความสามารถทางภาษาในการบรรยายหรือการพรรณนาความคิด ทำให้เกิดความประหม่าที่จะแสดงออกซึ่งความคิดผ่านภาษา จึงทำให้เกิดการเรียกร้อง “องค์ความรู้ด้านศิลปะการละคร” เกิดขึ้น

1.4 การสร้างงานวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะและสนับสนุนให้เกิดการสร้างและเผยแพร่ว่าง วิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะ อันจะช่วยปลูกความสำนึกร่วมกันพลังทางปัญญาของการวิจารณ์ใน สังคม

หลังจากที่ได้มีการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” โดยมีการแบ่งกลุ่ม ย่อยเพื่อแสดงทัศนะวิจารณ์ต่อละครเรื่อง “นอนไม่หลับ” ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น สาขาวิศลปะการละครได้รับการติดต่อจากกลุ่มละครต่างๆ หลายกลุ่ม ที่เชิญโครงการวิจัยไปชุมนุม การ แสดง และโครงการวิจัยได้เขียนบทวิจารณ์เผยแพร่ตามสื่อสิ่งพิมพ์เป็นระยะ นอกจากนี้ โครงการวิจัยยังได้ร่วมกับกลุ่มผู้จัดงาน “เทศกาลละครกรุงเทพฯ 2004” จัดการเสนาหลัง การแสดงขึ้นเป็นจำนวน 2 ครั้ง

ปฏิกริยาของกลุ่มละครหรือวงการศิลปะการละครบที่มีต่อโครงการวิจัยนับได้ว่า โครงการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายของวงการ ด้วยกิจกรรมที่สาขาวิชลปะการละครบได้จัดขึ้น เอื้อให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความสัมพันธ์ส่วนบุคคลแต่อย่างใด ส่งผลให้กิจกรรมการวิจารณ์ได้รับความร่วมมือ และดำเนินไปในลักษณะของกิจสาระได้ด้วยดี

กิจกรรมต่างๆของสาขาวิชลปะการละครบจากจะเอื้อให้เกิดการสร้างเครือข่าย และความร่วมมือกับบุคคลในวงการแล้ว ยังได้อีกให้เกิดการสร้างเวทีพูดปะ骖านความสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างกลุ่มบุคคลต่างๆ ทั้งที่เป็นนักวิชาการ ศิลปินผู้สร้างผู้แสดง และนักวิจารณ์อีกด้วย โครงการวิจัยจึงทำหน้าที่ประหนึ่งตัวกลาง ที่สร้างกรอบความคิดหรือสร้างคำถามให้กับวงการ เพื่อให้บุคคลจากกลุ่มต่างๆในวงการได้นำความรู้และความคิดมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อเอื้อให้เกิดพัฒนาการที่ดีขึ้นในวงการศิลปะการละครบ

ในประเด็นของสำนึกในพลังทางปัญญาของการวิจารณ์ในสังคมนั้น ในบริบทการเรียนการสอน และการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการละครบ การวิจารณ์เป็นส่วนสำคัญของของกระบวนการผลิตความรู้ ทักษะ และผลงานอยู่แล้ว ดังข้อมูลจากอาจารย์ นักวิชาการ ที่เข้าร่วมการสัมมนานว่าด้วยนัยทางการศึกษาของสรณิพนธ์ และการسئนาว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ ร่วมกับกลุ่มอาจารย์ และกลุ่มศิลปินผู้สร้างผู้แสดง นอกจากนี้ คำให้สัมภาษณ์ในการวิจัยการรับการวิจารณ์ของกลุ่มนักศึกษาในสาขาวิชลปะการละครบ ก็ได้ยืนยันว่า “การวิจารณ์” เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนในสาขาวิชลปะการละครบ ดังนั้น ประเด็น “พลังทางปัญญา” ที่มาจากการวิจารณ์ จึงเป็นประเด็นที่บุคคลในสาขาวิชลปะการละครบหันก และให้ความสำคัญอยู่แล้ว

2. กิจกรรมในสาขาวิชลปะการละครบ

การจัดกิจกรรมในสาขาวิชลปะการละครบมีจำนวนทั้งหมด 17 รายการ โดยเรียงลำดับตามเวลาที่จัดได้ดังต่อไปนี้

- 2.1 การสัมมนานว่าด้วยนัยทางการศึกษาของสรณิพนธ์บทวิจารณ์ วันที่ 31 สิงหาคม 2545 ณ ห้องประชุมคณะจิตกรรม ประดิษฐารม ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ ผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็นอาจารย์และนักวิชาการในสาขาวิชลปะการละครบจากมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อสรณิพนธ์บทวิจารณ์ตัวอย่าง ที่ได้ส่งให้อ่านล่วงหน้าก่อนเข้าร่วมการสัมมนา
- 2.2 การسئนาว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือหรือตำราว่าด้วยการวิจารณ์ ครั้งที่ 1 วันที่ 5 มีนาคม 2546 ณ ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ เป็นการจัดسئนาร่วมกับผู้รับผู้ปฏิบัติในวงการศิลปะการละครบหนุ่มสาว

- 2.3 การสำรวจว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือหรือตำราว่าด้วยการวิจารณ์ ครั้งที่ 2 วันที่ 19 มีนาคม 2546 ณ ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ เป็นการจัดสำรวจร่วมกับผู้รู้ผู้ปฏิบัติในการศิลปะการละครรุ่นอาวุโส
- 2.4 การสำรวจว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือหรือตำราว่าด้วยการวิจารณ์ ครั้งที่ 3 วันที่ 21 พฤษภาคม 2546 ณ ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ เป็นการจัดสำรวจร่วมกับนักวิจารณ์อาชีพด้านศิลปะการละคร
- 2.5 การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 1 วันที่ 14 - 15 มิถุนายน 2546 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ ในการประชุมครั้งนี้ สาขาวิศลปะการละครได้ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อกำหนดหัวข้อที่ควรจะ ปรากฏในหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ละคร และแสวงหาแนวทางร่วมที่จะเป็นผู้เขียนในหัวข้อต่างๆ
- 2.6 การสำรวจสาขาวิศลปะการละคร : ชวนนักวิจารณ์ชมละคร ครั้งที่ 1 วันที่ 20 กันยายน 2546 ณ ศศินเวศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักวิจารณ์อาชีพและนักวิจารณ์สมัครเล่นได้ชมการแสดงละครเรื่อง “M Butterfly” ในวันที่ 7 กันยายน ณ โรงละครกรุงเทพ เป็นผลงานการกำกับการแสดงโดย พศ.พรรณศักดิ์ สุขี จากคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ จากนั้นนักวิจารณ์ผู้เข้าร่วมสำรวจได้เขียนบทวิจารณ์ละครเรื่องดังกล่าวเพื่อตีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ และนำมาเป็นเอกสารประกอบการสำรวจ
- 2.7 การสำรวจสาขาวิศลปะการละคร : ชวนนักวิจารณ์ชมละคร ครั้งที่ 2 วันที่ 19 พฤษภาคม 2546 ณ ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ นักวิจารณ์อาชีพและนักวิจารณ์สมัครเล่นได้ชมการแสดงละครเพลงเรื่อง “คู่กรรม” ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2546 ณ โรงละครกรุงเทพ เป็นผลงานของกลุ่มแดเชอเนอเตอร์เทนเมนท์ สร้างสรรค์บทโดย ดารากา วงศ์ศิริ และกำกับการแสดงโดย สุวรรณดี จักราวรุษ นักวิจารณ์ผู้เข้าร่วมสำรวจได้เขียนบทวิจารณ์เพื่อตีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ และนำมาเป็นเอกสารประกอบการสำรวจเช่นเดียวกับการสำรวจ ครั้งที่ 1
- 2.8 การประชุม Cross-Cultural Seminar หัวข้อ “Theatre as an East-West Encounter” วันที่ 26 พฤษภาคม 2546 ณ ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ การประชุมครั้งนี้มีผู้กำกับการแสดงชาวเยอรมัน Mr. Gert Pfafferodt เป็นผู้บรรยายนำในหัวข้อดังกล่าว สืบเนื่องจากประสบการณ์สร้างสรรค์ละครเรื่อง “พระสังข์-เอฟิกเนีย” เมื่อปี พ.ศ. 2527 ร่วมกับศิลปินและนักแสดงชาวไทย ในการประชุมมีผู้รู้ผู้ปฏิบัติในการศิลปะการละครรุ่นอาวุโสและรุ่นหนุ่มสาว รวมทั้งนักวิชาการด้านวรรณคดีเยอรมันเข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- 2.9 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” วันที่ 29-30 พฤษภาคม 2546 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ การสัมมนาครั้งนี้มีการบรรยายนำในหัวข้อ “เหลียวหลังเหลหน้า : การวิจารณ์ละครเวทีในประเทศไทย” โดย อาจารย์

ประชาติ จีวิวัฒนาภรณ์ และจัดแสดงละครเรื่อง “หนองไม่หลับ” เป็นการแสดงละครเดี่ยว โดย นิกร แซ่ตัง จากกลุ่มละคร “8 คูณ 8” เพื่อเป็นกรณีศึกษาให้ผู้เข้าร่วมการสัมนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ด้านนาฏศิลป์จากสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาคต่างๆ ได้ทดลองฝึกทักษะการวิจารณ์ละครเวที

- 2.10 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์สัญจร” ครั้งที่ 1 วันที่ 18 - 19 มีนาคม 2547 ณ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา การประชุมกลุ่มย่อยในการสัมมนาครั้งนี้ สาขาวิศลปะการละครได้จัดฉายแบบบันทึกภาพการแสดงละครเรื่อง “พิมพิลาไlay” กำกับการแสดงโดย อาจารย์ประชาติ จีวิวัฒนาภรณ์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ด้านภาษาไทยและนาฏศิลป์ ได้แลกเปลี่ยนทรรศนะกัน
- 2.11 การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 2 วันที่ 12-13 มิถุนายน 2547 ณ ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินธร และคณะครุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยป่าการ ตั้งชั้น กรุงเทพฯ การประชุมใหญ่ครั้งนี้ได้ร่วมมือกับสาขาวารณศิลป์ และทศนศิลป์ โดยประสานกับกลุ่มนักละคร อิสระเพื่อจัดการแสดง “ศิลปะส่องทางให้แก่กัน : จากป่าชาไก สู่ป่าคอนกรีต” เพื่อเป็นกรณีศึกษาให้แก่ผู้เข้าร่วมการประชุม ซึ่งประกอบด้วยบุคคลรุ่นหนุ่มสาวและรุ่นอาวุโส จากหลากหลายสาขาวิชา ได้แลกเปลี่ยนทรรศนะในหัวข้อดังกล่าว
- 2.12 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์สัญจร” ครั้งที่ 2 วันที่ 26-27 มิถุนายน 2547 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี สำหรับการประชุมกลุ่มย่อยในการสัมมนาครั้งนี้ สาขาวิศลปะการละครได้จัดฉายแบบบันทึกภาพการแสดงละครเรื่อง “ลุยไฟ” กำกับการแสดงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรตัน ดำรง จากภาควิชาศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมซึ่งมีทั้งนักศึกษาและอาจารย์ด้านภาษาไทยและนาฏศิลป์ ได้แลกเปลี่ยนทรรศนะกัน
- 2.13 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการศึกษาการวิจารณ์ละคร” วันที่ 7 สิงหาคม 2547 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ การสัมมนาครั้งนี้ได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็นกลุ่มอาจารย์ และกลุ่มนักศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนการวิจารณ์ เพื่อนำข้อสรุปที่ได้จากการวิจัย กลุ่มนำเสนอในที่ประชุมรวม
- 2.14 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์สัญจร” ครั้งที่ 3 วันที่ 21-22 สิงหาคม 2547 ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ในการประชุมกลุ่มย่อย สาขาวิศลปะการละครได้จัดฉายแบบบันทึกภาพการแสดงละครเรื่อง “เหลียวหลัง แลหน้า ตุล ตุล” โดยกลุ่มสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม) ซึ่งจัดแสดงในวาระครบอับ 25 ปี 6 ตุลาคม 2519 เพื่อให้ผู้เข้าร่วมซึ่งมีทั้งนักศึกษาและอาจารย์จากหลากหลายสาขาวิชา ได้แลกเปลี่ยนทรรศนะกัน
- 2.15 การเสวนากลุ่มละคร ครั้งที่ 1 ละครเรื่อง “ตุ๊กตาอยอดรัก” วันที่ 14 พฤศจิกายน 2547 ณ พุทธสมาคม ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ สาขาวิศลปะการละครได้ร่วมกับ

กลุ่มผู้จัดเทศบาลนครกรุงเทพ 2004 เชิญนักวิจารณ์ร่วมเสวนากลั่งการแสดงละครเรื่อง “ตุ๊กตายอดรัก” ผลงานของกลุ่มสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม) ร่วมกับ ครูสุดจิตต์ ดุริยประณีต ซึ่งเข้าร่วมในเทศบาลครั้งนี้

- 2.16 การเสวนากลั่งละคร ครั้งที่ 2 ละครเรื่อง “ผีเสื้อสมุทร” วันที่ 20 พฤษภาคม 2547 ณ โรงเรียนการข่าวทหารบก ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ สาขาวิชลปการละคร ร่วมกับกลุ่มผู้จัดเทศบาลนครกรุงเทพ 2004 เชิญนักวิจารณ์ร่วมเสวนากลั่งการแสดง ละครเรื่อง “ผีเสื้อสมุทร” ผลงานของกลุ่มละครเสาสูง กำกับการแสดงโดย ณัฐ นวล แพพ การเสวนารั้งนี้มีกลุ่มผู้ชมซึ่งเป็นรุ่นหนุ่มสาวให้ความสนใจแลกเปลี่ยนทัศนะร่วม กับนักวิจารณ์อย่างกระตือรือร้นสนับสนุนใจ
- 2.17 การสัมมนา “เทศบาลนครกรุงเทพ กับ ความอยู่รอดของละครร่วมสมัย” วันที่ 30 พฤษภาคม 2547 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ สาขาวิชลปการ ละครได้เชิญวิทยากร ซึ่งเป็นผู้จัดงานเทศบาลฯ และนักวิชาการผู้สังเกตการณ์งานเทศบาลนครกรุงเทพ มาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อการจัดเทศบาลนครกรุงเทพ ซึ่ง สะท้อนถึงความอยู่รอดของการศิลปะการละครร่วมสมัย

นอกจากกิจกรรมทั้ง 17 รายการดังกล่าวข้างต้นแล้ว สาขาวิชลปการละครยังได้ให้ความร่วมมือกับโครงการวิจัยการรับการวิจารณ์ ในการประสานข้อมูลบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ และร่วมวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งเข้าร่วมประชุมและสัมมนากับโครงการวิจัยการรับการวิจารณ์มาโดยตลอด นอกจากนี้ ยังได้เขียนบทวิจารณ์เพื่อลงพิมพ์เผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ บ้าง เป็นระยะ

ส่วนการจัดทำหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ละคร ซึ่งประกอบด้วยบทความหัวข้อต่างๆ จำนวน 7 บทนั้น ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดส่งให้ผู้อ่าน (reader) คือ คำรณ คุณเดลิก (เปลี่ยนจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ครรภนีร์ สุขุมวิท) อ่านและบันทึกข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงก่อนจัดพิมพ์ต่อไป

3. ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการภาคแรกกับโครงการภาคสอง

จากผลของโครงการวิจัยในภาคแรกที่บ่งชี้ว่า ในสังคมร่วมสมัยของไทยนั้น การวิจารณ์แบบ มุขปาฐะมีความเข้มข้นและแข็งแกร่งกว่าการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร โครงการวิจัยในภาคที่สองนี้ จึงมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการพัฒนา (developmental activities) ซึ่งได้นำสารนิพนธ์บทวิจารณ์และบทวิเคราะห์บางส่วน จากจำนวน 50 บท ที่โครงการวิจัยภาคแรกได้คัดสรรแล้วว่ามีพลังทางปัญญา มาใช้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโครงการภาคสองเป็นจำนวน 7 กิจกรรม คือ “สัมมนาว่าด้วยนัยทางการศึกษาของสารนิพนธ์บทวิจารณ์” “การเสวนาว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตราวาด้วยการวิจารณ์” 3 ครั้ง และ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์สัญจร” ทั้ง 3 ครั้ง เพื่อเป็นวัตถุดิบในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประเมินประสิทธิภาพของสารนิพนธ์ที่จะยังประโยชน์ต่อการศึกษาในระบบและการศึกษาภาคประชาชนได้

ผลจากการนำสรนพนธ์ไปใช้ประกอบในการสัมมนา มีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานความรู้และความต้นของแต่ละบุคคล สำหรับผู้ที่มีพื้นความรู้ด้านศิลปะการละครบสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาที่ปรากฏในสรนพนธ์ง่ายๆ โดยง่าย หากแต่มีข้อจำกัดในการนำไปใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนในระบบ ด้วย “งานต้นแบบ” ที่บพวารณ์กล่าวถึง “ไม่สามารถทำให้เข้าใจได้” หรือมีคะแนนน้อยกว่าเป็นงานต้นแบบของต่างประเทศที่ห้ามไม่ได้ในเมืองไทย อีกทั้งบพวารณ์หลายจบที่เป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในบริบทต่างๆ ทั้งประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อประกอบการทำความเข้าใจ ดังนั้น ผู้ที่ไม่มีพื้นความรู้ด้านศิลปะการละครบ จะทำความเข้าใจสรนพนธ์ง่ายๆ ได้ยาก ประกอบกับการขาดประสบการณ์สัมผัสงานต้นแบบ ที่บพวารณ์กล่าวถึงด้วยแล้ว ความกระตือรือร้นสนใจอ่านเพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นจึงไม่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ ด้วยความล่าช้าในการจัดพิมพ์ อันเนื่องมาจากการขอสิทธิ์จัดพิมพ์บพวารณ์ที่เป็นภาษาต่างประเทศ จากสำนักพิมพ์ในประเทศไทยต่างๆ จำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อติดต่อและดำเนินการ ทำให้ไม่สามารถประเมินประสิทธิภาพของสรนพนธ์ในภาพรวมได้ ว่าเหมาะสมกับผู้รับหรือผู้อ่านกลุ่มใด ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการภาคแรกกับโครงการภาคสอง จึงดำเนินไปด้วยหลักการร่วม ที่ว่าด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาการวิจารณ์ในรูปแบบต่างๆ และสนับสนุนจากโครงการภาคแรก ในเรื่องการขาดแคลนตำแหน่งการวิจารณ์

4. ความเชื่อมโยงกับการวิจัยการรับการวิจารณ์

ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของสาขาวิชลปการละครบ มีทั้งที่เป็นการจัดเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทบทวนเนื้อหาที่เป็นรายลักษณ์อักษร ดังที่ได้จัดกิจกรรมเสวนา “ชวนนักวิจารณ์ชุมชน” 2 ครั้ง (อ่านรายละเอียดการวิเคราะห์กิจกรรมดังกล่าวได้ในข้อ 5) พบทข้อบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการวิจารณ์ในระบบมุขปัจจุบันยังคงความเข้มข้นอยู่ในสังคมไทย ด้วยเป็นกิจกรรมที่สามารถแสดงปฏิกริยาได้ทันที ในขณะที่การวิจารณ์ที่เป็นรายลักษณ์อักษรจะมีข้อจำกัดด้านเวลา ด้านความรู้ ความมั่นใจ ในการคิดเห็นของตนเอง และพื้นที่ในการเผยแพร่สู่สาธารณะ ทำให้บพวารณ์ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนในบทบาทที่เป็น กิจสาธารณะ ได้ คำถามที่เกิดขึ้นจากข้อสังเกตนี้ก็คือ บพวารณ์จะยืนอยู่ ณ จุดใดของสังคมไทย และยังเป็นที่ต้องการหรือไม่ในวงการศิลปะการละครบ

เมื่อได้เชื่อมโยงกับการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์กลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ ในโครงการวิจัยการรับการวิจารณ์ พบทว่า ปรากฏการณ์ที่ชัดเจนที่สุดจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รับทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ที่อยู่ในสาขาวิชลปการละครบ กลุ่มนักศึกษาในสาขาวิชลปการละครบ นั่น กลุ่มบุคคลที่อยู่ในวงการศิลปะการละครบให้ความสำคัญต่อการวิจารณ์ทั้งที่เป็นระบบมุขปัจจุบัน และการวิจารณ์ที่เป็นรายลักษณ์มากที่สุด บุคคลกลุ่มนี้เรียกร้องให้มีการวิจารณ์ทั้งสองรูปแบบ และเห็นความสำคัญของบทวิจารณ์เนื้อร่องที่เป็น “ภาระ” สะท้อนผลงานสร้างสรรค์ของตน และยังเป็น “บันทึกทางประวัติศาสตร์” ให้กับผลงานสร้างสรรค์ละครบแต่ละเรื่องอีกด้วย นอกจากนี้ บุคคลในสาขาวิชลปการละครบ ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความกังวลของวงการศิลปะการละครบ ที่จะสืบสานให้คนทั่วไปเข้าใจ

ศิลปการละครได้ และเห็นว่าบทวิจารณ์สามารถทำหน้าที่สื่อสารกับบุคคลนอกวงการได้ และคงเป็นด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้วงการศิลปการละครที่แม้จะมีสำนัก หรือสังกัด กำกับอยู่ แต่สำนักหรือสังกัดนี้มิได้ปรากฏเป็นกระแสหลัก หรือกระแสรองที่สร้างอิทธิพลได้ ให้กับวงการศิลปการละคร กลุ่มบุคคลในวงการยังคงเป็นกลุ่มที่เกาะเกี่ยวกันด้วยความเอื้ออาทร และตระหนักรถึงบทบาทของบทวิจารณ์ที่มีความสำคัญต่อวงการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในขณะที่กลุ่มนักศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งมองต่อบทวิจารณ์ละครในฐานะที่เป็น “คลังความรู้” และ “คลังคำตอบ” ให้กับการศึกษาศิลปะการละคร และสำหรับกลุ่มผู้ที่อยู่นอกสาขาวิชาศิลปะการละคร นั้น พบร่วมกับคุณเคยกับการอ่านบทวิจารณ์บทละครเท่าเดิม ก็ได้ ด้วยข้อจำกัดของความถี่ในการจัดแสดงละคร ส่งผลต่อความสำเร็จของการพิมพ์บทวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อีกทั้งด้วยความคุ้นเคยกับบทวิจารณ์ภาพยนตร์ ที่ทำหน้าที่ประหนึ่ง “ผู้ช่วย” ในการตัดสินใจเลือกชมภาพยนตร์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง อีกทั้ง “งานต้นแบบ” ที่เป็นภาพยนตร์ ก็สามารถหาชมได้โดยง่าย

นับได้ว่า การวิจัยการรับการวิจารณ์ ตอบคำถามจากข้อสังเกตของสาขาวิชลปการละครถึงจุดยืนของบทวิจารณ์ละครในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังปรากฏข้อมูลที่ว่าด้วย ความเคลื่อนไหวของวงการศิลปะการละคร ที่กลุ่มละครใหญ่ๆ มีชื่อเสียงมานาน ไม่ค่อยมีผลงานปราภัสสู่สาธารณะ ในขณะที่มีกลุ่มละครเล็กๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งเกิดขึ้นโดยเฉพาะกิจ และโดยถาวร กรณีนี้ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการติดตามผลงานของกลุ่มผู้รับที่เป็นบุคคลนอกสาขาวิชาด้วยเช่นกัน

5. บทวิเคราะห์กิจกรรมที่ดำเนินการในภาคสอง

5.1 ความสำคัญของการวิจารณ์

กิจกรรมต่างๆ ที่สาขาวิชลปการละครได้จัดขึ้น มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ประกอบไปด้วย อาจารย์ นักวิชาการด้านศิลปะการละคร นักวิจารณ์ นักปฏิบัติ นักศึกษา และกลุ่มผู้สนใจทั่วไป ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกกลุ่มนี้ ให้ความสำคัญต่อการวิจารณ์ในทัศนะที่แตกต่างกันไป

แวดวงการวิจารณ์ในบริบทสังคมไทยอาจแบ่งนักวิจารณ์ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอาจารย์ และนักวิชาการที่เขียนบทวิจารณ์พิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ และกลุ่มนักวิจารณ์ที่เป็นผู้สื่อข่าวประจำสื่อสิ่งพิมพ์ สำหรับกลุ่มนักวิจารณ์ที่เป็นผู้สื่อข่าวนั้น ให้น้ำหนักกับบทบาทของ “ผู้สื่อข่าว” มากกว่าบทบาทของ “นักวิจารณ์” และยินดีที่จะเรียกตนเองว่าเป็น “ผู้สื่อข่าวที่ชอบดูละคร” ซึ่งทำหน้าที่ที่หลากหลายผ่านบทวิจารณ์ที่ดีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ที่ตนสังกัด โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ “ผู้อ่าน” การวิจารณ์ของผู้สื่อข่าวต้องทำหน้าที่เชิญชวนให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสนใจไปชมละคร โดยจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูลล่วงหน้าภายในเวลาที่จำกัด เพื่อเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาของการข่าว ที่ต้องมีความสดใหม่ การวิจารณ์ที่เกิดขึ้นจึงไม่อาจที่จะเป็นงานเขียนที่ละเอียดลึกซึ้งได้ อีกทั้งต้องดำเนินถึงผลกระทบที่มีต่อฝ่ายผู้สร้างงานเขียนที่เกิดขึ้นจึงมักเป็นไปในลักษณะของการ “ยั่งมือ” นอกจากนี้ เงื่อนไขของสื่อที่ผูกติดอยู่กับวงธุรกิจโดยอาศัยรายได้จากการโฆษณา เป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่งที่ทำให้การวิจารณ์ของผู้สื่อข่าวขาด “เสรีภาพ” ที่จะแสดงทัศนะอย่างตรงไปตรงมา ด้วยหลาย ๆ ครั้ง ผู้จัดละครก็อยู่ในวง

ธุรกิจที่เป็นลูกค้าของสื่อเอง ดังนั้น แม้จะตระหนักว่า การวิจารณ์มีความสำคัญต่อผู้อ่าน และผู้ปฏิบัติ แต่เงื่อนไขของระบบทุนยังเป็นสิ่งที่กำกับสื่อ หรือกำกับนักวิจารณ์ที่อยู่ในฐานะผู้สื่อข่าว ด้วยเช่นกัน

สำหรับกลุ่มอาจารย์และนักวิชาการที่ทำหน้าที่เป็นนักวิจารณ์ด้วยนั้น แม้จะมีเสรีภาพในการแสดงทัศนะวิจารณ์มากกว่ากลุ่มผู้สื่อข่าว แต่กระนั้น ก็ยังมีประกาศนียกับผู้สื่อข่าว เมื่อบรณาธิการข่าวเห็นว่า มีข้อความแสดงทัศนะวิจารณ์ใดใดที่อาจส่งผลกระทบต่อลูกค้าของสื่อ บรรณาธิการก็อาจตัดข้อความเหล่านั้นให้ปรากฏอยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์ เช่นกัน และสำหรับทบทาทผู้สอนของกลุ่มอาจารย์และนักวิชาการ กลุ่มนี้จะมีความเห็นว่า การปลูกฝังวัฒนธรรมการวิจารณ์ให้แก่นักศึกษามีได้ผู้กิดอุญภัติวิชาที่ว่าด้วยการวิจารณ์เท่านั้น ด้วยการเรียนการสอนศิลปะมีได้มีมาตรฐานหรือตัวชี้วัดที่ต่ายตัว ศิลปะไม่มีถูกหรือผิด คำตอบที่ถูกต้องมีได้มีเพียงคำตอบด้วย และด้วยเหตุที่การศึกษาศิลปะการละครนั้นผูกโยงกับความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีบริบททางสังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ความคิดเชิงวิจารณ์ที่จะสามารถวิเคราะห์ ตีความ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนการสอนศิลปะการละคร

ในกลุ่มผู้ปฏิบัติเอง ทั้งที่เป็นผู้สร้างและผู้แสดง ให้ความสำคัญต่อการวิจารณ์เป็นอย่างสูง ทั้งที่เป็นการวิจารณ์ในระบบมุขป้ำะ และที่เป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยการวิจารณ์ทั้งสองลักษณะ มีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ปฏิบัติ และเชื่อว่ากิจกรรมการวิจารณ์หลังการแสดงหรือการพูดคุยขอความเห็นจากผู้ชมรวมไปถึงนักวิจารณ์เป็นกิจกรรมที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า ผลงานสร้างสรรค์ของตนนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ อย่างไร แต่กิจกรรมการวิจารณ์ในระบบมุขป้ำะนี้ เป็นการแสดงปฏิกริยาโดยฉบับพลัน ซึ่งอาจทำให้ผู้แสดงความเห็นไม่มีโอกาสคัดสรรถ้อยคำให้ถี่ถ้วน การกระทบกระทั่งอารมณ์ความรู้สึกเกิดขึ้นได้ อันเป็นข้ออ่อนของการแสดงทัศนะวิจารณ์ในระบบมุขป้ำะ ขณะเดียวกัน การวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสิ่งที่บุคคลกลุ่มนี้เรียกร้องตลอดมา ด้วยเห็นความสำคัญของบทวิจารณ์ในฐานะที่เป็นบันทึกประวัติศาสตร์ของละครที่เรื่องหนึ่งๆ หลังจากการแสดงได้จบลง การวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติได้มีเวลาอ่านบททวนข้อวิจารณ์ ซึ่งส่งผลต่อการทำความเข้าใจผลงานการนำเสนอการแสดง และช่วยให้มองเห็นข้อบกพร่องที่อาจมองข้ามไป และอีกประการหนึ่ง กลุ่มผู้ปฏิบัติเห็นว่า บทวิจารณ์เป็นการสร้างพื้นที่ให้ผู้วิจารณ์ได้แสดงความเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องປະ hakk ผู้ปฏิบัติโดยตรง การแสดงปฏิกริยาทั้งโดยมุขป้ำะ หรือลายลักษณ์ของผู้วิจารณ์นับเป็นสิ่งที่ดีกว่า “ความเฉยเมย” หรือไม่มีปฏิกริยาได้เดต่อผลงานสร้างสรรค์ของกลุ่มบุคคลกลุ่มนี้

สำหรับกลุ่มนักศึกษาในสาขาวิชาศิลปะการละคร มีทัศนะต่อ “การวิจารณ์” ในทางบวก และมีความเห็นเช่นเดียวกับกลุ่มอาจารย์และนักวิชาการที่ว่า การวิจารณ์มีอยู่ใน “กระบวนการเรียนการสอน” ศิลปะการละครโดยไม่จำเพาะวิชาการวิจารณ์เท่านั้น การวิจารณ์เป็นกระบวนการที่จำเป็น และมีส่วนพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษา กลุ่มนักศึกษาให้ความสำคัญต่อผู้สอนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนที่สร้างขึ้นภายใต้ห้องเรียนเป็นอย่างมาก กระบวนการวิจารณ์ที่จะกระตุ้นและพัฒนาผู้เรียนได้ มีปัจจัยเกื้อหนุนจากบุคลิกภาพและจิตวิทยาของผู้สอน

เป็นสำคัญ การแลกเปลี่ยนที่มีบรรยายกาศผ่อนคลาย การเลือกเฟ้นถ้อยคำที่ไม่รุนแรง จะช่วยสร้างบรรยายกาศการเรียนรู้ที่ผ่านกระบวนการวิจารณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้คำพูดรุนแรงอาจทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติต่อศิลปะการละครบในทางลบได้ง่าย

และในกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมของสาขาวิชลปะการละครบ ที่เป็นบุคคลทั่วไป ในที่นี้หมายถึงกลุ่มนักศึกษาที่มิได้อยู่ในแวดวงของศิลปะการละครบสมัย ซึ่งอาจมาจากสาขาน่าสนใจ เช่น สาขาวิชารื่อง สาขาวิชาสังคมศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย ฯลฯ อาจารย์ที่ปรึกษา หรืออาจารย์ที่ปรึกษาในคณะฯ อาจารย์ที่ปรึกษาในสาขาวิชลปะการละครบ ที่มีความประหม่าในการแสดงทัศนะวิจารณ์เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของสาขาวิชลปะการละครบ บ้างในช่วงต้น แต่เมื่อเห็นว่าการบรรยายการแลกเปลี่ยนมีความผ่อนคลาย และไม่มีลักษณะของการตัดสินว่าความคิดใดผิด หรือความคิดใดถูก การแลกเปลี่ยนทัศนะก็จะดำเนินไปอย่างกระตือรือร้น ความประหม่าในช่วงแรก อาจเกิดขึ้นจากความไม่มั่นใจว่าจะต้องใช้งานความรู้ด้านศิลปะการละครบในการแสดงออกซึ่งการวิจารณ์มากน้อยเพียงใดก็เป็นได้ แต่เมื่อการแลกเปลี่ยนในระบบมุขปฐะดำเนินไปในลักษณะของการแสดงปฏิกริยาตอบรับต่อประเด็น หรือผลงานสร้างสรรค์ที่ได้รับชมแล้ว องค์ความรู้ด้านศิลปะการละครบก็มิใช่ข้อจำกัดในการแสดงทัศนะวิจารณ์ของกลุ่มนักศึกษาที่อีกต่อไป ในแบบสอบถามของกิจกรรมบางกิจกรรม มีเสียงสะท้อนจากผู้เข้าร่วมที่กรอกแบบสอบถามถึง “โอกาส” ที่ได้แสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะอย่างที่ไม่เคยได้รับมาก่อน

อาจสรุปได้ว่า ทุกๆกลุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมของสาขาวิชลปะการละครบ ต่างตระหนักรู้ถึงความสำคัญของ “การวิจารณ์” ด้วยกันทั้งสิ้น แม้ว่าจะมีบริบทของความสำคัญที่แตกต่างกัน ออกแบบ ภาระในการแสดงออก หลัก “มนุษย์สัมผัสมนุษย์” จึงเป็นหลักที่จะช่วยเกือบอนุให้กิจกรรมการวิจารณ์ เป็นกิจกรรมทางปัญญาที่ดำเนินไปในทางกว้างได้ ดังตัวอย่างจากกลุ่มนักศึกษา และกลุ่มนักศึกษาทั่วไป ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

5.2 มุขปฐะ-ลายลักษณ์

สืบเนื่องจากข้อ 3.1 จะเห็นได้ว่า การวิจารณ์ในบริบทสังคมไทย เริ่มต้นด้วยวัฒนธรรมมุขปฐะ ที่มีหลัก “มนุษย์สัมผัสมนุษย์” เป็นปัจจัยเกื้อหนุน ด้วยตระหนักรู้ในความเข้มแข็งของวัฒนธรรมมุขปฐะในสังคมไทย การดำเนินกิจกรรมต่างๆของสาขาวิชลปะการละครบ จึงอาศัยความเข้มแข็งนี้เป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดทวิวัจนา (dialogue) ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในประเด็นต่างๆที่ได้กำหนดขึ้น โดยสาขาวิชลปะการละครบทำหน้าที่บันทึกการสนทนากลุ่ม แลกเปลี่ยน และนำมารับประเด็น วิเคราะห์ ให้เป็นลายลักษณ์อักษรในทุกกิจกรรม

การเริ่มต้นด้วยระบบมุขปฐะ มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ระบบมุขปฐะสามารถเกิดขึ้นได้ทันทีซึ่งนับเป็นจุดแข็ง แต่จุดอ่อนก็คือ ระบบนี้ทำให้ผู้พูดอาจขาดความถี่ถ้วนในการพิจารณาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้พูดอาจใช้ความรู้สึกส่วนตนเป็นที่ตั้ง และอาจไม่ครอบคลุมทุกประเด็นที่ต้องการจะกล่าวถึง การย่อสั้นผลกระบวนการในทางลบต่อทั้งผู้พูดและผู้ฟังได้

ในขณะที่ระบบลักษณ์มีข้อดีที่มีเวลาโครงการต้องค้นคว้าข้อมูล และหาเหตุผลประกอบความคิดเห็น แต่การเผยแพร่สู่สาธารณะได้นั้น หากไม่มีความสามารถเชิงวรรณศิลป์มาเป็นปัจจัยเกื้อหนุนแล้ว การแสดงความเห็นในระบบลักษณ์ หรือการเขียนบทวิจารณ์ก็อาจไม่น่าสนใจเป็นได้

จากกิจกรรมต่างๆ ที่สาขาวิชลปะการละครได้จัดขึ้น พบว่า ระบบมุขปاويةมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างยิ่ง การพัฒนาจากระบบมุขปاويةไปสู่ระบบลักษณ์ ไม่อาจกระตุ้นให้เกิดขึ้นได้ในกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม แม้จะเป็นกลุ่มนักวิจารณ์เองก็ตาม การทำหน้าที่พัฒนาจากมุขปاويةให้เป็นลักษณ์จึงเป็นหน้าที่หลักของผู้วิจัย ที่จะต้องรวมรวมประเด็นวิเคราะห์ และสังเคราะห์การทวิจันของกลุ่มผู้เข้าร่วมให้เป็นหลักการ ความรู้ หรือแม้กระทั้งตั้งข้อสังเกตทั่วไปต่อทั้งบุคคล และวัฒนธรรมการวิจารณ์ในสังคมไทย ซึ่ง “ความเกรงใจ” ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อวัฒนธรรมการวิจารณ์นั้น หากใช้หลัก “มนุษย์สมัสมนุษย์” ในการสร้างบรรยากาศและประสบการณ์การวิจารณ์ที่ดีให้เกิดขึ้น ย่อมลบล้างอุปสรรคที่มีอยู่ในวัฒนธรรมไทยดังกล่าวมาแล้วได้

5.3 ชนบท-ชนบทใหม่

หลายกิจกรรมที่สาขาวิชลปะการละครได้จัดขึ้น โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ชั้นการแสดงหรือบันทึกเทปการแสดง เช่นละครเรื่อง “พิมพิลาไlay” กำกับโดย ประชาติ จีวิวัฒนาภรณ์, “ลุยไฟ” โดย พรรต์ ดำรง, “ตุ๊กตายอดรัก” โดยกลุ่มละครมະขามป้อม, “ผีเสื้อสมุทร” โดยณัฐ นวล แพง จากกลุ่มละครเสาสูง, และการแสดง “ศิลปะส่องทางให้แก่กัน : จากป่าชายฝั่ง สู่ป่าคอนกรีต” เพื่อเป็นตัวตั้งในการแลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์นั้น เป็นผลงานสร้างสรรค์จากการณ์คดี หรือวรรณกรรมบทละคร ที่มีชนบทการแสดง และมีการตีความแต่เดิมมาอยู่แล้ว ซึ่งสร้างทัศนคติและสร้างชุดความคิดให้แก่สังคมไทยชุดหนึ่ง เช่น นางพิมพิลาไlayในเรื่องขุนช้างขุนแพน จะได้ชื่อว่าเป็น “นางวันทองหญิงสองใจ” หรือ นางผีเสื้อในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ก็จะเป็น “นางยักษ์” ที่ไม่น่าสงสาร หรือแม้แต่รักสามเส้าของ ลำหับ เอนา และชมพลา ในบทพระราชพินธ์เรื่อง “เงาะป่า” ของรัชกาลที่ 5 ก็ยังได้รับความสำคัญในฐานะที่เป็นความรักอันยิ่งใหญ่

แต่เมื่อกลุ่มละครหรือผู้กำกับได้นำวรรณกรรมเหล่านี้ มาสร้างสรรค์เป็นผลงานละครที่สะท้อนบริบทปัจจุบัน การตีความใหม่ หรือการใส่รายละเอียดในการนำเสนอ การเลือกนำเสนอบางส่วน และไม่นำเสนอบางส่วนจึงเกิดขึ้น เช่น การตีความให้ทางบุษบานในเรื่อง “อิเหนา” ให้อยู่ในบริบทของผู้หญิงปัจจุบัน ที่ตั้งคำถามกับ “ความรัก” และ “ชนบท” การแต่งงานที่ไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของความรัก ในละครเรื่อง “ลุยไฟ” หรือแม้กระทั้ง การแสดงภาพนางสีดาถูกทากันทั้งยอดมองกุญแจ และท้ายที่สุดนางสีดาได้ถอดมองกุญแจออกต่อหน้าพระราม ในละครเรื่องเดียวกัน ก็ต้องการให้ “ผีนางวันทอง” ลุกขึ้นมาอธิบายตนเองเพื่อปฏิเสธข้อกล่าวหาว่าเป็น “หญิงสองใจ” ในเรื่องพิมพิลาไlay ก็ต้องการนำเสนอของผีเสื้อสมุทรที่ถูน่ารักน่าสงสาร และบุชาความรักเป็นส่วนหนึ่งในเรื่อง “ผีเสื้อสมุทร” และ การเลือกนำเสนอ “ความรัก” ของผู้ให้กำเนิด ที่กล้ายเป็น “ความทุกข์

ของคนเป็น” เมื่อเห็นลูกๆของตนตกตายเพรา “ความรัก” ในการแสดง “จากป้าชาไก สู่ป้าคอกนกรีต” เหล่านี้ ล้วนสร้างปฏิกริยาทึ้งในด้านลบและด้านบวกต่อผู้ชม และนักวิจารณ์ ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมของสวนหินและการละครเป็นอย่างมาก

การนำเสนอขنبเก่าด้วยบริบทใหม่ ก่อให้เกิดคำถามถึงความเหมาะสมไม่เหมาะสม ความเคารพในตัวบท จนกระทั่งความกังวลในการทำความเข้าใจวรรณกรรมของผู้สร้าง ก่อนที่จะนำมาสร้างสรรค์ใหม่ด้วยขnbใหม่ ที่ไม่มีมาตรฐานวัดว่า ขnbการแสดงแบบใหม่ (อะไรก็ได้ที่อยู่ตrong ขับกับขnbเก่า) มีความสมควรหรือไม่ เช่น ภาพการหักมุมกุญแจสีดาโดยทศกัณฑ์ ไม่เคยเกิดขึ้นในขnbการแสดงของนาฏศิลป์ และจะไม่มีวันเกิดขึ้น ด้วยถือเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม หรือ การเลือกนำเสนอเฉพาะตอนท้ายของเรื่อง “เงาะป่า” ที่กล่าวถึงความเคราะໂຕกของบิดามารดาของ ลำหับ เอนา และซมพลา ก็มีข้อดิติงถึงการลดตอนความยิ่งใหญ่ของวรรณเดดี ที่มีจุดมุ่งหมายนำเสนอประเด็นความรักของหนุ่มสาว ตามการตีความในขnbเดิม

เมื่อเปรียบเทียบกับ กิจกรรมเวทีวิจารณ์หลังละครเรื่อง “ดึกตายอดรัก” พระนิพนธ์ละครร้องของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ มาจัดแสดง โดยพยายามรักษาแนวเรื่องเดิม และวิธีการนำเสนอละครร้องไว้ ซึ่งนักวิจารณ์ได้แสดงปฏิกริยาในทางบวก ต่อความพยายามที่จะอนุรักษ์ขั้นบันการแสดงแบบเก่าไว้ได้อย่างมีธรรสน์ การแลกเปลี่ยนถกเถียงที่ก่อให้เกิดกิจกรรมทางปัญญา ที่มีทั้งความเห็นร่วมหรือความเห็นต่าง ไม่ค่อยมี pragmatics ในวงเสนาครั้งนี้เท่าไหร่นัก

เมื่อขับเก่าประชุมใหม่ คำตอบคงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงว่า ขับใดถูกต้อง หรือขับใดไม่สมควร แต่สิ่งที่สาขาวิชลประการลัครได้ตระหนักก็คือ บรรยายกาศการวิจารณ์และการแลกเปลี่ยนทั้งภายในสาขาและข้ามสาขา ทั้งที่มีวัยใกล้เคียงกันและมีวัยแตกต่างกัน เดิมไปด้วยความคึกคักและเปี่ยมด้วยพลังทางปัญญา นอกจากนี้ ยังได้สะท้อนให้เห็นชุดความคิดของกลุ่มนบุคคลที่มาจากสาขาต่างๆ รวมถึงวัยของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่มีผลต่อการแสดงปฏิกริยาต่อประสบการณ์ การสัมผัสงานสร้างสรรค์ที่แตกต่างกันออกไปด้วย

6. การวิจารณ์ในฐานะกิจสารณ์และพลังทางปัญญาของสังคม

กิจกรรมต่างๆของสาขาวิชาศิลปะการละครมุ่งเน้นการกระตุ้นให้การวิจารณ์เป็น “กิจสารณะ” อาทิกิจกรรม การเสวนา : ชวนักวิจารณ์ชมละคร ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2, การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” ที่มีการจัดแสดงละครเวทีเรื่อง “นอนไม่หลับ” ของกลุ่มละครแปดคุณแปด, การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์สัญจร” ทั้ง 3 ครั้ง, การประชุมใหญ่ประจำปีครั้งที่ 2 ที่มีการจัดการแสดง “จากป่าชาไก สู่ป่าคอนกรีต” รวมทั้ง การเสวนาหลังละคร 2 ครั้ง ที่โครงการวิจัยได้ร่วมกับคณะผู้จัดงานเทคโนโลยีและครุภัณฑ์ 2004 ให้มีเวทีวิจารณ์หลังการแสดงละครเรื่อง “ตุ๊กตาโยดรัก” ของกลุ่มละครมະขามป้อม และเรื่อง “ฝีเสือสมุทร” ของกลุ่มละครเสาสง

กิจกรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นไปในลักษณะที่มีการแสดงเป็น “โจทย์” เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนทรรศนะวิจารณ์ และอภิปรายกิจกรรมคือ กิจกรรมการสัมมนา “เทศบาลและครรภ์เทพ กับ ความอยู่รอดของบรรรร่วมสมัย” ที่ได้จัดขึ้นในวันที่ 30 พฤษภาคม 2547 โดยการวิจัย

ได้เชิญผู้จัดและนักวิชาการที่ได้ติดตามความเป็นไปของเทคโนโลยีโดยตลอด มาสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับเทคโนโลยีในประเด็นดังกล่าว ซึ่งในกิจกรรมนี้ โครงการวิจัยได้ช่วยกำหนดที่เป็นผู้วิเคราะห์ภาพรวมทั้งหมดของเทคโนโลยี โดยมีโจทย์เป็น “เทคโนโลยี” เช่นเดียวกับการสัมมนา “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการศึกษาการวิจารณ์และคร Figure ที่จัดขึ้นในวันที่ 7 สิงหาคม 2547 โครงการวิจัยได้เชิญอาจารย์ผู้สอนวิชาการวิจารณ์และคร และนักศึกษาในสาขาวิชลปการละครบจากมหาวิทยาลัยต่างๆ มาร่วมแลกเปลี่ยนความเห็น โดยที่โครงการวิจัยเป็นผู้กำหนด “โจทย์” ที่เกี่ยวข้องกับ “การเรียนการสอนการวิจารณ์” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาทั้งสองกลุ่มได้สะท้อนความเห็นและแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน กล่าวได้ว่า เป็นความพยายามทำการวิจารณ์ให้เป็นกิจสารณะได้เช่นกัน

สำหรับเป้าหมายในการปรับการวิจารณ์ศิลปะในวัฒนธรรมมุขปาฐะให้เป็นลายลักษณ์นั้น สาขาวิชลปการละครบได้ผลิตบทวิจารณ์และครทั้งที่ได้รับการตีพิมพ์ และที่เขียนขึ้นเพื่อประกอบการนำเสนอ “ชวนนักวิจารณ์ชมละครบ” ดังต่อไปนี้

บทวิจารณ์ที่ได้รับการตีพิมพ์จำนวน 9 บท

- 6.1 เจตนา นาครวชระ. “เฟาส์ท มาราชอน (ฉบับภาษาไทย),” **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (14 ต.ค. 2545)
- 6.2 -----. “คำกล่าวหาจากศาสตราจารย์,” **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (18 พ.ย. 2545)
- 6.3 -----. “ว่าด้วยพันธนาการของสัจنيยม (ภาค2),” **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (14 ต.ค. 2545)
- 6.4 พนิดา ฐานางกูร. “เด็กไทยรุ่นทัน : ผลกระทบบริภาคีเด็ก,” **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (28 พ.ย. 2545)
- 6.5 กรกช อัตติวิริยะนุภาพ. “ราชินีแห่งสีสันกับการตีความใหม่,” **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (2 ธ.ค. 2545)
- 6.6 -----. “เราย้ายไม่ไหว เราไม่จ่าย ละครเสียดสีสังคมบริโภคทุกหยุดสมัยได้อย่างสะใจ,” **ข่าวณูเรือน** (ปักษ์แรก เม.ย. 2546)
- 6.7 พนิดา ฐานางกูร. “สังคมในแง่งามกับบทเพลงบรรเลงไม่รู้จบ,” **ข่าวณูเรือน** (ปักษ์หลัง ส.ค. 2546)
- 6.8 -----. “คู่กรรม : ฉบับละครเพลง,” **ข่าวณูเรือน** (ปักษ์หลัง พ.ย. 2546)
- 6.9 พนิดา ฐานางกูร. “มหัศจรรย์ ผลงาน กัยเจ้าชายหอย,” **ข่าวณูเรือน** (ปักษ์หลัง ก.พ. 2548)

บทวิจารณ์ที่เขียนขึ้นประกอบการนำเสนอ “ชวนนักวิจารณ์ชมละครบ” จำนวน 2 บท

- 6.10 ภาสกร อินทุมาร. “เอ็ม. บัตเตอร์ฟลาย กับการตายของผู้ไม่เป็นที่พึงปรารถนา”
- 6.11 พนิดา ฐานางกูร. “โจทย์ใหญ่ใน เอ็ม. บัตเตอร์ฟลาย”

นอกจากนี้ ยังมีผู้จัดทำหนังสือ “เครือข่ายละคร” ได้ติดต่อให้ผู้ประสานงานสาขาวิศลปะการละครเขียนสรุปข่าวเกี่ยวกับการสัมมนา “เทศกาลละครกรุงเทพฯ กับ ความอยู่รอดของละครร่วมสมัย”

สิ่งที่ปรากฏชัดในการปรับการวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะคือ ความสนใจของวงการศิลปะการละครที่สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักในการวิจารณ์ โดยความพยายามที่จะจัดให้เวทีวิจารณ์หลังการแสดง การเชิญนักวิจารณ์ รวมทั้งหัวหน้าโครงการวิจัยการวิจารณ์และผู้ประสานงานสาขาวิศลปะการละคร ให้ไปชุมชนเพื่อรับการสะท้อนความคิดเห็น อีกทั้งแสดงความปราถนาที่จะให้มี “บทวิจารณ์” ผลงานของตนดีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ นับเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มนบุคคล ในวงการศิลปะการละครยอมรับถึง “ความสำคัญ” ของการวิจารณ์ที่เป็นระบบมุขป้ำจูะและที่เป็นลายลักษณ์อักษร และตระหนักถึง “พลังทางปัญญา” ที่มาพร้อมกับการวิจารณ์ทั้งสองรูปแบบ

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ดังที่ได้กล่าวมา เป็นที่น่าติดตามว่า หากโครงการวิจัยสิ้นสุดลง จะมีผู้ใดหรือกลุ่มนบุคคลใดตระหนักถึง “พลังทางปัญญา” ที่มากับการวิจารณ์ และทำหน้าที่ปรับการวิจารณ์ที่เป็นวัฒนธรรมมุขป้าจูะให้เป็นลายลักษณ์ เพื่อให้การวิจารณ์เป็นกิจสาธารณะอย่างแท้จริง

7. การสร้างเครือข่ายและประชาคมการวิจารณ์

ด้วยจุดมุ่งเน้นของโครงการวิจัยในภาค 2 ที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมเชิงพัฒนาในรูปแบบของ การจัดเสวนา สัมมนา และการจัดทำหนังสือ/ตำรา โดยที่โครงการวิจัยทำหน้าที่ตั้งโจทย์หรือ “คำถาม” ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งในบางกิจกรรมเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมที่เป็นเป้าหมายของโครงการวิจัย และในบางกิจกรรมก็เป็นเราที่เปิดให้บุคคลทั่วไปที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นซึ่งกัน การจัดกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้ เป็นการดึงดูดกลุ่มผู้เข้าร่วมที่สนใจในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์ในสาขาวิศลปะการละคร ผลที่ตามมาก็คือ เครือข่ายและประชาคมที่ตระหนักในพลังทางปัญญาที่เกิดขึ้นจากการวิจารณ์ในวัฒนธรรมมุขป้าจูะและวัฒนธรรมลายลักษณ์

เครือข่ายหรือประชาคมในสาขาวิศลปะการละครสามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

7.1 กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วยครู/อาจารย์ในสาขาวิศลปะการละคร จากสถาบันอุดมศึกษา

3.1 กลุ่มศิลปิน ประกอบด้วยผู้สร้าง และผู้แสดงในวงการศิลปะการละคร

3.2 กลุ่มนักวิจารณ์ ที่มาจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

3.3 กลุ่มผู้สนใจทั่วไป

การสร้างเครือข่ายดังกล่าว นอกจากปัจจัยในด้านประเด็นที่ดึงดูดบุคคลให้มาร่วมแลกเปลี่ยน ที่สำคัญก็คือ ยังต้องอาศัยหลัก “มนุษย์สัมผัสนุษย์” การสร้าง “เวทีเปิด” ด้วยบรรยากาศที่เป็นมิตร ผ่อนคลาย ให้ทุกฝ่ายทั้งที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมและวิทยากรได้สนทนากลุ่มความเห็น จึงเป็นสิ่งจำเป็น จะเห็นได้จากกิจกรรมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” ที่ได้จัดให้มีการแสดงละครเรื่อง “หนองไม่หลับ” เพื่อเป็นโจทย์ในการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างผู้เข้าร่วม ที่ประกอบด้วยศิลปินในวงการศิลปะการละคร นักวิจารณ์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป โดยเฉพาะ

อาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์จากสถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคนั้น มีแบบสอบถามที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ได้สะท้อนประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความพึงพอใจว่า เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ได้แสดงความเห็นอย่างเต็มที่ อย่างที่ไม่เคยได้รับมาก่อน และในอีกหลาย ๆ กิจกรรมที่อาศัยหลักมนุษย์สัมผัสนุชย์ ทำให้ผู้เข้าร่วมผ่อนคลายจากภาวะตึงเครียด สร้างความพร้อมที่จะแสดงออกซึ่งพลังทางปัญญาได้อย่างสนับายน่า จะ เป็นด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้เข้าร่วมหลาย ๆ คนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของสาขาวิศลปะการละครบมาแล้ว ไม่ปฏิเสธการเข้าร่วมกิจกรรมต่อๆ มาของสาขาวิชานี้

8. การสร้างหนังสือ/ตำรา

จากการวิจัยในโครงการภาค 1 ที่ผ่านมา ได้พบว่าองค์ประกอบของจุดด้อยของสถานภาพการวิจารณ์และการศึกษาการวิจารณ์ในสังคมไทย คือ การขาดแคลนตำราด้านการวิจารณ์ ส่งผลให้ขาดการส่งเสริมคุณธรรมรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของการวิจารณ์ ผนวกกับข้อเสนอแนะต่างๆ ของอาจารย์และนักวิชาการด้านศิลปะการละครบ ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม “สัมมนาว่าด้วยนัยทางการศึกษาของสรณินธน์บัววิจารณ์” ในโครงการวิจัยภาค 2 ที่ยืนยันถึงความต้องการด้านหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ สาขาวิศลปะการละครบ จึงได้จัดกิจกรรม “สำรวจว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตำราว่าด้วยการวิจารณ์” ต่อเนื่องเป็นจำนวน 3 ครั้ง เป็นการสำรวจร่วมกัน กลุ่มผู้รับปฎิบัติทั้งรุ่นหนุ่มสาว และรุ่นอาวุโสในวงการศิลปะการละครบ และกลุ่มนักวิจารณ์อาชีพ เพื่อสำรวจหาทิศทางการจัดทำหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสำรวจร่วมกับกลุ่มผู้รับปฎิบัติรุ่นหนุ่มสาว มีข้อเสนอถึงการจัดทำหนังสือ/ตำราในลักษณะ “หลักการเบื้องต้นของการวิจารณ์” และมีเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับนิยามคำศัพท์เฉพาะในสาขาศิลปะการละครบ ที่บุคคลนอกรวงการอาจไม่เข้าใจความหมายในบริบทของการละครบ รวมถึงคุณสมบัติของการเป็นนักวิจารณ์ และการวิจารณ์ในแนวทางต่างๆ

การสำรวจร่วมกับกลุ่มผู้รับปฎิบัติที่เป็นรุ่นอาวุโสในวงการศิลปะการละครบ มีข้อเสนอเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับรุ่นหนุ่มสาว ผนวกกับเนื้อหาที่กล่าวถึงสุนทรียศาสตร์และจริยธรรมของสาขาวิศลปะการละครบเปรียบเทียบกับศิลปะสาขาอื่น นอกเหนือจากหลักการเบื้องต้นของการวิจารณ์

และในการสำรวจกับกลุ่มนักวิจารณ์อาชีพที่มาจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ นักวิจารณ์ต้องการ “แวนตา” ที่จะช่วยให้เกิดมุมมองอันหลากหลายในการพิจารณาผลงานสร้างสรรค์ เช่น มุมมองทางสังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ รวมทั้งให้มีตัวอย่างประกอบที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ของไทย ไม่ใช่เป็นการหยิบยกประสบการณ์และทฤษฎีจากตะวันตก

ในการประชุมกลุ่มย่อยของการประชุมประจำปี ครั้งที่ 1 ของโครงการวิจัย ซึ่งได้มีการจัดแลกเปลี่ยนทัศนะในกลุ่มย่อยในกรอบของการสัมมนาทางวิชาการ “การสร้างตำราการวิจารณ์” เพื่อกำหนดทิศทางของเนื้อหาและรูปแบบของหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ที่พึงประสงค์และยังประโยชน์ได้ในวงกว้างนั้น ได้มีข้อเสนอให้จัดทำหนังสือ/ตำราจำนวน 2 เล่ม เล่มที่หนึ่งว่าด้วยปรัชญาสุนทรียศาสตร์ของศิลปะทั้ง 4 สาขา และเล่มที่สองว่าด้วยทัศนะวิจารณ์ต่างๆ ของสาขาวิศลปะการ

ละคร ที่ใช้ตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์ที่เป็นของไทยประกอบเนื้อหา นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้เสนอรายชื่อบุคคลที่น่าจะเป็นผู้เขียนบทความในหนังสือ/ตำราทั้ง 2 เล่มอีกด้วย

สำหรับข้อเสนอจากที่ประชุมกลุ่มย่อยในการประชุมประจำปีครั้งที่ 1 ที่ให้จัดทำหนังสือ 2 เล่มดังกล่าว เมื่อพิจารณาร่วมกับข้อเสนอของกลุ่มบุคคลที่ได้เข้าร่วมการนำเสนอว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตำราฯ ที่จะอ้างอิงการวิจารณ์แล้ว เห็นว่าข้อเสนอในการจัดทำหนังสือ/ตำราเล่มที่สอง เป็นที่เรียกว่องจากกลุ่มบุคคลในวงการศิลปะการละคร และมีความเป็นไปได้ในการจัดทำให้แล้วเสร็จในระยะเวลาดำเนินการวิจัย สาขาวิชาศิลปะการละครจึงได้แสวงหาแนวทางร่วมหรือผู้เขียนบทความหัวข้อต่างๆ และได้มีการpubปะสนใจเพื่อปรับทิศทางของเนื้อหาในแต่ละบท โดยมีข้อสรุปร่วมกัน ถึงความพยายามที่จะอ้างอิงประสบการณ์และตัวอย่างจากการศิลปะการละครของไทยให้มากที่สุด ซึ่งมีหัวข้อและผู้เขียนบทความต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 8.1 การวิจารณ์ศิลปะการละครในบริบทสังคมไทย โดย ปาริชาติ จีวิวัฒนาภรณ์
- 8.2 ธรรมชาติของละคร โดย พนิดา ภูปนาภกุร
- 8.3 ลักษณะของการวิจารณ์ละคร : เปรียบเทียบกับศิลปะแขนงอื่น โดย เจตนา นาควัชระ
- 8.4 คุณสมบัติและจริยธรรมของนักวิจารณ์ โดย บัญชา สุวรรณานนท์
- 8.5 หน้าที่ คุณค่า และการประเมินคุณภาพการแสดงและบทวิจารณ์การแสดง โดย บัญชา สุวรรณานนท์
- 8.6 รูปแบบการวิจารณ์ โดย พนิดา ภูปนาภกุร

8.7 จิตวิทยาการวิจารณ์ละครในมิติของผู้สร้าง ผู้ชม และผู้วิจารณ์ละคร โดย อดิศร จันทรสุข ในการสร้างหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ดังกล่าว สาขาวิชาศิลปะการละครได้ประสานงานกับ คำรณ คุณะดิลก ผู้รับผิดชอบในวงการศิลปะการละคร ให้เป็นผู้อ่านบทความต่างๆข้างต้น เพื่อพิจารณาถึงความรวมและให้ข้อเสนอแนะต่างๆ จากหัวข้อบทความทั้ง 7 บทความ จะเห็นได้ว่า เนื้อหาของหนังสือ/ตำราการวิจารณ์นี้ มุ่งเน้นที่จะให้ความรู้แก่ผู้อ่านหรือผู้ศึกษา ทั้งในด้านพื้นฐานความรู้ด้านศิลปะการละคร นัยประวัติด้านการวิจารณ์ในสังคมไทย และหลักการพื้นฐานด้านการวิจารณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาวด้านการพัฒนาการวิจารณ์ในสังคมไทยต่อไป

9. จากศิลปะส่องทางให้แก่กันสู่การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน

ด้วยการวิจัยในโครงการ “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ภาค 2 นี้ ประกอบด้วยการวิจัยใน 4 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ มิติของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ ทิววัจన์ ระหว่างสาขาวิจัย เกิดขึ้น ซึ่งนับเป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่ง ของโครงการวิจัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ ส่องทาง ให้แก่กันระหว่างสาขา พัฒนาจากการแลกเปลี่ยนในการประชุมภายใต้โครงการวิจัย “ไปสู่การสร้างโจทย์ทดลองปฏิบัติการในการประชุม ใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 2 ซึ่งได้จัดกิจกรรมการแสดงดนตรี “เงาะป่า” โดย อภิสิทธิ์ วงศ์โชติ และการแสดง “จากป่าชาไก สู่ป่าคอนกรีต” โดยกลุ่มนักแสดงสมัครเล่น 3 คน คือ อารยา เนชั่มเมร์

วิสาสินี แก้ววิเชียร และสุวิมล ขุนทอง เพื่อประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ต่อเนื่องจากการเสนอรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัยในรอบปีที่ 2

สำหรับกิจกรรมการแสดง “จากป่าชาไก สู่ป่าคอนกรีต” นั้น โครงการวิจัยได้กำหนดบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ให้เป็น “เงาะป่า” เพื่อทดลองสร้างงานในมิติใหม่ โดยเชื่อมโยงกับการแสดงดนตรีของ อภิสิทธิ์ วงศ์โชติ ในกรณี สาขาวิชลปะการละครได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานการแสดง โดยติดต่อให้นักแสดงสมัครเล่นทั้ง 3 เข้าร่วมประชุมและรับโจทย์จากที่ประชุมไปดำเนินงานต่อทั้งในด้านของบทและการแสดง

การทำงานร่วมกันของผู้วิจัยทั้ง 4 สาขา อันได้แก่ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ นั้น ผู้วิจัยแต่ละสาขาต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้ธรรมชาติของสาขาวิชานั้น ด้วยแต่ละสาขาย่อมมีความเห็นจากมุมมองของตน สาขาวิชลปะการละครต้องพึงพาสาขาวิชารณศิลป์อยู่มากในด้านของเรื่องราวเนื้อหาหรือบทการแสดง ที่พยายามนำเสนอ 2 ประเด็นหลัก คือ ความรักของหนุ่มสาว และความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก โดยเน้นที่ประเด็นหลัง ภายใต้มโนทัศน์ที่ว่าด้วย “ทุกข์ของคนเป็น”

การทำงานร่วมกับสาขาวิชาทัศนศิลป์นั้นต้องอาศัยการทำความเข้าใจมากที่สุด ด้วยลักษณะการรับหรือสัมผัสประสบการณ์ทางศิลปะของทั้งสาขาวิชลปะการละครและสาขาวิชาทัศนศิลป์นั้น เป็นการรับโดยใช้ประสบการณ์เป็นพื้นฐาน อีกทั้งสาขาวิชาทัศนศิลป์เองก็มีการนำเสนอผลงานในลักษณะของการแสดงที่เรียกว่า Performance Art ที่แตกต่างจากชนบทของ Performing Art หรือศิลปะการแสดง ในด้านการลำดับเรื่องราวที่จำเป็นต้องมี จุดเริ่มต้น จุดขัดแย้ง และจุดจบเรื่อง ขณะที่การแสดง Performance Art จะมุ่งเน้นเพียงประเด็นที่ต้องการนำเสนอ โดยอาจไม่จำเป็นต้องมีเรื่อง (story) ก็ได้ 肾脏นั้น จุดร่วมหรือความสอดคล้องกันของทั้งสองสาขาวิชามีอยู่หลายประการ อาทิ การกำหนดภาพหรือการวางแผน “องค์ประกอบของภาพ” (composition) “เส้นสาย” ต่างๆที่เกิดขึ้นจากการแสดง หรือมาจากการเคลื่อนไหว (movement) และการใช้ผ้าสีแดงผืนยาวเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง รวมถึงการกำหนด “สี” ด้วยเครื่องแต่งกายของนักแสดงที่มีสีดำและแดง และสีต่างๆจากแสงไฟที่ใช้ความสว่างและสร้างบรรยากาศ ซึ่งทั้งหมดนี้อาจเรียกได้ว่าเป็น “ประดิษฐกรรมที่มีชีวิต” ในมุมมองของทัศนศิลป์ นอกจากนี้จากการนำเสนอภาพหัวข้อข่าวหนังสือพิมพ์ ตลอดจนการนำเสนอภาพประดิษฐกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก มาจัดฉายประกอบการแสดง

ในขณะที่สาขาวิชสังคีตศิลป์ อันเป็นส่วนของการรับประสบการณ์ด้วยการฟัง จะทำหน้าที่เอื้อให้ภาพที่เกิดขึ้นบนเวทีมีมิติทางอารมณ์ที่ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม ด้วยเงื่อนไขของผลงานดนตรีของ อภิสิทธิ์ วงศ์โชติ ที่มีอยู่แล้ว การทำงานร่วมกับสาขาวิชสังคีตศิลป์จึงเป็นการเลือกและจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของดนตรีในการแสดงละคร

เมื่อการแสดงต่างๆสิ้นสุดลง พบร่วมกับการวิจารณ์หลังการแสดงในกลุ่มย่อยและการอภิปราย รวมนั้น กลุ่มผู้เข้าร่วมที่มาจากสาขาวิชาทัศนศิลป์สามารถเข้าใจการแสดง “จากป่าชาไก สู่ป่าคอนกรีต” ได้อย่างดี ขณะที่กลุ่มผู้เข้าร่วมจากสาขาวิชารณศิลป์มีความกังวลเกี่ยวกับการ “ตีความใหม่” ที่อาจทำให้ผู้รับเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อตัวบทเดิมก็เป็นได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเล่าเรื่อง

ผ่านการแสดงที่มิได้เล่าทั้งเรื่อง แต่เลือกหยิบตอนหนึ่งตอนใดหรือประเด็นหนึ่งประเด็นใดจากวรรณกรรมมาสร้างสรรค์ให้เป็นผลงานการแสดง ซึ่งเป็นที่น่ากังวลใจว่า ผู้สร้างสรรค์ได้ทำความเข้าใจวรรณกรรมทั้งเรื่องอย่างถ่องแท้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม “โจทย์” ของการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในกิจกรรมนี้ ก่อให้เกิด ทวีปัจฉน์ ระหว่างสาขainกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเข้มข้น และก่อให้เกิดมุมมองใหม่ ประเด็นใหม่ ที่แตกหันออกจาก การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน ซึ่ง พลังทางปัญญา ได้เกิดขึ้นแล้ว

10. นัยทางการศึกษาของงานวิจัย

กิจกรรมของสาขาวิชลปการละครบหลาย ๆ กิจกรรมมีนัยทางการศึกษาที่เป็นการศึกษาในระบบ และการศึกษาสำหรับประชาชน การจัดสัมมนาว่าด้วยนัยทางการศึกษาของวรรณพินธ์บทวิจารณ์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นกิจกรรมนำร่องเพื่อการประเมินศักยภาพของวรรณพินธ์บทวิจารณ์จากโครงการภาค 1 นั้น มีข้อสรุปจากอาจารย์นักวิชาการว่า วรรณพินธ์สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนการวิจารณ์ และรายวิชาต่าง ๆ ในสาขาวิชลปการละครบได้ โดยขึ้นอยู่กับการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสม

การจัดทำหนังสือ/ตำราการวิจารณ์ละครเป็นกิจกรรมที่สืบเนื่องมาจากข้อเสนอในการสัมมนา ว่าด้วยนัยทางการศึกษา ที่ให้ข้อเสนอแนะว่า การจัดทำหนังสือ/ตำราการวิจารณ์จะช่วยอุด “ช่องโหว่” ของความรู้ความสนใจด้านศิลปการละครบที่มิทั้งในกลุ่มนักศึกษาวิชาการละครบ และบุคคลทั่วไปที่สนใจติดตามผลงานสร้างสรรค์ด้านการละครบได้

อีกทั้งการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมในและนอกวงการศิลปการละครบได้ แลกเปลี่ยนความเห็น โดยมีผลงานสร้างสรรค์ หรือในบางครั้งก็มี “โจทย์” ที่สาขาระดับต้น ที่ต้องเขียน เป็นตัวตั้งเพื่อเป็นประเด็นการแลกเปลี่ยน เช่นในกิจกรรมการสัมมนา “การวิจารณ์ละคร” ที่สาขาวิชลปการละครบได้ประสานให้นิกร แซ่ตั้ง จากกลุ่มละครแปดคูณแปด มาจัดการแสดงสดเรื่อง “นอนไม่หลับ” ให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้รับชม และแลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม เพื่อนำความเห็นในกลุ่มย่อยมาเสนอในที่ประชุมรวม โดยมีผู้สร้างสรรค์ คือ นิกร แซ่ตั้ง ร่วมพังและสนทนาด้วย จากนั้นก็ได้มีการสัมมนาที่ข้อเสนอจากกลุ่มย่อยทุกๆกลุ่ม ให้เป็นหลักการวิจารณ์ที่ผู้เข้าร่วมที่มาจากหลากหลายสาขาวิชาได้ใช้ในการวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนทัศนวิจารณ์ โดยมีวิทยากรคือ อลองกรณ์ ปริวุฒิพงศ์ และผู้ประสานงานสาขาวิชลปการละครบรุ่ปอุกเป็นหลักการ 2 คือ หลักการวิจารณ์เบื้องต้น และ ขั้นตอนในการวิจารณ์ ดังต่อไปนี้

หลักการวิจารณ์เบื้องต้น

1. วิจารณ์จากความรู้สึก

- 1.1 ชอบ – ไม่ชอบ (เห็นด้วย – ไม่เห็นด้วย)
- 1.2 อะไรที่เป็นจุดเด่นที่สุด หรือ ด้อยที่สุด

2. วิจารณ์பทະຍາ

- 2.1 โครงสร้าง : โครงเรื่องหลัก : โครงเรื่องรอง
- 2.2 สารที่ละครต้องการจะสื่อ

3. วิจารณ์การแสดงของนักแสดง (ทักษะการแสดงและรายละเอียดในการแสดง)

3.1 สมาร์ทในการแสดง

3.2 การเข้าถึงตัวละคร (นักแสดงทำให้ผู้ชมเชื่อได้หรือไม่)

3.3 ทักษะการใช้เสียง การออกเสียง

3.4 การใช้ภาษาไทย สีหน้า แวรตา

3.5 จังหวะการแสดง ช้าหรือเร็ว

3.6 พลังในการแสดง (energy)

3.7 การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง

4. วิจารณ์กลวิธีการนำเสนอ

4.1 การนำรูปแบบการแสดงอื่นมาประกอบ

4.2 การให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการแสดง

4.3 ความเหมาะสมสมสอดคล้อง

5. วิจารณ์องค์ประกอบการแสดง การทำหน้าที่ได้เหมาะสมมากน้อย

5.1 ดนตรี, เสียงประกอบ

5.2 ฉาก

5.3 อุปกรณ์ประกอบฉาก

5.4 เครื่องแต่งกาย

5.5 การแต่งหน้า

5.6 แสงสี (แสงไฟ และสีหลักที่ใช้ในฉาก)

6. ระดับของการวิจารณ์

6.1 ระดับปรากម្មการณ์

6.2 ระดับของการวิเคราะห์

6.3 ระดับของการตีความ

7. การวิจารณ์โดยการเปรียบเทียบ

ขั้นตอนในการวิจารณ์

1. เตรียมผู้วิจารณ์ ด้วยการให้พื้นฐานความรู้ในเรื่อง

1.1 ลักษณะของละครรูปแบบต่างๆ

1.2 องค์ประกอบของการสร้างละคร

1.3 ผู้แสดงและกลุ่มเป้าหมาย

1.4 การทำงานเบื้องหลัง

1.5 หลักการจัดแสง

1.6 ความรู้ด้านอื่นๆ

2. ให้สัมผัสงานโดยตรง

3. วิเคราะห์ ด้วยวิธีการดังนี้
 - 3.1 จับกลุ่มระดมสมอง
 - 3.2 จับประเด็น
 - 3.3 พิจารณาองค์ประกอบ
 - 3.4 พิจารณาโครงสร้าง
 - 3.5 พิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง
4. ผู้สอนเพิ่มเติมทัศนะในด้านการสร้างมุมมองและการตั้งคำถาม หรือศึกษาเปรียบเทียบกับทฤษฎี
5. ลงมือฝึกเขียน
6. วิจารณ์งานวิจารณ์ เพื่อประเมินคุณค่างานวิจารณ์ว่าก่อให้เกิดพลังทางปัญญาได้หรือไม่

อาจกล่าวได้ว่า การจัดกิจกรรมครั้งนี้ เป็นการจัด “กระบวนการศึกษา” โดยมี “ผู้เข้าร่วมเป็นศูนย์กลาง” และดึงความรู้ความสามารถที่ผู้เข้าร่วมได้แสดงปฏิกริยาเมื่อสัมผัสงานและโดยผ่านวัฒนธรรมมุขป้ำะให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์หลักการวิจารณ์เบื้องต้น และขั้นตอนการวิจารณ์ได้

สำหรับในการสัมมนา “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการศึกษาการวิจารณ์ลปการ” ที่สาขาวิชลปการละครบได้เชิญนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนวิชาการละครบและวิชาที่เกี่ยวข้องจากสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ในปริมณฑลกรุงเทพมหานครมาแลกเปลี่ยนกัน โดยสาขาวิชลปการสัมมนาในครั้งนี้เป็นจำนวน 5 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษางานด้านแบบ
 - 1.1 การชมละคร
 - 1.2 การศึกษาตัวบทละคร
2. การศึกษาบทวิจารณ์ลปการ
3. การวิจารณ์ผลงานของนักศึกษา
 - 3.1 การวิจารณ์โดยอาจารย์
 - 3.2 การวิจารณ์โดยนักศึกษา
4. วิวัฒนาการผู้สอนกับผู้เรียน
5. การเขียนบทวิจารณ์ลปการ

การดำเนินการสัมมนาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มอาจารย์ จากนั้นจึงเป็นการเสนอข้อสรุปที่ได้จากการนำเสนอในวงสัมมนารวม เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้รับทราบความคิดเห็นจากทั้งสอง ซึ่งทั้งฝ่ายอาจารย์และฝ่ายนักศึกษาต่างเห็นความสำคัญของ “การวิจารณ์” ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ในสาขาวิชลปการละครบ ซึ่งต้องพึงพากการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่เอื้อให้แต่ละฝ่ายได้วิวัฒนาซึ่งกัน

อย่างไรก็ตาม จากการสัมมนาดังกล่าวที่มีเนื้ทางการศึกษาต่อการศึกษาในระบบโดยตรง พ布ว่า “การวิจารณ์” ในบริบทของสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะภาคร/สาขาวิชาศิลปการละครบ เป็น

“กระบวนการพัฒนาผู้เรียน” วิชาการละคร และสำหรับ “วัฒนธรรมการวิจารณ์” โดยเฉพาะการวิจารณ์ถ่ายลักษณ์นับเป็น “ผลพลอยได้” จากสถาบันการศึกษา ด้วยสถาบันมิได้มุ่งผลิตนักวิจารณ์แต่อย่างใด

มีข้อสังเกตต่อเนื่องว่า หากเปรียบเทียบกับฝ่ายนักปฏิบัติทั้งที่เป็นผู้สร้างและผู้แสดง ซึ่งได้แสดงความปราถนาที่จะได้เห็นบทวิจารณ์ผลงานของตนเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ หากสถาบันการศึกษาไม่มุ่งเน้นการผลิตนักวิจารณ์แล้ว ควรจะเป็นผู้สร้างนักวิจารณ์ หรือปล่อยให้เป็น “ผลพลอยได้” ของกระบวนการศึกษาหรือสังคมเท่านั้น

นอกจากกิจกรรมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กิจกรรมอื่นๆ ที่มีนัยทางการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป คือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้แลกเปลี่ยนทัศนวิจารณ์หลังชมการแสดง ทั้งที่เป็นการแสดงสด และการชมผ่านแบบบันทึกภาพ เช่น กิจกรรมสัมมนา “การวิจารณ์สัญจร” ทั้ง 3 ภาค และการเสวนาหลังละครที่ได้จัดร่วมกับเทศบาลนครกรุงเทพ 2004 ผู้เข้าร่วมการสัมมนาและเสวนานี้ได้รับฟังวิทยากร และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสัมผัสงานสร้างสรรค์ ซึ่งก่อให้เกิดมุ่งมองใหม่และประสบการณ์ใหม่แก่ผู้เข้าร่วมที่อาจไม่คุ้นเคยกับกิจกรรมลักษณะนี้ ซึ่งในการสัมมนา “การวิจารณ์สัญจร” ได้มีผู้เข้าร่วมแสดงความเห็นว่า¹ การสัมมนาในครั้งนี้ทำให้ประโยชน์ในการขยายโลกทัศน์และมุ่งมอง รวมทั้งสร้างทัศนคติในเชิงบวกเกี่ยวกับการวิจารณ์ ทำให้เห็นว่าการวิจารณ์มิได้มีคุณค่าแต่เพียงเรื่องของอารมณ์ แต่ยังทำให้เกิดการพัฒนาทั้งต่อผู้รับงานศิลปะและต่อตัวงานศิลปะเอง นอกจากนี้ยังทำให้ผู้รับงานวิจารณ์มีโลกทัศน์กว้างขึ้น มีความพินิจพิจารณาต่องานศิลปะมากขึ้น และเข้าใจความหมายของคำว่า “ติเพื่อก่อ”

กิจกรรมต่างๆ ของสาขาวิชาศิลปะการละครนับว่าเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้โดยตรง และด้วยการเลิงเห็นว่า วัฒนธรรมมุขป้ำฐานมีความเข้มแข็งในสังคมไทย การสร้างทวิวัจนะด้วยระบบมุขป้ำฐาน จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการสร้าง พลังทางปัญญา ให้แก่สังคมไทย โดยผ่านมุ่งมองทางศิลปะ

11. นัยเชิงระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบของการดำเนินงานวิจัยในโครงการภาค 2 นี้ มีรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ออาทิ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การเสวนา การประชุมวิชาการ การจัดทำหนังสือ/ตำรา และการเขียนบทวิจารณ์เผยแพร่ เป็นตัวตั้งในการทำงาน และสร้างประสบการณ์การวิจารณ์ การแลกเปลี่ยนทัศนะ ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยกำหนดโจทย์ต่างๆ จากปรากฏการณ์ทางศิลปะในสังคม เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการวิจารณ์

¹ รายงาน “พัฒนาการวิจารณ์ : กรณีศึกษาจากการณ์ศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์”, จุลสาร “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2”, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2547. หน้า 6 (ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.)

กิจกรรมที่สาขาวิชาศิลปะการละครกำหนดโดยยึดข้อเสนอแนะจากการณ์ในแวดวงศิลปะการละคร เช่น การจัดกิจกรรมนำเสนอ “ชวนนักวิจารณ์ชมลະคร” เรื่อง คู่รวม และเรื่อง อัม.บัตเตอร์ฟลาย หรือ กิจกรรม “เสนาหาลังละครบ” เรื่อง ตุ๊กตายอดรัก และเรื่อง ผีเสื้อสมุทร ที่ได้จัดร่วมกับเทศบาลละครบ กรุงเทพ 2004

นอกจากการอาศัยปรากฏการณ์ทางศิลปะที่เกิดขึ้นในสังคมแล้ว สาขาวิชาศิลปะการละครยังได้สร้างปรากฏการณ์ให้กับแวดวงศิลปะการละคร โดยเป็น “ผู้จัด” ให้เกิดงานสร้างสรรค์ที่สร้างประสบการณ์ทางศิลปะแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม อาทิ การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละครบ” ที่ได้เชิญนิกร แซ่ตัง จากกลุ่มละครบ “แปดคูณแปด” มาจัดการแสดงเรื่อง นอนไม่หลับ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับชม และแลกเปลี่ยนทัศนวิจารณ์ในกลุ่มย่อย โดยที่สาขาวิชาศิลปะการละครทำหน้าที่วิเคราะห์และสกัดองค์ความรู้ที่ได้จากทัศนวิจารณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ประกอบไปด้วย นักการละคร ผู้สร้าง ผู้แสดง นักวิชาการ นักวิจารณ์ นักศึกษา อาจารย์ในสาขาที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจทั่วไป

อีกกิจกรรมที่นับเป็นการสร้างปรากฏการณ์ และสร้างโจทย์การวิจารณ์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมที่มาจากหลากหลายสาขาได้แลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์ซึ่งกันและกัน คือกิจกรรมการแสดง “ศิลปะส่องทางให้แก่กัน : จากป่าชาไก สู่ป่าคอนกรีต” ซึ่งโครงการวิจัยได้สร้างโจทย์ “การตีความใหม่” ที่นำไปสู่ “การสร้างสรรค์ใหม่” โดยมอบให้นักแสดงสมัครเล่น 3 คน นำโจทย์นี้ไปเป็น “ตัวตั้ง” ในการสร้างสรรค์การแสดงที่หลอมรวมศิลปะ 4 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์เข้าด้วยกัน จากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ ที่นำโจทย์นี้ไปเป็น “เงาป่า” ซึ่งนักแสดงทั้งสามได้นำเสนอการแสดงภายใต้มโนทัศน์ที่ว่าด้วย “ทุกข์ของคนเป็น” คือความทุกข์ของพ่อแม่ที่ต้องสูญเสียลูก ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นไปในสังคมปัจจุบันได้ด้วยเช่นกัน และเมื่อการแสดงจบลง เวทีการแสดงได้เปลี่ยนเป็นเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม นักแสดง และโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้จัดกิจกรรมนี้ ก่อให้เกิดมุมมองอันหลากหลาย ประหนึ่งเป็นการนำต้นทุนความรู้ที่แต่ละคนมีอยู่แล้ว (tacit knowledge) มาแลกเปลี่ยนและก่อให้เกิดการหมุนเกลียวความรู้ (knowledge spiral) ดังที่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวไว้ในบทความ² “การวิจารณ์กับการจัดการความรู้” และการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านมุมมองของแต่ละสาขา โดยมีการแสดงหรือ โจทย์ ที่โครงการวิจัยได้กำหนดขึ้นเป็นตัวตั้งเพื่อการแสดงทัศนวิจารณ์นั้น ดำเนินไปอย่างเข้มข้น และมีนัยทางการศึกษาที่แสดงถึงพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ผ่านประสบการณ์การสัมผัสร่างกายศิลปะ

นอกจากการตั้งโจทย์ที่เป็นกิจกรรมทางศิลปะดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สาขาวิชาศิลปะการละครยังได้ดำเนินการวิจัย โดยตั้งโจทย์ที่เกี่ยวกับ “การศึกษาการวิจารณ์” ผ่านกิจกรรมที่ได้จัดขึ้น อาทิ การสัมมนาว่าด้วย “นัยทางการศึกษาของสารนิพนธ์ทวิจารณ์” ที่นักวิชาการ และอาจารย์ในสาขาวิชาศิลปะการละคร ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมอง และสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการหนังสือ/ตำราที่ว่าด้วยการ

² วิจารณ์ พานิช, “การวิจารณ์กับการจัดการความรู้” ถกทอสายใยแห่งความรู้. ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2547, หน้า 4.

วิจารณ์ รวมทั้งกิจกรรมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการศึกษา การวิจารณ์ฯ” ที่จัดขึ้นเพื่อให้อาชารย์และนักศึกษาในสาขาวิชลปการละครได้สะท้อนความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน อันอาจจะนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนการวิจารณ์ รวมไปถึงการส่ง เสริมวัฒนธรรมการวิจารณ์ได้

สำหรับในบริบทของวงการศิลปการละคร สาขาวิชลปการละครได้จัดกิจกรรมการสัมมนา “เทศกาลละครกรุงเทพกับความอยู่รอดของละครร่วมสมัย” อันเป็นโจทย์ที่ตั้งคำถามกับแวดวงศิลปะ การละครถึงทิศทางที่จะพัฒนาวงการให้มั่นคง และสามารถพัฒนาในทางกว้างและทางลึกได้อย่างไร

หากพิจารณาถึงแนวทางการดำเนินการวิจัยของสาขาวิชลปการละครแล้ว นอกจากจะเป็น การทำงานบนพื้นฐานของการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ หรือ “ทำไปเรียนไป” (learning by doing) เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่โครงการวิจัยได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรก โดยอาศัยปัจจัยดังนี้คือ

- pragmavariation ที่เกิดขึ้นในแวดวงศิลปการละครอยู่แล้ว
- สร้าง pragmavariation ใหม่ให้เกิดขึ้น

โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ

- นักวิชาการ อาจารย์ในสาขาวิชลปการละคร
- นักวิจารณ์
- ศิลปินหรือผู้ปฏิบัติในวงการศิลปการละคร
- นักศึกษาสาขาวิชลปการละคร
- ผู้สนใจทั่วไป

ด้วยวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้

- สร้างโจทย์เพื่อแลกเปลี่ยน
- จัดกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมได้พบปะสนทนาด้วยระบบ “มหุชน์สัมผัสนุชน์”
- บันทึกความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนในระบบมุขป่าฐาน
- วิเคราะห์ สรุป และพัฒนาให้เป็นลายลักษณ์อักษร

การดำเนินงานวิจัยตามแนวทางดังกล่าวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ยังก่อให้เกิดผลกระทบอีกๆ อาทิ

- ทัศนคติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีต่อ “การวิจารณ์” ในทางที่ดีขึ้น
- การตระหนักรถึงความสำคัญของ “การวิจารณ์” ในกลุ่มนบุคคลในแวดวงการศึกษา แวดวงศิลปการละคร และผู้สนใจในงานศิลปะ
- เครือข่ายนักวิจารณ์ นักวิชาการด้านศิลปการละคร

การดำเนินงานวิจัยโดย “ทำไปเรียนรู้ไป” หรือเป็นการใช้ ประสบการณ์ สร้าง หลักการ โดยมิได้ยึดติดกับทฤษฎีหรือระเบียบวิธีวิจัยใดๆ อาจส่งผลให้ขอบเขตของการวิจัยแพร่ขยายออกไป และดู ประหนึ่งขาดขอบเขตให้เป็นหลักยึด แต่กลับทำให้การวิจัยได้มองเห็นภาพรวมและความเป็นไปของ สังคมได้กระจังขึ้น โดยผ่านมุมมองของการวิจารณ์ที่เกี่ยวกับศิลปการละคร

12. ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานวิจัยในสาขาวิศลปะการละคร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อที่ได้วางไว้ มีดังต่อไปนี้

- 12.1 ทรัพยากรการวิจารณ์ที่โครงการวิจัยมีอยู่เป็นรูปธรรม คือ สรวนิพนธ์บทวิจารณ์และบทวิเคราะห์ทั้ง 50 บท แต่เกิดความล่าช้าในการจัดพิมพ์ให้เป็นรูปเล่ม ด้วยจำเป็นต้องใช้เวลาในขั้นตอนของการติดต่อขอสิทธิ์ในการแปลและการจัดพิมพ์บทวิจารณ์ภาษาต่างประเทศ ทำให้ไม่สามารถนำสรวนิพนธ์ไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการวิจัยในภาคที่ 2 นี้ได้อย่างเต็มที่ จุดเน้นของ การจัดกิจกรรมต่างๆ จึงแปรผันไปเป็นการอาสาชี้ประกายการณ์ในวงการศิลปะการละคร แทนการมุ่งพัฒนาการใช้ประโยชน์จากสรวนิพนธ์ เช่นการจัดกิจกรรม “ชวนนักวิจารณ์ชมละคร” และ “การเสนาหาลงละคร” เป็นต้น อีกทั้งจำเป็นต้องสร้างทรัพยากรใหม่ขึ้น คือ หนังสือ/ตำรา ว่าด้วยการวิจารณ์ละคร กลุ่มผู้รับงานวิจารณ์โดยทั่วไปที่มีเชื่อมโยงในวงการศิลปะการละคร ประสบปัญหา กับการอ่านแบบทวิจารณ์โดยมีเดิมีประสบการณ์สัมผัสงานต้นแบบ ทำให้ไม่เกิดความกระตือรือร้นสนใจติดตามอ่าน อนึ่ง งานต้นแบบหรือผลงานละครในสังคมไทยมีช่วงเวลาสั้น มักจัดแสดงได้ไม่เกิน 10 รอบ การนำกลับมาจัดแสดงใหม่ให้มหาชนได้รับชมนั้น มีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมาก ทำให้สถานภาพของบทวิจารณ์มีได้อยู่ในความนิยมของมหาชน
- 12.2 การพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ให้แก่บุคคลผู้สนใจนั้น สามารถกระทำได้โดยมีเงื่อนไขของการจัดการแสดงละครสด ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีประสบการณ์สัมผัสงานต้นแบบ จากกิจกรรมที่สาขาวิศลปะการละครได้จัดขึ้น เช่น การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” มีการจัดแสดงละครเรื่อง “นอนไม่หลับ” และ การประชุมใหญ่ประจำปีครั้งที่ 2 ที่มีการจัดแสดง “จากป้าชาไก สู่ป้าคอนกรีต” นั้น เห็นได้ชัดเจนว่าการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ละครเป็นไปอย่างเข้มข้น มากกว่าการจัดฉายแบบบันทึกภาพการแสดง ที่ได้จัดขึ้นในการสัมมนา “การวิจารณ์สัญจร” ทั้ง 3 ครั้ง แต่การจัดแสดงละครสดก็มีอุปสรรคในด้านงบประมาณ และสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดแสดงเช่นกัน
- 12.3 ความเข้าใจในด้านการวิจารณ์ละครของบุคคลทั่วไป ยังยึดติดกับทฤษฎีการวิจารณ์ การจัดกิจกรรมของสาขาวิศลปะการละครทุกครั้ง จะมีผู้เรียกร้องให้โครงการวิจัยฯ นำเสนอทฤษฎีการวิจารณ์ ในขณะที่โครงการวิจัยฯ มุ่งเน้นการพัฒนาพลังทางปัญญาของสังคมไทยโดยผ่านงานวิจารณ์ศิลปะ มิใช่การพัฒนาพลังทางปัญญาผ่านกรอบทฤษฎีการวิจารณ์
- 12.4 การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นพลังทางปัญญาโดยผ่านการวิจารณ์งานศิลปะนั้น มีข้อเสนอที่นำเสนอใจกลางหลายวิธีการ แต่สถานภาพการเป็นโครงการวิจัยทำให้ไม่สามารถกระทำได้ทั้งหมด ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา บุคลากร งบประมาณ และสถานที่

- 12.5 จุดเชื่อมต่อในสิ่งที่สาขาวิชลປະກາດจะสร้างไว้ นับตั้งแต่การวิจัยในภาคแรกจนถึงภาคที่สองนี้ ยังไม่ชัดเจน แม้สาขาวิชลປະກາດจะสามารถสร้างเครือข่ายนักวิชาการ ศิลปิน และนักวิจารณ์ได้ แต่หากไม่มีหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันใด รับไปสนับต่อในทางปฏิบัติทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ และการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป ทรัพยากรที่มีอยู่ก็จะกระจุกตัวอยู่แต่เพียงกลุ่มนบุคคลผู้สนใจกลุ่มเล็กๆเท่านั้น

สำหรับงานวิจัยที่ควรดำเนินการในอนาคตนั้น มีข้อเสนอแนะอย่างมีน้ำหนัก คือ ให้สาขาวิชาศิลปกรรมและครุศาสตร์ดำเนินงาน ทั้งที่เป็นงานการศึกษา งานพัฒนา ตลอดจนงานเผยแพร่ แต่สิ่งที่สาขาวิชานี้ได้เห็นถึงความจำเป็น และเห็นสมควรให้มีการดำเนินงานต่อไปในอนาคต คือ การสร้างสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่จะเปิดพื้นที่ให้มีการปรับการวิจารณ์ให้เป็นกิจสารสนเทศ โดยมีต้องอิงกับระบบทุนที่กำกับสื่ออยู่ทุกวันนี้ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้นักวิจารณ์ได้มีเสรีภาพอย่างแท้จริง และผู้รักสมัครเล่นได้มีเวทีที่จะแสดงผลงานพลังทางปัญญาที่ส่งผ่านมากับบทวิจารณ์ ได้เผยแพร่สู่สาธารณะ เพื่อเอื้อต่อการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัชญาศัยต่อไป

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2"

บทคัดย่อสาขาสังคีตศิลป์

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2” ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ดำเนินการต่อเนื่องจากโครงการภาคแรก ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2545 ถึง 30 มิถุนายน 2548 โดยสาขาสังคีตศิลป์ ได้ดำเนินการและจัดกิจกรรมต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการคือ การนำทรัพยากรการวิจารณ์มาใช้ในรูปของการศึกษาในระบบและการศึกษาสำหรับประชาชน ศึกษาสภาพภาวะการวิจารณ์ พัฒนาความสามารถด้านการวิจารณ์ให้แก่ผู้สนใจ และปรับการวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะ อันจะช่วยปลูกความสำนึกระหว่างประเทศในการวิจารณ์ในสังคมไทย กิจกรรมเหล่านี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการแต่ละส่วนในระดับที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม ผลจากการดำเนินการทำให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ ที่เป็นเงื่อนไขแห่งของการเสนอทัศนะวิจารณ์และส่วนของการรับการวิจารณ์ โดยเฉพาะในสาขาสังคีตศิลป์ซัดเจนขึ้น

กิจกรรมของโครงการต่างๆ รวมทั้งบทสรุpinพื้นที่ที่ได้คัดสรรจากโครงการภาคแรก สามารถนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ได้กว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่สนใจสังคีตศิลป์ และยังสามารถขยายขอบเขตของความสนใจในสาขาสังคีตศิลป์ให้เชื่อมโยงกับสาขาอื่นๆ ในโครงการได้ด้วย ดังลักษณะที่เรียกว่า “ศิลปะและการวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน” ซึ่งในโครงการนี้ได้เห็นถึงความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ซัดเจนมากขึ้น ทั้งจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมและวิทยากรโดยเฉพาะโจทย์หรือประเด็นที่จะนำไปสู่การวิจารณ์ที่โครงการหรือสาขาสังคีตศิลป์ได้กำหนดขึ้นนั้นสามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายของการวิจารณ์ให้กว้างขวางและมีเนื้อหาในการวิจารณ์ที่ลุ่มลึกขึ้นด้วย ทั้งเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงความรู้จากสาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมต่างๆ ของสาขาสังคีตศิลป์จะมีความคึกคักและมีประเด็นที่มีนัยของ การวิจารณ์ที่น่าสนใจหลากหลายก็ต่อเมื่อมีผู้สนใจในการวิจารณ์และสังคีตศิลป์จากต่างสาขาเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของสังคีตศิลป์กับศิลปะแขนงอื่นๆ นั้นสามารถก่อให้เกิดทัศนะวิจารณ์และองค์ความรู้ที่หลากหลายขึ้นได้อย่างมาก รวมทั้งงานสร้างสรรค์ทางสังคีตศิลป์เองก็ปฏิเสธความสัมพันธ์กับศิลปะแขนงอื่นไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณศิลป์ ซึ่งโครงการวิจัย ภาค 2 นี้ได้พบความสัมพันธ์ทั้งในเชิงการสร้างงานต้นแบบ และตีความใหม่ โดยอาศัยแนวทางของศิลปะส่องทางให้แก่กันนี้อย่างชัดเจน

ในส่วนของผู้รับงานวิจารณ์สังคีตศิลป์นั้น ผู้สนใจที่จัดว่าเป็นคนภายนอกมิได้มีความสามารถแตกต่างกับผู้สนใจที่เป็นคนในรวมทั้งการพนับปัญหาบางประการในส่วนของการรับของกลุ่มนักศึกษาในสาขาสังคีตศิลป์ก็จะท่อนให้เห็นถึงนัยทางการศึกษาในสาขานี้ด้วย ปัญหาประการหนึ่งในเรื่องการเสนอทัศนะวิจารณ์และการรับ คือความสามารถในการรับสารที่เป็น

นามธรรมในงานวิจารณ์ ซึ่งอาจเป็นเพราะการขาดความเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวข้องกับดนตรีที่ต่างวัฒนธรรมและการขาดโอกาสที่จะได้สัมผัสถกับงานต้นแบบที่กล่าวถึงในบทวิจารณ์นั้นๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้อยู่นอกความสามารถของโครงการฯที่จะแก้ไขได้ แต่อย่างไรก็ตาม กิจกรรมต่างๆ ที่โครงการได้จัดขึ้นก็นับได้ว่ามีผลต่อการลดช่องว่างเหล่านี้ลง ทั้งในส่วนของการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้าง งานต้นแบบ และงานวิจารณ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจต่อไป

จากแนวทางการดำเนินการที่เรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้องกับการสร้าง การรับ ทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาการวิจารณ์ซึ่งสามารถสื่อสารกับผู้รับที่เป็นมหาชนในทุกระดับ และที่สำคัญการเรียนรู้จากประสบการณ์เหล่านี้นับเป็นการเชื่อมโยงและสะสมความรู้อันหลักหลายอันเป็นความจำเป็นสำหรับผู้ทำงานวิจารณ์ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการวิจารณ์สังคีตศิลป์ที่มีการปรับเปลี่ยนตามมุมมองทางศิลปะและตามสภาพสังคมได้ตลอดเวลา

รายงานเสนอผลการวิจัย (สาขาสังคีตศิลป์)

(1 ก.ค. 2545 - 30 มิ.ย. 2548)

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2"

รังสิพันธุ์ แข็งขัน
(ผู้ประสานงานสาขาสังคีตศิลป์)

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2” ซึ่งมีระยะเวลาในการวิจัย 3 ปี ได้ดำเนินงานมาจนเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ประสานงานสาขาสังคีตศิลป์จะรายงานผลการดำเนินงานวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ ผลที่คาดว่าจะได้รับ การดำเนินการ

1.1 การปรับทรัพยากรการวิจารณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบและการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป

สาขาสังคีตศิลป์ได้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวบรวมทวิจารณ์ในรูปของสรวนิพนธ์ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่โครงการภาค 1 สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในส่วนนี้ได้อย่างมาก ทั้งที่เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการวิจารณ์และการใช้เป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาในเรื่อง ดนตรี ในมุมมองของบริบททางสังคมที่หลากหลายด้วย ดังความเห็นของผู้ที่ได้อ่านบทสรวนิพนธ์ส่วนหนึ่งที่คัดเลือกเพื่อใช้ในการวิจัยการรับการวิจารณ์ ซึ่งต่างกันเห็นพ้องว่า ข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาในหลายระดับและมีความหลากหลายของเนื้อหา แต่ทั้งนี้ประโยชน์และพลังทางปัญญาในบทวิจารณ์ต่างๆ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากผู้อ่านซึ่งเป็นผู้รับ ทั้งนี้จากการวิจัยผู้รับพบว่า ผู้รับมีความสามารถในการรับและการพิจารณาถึงประโยชน์จากบทวิจารณ์ในระดับที่แตกต่างกัน อันเป็นการสะท้อนว่า ปัจจัยสำคัญในเรื่องการได้ประโยชน์หรือผลของการรับบทวิจารณ์ส่วนหนึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกับตัวผู้รับเองด้วย

1.2 การศึกษาสภาพของ การรับ และกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ในประเทศไทย

จากการวิจัยในโครงการ ภาค 1 ต่อเนื่องถึงโครงการ ภาค 2 สามารถชี้ให้เห็นถึงสภาพของ การรับงานวิจารณ์ได้ชัดเจน สาขาสังคีตศิลป์มีความแตก

ต่างในส่วนของผู้รับที่อยู่ในกลุ่มประเภทคนตระหง่าน ในภาพรวมของการรับการวิจารณ์มีความเห็นสอดคล้องกันในผู้รับทุกกลุ่มว่า บทวิจารณ์เป็นสื่อถือทางในการสร้างความเข้าใจในเรื่องดูดนตรีได้มากขึ้น ทั้งในเนื้อหาเชิงลึกทางดูดนตรีและบริบทที่เกี่ยวข้อง ส่วนความเห็นที่แยกออกไปแต่ละสาขา พบว่าในกลุ่มผู้สนับสนุนดูดนตรีคลาสสิกตะวันตกแสดงความเห็นชัดเจนในเรื่องคุณค่าของงานวิจารณ์โดยเฉพาะบทวิจารณ์ที่แปลจากต่างประเทศช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องดูดนตรีให้กับกลุ่มผู้รับได้มาก ในขณะที่กลุ่มผู้รับที่สนใจดูดนตรีไทย ยังมีความอยูู่่มากเกี่ยวกับการนำเสนอความเห็นในบทวิจารณ์ต่างๆ จากผลการวิจัยผู้รับ พบว่าปัจจัยสำคัญคือ ในกลุ่มผู้สนับสนุนดูดนตรีไทยนั้น พื้นฐานความรู้ในทางดูดนตรีไม่มีความแตกต่างกันในระหว่างกลุ่มผู้รับที่เป็น “คนใน” และ “คนนอก” ซึ่งพื้นฐานความรู้นี้มีความหมายถึง ประสบการณ์ในทางปฏิบัติด้วย ดังนั้นปฏิกริยาที่มีต่อบทวิจารณ์จะสะท้อนให้เห็นถึงเนื้อหา และการ “เข้าถึง” ในเรื่องดูดนตรีของผู้วิจารณ์ด้วย แต่ในส่วนของการวิจารณ์เชิงบริบทนั้น ทั้งผู้รับในกลุ่มดูดนตรีไทยและตะวันตก ส่วนใหญ่จะยอมรับและเห็นคุณค่าของบทวิจารณ์เหล่านี้ในด้านการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับดูดนตรี

1.3 การพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ให้แก่กลุ่มบุคคลที่สนใจ

ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ผลที่เกิดขึ้นในส่วนของการพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์นั้นยังอยู่ในระดับจำกัดและยังไม่สามารถขยายขอบเขตให้กว้างขึ้นได้ แต่โครงการวิจัยก็ได้ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการวิจารณ์ที่เข้มแข็งขึ้นในกลุ่มที่จำกัดนี้ และหากเทียบกับโครงการภาคแรกจะเห็นว่า กิจกรรมต่างๆ ได้อีกให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจและคุ้นเคยกับการวิจารณ์มากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ทัศนะของคนกลุ่มนี้ต่อการวิจารณ์เปลี่ยนไป ด้วยเหตุนี้ บทบาทของโครงการฯ จึงเป็นการตั้งโจทย์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ในกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่การวิจารณ์ที่เกิดขึ้นเป็นแบบมุขปะทะเสียเป็นส่วนใหญ่

1.4 การสร้างงานวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะและสนับสนุนให้เกิดการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ ผ่านช่องทางดิจิทัล ที่มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพ

จากการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ แม้อาจจะยังไม่สามารถสร้างงานวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่การเผยแพร่องค์ความรู้โดยทั่วหน้าโครงการและผู้ร่วมวิจัยในโครงการ ภาค 1 ก็ยังดำเนินอยู่และพยายามที่จะสร้างงานวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะมากขึ้น ในโครง

การ ภาค 2 นี้ ได้เห็นถึงปัจจัยหลายประการทั้งในส่วนของงานวิจารณ์และผู้รับเงื่อน ซึ่งเป็นแนวทางที่จะใช้สำหรับการพัฒนาการวิจารณ์ และช่วยชี้ทางในการสร้างบทวิจารณ์ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ของผู้รับกับการวิจารณ์ให้ได้ดีขึ้น อันจะส่งผลให้ผู้รับเข้าถึงตัวงานสังคีตศิลป์ได้ดีขึ้นด้วย

2. กิจกรรมของสาขาสังคีตศิลป์

2.1 ดนตรีไทย

โครงการฯได้จัดให้มีการบรรยายเรื่อง “ดนตรีไทยกับการวิจารณ์” โดยมีการบรรเลงปีพาทย์ไม้แข็ง ของวงพาทยรัตน์ และวงบ้านบางกะปิประกอบเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2546 ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ

แม้ว่าโครงการฯ จะพยายามจัดให้มีการบรรยายและแสดงดนตรีไทยเพื่อให้ความรู้และกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ขึ้น แต่ผลที่ได้รับยังไม่บรรลุตั้งปะรังค์อย่างชัดเจน คือ การสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ในเรื่องเกี่ยวกับดนตรีไทย โดยเฉพาะการวิจารณ์เป็นลายลักษณ์ แต่ก็มีการวิจารณ์เชิงมุขปะระที่เกี่ยวเนื่องเกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมการวิจารณ์ที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศิลป์ไทยปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่โครงการวิจัยฯภาคแรก และต่อเนื่องมาถึงโครงการฯ ภาค 2 ซึ่งผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังนี้

2.1.1 วัฒนธรรมการวิจารณ์เป็นลายลักษณ์ อาจไม่ใช่ภูมิปัญญาของประชาคมในกลุ่มคนดนตรีไทย แต่วัฒนธรรมการวิจารณ์ที่เป็นมุขปะระนั้น เห็นได้ว่ามีอยู่ในกลุ่มนี้ แต่จะการทำอย่างระมัดระวัง เพื่อมิให้เกิดการก้าวล้าหรือพادพิงถึงตัวบุคคล โดยมีแนวคิดและวิธีการที่ต่างกัน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของนักดนตรีไทย กล่าวคือ การวิจารณ์จะกระทำในกลุ่มเฉพาะของตน การตั้งข้อสังเกตถึงความแตกต่างของดนตรีในแต่ละสำนัก หากกว่าการตัดสินหรือประเมินคุณค่าของดนตรีในสำนักต่างๆ และโดยทั่วไปก็มักจะมีข้อสรุปในลักษณะการยอมรับความแตกต่างนั้น และถือว่าเป็นความหลากหลายทางดนตรีที่ผูกพันและนักดนตรีมีเกณฑ์ของความพึงพอใจเป็นส่วนตน หากไม่บรรทัดฐานใดมากำหนดได้อย่างชัดเจนไม่

2.1.2 การวิจารณ์จาก “คนนอก” โดยเฉพาะผู้สนใจที่มิใช่ผู้ปฏิบัติ มักจะเป็นเพียงข้อสังเกตหรือการแสดงความเห็นในภาพรวมของดนตรีไทยกับสังคมมากกว่าการวิเคราะห์/วิพากษ์ตัวงาน หรืออาจเป็นเพียงความต้องการที่จะมีวิชาชีพกับ “คนใน” ซึ่งก็ยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างชัดเจน

- 2.1.3 เป็นที่ชัดเจนว่า ความรู้ในการวิเคราะห์วิจารณ์ดนตรีไทยของ “คนนอก” ยังไม่สามารถเข้าถึงความเป็นดนตรีไทยได้ลุ่มลึกเท่า “คนใน” โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติที่มีความรู้ทั้งหลายอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ มิใช่จากทฤษฎี
- 2.1.4 ความสำนึกระบบที่มีความเชื่อว่า “ดนตรีไทย” คือความเข้มแข็งกว่าพลังจากการวิจารณ์หรือความคิดเห็นจากมหาชน จึงทำให้การตอบสนองต่อการวิจารณ์ที่มุ่งจะเรียกร้องให้ดนตรีไทยต้องปรับตัวเข้าหาหรือรับใช้มหาชนนั้น อ่อนด้อยลงไป เมื่อเทียบกับความสำนึกระบบที่มีความเชื่อใจในคุณค่าทางดนตรีที่ได้รับการสืบทอดมา ในทางตรงกันข้ามมหาชนควรจะต้องเพ่งความสนใจในเรื่องดนตรีไทยเช่นเดียวกับนักดนตรี หากต้องการที่จะเข้าใจและเห็นคุณค่าทางศิลปะอย่างจริงจัง ซึ่งกิจกรรมของโครงการฯ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การขาดความรู้ความเข้าใจของมหาชนเป็นอุปสรรคที่มีนัยสำคัญต่อการวิจารณ์อย่างชัดเจน
- 2.1.5 จากการจัดกิจกรรมของโครงการฯ ในครั้งนี้ (14 มิ.ย. 46) เห็นได้ชัดว่า ความลุ่มลึกในเชิงสร้างสรรค์ที่ปราภูมิเป็นผลงานมิได้ถูกกำหนดด้วยระยะเวลาหรือตัวบุคคล แต่ผลงานที่ได้รับการสืบทอดมาย่อมยืนยันได้ถึงความสำนึกระบบที่มีความรู้และประสบการณ์พิจารณาควบคู่กันไป อีกทั้งความเข้าใจในปราภูมิการณ์นี้ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงปราภูมิการณ์ทางดนตรีต่างวัฒนธรรมที่มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ได้ ดังที่หัวหน้าโครงการได้กล่าวถึงการประพันธ์ดนตรีตะวันตกของ Johann Sebastian กับ Niccolo Paganini ซึ่งมีข้อแตกต่างระหว่างดุริยางค์นิพนธ์สำหรับไวโอลิน ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับการบรรเลงของวงดนตรีไทยที่มี “ทาง” ต่างกัน
- 2.1.6 การจัดกิจกรรมนี้อาจยังไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์หรือการขยายขอบเขตของการวิจารณ์ให้กว้างขวางขึ้นในระดับมหาชนได้ อาจเนื่องด้วยขาดปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจที่สะท้อนให้เห็นถึงนัยทางการศึกษา และการสร้างองค์ความรู้ยังไม่เพียงพอต่อการเข้าใจศิลปะ รวมทั้งการใช้วิจารณณ์แบบฐานความรู้

2.2 ดนตรีคลาสสิกตะวันตก

โครงการฯได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีคลาสสิกตะวันตก รวม 6 ครั้งคือ

1. ภาษาอรามณ์-ภาษากดนตรี” วันที่ 13 มีนาคม 2546 ณ คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. “ดนตรีคลาสสิกจากจุดยืนของผู้ฟัง” วันที่ 10 เมษายน 2546 ณ ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร
3. โมชาร์ตกับอุปราช “ขลุ่ยวิเศษ” วันที่ 17 พฤษภาคม 2546 ณ ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร
4. “ดนตรีคลาสสิกจากมุมมองของคิตเกวีไทย” วันที่ 28 มิถุนายน 2546 ณ ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร
5. “บทบาทและภาพลักษณ์ของวงการ” วันที่ 19 กรกฎาคม 2546 ณ ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร
6. การเสวนางานหลังการแสดงดนตรี “งะเป่า” ของอภิสิทธิ์ วงศ์เชติ 12 – 13 มิถุนายน 2547 ณ ศูนย์มนุษยวิทยา สิรินธร

กิจกรรมที่จัดขึ้น เป็นการให้ข้อมูลความรู้ทั้งในแง่เนื้อหาดนตรี และบริบทต่างๆที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ผลงานที่มีเนื้อหาซัดเจน และสามารถสร้างความเข้าใจให้ผู้ฟังได้อย่างมาก แต่กระนั้นแม้ว่าการอภิปรายและวิเคราะห์จะซัดเจนมากในกิจกรรมดนตรีตะวันตก แต่เมื่อถูกกล่าวถึงการแสดงของคนเชิงวิจารณ์ ซึ่งแม้จะมีมากกว่าในกิจกรรมดนตรีไทย แต่ก็กล่าวได้ว่า ยังไม่สามารถขยายขอบเขต ทั้งในแง่เนื้อหาและกลุ่มผู้สนใจให้กว้างขวางขึ้นได้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

2.2.1 เนื้อหาในการบรรยายและอภิปรายเป็นเนื้อหาเฉพาะทางดนตรี ที่ผู้เข้าฟังส่วนใหญ่อาจไม่ทราบมาก่อน ดังนั้น กิจกรรมเหล่านี้ จึงเป็นการเสนอข้อมูลความรู้รวมทั้งประสบการณ์ของผู้รู้ให้แก่ ผู้ฟัง ซึ่งอาจยังไม่ส่งผลถึงการแลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์ เนื่องจากการอภิปรายส่วนใหญ่จะต้องอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้ อันเป็นพื้นฐานที่จะสร้าง วัฒนธรรมการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นข้อสังเกตที่โครงการฯ ได้ประจักษ์มาโดยตลอด นับตั้งแต่โครงการฯ ภาคแรก

2.2.2 การขาดผู้รู้ที่มีประสบการณ์หลากหลายเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้การแลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์อย่างลุ่มลึกไม่อาจเกิดขึ้นได้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงมีเพียง 2 ฝ่ายคือ ผู้ให้และผู้รับ ซึ่งยังขาดความสามารถในการแลกเปลี่ยนหรือโต้แย้งในประเด็นต่างๆ

2.2.3 ผลของการวิจัยการรับการวิจารณ์ เป็นการยืนยันปัญหารือ องค์ความรู้อย่างชัดเจน และอาจกล่าวได้ว่า มีนัยสำคัญทางการศึกษาที่จะต้องมีส่วนสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการให้

กับผู้เรียนคนตระดับนี้ เพื่อเป็นแนวทางกับการแสดงทัศน์วิจารณ์ต่อคนตระดับนี้ ซึ่งผลจากการวิจัยการรับการวิจารณ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในส่วนนี้อย่างชัดเจนด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่า แม้กลุ่มที่เป็น “คนใน” ก็ยังไม่สามารถสื่อ และรับสารการวิจารณ์ได้อย่างสมบูรณ์

- 2.2.4 เมื่อเทียบกิจกรรมสาขาดนตรีไทย กับสาขาดนตรีตะวันตก จะเห็นได้ชัดเจนว่ามีความคล้ายคลึงบางประการ ในแง่ที่ไม่สามารถสร้างให้เกิดการวิจารณ์ได้อย่างชัดเจน เช่นกลุ่มนักศึกษาในสาขาดนตรีโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับงานต้นแบบและบริบทที่เกี่ยวข้อง ส่วนคนตระดับไทยนั้น แม้จะมีความรู้แต่ก็อาจยังอยู่ในเงื่อนไขจำกัดที่เป็นความรู้เฉพาะ “ไม่กว้างหรือครอบคลุมพอที่จะอธิบายปราກฎการณ์ทางดนตรีทั้งหมด” ได้อย่างลุ่มลึก รวมถึงข้อจำกัดบางประการในเรื่องวัฒนธรรม จึงทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่โครงการฯ ได้ตั้งไว้

2.3 ดนตรีไทยสากล

โครงการฯได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีสากล รวม 7 ครั้ง คือ

- “แนวทางการวิจารณ์เพลงไทยสากล” วันที่ 8 พฤศจิกายน 2546 ณ ห้องเรวติ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์
- การสัมมนา “มัณฑนาวิชาการ” และการแสดงดนตรี “เบิกฟ้า มัณฑนา โมราภูล” วันที่ 15-16 พฤศจิกายน 2546 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขต วังท่าพระ
- เบิกฟ้า มัณฑนา โมราภูล” วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2547 ณ ศูนย์มานุชนุชยวิทยาสิรินธร
- “เพลงสุนทรภรณ์ในกระแสของความเปลี่ยนแปลง” วันที่ 13 มีนาคม 2547 ณ ศูนย์มานุชนุชยวิทยาสิรินธร
- “เพ็ญศรี พุ่มชูศรี บนเส้นทางคีตศิลป์” วันที่ 8 พฤษภาคม 2547 ณ ศูนย์มานุชนุชยวิทยาสิรินธร
- “การวิจารณ์ผลงานของ วินัย จุลละบุชปะ” วันที่ 13 ธันวาคม 2546 ณ ศูนย์มานุชนุชยวิทยาสิรินธร
- “ช้อม ปัญจพรคกับเพลงสุนทรภรณ์” วันที่ 18 ธันวาคม 2547 ณ ศูนย์มานุชนุชยวิทยาสิรินธร

การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเพลงไทยสากลนี้ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่ากิจกรรมสาขาดนตรีไทยและสาขาดนตรีตะวันตก อีกทั้งผู้ร่วมโครงการฯ ยังมีความหลากหลายทั้งในแง่คุณภาพ วัยุปัชชี และประสบการณ์ โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการวิจารณ์นั้น กล่าวได้ว่ามีความตื่นตัวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ของโครงการฯ เนื้อหาโดยรวมมีทั้งการให้ข้อมูลด้านต่างๆ และการแสดงที่สำคัญคือ การที่ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลงานที่ได้สร้างขึ้น รวมทั้งกลุ่มนักศึกษาที่มีความชื่นชมและสนใจศิลปะแขนงนี้ ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างคึกคัก และได้แสดงทักษะต่างๆ ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในเรื่องของดนตรีและพัฒนาการของดนตรี โดยเฉพาะลักษณะเด่นที่น่าสนใจคือ มีการนำประวัติบางส่วนของนักแสดง (มัณฑนา โมราภุล) ที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานมาอภิปราย ทำให้เกิดความเข้าใจงานนั้นๆ มากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจในกิจกรรมนี้คือ การอภิปรายถึงการตีความใหม่ของดนตรีและการร้อง โดยนักดนตรีรุ่นใหม่ที่นำผลงานเก่ามาแสดง โดยไม่ยึดติดหรืออุดหนาด้วยแบบแผนนิยมดั้งเดิม ทำให้เกิดประเด็นที่นำไปสู่การอภิปรายอย่างกว้างขวาง

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับกิจกรรมดังกล่าว

2.3.1 กิจกรรมหรือเนื้อหาที่มีหานมีส่วนในการรับรู้และติดตามอย่างต่อเนื่องนั้น เมื่อนำมาตั้งประเด็นการวิจารณ์หรืออภิปราย จะได้รับความสนใจมาก โดยเฉพาะเมื่อเป็นเรื่องที่ไม่องกับกฎหมายที่ลุ่มลึกเกินไป ดังกรณี การจัดเสวนาในเรื่องเกี่ยวกับเพลงไทยสากล ที่ผู้ร่วมกิจกรรมต่างสามารถร่วมอภิปรายได้โดยใช้ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลร่วมอภิปรายได้อย่างกว้างขวาง

2.3.2 การตั้งประเด็นในการอภิปรายและการแสดงตัวอย่างที่ชัดเจน ทำให้เห็นแนวทางในการแสดงความคิดเห็นได้มากกว่าการบอกข้อสังเกตอย่างกว้างๆ หรือการให้ข้อมูลเชิงวิชาการอย่างลุ่มลึก ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องของ “ผู้รู้” โดยเฉพาะ และไม่อาจระดูนให้เกิดการวิจารณ์ในส่วนของ “ผู้รับ” หรือผู้สนใจได้ หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า กิจกรรมด้านเพลงไทยสากลนี้ทุกฝ่ายต่างมีส่วนร่วมมาตั้งแต่แรกเริ่มแล้ว

2.3.3 ความชื่นชมหรือความนิยมเฉพาะบุคคล นำไปสู่การแสดงความคิดเห็นที่สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ได้มาก ดังนั้น การวิจารณ์ที่เริ่มจากทำความชื่นชมมาและทางหลักการและซึ่งให้เห็นการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับกิจกรรมในสาขานี้ เช่น กรณี “มัณฑนา โมราภุล” ที่มีผลงานต่างๆ เป็นจุดเริ่มของการวิเคราะห์ พัฒนาการและการแสดงออก จนสามารถสังเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับ

การตีความใหม่ของนักร้องผู้นี้ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาผลงาน หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ต่อไปได้

- 2.3.4 ความน่าสนใจของกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวนี้ มิได้จำกัดอยู่เฉพาะศิลป์เท่านั้น หากแต่ยังข้ามไปถึงวรรณศิลป์ด้วย จึงทำให้มีความหลากหลายของเนื้อหาและกระตุนให้เกิดทัศนะได้มาก ซึ่งความเข้าใจในวรรณศิลป์มีความหมายต่อพัฒนาการและการตีความในการแสดงออกอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยนักร้องเพลงไทยสากลหลายท่านต่างให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันถึงความสัมพันธ์ในส่วนนี้ ทั้งนี้ เมื่อเทียบกับดนตรีตะวันตกแล้วจะเห็นว่า อุปสรรคประการหนึ่งคือความสามารถในการเข้าใจตัวบท (ทั้งดนตรีและบทร้อง) ของผู้ฟังที่ต่างกัน จึงไม่อาจก้าวเข้าไปหาตัวงานได้ลึกซึ้งพอที่จะนำมาอภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้

2.4 การจัดสัมมนา Cross-Cultural Seminar

โครงการจัด Cross-Cultural Seminar การสัมมนาในหัวข้อ “Music in the Context of East-West Encounter” ซึ่งมี Mr. Robert Walker เป็นวิทยากร จัดได้ว่าเป็นการสัมมนาที่เปลี่ยนด้วย “พลังทางปัญญา” เพราะความเข้มข้นในการอภิปราย วิทยากรพยายามแสดงความเห็นตามแนวทางของ cross-cultural ผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังนี้

- 2.4.1 วิทยากรพยายามชี้ให้เห็นว่าดนตรีและพัฒนาการของดนตรี เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (cultural history) และถ้าจับกระแสของความเปลี่ยนแปลงในด้านของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ได้ก็จะเข้าใจพัฒนาการด้านดนตรี ในทางที่กลับกันการวิเคราะห์ดนตรีในทางลึก จะช่วยให้ได้คำตอบในประเด็นสำคัญๆ ในเรื่องของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมด้วย
- 2.4.2 วิทยากรพยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างตะวันตกกับไทยและตะวันออก แม้ว่าวิทยากรจะตอกย้ำตั้งแต่เริ่มแรกว่าการวิเคราะห์ของเรามิใช่การประเมินคุณค่า แต่ผู้ร่วมสัมมนาฝ่ายไทยบางคนก็อดไม่ได้ที่จะแสดงท่าที่เชิงป้องตัวเอง (self-defensive) ซึ่งหัวหน้าโครงการพยายามชี้ให้เห็นว่า แม้จะไม่ใช่การประเมินคุณค่าเชิงเปรียบเทียบ แต่ วิทยากรก็ไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากจะใช้เครื่องมือวิเคราะห์ (analytical tool) ที่เป็นของตะวันตก ในส่วนที่เกี่ยวกับดนตรีตะวันตกเอง ผู้เชี่ยวชาญดูดนตรีชาวตะวันตกด้วยกันก็คิดว่า วิทยากรมองข้าม

ดันตรีตะวันตกในศตวรรษที่ 20 ซึ่งผันตัวเข้ามาใกล้กับดันตรีตะวันออกมากอย่างสังเกตเห็นได้

- 2.4.3 วิทยากรใช้วิธีการของ “ศิลปะส่องทางให้แก่กัน” ด้วยการเบรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของดันตรีตะวันตกที่พ้องกับทัศนศิลป์ เช่น นำเรื่องของการประسانเสียงมารวมกับ “perspective” แล้วโยงข้ามวัฒนธรรมมาสู่ประสบการณ์ของไทย โดยวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนัง ผู้เชี่ยวชาญทัศนศิลป์ของไทยตั้งข้อสังเกตว่าวิทยากรอาจด่วนสรุปในบางประเด็น โดยมิได้มองรวมชาติของศิลปะประเภทนั้นๆ เช่น จิตรกรรม ถูกกำหนดด้วย “กรอบ” ซึ่งอาจแตกต่างจากดันตรี ผู้ร่วมสัมมนาฝ่ายไทยที่จัดเจนในด้านดันตรีไทย มองเห็นลักษณะที่พ้องกันระหว่างดันตรีไทยกับดันตรีตะวันตก แต่ก็ยังไม่สามารถตอบคำถามที่วิทยากรตั้งขึ้นได้ อาทิ เหตุใดช่วงเสียง (range) ของเครื่องดันตรีไทย เช่น ระนาด จึงแคนกว่าเครื่องดันตรีตะวันตก คำตอบที่ให้คือ ไม่ต้องการช่วงที่กว้าง เพราะแม้แต่ช่วงที่แคบก็สร้างความมั่งคั่งและความหลากหลายในการดันตรีได้อยู่แล้ว! เช่นเดียวกับคำถามในเรื่องของดันตรีตะวันตก ไม่มีคำตอบว่าเหตุใดโลกตะวันตกจึงไม่พัฒนาเครื่องเคาะจังหวะขึ้นมาก่อนศตวรรษที่ 19
- 2.4.4 ถ้าพิจารณาในแง่ของวัฒนธรรมการวิจารณ์แล้ว การสัมมนาครั้งนี้จัดได้ว่า มิใช่เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในระดับของข้อเท็จจริง แต่มีการให้ความคิดเชิงวิจารณ์อยู่ตลอดเวลา และก็มีการโต้เถียงด้วยเหตุผล และด้วยหลักฐาน ยังมีประเด็นค้างอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งน่าจะมีการจัดสัมมนาลักษณะนี้อีกต่อไป

3 ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการภาคแรกกับโครงการภาคสอง

กิจกรรมและการดำเนินการของโครงการทั้ง 2 ภาคที่มีความต่อเนื่องกัน คือ การนำเสนอพิพิธภัณฑ์ส่วนมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยผู้รับและการพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการวิจารณ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลการพัฒนา กิจกรรมการวิจารณ์ได้บรรลุผลในระดับหนึ่ง และแม้ว่าจะยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเต็มที่ แต่บทสรุปนิพนธ์ที่ได้ดำเนินการตั้งแต่โครงการภาคแรกก็สามารถนำมาใช้สำหรับการขยายและ “สกัด” องค์ความรู้บางประการในเรื่องสังคีตศิลป์ได้กระจังขึ้น เช่น กรณีบทวิจารณ์ “ลาวแพนเพลงที่สะท้อนวิญญาณการต่อสู้ของประชาชน” ได้นำมาซึ่งข้ออภิปรายและความเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์ในส่วนการวิจัยผู้รับได้มาก ในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อมโยงนี้ โครงการ ภาค 2 ได้ให้ความชัดเจนเกี่ยวกับสมมุติฐานบางประการที่ตั้งไว้ในขณะดำเนินโครงการ ภาคแรก ดังเห็นได้ชัดเจนจากข้อสังเกต คือ

- 3.1 ผลจากการจัดกิจกรรมและการวิจัยการรับการวิจารณ์ สามารถยืนยันได้ว่าในความขาดแคลนของคุณภาพที่เกี่ยวกับดุณตรีทั่วไป ในกลุ่มผู้สอนใจทั่วไป และตะวันตก ซึ่งอาจเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มนักศึกษาด้วย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจทั้งในเนื้อหาและบริบท ซึ่งเป็นสมมุติฐานที่ได้ดังขึ้นไว้ดังเดต่อโครงการภาคแรกแล้ว ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจนจากการวิจัยผู้รับในโครงการภาค 2 นี้
- 3.2 สมมุติฐานเกี่ยวกับผู้รับที่เป็น “คนใน” และ “คนนอก” ว่าควรจะมีความแตกต่างในด้านความรู้และการวิจารณ์ อาจไม่สามารถใช้กับกลุ่มผู้รับในการวิจัยนี้ได้ ทั้งนี้จาก การวิจัยพบว่า ในกลุ่มดุณตรีไทย “คนใน” และ “คนนอก” นั้นไม่มีความแตกต่างในด้านความรู้ทางดุณตรี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีความรู้อยู่ในระดับเดียวกัน สามารถเข้าถึงด้วยงานได้อย่างไม่แตกต่างกัน ส่วนในกลุ่มดุณตรีตะวันตกเห็นได้ว่า ความแตกต่างในเรื่องข้อมูลทั้งทางลึกและบริบททางดุณตรี อีกทั้งพบว่า แม้กลุ่มผู้ที่ศึกษาทางดุณตรีเองก็ยังไม่สามารถรับข้อมูลจากการวิจารณ์ได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นข้อสังเกตที่พบว่า แตกต่างจากสมมุติฐานที่ได้ดังไว้แต่เดิมว่า ผู้รับกลุ่มนี้ซึ่งศึกษาดุณตรีมาโดยตรง น่าที่จะมีพื้นความรู้ที่มากกว่าผู้รักสมัครเล่นทั่วไป ที่โครงการจัดไว้ในกลุ่ม “คนนอก”
- 3.3 ความคิดในเรื่องการขาดพื้นที่สื่อคือ ปัจจัยสำคัญต่อการวิจารณ์ในสาขาวัสดุคีตศิลป์นั้น อาจไม่ใช้ข้อสรุปที่ถูกต้องแต่เพียงปัจจัยเดียว แต่การที่ผู้รับและผู้วิจารณ์มีประสบการณ์ที่ต่างกันอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นความเข้าใจในงานต้นแบบและบริบททางดุณตรีส่งผลให้คนทั้งสองกลุ่มนี้ไม่สามารถจะสื่อสารกันโดยผ่านบทวิจารณ์ได้ไม่ว่าสื่อจะเปิดพื้นที่หรือให้โอกาสมากเพียงใด

4 ความเชื่อมโยงกับการวิจัยการรับการวิจารณ์

ดังได้กล่าวในข้อ 3 ถึงข้อสังเกตและสมมุติฐานบางประการที่ได้ดังไว้ในโครงการภาคแรก ซึ่งข้อยืนยันเหล่านี้ล้วนมาจาก การวิจัยการรับการวิจารณ์แบบทั้งสิ้น และความเชื่อมโยงที่สำคัญที่เกิดจากส่วนของการวิจัยการรับคือ ความชัดเจนในเรื่อง ความแตกต่างของกลุ่มคน (ใน/นอกสาขา) ว่าไม่เป็นปัญหาในเรื่องการรับสารจากบทวิจารณ์ แต่ปัจจัยสำคัญคือ พื้นความรู้ และความสนใจในระดับบุคคล เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้าใจงานวิจารณ์ อีกทั้งผลการวิจัยการรับยังทำให้เข้าใจถึงอุปสรรคภายในบทวิจารณ์เองที่อาจยังไม่เอื้อต่อการสร้างความเข้าใจในกลุ่มผู้รับที่อยู่ในบริบทสังคมที่แตกต่างจากดุณตรี เช่น การใช้ภาษา และการอภิปรายที่เชื่อมโยงกับบริบทนอกเหนือจากดุณตรีที่ส่งผลมาอย่างดุณตรีด้วย ที่สำคัญยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบการศึกษา ว่า บุคคลในสาขาอาจไม่มีความรู้มากกว่าผู้สอนใจในศิลปะนั้นๆได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้รักสมัครเล่นอาจมีความสามารถในการรับรู้ทางศิลปะและการรับสารจากบทวิจารณ์ได้มากหรือไม่ต่างจากบุคคลในสาขา

5 บทวิเคราะห์กิจกรรมที่ดำเนินการในภาคสอง

จากกิจกรรมของสาขาสังคีตศิลป์ที่ดำเนินการผ่านมา ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 2 และ (กิจกรรมของสาขาสังคีตศิลป์) ได้แสดงนัยสำคัญเกี่ยวกับการวิจารณ์คือ

5.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการวิจารณ์ ไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการได้สัมผัสงาน ซึ่งกิจกรรมการบรรยายดนตรีคลาสสิก ส่วนหนึ่งเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรี ที่มิใช่การวิจารณ์ ตัวผลงานใดๆ แต่จากข้อมูลทั้งทางดนตรีและบริบทต่างๆ ที่อยู่เบื้องหลังของผลงาน เหล่านั้นก็สามารถเชื่อมโยงให้เกิดนัยทางการวิจารณ์เปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ ทางดนตรีอื่นๆ ได้ โดยเฉพาะการเปรียบเทียบกับประสบการณ์ต่างวัฒนธรรม เช่น “กลับไปหาชาวบ้าน” : โมชาร์ตกับอุปรากร “ชลุยิเศษ” ได้กระตุ้นให้พิจารณาถึง การแสดงอุปรากรเรื่องเดียวกันโดยคณะ Bangkok Opera และเงื่อนไขต่างๆ ใน บริบทของสังคมไทยที่เป็นปัจจัยซึ่งส่งผลถึงการแสดงได้ แม้ว่าผู้เข้า座นาส่วนหนึ่ง มิได้มีโอกาสไปชมอุปรากรเรื่องดังกล่าวก็ตาม หรือจากการจัดเสวนา “ดนตรี คลาสสิกจากมุมมองของคีตภีไทย” ก็ได้มีประเด็นต่างๆ ที่ไม่ขึ้นอยู่กับการสัมผัส ตัวงาน แต่จากการจัดกิจกรรมนี้ได้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงตัวงานทาง สังคีตศิลป์ว่า ไม่จำเป็นต้องพิจารณาเฉพาะตัวผลงานนี้เท่านั้น แต่ควรให้ความสนใจในข้อมูลส่วนอื่นๆ ที่จะมาช่วยเสริมความเข้าใจด้วย ซึ่งแม้ในที่สุดอาจไม่มีสิ่งใดมา ทดแทนตัวผลงานได้ก็ตาม จากกล่าวได้ว่า การวิจารณ์เป็นวากกรรมอิสระ หมาย ความว่า เป็นวากกรรมที่มีคุณค่าเป็นอิสระที่ไม่ผูกอยู่กับการแสดงครั้งหนึ่งครั้งใด โดยเฉพาะ

5.2 การจัดกิจกรรมเนพะในกลุ่มผู้สนใจสังคีตศิลป์ ยังไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการ วิจารณ์ท่าที่ควร แต่กิจกรรมที่เป็นการประสานระหว่างหลายสาขา ทั้งในด้านเนื้อหา และรูปแบบดนตรี เช่น กรณี “เงาะป่า” ของอภิสิทธิ์ วงศ์โชติ หรือการมีผู้เข้าร่วมที่ หลากหลายกลุ่มเอื้อให้เกิดประเด็นการวิจารณ์ที่หลากหลายกว่า ซึ่งจากข้อสังเกต ถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมสาขาสังคีตศิลป์ อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มคนดนตรีคลาสสิกและดนตรี ไทยมี “มหาชน” ที่เป็นผู้ฟังและสนใจต่อการวิจารณ์น้อยกว่าสาขาอื่นๆ ทั้งนี้จาก การประชุมผู้วิจัยของโครงการฯ “ได้ตั้งข้อสังเกตถึง “มหาชน” ที่เป็นผู้สนใจในการ ฟังและการวิจารณ์ของสาขาสังคีตศิลป์ว่า อาจเป็นเพราะธรรมชาติของศิลปะแขนง นี้ที่ไม่เรียกร้องที่จะต้องมีผู้ฟัง โดยที่กลุ่มนักดนตรีสามารถเล่นให้ตนเองฟังได้ และ “มหาชน” ทางดนตรีคือผลพลอยได้จากการฟังกันเอง กลุ่มนักดนตรี ซึ่งแม้ในวัฒน ธรรมดนตรีตะวันตกเองก็มีนักดนตรีที่เชื่อมั่นในฝีมือตนเอง ไม่เห็นความจำเป็นที่จะ ต้องเรียกร้องให้มีผู้ดูหรือผู้ฟัง และในขณะเดียวกันก็อาจมีนักดนตรีบางกลุ่ม/คนที่ พยายามจะนำดนตรีของตนเองเข้าสู่มหาชน ดังนั้นการจัดกิจกรรมสังคีตศิลป์ที่มีผู้ เข้าร่วมจำนวนน้อย จึงอาจไม่ใช่ปัญหาสำคัญของการจัดกิจกรรม หากแต่การที่มีผู้

เข้าร่วมจากหลากหลายสาขางานให้เกิดนัยของการวิจารณ์และการตั้งประเด็นต่างๆ ในเชิง “ศิลปะและการวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน” ได้มากขึ้น

5.3 การจัดกิจกรรมสาขาสังคีตศิลป์ในเรื่องของเพลงไทยสากلنั้น มีผู้เข้าร่วม กิจกรรมมากกว่ากิจกรรมของสาขานวนิยายและสาขานวนิยายไทย แต่ก็ยังไม่เกิดประเด็นของการวิจารณ์มากนัก ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ชื่นชมกับผลงานและนกร้อง ดังนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมจึงอาจมิใช่เพื่อจุดประสงค์ของการร่วมเสนาหรือตอบสนองกับเนื้อหาของการจัดกิจกรรม แต่การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปเพื่อความชื่นชมในผลงานที่ตนชื่นชอบ และแม้ว่าจะเข้าร่วมเสนาก็เพื่อต้องการคำยืนยันความรู้สึกจากผู้ที่มีความรู้สึกเช่นเดียวกับตน จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของคนตระไทยสากلنี้ มาเพื่อรับและเลือกรับในสิ่งที่ตนพอใจ มากกว่าการมีส่วนร่วมในการแสดงทัศนะวิจารณ์ แต่อย่างไรก็ตาม โครงการฯ ก็ได้นัยของการรับจากผู้ฟังกลุ่มนี้ว่า ปัจจัยของความพึงพอใจและการชื่นชมกับงานคนตระตันแบบมีข้อใดบ้างที่เป็นการนำเสนอโดยการตีความใหม่ เช่น การวิเคราะห์การแสดงออกของนักร้องซึ่งเป็นผู้สร้างงานต้นแบบ และการเสนอการตีความใหม่ โดยนักร้องรุ่นใหม่ ผู้ฟังสามารถเบรี่ยบเทียบวิเคราะห์วิจารณ์ได้มาก ซึ่งถือว่า เป็นประเด็นสำคัญของการจัดกิจกรรมนี้

5.4 กิจกรรมด้านคนตระไทย แม้จะมีผู้เข้าร่วมมาก แต่ก็มีลักษณะคล้ายกิจกรรมเพลงไทยสากลคือ การมาชื่นชมผลงาน และการมารับประสบการณ์ทางคนตระที่ตนเองก็มีประสบการณ์เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำประสบการณ์ทั้งสองมาเบรี่ยบเทียบกันได้ และเสนอเป็นทัศนะวิจารณ์ แต่ทัศนะวิจารณ์อาจไม่มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นวิถีของผู้อยู่ใน กระแสวัฒนธรรมคนตระไทยที่มักจะยอมรับความแตกต่างทางคนตระที่เกิดขึ้นได้ และด้วยกรอบวัฒนธรรมบางประการจึงหลีกเลี่ยงที่จะแสดงความเห็นได้ ที่จะส่งผลกระทบถึงตัวบุคคลได้ โดยเฉพาะการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์ แต่ในกลุ่มผู้รับมักจะมีการวิจารณ์ปรากฏการณ์ทางคนตระที่เกิดขึ้นเป็นมุขป้ำอยู่เสมอ

6 การวิจารณ์ในฐานะกิจสาธารณะและพลังทางปัญญาของสังคม

สาขาสังคีตศิลป์ยังไม่สามารถปรับให้การวิจารณ์เป็นกิจสาธารณะได้ ซึ่งแม่โครงการจะพยายามจัดกิจกรรมต่างๆ ดังที่ได้รายงานแล้ว แต่ผลที่เกิดจากการจัดกิจกรรมนั้น ก็ยังไม่สามารถสร้างให้เกิดการวิจารณ์อย่างเป็นสาธารณะให้เพิ่มมากขึ้นได้ อีกทั้งข้อมูลจากการวิจัยผู้รับก็ได้สะท้อนให้เห็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจกล่าวได้ว่า

6.1 มหาชนในฐานะผู้รับงานวิจารณ์ของสังคีตศิลป์อยู่ในวงจำกัด ซึ่งเป็นข้อสังเกตว่าแม้จะมีผู้ฟังคนตระมาก แต่ความสนใจที่มีต่อการวิจารณ์ยังไม่คึกคักเท่าที่ควร รวมถึงการรับสารจากงานวิจารณ์ยังอยู่ในระดับจำกัด ซึ่งแม้จะเป็นผู้ที่อยู่ในวงการคนตระ

เองก็ตาม โดยเฉพาะดูเครื่องเล่นสักนั้น จากผลการวิจัยการรับการวิจารณ์ให้เห็นว่า ยังไม่อาจรับสารทั้งหมดจากบทวิจารณ์ได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า แม้จะมีการวิจารณ์คิตศิลป์อย่างสาธารณชนแต่ก็ยังไม่อาจสร้างพลังทางปัญญาให้กับสังคมได้อย่างเต็มที่

6.2 กลุ่มผู้รับบางกลุ่ม เช่น กลุ่มคนตระหง่าน และไทยสาภ แม้ว่าจะมีความรู้ ความคุ้นเคยกับดนตรีและบริบทอันเป็นภูมิหลังของดนตรีเป็นอย่างดี กลับไม่ตื่นตัวที่จะสร้างงานวิจารณ์ดนตรีในแขนงที่ตนสนใจให้เป็นสาธารณะนอกเหนือจากการวิจารณ์อย่างมุขป้ำฐานะในกลุ่มของตน ซึ่งอาจเนื่องด้วยกรอบทางวัฒนธรรมและการเลือกรับเฉพาะสิ่งที่สร้างความพึงพอใจให้เท่านั้น เช่น การวิจารณ์เชิงมุขป้ำฐานะในแวดวงคนตระหง่าน หรือกลุ่มผู้ชื่นชมสุนทรียกรรมที่ชื่นชมต่องานด้านแบบและศิลปินซึ่งก่อให้พวกรเข้าเกิดความประทับใจได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้รับกลุ่มนี้ (โดยเฉพาะคนตระหง่าน) จึงอาจปฏิเสธที่จะวิจารณ์ผลงาน ดังนั้นการวิจารณ์จึงอาจยังมิใช่กิจของบุคคลส่วนใหญ่ในวงการพึงจะกระทำอย่างเป็นสาธารณะ

6.3 การฟังและการรับสารทางดนตรีนั้น ผู้ฟังจำนวนหนึ่งต้องการฟังเพื่อที่จะเพิ่มพูนประสบการณ์ทางดนตรีให้กับตนเอง รวมทั้งหากเป็นดนตรีต่างวัฒนธรรม เช่น ดนตรีคลาสสิกที่เป็นผลผลิตจากสังคมที่มีบริบทและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากสังคมไทย ภูมิหลังที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงต่างๆ จึงเป็นอุปสรรคประการหนึ่งสำหรับผู้ฟังที่จะรับสารและไม่อาจกระตุ้นให้เกิดทัศนะวิจารณ์ได้ ในขณะเดียวกับทวิจารณ์ทั้งของไทยและต่างประเทศจำนวนหนึ่งที่แสดงทัศนะวิจารณ์ในเชิงนามธรรม และการเชื่อมโยงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมก็อาจทำให้เกิดช่องว่างในการรับรู้ได้ ดังนั้นบทวิจารณ์จึงมีความลุ่มลึกในหลายระดับแต่บทวิจารณ์ที่จะสร้างพลังทางปัญญาได้นั้น ควรเป็นบทวิจารณ์ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดหรืออื้อต่อการตีความและความเข้าใจในหลายระดับด้วย ซึ่งผลจากการวิจัยการรับฯ ได้ชี้ให้เห็นประเด็นเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน

6.4 ในโครงการวิจัยภาคแรกนั้นกิจกรรมและกิจกรรมการวิจัยจะเน้นที่การสำรวจงานวิจัยและประสบการณ์ในการทำงานวิจารณ์ของนักวิจารณ์ ส่วนในภาคสองนั้น กิจกรรมและเนื้อหาเป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ทั้งของผู้สร้างงาน ผู้วิจารณ์และผู้รับเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นแนวทางในการแสดงให้เห็นพลังทางปัญญาของผู้เกี่ยวข้องในทุกส่วน และมีความหลากหลายของเนื้อหาและชีวิตรั้นนัยสำคัญของ การสร้างการวิจารณ์การรับเพิ่มมากขึ้น และแม้การจัดกิจกรรมการวิจารณ์และการให้ข้อมูลส่วนต่างๆทางสังคีตศิลป์แขนงต่างๆ ยังอาจมีนัยของ การวิจารณ์ไม่ชัดเจนนัก แต่ความรู้และข้อมูลในระดับบุคคลหรือที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่อยู่เบื้องหลังผลงานต่างๆ กันนั้นได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังทางปัญญา และการเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างผู้สร้างกับผู้รับเพื่อที่จะเข้าถึงตัวงานสังคีตศิลป์ได้มากขึ้น ซึ่งกล่าวได้ว่า

การเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่าง 2 ฝ่ายนี้ เป็นการสร้างความเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวกับตัวงานศิลปินให้กับมหาชนที่สามารถเชื่อมโยงกับการแสดงได้ เช่น การจัดเสวนาเกี่ยวกับชุมชนปัญจายรค์ ในฐานะผู้แต่งเนื้อร้องให้กับวงสุนทรภรากรณ์ ซึ่งก็นับได้ว่าเป็นการดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการในระดับหนึ่ง

7 การสร้างเครือข่ายและประชาคมการวิจารณ์

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการฯต่างๆของโครงการฯมีวัตถุประสงค์เพื่อการกระตุนให้เกิดการวิจารณ์ และการสร้างเครือข่ายประชาคมการวิจารณ์ให้กับวังและเข้มแข็งขึ้น ซึ่งแม้จะยังไม่สามารถกระทำให้บรรลุผลได้อย่างสมบูรณ์ในกลุ่มมหาชนโดยทั่วไปหรือเฉพาะผู้ที่สนใจในสังคีตศิลป์ตาม แต่ในกลุ่มผู้สร้างสรรค์ผลงานเห็นได้ชัดเจนว่า ความพยายามในการสร้างผลงานเพื่อตอบโจทย์ที่โครงการฯได้ตั้งขึ้น เช่น การแสดงดนตรี “เงาะป่า” นั้นสามารถทำให้เกิดทัศนะวิจารณ์เกี่ยวกับดนตรีและเชื่อมโยงไปถึงสาขาวิชาอื่นๆด้วย ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การวิจารณ์ในสาขาสังคีตศิลป์จะมีความลุ่มลึก กว้างขวาง เมื่อมีผู้สนใจที่มาจากหลากหลายสาขา ซึ่งการสร้างประชาคมและเครือข่ายจากผลงานหรือโจทย์ทางสังคีตศิลป์นั้น ทำให้เกิดประชาคมที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะมหาชนในแวดวงสังคีตศิลป์เท่านั้น แต่เป็นเครือข่ายของประชาคอมอื่นประกอบด้วย ผู้สร้าง ผู้วิจารณ์ และผู้รับจากหลากหลายสาขา และมีภูมิหลังในความสนใจที่ต่างกัน ทำให้การวิจารณ์และประชาคมนี้มีความเข้มแข็งและเข้มข้นขึ้นด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่า โจทย์และผลงานทางสังคีตศิลป์สามารถกระตุนให้เกิดการวิจารณ์ข้ามสาขาได้ด้วยประการหนึ่ง

8 การสร้างหนังสือ / ตำรา

ผลสืบเนื่องเกี่ยวกับหนังสือ / ตำรา เกี่ยวกับการวิจารณ์นั้น ได้เริ่มตั้งแต่การจัดทำสารนิพนธ์ของสาขาวิชาต่างๆ ในโครงการวิจัยภาคแรก ซึ่งถือเป็นแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ทางการวิจารณ์ขึ้น ซึ่งแม้จะไม่ได้หักเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติอย่างชัดเจนในการวิจารณ์ แต่ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทั้งเนื้อหาและรูปแบบของการวิจารณ์ที่แสดงถึงพลังปัญญาได้ในโครงการภาคสองนี้ หนังสือ / ตำรา ส่วนหนึ่งเป็นการขยายข้อมูลเกี่ยวกับการวิจารณ์ให้กว้างขึ้น โดยมุ่งเน้นที่สาระของประสบการณ์ของผู้สร้างสู่ผู้รับโดยไม่ผ่านการวิจารณ์ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ผลงานทางสังคีตศิลป์ และเป็นบริบททางสังคมที่เกี่ยวเนื่องกับผลงานสังคีตศิลป์ต่างๆ ข้อมูลต่างๆที่กล่าวมานี้อยู่ในรูปของรายงานการนำเสนอ / สัมมนาของสาขาสังคีตศิลป์ในจุลสารของโครงการ รวมทั้งหนังสือเบิกฟ้า มัณฑนาโมราภุล ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีที่มีการวิเคราะห์เนื้อหาดนตรี และบริบทต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผลงาน และการเสนอข้อมูลเหล่านี้เป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้สร้างกับผู้รับที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน ซึ่งโครงการฯได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมประสบการณ์ทั้ง 2 ฝ่ายเข้าด้วยกัน และสามารถสังเคราะห์ประเด็นของ “การตีความใหม่” หรือการวิเคราะห์ตนเองของนักร้องที่

ส่งผลกระทบต่องานต้นแบบให้เป็นงานวิชาการได้ อีกทั้งใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้วิชาการกับการสร้างสรรค์อย่างดี

ในส่วนของดนตรีไทยซึ่งแม้ว่าจะยังไม่มีผลงานหนังสือ / ตำรา สำเร็จออกมา แต่ผู้วิจัยได้เตรียมการจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประมวลความรู้ ซึ่งอยู่ในระดับบุคคล โดยมีสาระสำคัญคือ การนำประสบการณ์ทางดนตรีไทยของครู นักดนตรี ผู้รู้จากหลายแหล่ง ซึ่งในขณะนี้อยู่ในระหว่างสำรวจและเก็บข้อมูล โดยจะมีเนื้อหาแยกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาเรียนเรียงเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง และมีนัยทางวิชาการ และสะท้อนถึงวัฒนธรรมของดนตรีไทยที่แฝงอยู่ในการปฏิบัติมากกว่าการกำหนดเป็นหลักการ อีกส่วนหนึ่งคือ การวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ เนื่องจากกรอบหรือทฤษฎีของดนตรีไทยนั้นมีลักษณะเป็นกรอบหลวມๆ เมื่อมองจากมุมกว้างจะไม่สามารถเห็นหรือเข้าใจนัยต่างๆ ได้ชัดเจน ดังนั้นการทำหนังสือลักษณะนี้จึงไม่อาจทำแบบย่นย่อในระยะเวลาจำกัดได้ ทั้งนี้จุดประสงค์ที่สำคัญของการจัดทำเรื่องราวเหล่านี้คือ การสังเคราะห์หรือการสร้างระบบการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดนตรีไทยบนรากฐานเดิม

9 ภาคศิลปะส่องทางให้แก่กันสู่การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน

จากวัตถุประสงค์หนึ่งของโครงการวิจัยยนี้ มุ่งจะสร้างความแข็งแกร่งให้กับการวิจารณ์ในสาขาว่าต่างๆ แล้วผลที่ได้岀จากเห็นใจความแข็งแกร่งของการวิจารณ์ในแต่ละสาขา คือ การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยแรกเริ่มนั้นโครงการจะพยายามให้ผู้สนใจในแต่ละสาขาแสดงทัศนะวิจารณ์ต่องานศิลปะของตน ซึ่งผลงานบางชิ้นอาจมีความเชื่อมโยงกับศิลปะแขนงอื่น เช่น เรื่อง “เงาะป่า” ซึ่งเป็นโจทย์ทำให้ผู้ที่สนใจในสาขาว่าต่างๆ เริ่มมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ทั้งกระบวนการสร้างสรรค์ และการวิจารณ์ข้ามสาขาย่างเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้岀จากเห็นใจจากการจัดกิจกรรม ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความชัดเจนเรื่อง ศิลปะส่องทางให้แก่กัน และการวิจารณ์ส่องทางให้แก่กันแล้ว ในการประชุมผู้วิจัยก็จะนำประเด็นต่างๆ เหล่านี้มาอธิบายต่อซึ่งทำให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้วิจัย ซึ่งส่งผลถึงการจัดกิจกรรมในโครงการฯ ที่การอภิปรายต่างๆ ก็จะมีแนวทางของการวิจารณ์และศิลปะส่องทางให้แก่กันเพิ่มมากขึ้นด้วย

นอกจากแนวทางของการสร้างศิลปะและการวิจารณ์ส่องทางให้แก่กันแล้ว ปัญหาและข้อสังเกตต่างๆ ทั้งจากการจัดกิจกรรมของโครงการฯ จากข้อมูลการวิจัยการรับ จากการสัมภาษณ์ ก็พบได้ว่า เป็นการกระตุ้นให้เกิดความคิดให้เกิดความคิดหรือสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในแต่ละสาขาด้วย เช่นเรื่องระบบสถาบัน (institutionalization) ทางศิลปะของดนตรีและทัศนศิลป์เป็นเรื่องที่มีความแตกต่างอยู่ กล่าวคือ ในด้านทัศนศิลป์นั้นระบบสถาบันนับว่าเป็นจุดแข็งที่สามารถสร้างศิลปินที่มีความสามารถ รวมถึงการพัฒนาแนวคิดในเรื่องการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นโดยระบบการศึกษาในสถาบันได้ ในขณะที่ความสามารถของศิลปินดนตรีไทยกลับไม่สามารถพึงพาระบบสถาบันได้มาก และคุณภาพของการเรียนการสอนแบบมนุษย์สัมผัสนุษย์ ก็เป็นจุดที่เป็นปัจจัยต่อการพัฒนาในเชิงวิชาการ และส่งผลต่อการวิจารณ์ได้ในที่สุด ซึ่งจากข้อ

สรุปของการดำเนินโครงการฯ ในระยะแรกได้ชี้ให้เห็นว่า การปรับการวิจารณ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดัตตรีไทยในระดับชุมชนยังไม่สามารถกระทำได้ และส่งผลให้เกิดกรอบทางวัฒนธรรมบางประการที่ไม่เอื้อต่อการวิจารณ์ดัตตรีไทยอย่างเป็นลายลักษณ์

นอกจากนี้จากการประชุมร่วมกันของนักวิชาการในเรื่อง intertextuality นั้น สามารถกระตุ้นให้เห็นถึงความคิดและหลักการเชิงสุนทรียศาสตร์ของสาขาว่าที่ได้ชัดเจน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปะ ตัวผลงาน บริบท ซึ่งนับเป็นการวิจารณ์ที่ผูกอยู่กับบริบทที่กว้างขวางมาก เพราะมิใช่จำกัดอยู่แต่การวิจารณ์เฉพาะผลงานศิลปะเท่านั้น แต่เป็นการวิจารณ์ศิลปะทั้งในส่วนแนวคิด กระบวนการ การ วิธีการ ผลกระทบต่อผู้รับและสังคมโดยองค์รวม

10 แนวทางการศึกษาของงานวิจัย

10.1 จากบทสรนิพนธ์ที่นำมาใช้ในโครงการวิจัยฯ ภาคสองนี้ ได้ยืนยันถึงปัญหาด้านการเรียนการสอนดัตตรีในสถาบันการศึกษาว่า ยังไม่สามารถสร้างให้ผู้เรียนมีความคุ้มลึกในสาขาวิชาต่างๆ ของดัตตรีได้อย่างสูงสุด ซึ่งเมื่อนำบทสรนิพนธ์ทั้งของไทยและต่างประเทศเป็นแนวทางในการศึกษาการรับงานวิจารณ์แล้ว จะเห็นว่าข้อมูลจากสรนิพนธ์จำนวนหนึ่งที่เชื่อมโยงถึงบริบทและบุคคลต่างๆ ที่กล่าวถึงในแวดวงดัตตรีนั้น กลุ่มผู้สนใจในเรื่องสังคีตศิลป์ และนักศึกษาในสาขาวัสดุศิลป์เองก็ยังไม่อาจทำความเข้าใจได้ทั้งหมด จึงสะท้อนให้เห็นปัจจัยทางการศึกษาในสาขานี้ได้เป็นอย่างดี และจากการสัมมนาด้วยทางการศึกษาของสรนิพนธ์ ผู้เข้าร่วมสัมมนาหลายคนก็ได้ให้ข้อสังเกตในเรื่องนี้ไว้ เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในเรื่องดัตตรีคลาสสิกตะวันตก รวมทั้งการให้ข้อสังเกตถึงความหมายสมในภาษาเช่น สรนิพนธ์เหล่านี้ ว่าหมายความว่า สำหรับผู้เรียนในระดับสูงกว่าปริญญาตรี และเมื่อผู้วิจัยได้นำบทสรนิพนธ์บางส่วนไปทดลองใช้กับนักศึกษา แม้ผู้เรียนในระดับปริญญาตรีจะไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏในบทวิจารณ์เหล่านั้น แต่ก็ได้ทำให้เกิดการเรียนรู้และกระตุ้นให้เกิดการตีตัวที่จะศึกษาเรื่องเหล่านี้มากขึ้น ดังนั้น นอกจากทัศนะวิจารณ์ในบทวิจารณ์แล้ว สาระสำคัญคือการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลงาน ซึ่งปรากฏอยู่ในบทวิจารณ์เป็นการขยายขอบเขตการเรียนรู้ของผู้อ่าน ซึ่งได้รับจากบทวิจารณ์ที่หลากหลายขึ้นด้วย

10.2 จากการสัมมนานัยทางการศึกษา และ ข้อมูลจากการวิจัยการรับ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า วงการศึกษาดัตตรีทั้งของไทยและตะวันตกนั้นยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องประวัติพัฒนาการของดัตตรีเท่าที่ควร เท่าที่เป็นอยู่มุ่งเน้นในเชิงเทคนิคและการสร้างสรรค์ นอกจากนี้ บทวิจารณ์จำนวนหนึ่งได้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในแวดวงดัตตรี และในความเป็นจริง สังคมและดัตตรีก็เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เช่นกัน ซึ่งนักวิจารณ์ที่ดีจะต้องเป็นผู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่ “สื่อ” และกระบวนการทางธุรกิจ มีบทบาทต่อการ

บริโภค และวางแผนดูแลเชิงบวกของ การศึกษาและการวิจารณ์ควรจะมีหน้าที่ในการชี้นำหรือส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมทางดูแลเชิงบวกไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อและธุรกิจเกินไป และให้ดำเนินไปในแนวทางที่เหมาะสม ทั้งนี้นักวิจารณ์จะต้องรอบรู้ และเพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลาเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิจารณ์ ดังนั้น เมื่อการศึกษายังไม่บรรลุผล ในด้านนี้จึงทำให้พื้นฐานของผู้เรียน (ผู้รับ) เกี่ยวกับการวิจารณ์อ่อนด้อยลงไปด้วย และแม้จะให้ความสำคัญกับเรื่องการสร้างสรรค์ หรือการแสดง แต่เมื่อดูดนตรีในปัจจุบันเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นในสังคม ด้วยเหตุนี้ นักวิจารณ์และผู้สอนจะจะให้ความสำคัญกับเรื่องดูดนตรีหรือสุนทรียะภายนอกดูดนตรีแต่อย่างเดียวมิได้ แต่ควรจะต้องขยายความสนใจอ กองประกอบของดูดนตรีด้วย เพื่อให้ดูดนตรีและการวิจารณ์สามารถอื้อประโภชน์ต่อสังคมได้ด้วย เช่น การเชื่อมโยงงานสังคีตศิลป์กับบริบททางสังคมในยุคของเทคโนโลยีการสื่อสารและการผลิตซ้ำที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการฟังดูดนตรี หรือการแสดงออกที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมของศิลปิน

10.3 ข้อสังเกตเกี่ยวกับนัยทางการศึกษาในโครงการวิจัยนี้ ได้เห็นแนวทางในการสร้างสรรค์ในสังคมไทยที่แสดงถึง “การชีมชับเพื่อสร้างใหม่” ซึ่งปรากฏในงานสังคีตศิลป์หลายแขนง เช่น การแสดงดูดนตรี “เงาะป่า” ที่ชีมชับจากการรณรงค์ สู่การตีความและสร้างใหม่ที่ต่างจากเดิมได้ หรืองานดูดนตรีไทยสากลของสุนทราภรณ์ที่ชีมชับและตอกย้ำเกี่ยวกับดูดนตรีไทยและดูดนตรีตะวันตก จนเกิดการผสมผสานเป็นผลงานที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ซึ่งข้อสังเกตเหล่านี้มีนัยทางการศึกษาและการวิจารณ์ ปรากฏอยู่กล่าวคือ การศึกษาดูดนตรีและการวิจารณ์ปฏิเสธไม่ได้ที่จะกล่าวถึงบริบทในด้านต่างๆ และผลงานจากการชีมชับทางวัฒนธรรมและเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวข้อง สามารถที่จะวิเคราะห์ในแง่มุมความเป็นมาของความคิดได้ลึกซึ้งกว่าการใช้ประเมินการณ์หรือความรู้สึกวิจารณ์ผลงานแต่เพียงอย่างเดียว

10.4 จากผลการวิจัยผู้รับพบว่า การชีมชับวัฒนธรรมและบริบทของงานศิลปะยังมีอยู่ในระดับต่ำจึงทำให้การรับงานวิจารณ์ส่วนใหญ่เป็นการรับเพียงข้อมูลจากงานวิจารณ์เท่านั้น ซึ่งยังมีความสามารถแสดงทักษะที่มีปฏิสัมพันธ์กับงานวิจารณ์ได้ ซึ่งหากผู้รับมีความเข้าใจบริบทและการชีมชับทางวัฒนธรรมก็สามารถจะแสดงความเห็นที่มีปฏิสัมพันธ์กับงานวิจารณ์ได้ ดังปรากฏในผลการวิจัยการรับฯ

11 นัยเชิงระเบียบวิธีวิจัย

แนวทางของสาขาสังคีตศิลป์ แสวงหาดูนัยสำคัญต่างๆ จากการเรียนรู้และสังเคราะห์ จากประสบการณ์ของผู้รู้ ผู้แสดง ผู้สร้างงานด้านแบบ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ “ได้สามารถสังเคราะห์ประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับการวิจารณ์ได้ โดยมีข้อสังเกตถึงแนวทางการวิจัยที่

โดยเด่นในสาขาสังคีตศิลป์ คือ การจัดสัมมนาและการแสดงเพลงไทยสากลหลายครั้งที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกันซึ่งสามารถสังเคราะห์ประเด็นที่เกิดจากการวิจัยเชิงทดลองนี้ได้ เช่น “การตีความใหม่” การค้นพบตัวเองของศิลปิน วุฒิภาวะ ซึ่งนัยสำคัญจากประเด็นเหล่านี้นับเป็นการค้นพบและมีความสำคัญต่อการวิจัยและการวิจารณ์อย่างยิ่ง

- 11.1 โครงการฯ พยายามจะใช้วิธีของการ “วิจัย” เข้ามาเป็นฐานให้แก่การสัมมนาทางวิชาการ และการแสดงดนตรี มีการประชุมเตรียมการโดยคณะกรรมการ 9 ครั้ง มีการเชิญนักดนตรีรุ่นใหม่ เช่น อาจารย์นอร์รรถ จันทร์กกลា มาเป็นกรรมการ และเชิญผู้รักสมัครเล่นที่รู้จักเพลงสุนทรภรากรณอย่างลึกซึ้ง เช่น ดร.วิชณุ วรัญญา มาเป็นกรรมการในการช่วยกันดังกรอบ การตั้งมโนทัศน์ว่าด้วย “การตีความใหม่” การตั้งมโนทัศน์ที่ว่าด้วย “การตีความใหม่” ก็เกิดขึ้นจากการประชุมเข้มของคณะกรรมการอันนำไปสู่การเชิญนักร้องจาก “วงนอก” และการร่วมให้ความคิดเห็นในการตีความต่อหัวหน้างานและนักร้องของกลุ่มสุนทรภรากรณในการซ้อมใหญ่ นอกจากนี้ ยังได้มีการแสดงหาข้อมูลอันสำคัญด้วยการสัมภาษณ์นักร้อง นักดนตรี และนักแต่งคำร้องรุ่นแรก ได้แก่ คุณมัณฑนา โมรากุล ครูสวิ ยงยุทธ ครูスマาน นภายัน คุณช่ออม ปัญจพรรค และคุณสุปานี พุกสมบุญ
- 11.2 ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นได้ข้อมูลใหม่มากมาย ซึ่งข้อมูลบางส่วนสามารถอธิบายความโดยเด่นของศิลปินได้ด้วย เช่น ความสามารถของคุณมัณฑนาในการแสดงหาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-instruction) ด้วยการเปล่งเสียงใต้น้ำ (underwater vocalizing) ความเข้มข้นในการซ้อมวงและนักร้องอันเป็นหน้าที่ของ assistant conductor คือ ครูสวิ ยงยุทธ
- 11.3 การให้โอกาสศิลปินวิเคราะห์ตนเอง ซึ่งครั้งนี้เชิญคุณรวงทอง ทองลั่นชมมาวิเคราะห์ตนเอง (ดังที่ได้นับทึกไว้ในหนังสือ “เบิกฟ้า มัณฑนา โมรากุล) อันส่งผลและเชื่อมต่อถึงการนำเสนอในรายการที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มีการเชิญนักแต่งเพลง อภิสิทธิ์ วงศ์โชติ นักดนตรี วานิช โปตะวนิชย์ และทัศนา นาควัชระ กล่าวได้ว่าเป็นการวิจัย
- 11.4 มัณฑนาวิชาการ เป็นตัวอย่างของกิจกรรมที่เรียกได้ว่าเป็น “การวิจัยและพัฒนา” เพราะมีการวางแผนครอบความคิด มีการตั้งประเด็น มีการแสดงหาข้อมูล มีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติ (การแสดงดนตรี) มีการถ่ายทอดข้อค้นพบจากการวิจัยไปสู่ผู้แสดง มีการสรุปผลและตีพิมพ์เผยแพร่ นอกจากนี้ สกว. ยังได้ขอให้นำ “มัณฑนาวิชาการ (ฉบับย่อ) อันเป็นการบรรยายและแสดงดนตรี” ไปเสนอในการประชุมประจำปีของ สกว. (สาขาวนุชยศาสตร์และสังคมศาสตร์) เพื่อเป็นตัวอย่าง (heuristic model) ในการนำวิชาการมาใช้กับการสร้างสรรค์

12 ปัญหาและอุปสรรค

- 12.1 กิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ได้สะท้อนให้เห็นปัจจัยสำคัญของการวิจารณ์ คือ องค์ความรู้และความเข้าใจในหมู่ผู้สอนใจ ซึ่งจำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นรวมทั้งการ สร้างประชาคมในศิลปะแขนงนี้ จะต้องทำให้เกิดกลุ่มผู้พัฒนา (เช่นเดียวกับ กลุ่มผู้ชื่นชมสุนทรารถน์) ซึ่งโครงการฯ ก็ได้ทำกิจกรรมเหล่านี้มาโดยตลอด
- 12.2 ผลวิจัยการรับฯ ได้สะท้อนให้เห็นว่า สังคีตศิลป์ทุกแขนงยังขาดความลุ่มลึก ทางวิชาการด้านศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน และในสถาบันการศึกษาเอง ก็ยังไม่ สามารถตอบสนองความจำเป็นนี้ได้ดีพอ จึงส่งผลถึงการวิจารณ์ในที่สุด
- 12.3 อาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมของโครงการฯ เป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้สร้าง-ผู้พัฒนา ผู้วิจารณ์ ซึ่งแม้จะยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์โครงการฯ แต่ก็ได้กำหนดที่เสริม สร้างความแข็งแกร่งในหมู่ผู้พัฒนา แม้จะอยู่ในระดับพื้นฐาน แต่ก็เป็นแนวทางที่จะทำ ให้ผู้รู้ในสาขาต่างๆ ได้พัฒนาต่อไป
-

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" (ภาค 2)

บทคัดย่อการวิจัยการรับการวิจารณ์

การวิจัย “การรับการวิจารณ์” เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ภาค 2 ดำเนินการในช่วง 1 กรกฎาคม 2545 ถึง 30 มิถุนายน 2548 ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ในโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ภาคแรก ซึ่งได้ดำเนินการในช่วง 3 ปี ก่อนหน้านี้ (2542-2544) ผู้วิจัยในสาขาวารณ์ศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และสังคีตศิลป์ ได้สรุปผลการวิจัยออกแบบในทิศทางเดียวกันว่า งานวิจารณ์เป็นแหล่งหลอมรวมพลังทางปัญญา และสามารถกระตุ้นให้เกิดพลังทางปัญญาในสังคมร่วมสมัยได้ แต่ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นผลของการวินิจฉัยของคณะผู้วิจัยที่ได้รับการตรวจสอบแต่เฉพาะในวงวิชาการ ยังขาดการศึกษาถึงผลตอบรับในส่วนของมหาชนที่สนใจในงานศิลปะและการอ่านงานวิจารณ์ ด้วยเหตุนี้โครงการวิจัยการรับการวิจารณ์จึงเกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของการรับและกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ในสังคมไทย ซึ่งถือเป็นกลุ่มประชากรที่กว้างออกไปจากกลุ่มในโครงการวิจัยเดิม หรืออีกนัยหนึ่งคือเพื่อศึกษาว่า การวิจารณ์ก่อให้เกิดพลังทางปัญญาแก่ผู้รับได้หรือไม่ อย่างไร

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ตามสาขางานศิลปะในกรอบของโครงการหลัก อันได้แก่ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และสังคีตศิลป์ ซึ่งแยกออกเป็นกลุ่มดูตี๋ไทย กลุ่มดูเครื่องเล่น กลุ่มดูตี๋ไทยสาがら ใน 4 สาขาวิชานี้ยังจำแนกกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ออกได้อีกสามสาขาละ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักศึกษา (ผู้สนใจทั่วไป ผู้รักสมัครเล่น) และกลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทั้งสิ้น 102 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ และ สารนิพนธ์เกี่ยวกับการวิจารณ์ศิลปะของ 4 สาขาวิชา สารนิพนธ์จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มคือ สารนิพนธ์เพื่อเชิงบุคคลในสาขาและบุคคลนอกสาขา และ สารนิพนธ์เพื่อเชิงบุคคล/นักศึกษาในสาขา การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์ จำนวนได้ไวเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียงเป็นความเรียงเชิงบรรยาย

ผลของการวิจัยการรับการวิจารณ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการรับการวิจารณ์ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ว่า บทวิจารณ์ทุกบทของแต่ละสาขาวิชาที่ได้คัดเลือกมานั้นก่อให้เกิดพลังทางปัญญา ในการที่จะกระตุ้นให้คิดต่อ คิดตาม คิดແย়় และคิดเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาด้านอื่นๆ นอกจากนี้จากการตัวบทในทุกกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา แต่จะก่อให้เกิดพลังทางปัญญามากหรือน้อยนั้น มีเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไปตามภูมิหลังของผู้รับ นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะเฉพาะของตัวบทวิจารณ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ การรับบทวิจารณ์บางบทขึ้นอยู่กับวัยหรือคุณวุฒิของผู้อ่าน บางบทสอนคล้องกับสนิยมเฉพาะตัวของผู้อ่าน บทวิจารณ์บางสาขาต้องการพื้นความรู้ของผู้อ่านในเรื่องงานด้านแบบ นอกจากนี้ยังพบว่าสถานภาพและบทบาทของผู้อ่านส่งผล

ต่อวิธีการรับการวิจารณ์ด้วย นักวิจารณ์มักจะมองรูปแบบ สำนวน ลีลาการเขียน การนำเสนอ การสื่อความกับมหาชน ผู้บริหารจัดการด้านศิลปะคาดหวัง “ผลกระทบ” ที่เป็นรูปธรรมของบทวิจารณ์ต่อตัวงาน ศิลปินต้องการข้ออภิปรายด้านเทคนิคการสร้างสรรค์ และต้องการเสียงสะท้อนทัศนะจากมหาชน บทวิจารณ์จะสื่อความได้ดีที่สุดในกลุ่มอาจารย์และนักวิชาการ ซึ่งมองประโยชน์ในแบ่งการนำไปใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งรูปแบบการเขียน ส่วนนักศึกษาต้องการได้รับความรู้จากบทวิจารณ์มากที่สุด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในด้านที่ตนศึกษา จึงสามารถสรุปได้ว่า การรับการวิจารณ์เป็นเรื่องของรสนิยม ความสนใจ และพื้นฐานส่วนตัวของผู้รับ มีข้อสังเกตว่าผู้รับบางคนเลือกรับเฉพาะบทที่สนใจ บางคนมีการสนทนา(ทวิจัน)กับทุกบทอย่างละเอียด และบางคนไม่อ่านบทวิจารณ์มาเลยก่อนให้สัมภาษณ์ ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า มีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนไม่สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาของบทวิจารณ์ได้ ทั้งนี้ เพราะคณะผู้วิจัยในโครงการภาคแรกดำเนินการคัดเลือกบทวิจารณ์โดยคำนึงถึง“คุณภาพ” มากกว่าระดับของวากกรรมที่จะสื่อความได้กับคนจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า สรนิพนธ์บางบทอาจไม่สื่อความ หรือสื่อความไม่ครบถ้วน หรือ สื่อได้เฉพาะกับผู้รับบางกลุ่ม สังเกตได้จากการที่บทวิจารณ์บางชิ้นยากที่จะสื่อพลังทางปัญญาไปสู่กลุ่มนักศึกษา แต่ได้ผลดีมากในหมู่นักวิชาการและผู้มีพื้นฐานพิเศษ หรือมีประสบการณ์ด้านการอ่านกว้างและลึกพอ ตลอดจนมีประสบการณ์กับการสัมผัสถึงงานศิลปะในสาขานั้นๆ ในหลายกรณีพบว่า ศักยภาพด้านการรับการวิจารณ์ไม่สัมพันธ์โดยตรงกับการเป็นผู้อยู่นอกสาขาหรือผู้อยู่ในสาขา

ผลสรุปจากการวิจัยการรับการวิจารณ์บ่งชี้ว่า สรนิพนธ์ที่โครงการฯ เห็นว่ามีพลังทางปัญญาและได้คัดเลือกมาทดลองกับกลุ่มตัวอย่างนั้น อาจก่อให้เกิดผลที่คาดหวังต่อกลุ่มตัวอย่างบางส่วน คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในศิลปะสาขานั้นๆ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการอ่านในระดับหนึ่ง ที่สามารถรับสารของบทวิจารณ์ได้และสามารถแสดงทัศนะที่สะท้อนให้เห็นประเด็นทาง “ความคิด” ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งแสดงทัศนะที่สะท้อนให้เห็นว่า วัฒนธรรมการอ่านในสังคมไทยถูกด้อยลง ยิ่งกว่านั้น ผู้รับบางกลุ่มยังเรียกร้อง “ความรู้” จากบทวิจารณ์มากกว่า “ความคิด” อันเป็นเป้าหมายหลักของทางโครงการฯ ข้อมูลของการศึกษาวิจัยกลุ่มผู้รับการวิจารณ์จึงสามารถชี้ให้เห็นข้อดีและข้อจำกัดของผลการวิจัยจากโครงการฯ ภาคแรก ทำให้เข้าใจสภาวะการรับการวิจารณ์และวิธีการรับของกลุ่มผู้รับการวิจารณ์ได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ผลการศึกษาวิจัยของโครงการนี้น่าจะเป็นแนวทางให้แก่การวิจัยเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมการวิจารณ์อันสร้างพลังทางปัญญาให้แก่สังคมร่วมสมัยต่อไป

รายงานเสนอผลการวิจัย (การวิจัยการรับการวิจารณ์)

(1 ก.ค. 2545 - 30 มิ.ย. 2548)

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2"

สุชาติ ทองสิมา

(ผู้ประสานงานการวิจัยการรับการวิจารณ์)

1. ภูมิหลัง

การวิจัย “การรับการวิจารณ์” เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ภาคสอง เป็นการดำเนินการต่อเนื่องจากโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ภาคแรก ซึ่งได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเมื่อเดือนธันวาคม 2544 โดยที่ผู้วิจัยในแต่ละสาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ ได้สรุปผลการวิจัยออกมาในทิศทางเดียวกันว่า งานวิจารณ์เป็นแหล่งหลอมรวมพลังทางปัญญาและการวิจารณ์จะช่วยกระตุ้นเกิดพลังทางปัญญาในสังคมร่วมสมัยได้

ถึงอย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นที่รับรู้ในหมู่ผู้วิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ยังขาดการศึกษาถึงผลตอบรับในส่วนของมหาชนที่สนใจ ศิลปะและการอ่านงานวิชาการ ด้วยเหตุนี้การวิจัยการรับการวิจารณ์จึงเกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของ การรับและกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ในสังคมไทยซึ่งถือเป็นกลุ่มประชากรที่กว้างออกไปกว่ากลุ่มในโครงการวิจัยเดิม การศึกษาครั้งนี้ต้องการพิสูจน์ว่าผู้รับบทวิจารณ์นั้นได้สาระและประโยชน์ใดบ้างจากการอ่านบทวิจารณ์ หรืออีกนัยหนึ่งคือเพื่อศึกษาว่าการวิจารณ์นั้นก่อให้เกิดพลังทางปัญญาแก่ผู้รับได้หรือไม่ อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาสภาพของ การรับและกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ในสังคมไทย

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกได้เป็น 4 สาขาวิชาตามกรอบของโครงการหลัก อันได้แก่ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ โดยแยกออกเป็น

กลุ่มคนตระหง่าน กลุ่มคนตระหนักรู้ กลุ่มคนตระหง่านตระหง่าน ซึ่งใน 4 สาขาวิชานี้ยังจำแนกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทำการวิจัยออกได้เป็นอีก 3 กลุ่ม ได้แก่

1. บุคคลในสาขา(อาจารย์ นักวิชาการ นักวิจารณ์ ผู้สอนทั้งกรณี และผู้สร้างสรรค์ผลงาน)
2. บุคคลนอกสาขา(ผู้สนใจทั่วไป ผู้รักสมัครเล่น)
3. นิสิต นักศึกษาในสาขา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 สรนิพนธ์บทวิจารณ์ศิลปะของ 4 สาขาวิชาได้แก่วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ สังคีตศิลป์และศิลปะการละคร สรนิพนธ์จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มคือ สรนิพนธ์เพื่อใช้กับบุคคลในสาขาและบุคคลนอกสาขา จำนวนสาขาวิชา 5 บท และสรนิพนธ์เพื่อใช้กับนิสิต/นักศึกษาในสาขาและนิสิต/นักศึกษานอกสาขา จำนวนสาขาวิชา 3 บทในแต่ละสาขาเลือกใช้บทวิจารณ์ดังต่อไปนี้

3.2.1.1 สาขาวิชารณ์ศิลป์

- สรนิพนธ์สำหรับกลุ่มบุคคลในสาขาและกลุ่มบุคคลนอกสาขาได้แก่เรื่อง “จดหมายถึงylan” “ศัตวรีลีนайл” “อะไรคือการวิจารณ์เชิงสุนทรียภาพ” “ปริศนาข้างหลังภาพ” และ “สินในน้ำฝน”
- สรนิพนธ์สำหรับกลุ่มนิสิต นักศึกษา ได้แก่เรื่อง “จดหมายถึงylan” “ชาติกอบจิตติ นักทดลองทางรูปแบบที่ไม่เคยหยุดนิ่ง” และ “มีอะไรในลูกอีสาน”

3.2.1.2 สาขาวิชาทัศนศิลป์

- สรนิพนธ์สำหรับกลุ่มบุคคลในสาขาและกลุ่มบุคคลนอกสาขาได้แก่เรื่อง “จากจันทร์到จันทร์เจ้าถึงกระท่อมของประเทือง เออมเจริญ” “บทวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมของนายอิทธิพล โดย พศ. อิทธิพล” “พัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย : ประเพณีนิยมในด้านที่กลับกัน” “ภาษาของจิตรกรรมไทย” และ “เหนือเขตแดน”
- สรนิพนธ์สำหรับกลุ่มนิสิต นักศึกษา ได้แก่เรื่อง “พัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย : ประเพณีนิยมในด้านที่กลับกัน” “การวิเคราะห์วิจารณ์รูปแบบและสัญลักษณ์ของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในแง่ศิลปะโดยพิจารณาเน้นที่รูปจำหลักที่ปักทั้งสี่” และ “จิตรกรรมและวรรณกรรมแนวเซอร์เรียลลิสม์ในประเทศไทย พ.ศ.2507-2527”

3.2.1.3 สาขาวิชลปะการละคร

- สรนินพนธ์สำหรับกลุ่มบุคคลในสาขาและกลุ่มบุคคลนอกสาขาได้แก่เรื่อง “ไม่มีลูกไม้ ไม่มีกลเม็ดเด็ดพราย ความสัตย์ซื่อของการตีความของการแสดงเรื่อง เฟาส์ต ของ ผู้กำกับฯ เพเตอร์ ชไตน์” “อดิปุส จอมราชนย์” “ผู้มาเยือน” “หยิบวรรณคดีมาตีเป็นละครกับ “พิมพิลาໄລຍ” และ “ละครแบบนี้ทำให้เหตุหู่”
- สรนินพนธ์สำหรับกลุ่มนิสิต นักศึกษา ได้แก่เรื่อง “เพเตอร์ ชไตน์ เชิญท่านร่วมเดินทางเป็นเวลา 2 วันไปกับละครเรื่อง เฟาส์ต ฉบับสมบูรณ์” “การวิจารณ์ละครเป็นเรื่องง่าย” และ “หยิบวรรณคดีมาตีเป็นละครกับ “พิมพิลาໄລຍ”

3.2.1.4 สาขาวังค์คิตศิลป์ดนตรีคลาสสิกตะวันตก

- สรนินพนธ์สำหรับกลุ่มบุคคลในสาขาและกลุ่มบุคคลนอกสาขาได้แก่เรื่อง “ไอแซค สเตริน วิจารณ์ พาโบล คาชาล” “คืนที่อรุณไม่รุ่งเพระชวนกัน หลับตลอด” “ดนตรีชั่วชีวิต” “ยิตชาาร์ค เพริลามาน” และ “วันที่ดันตรีคลาสสิกถึงกาลเวลา
- สรนินพนธ์สำหรับกลุ่มนิสิต นักศึกษา ได้แก่เรื่อง “วันที่ดันตรีคลาสสิกถึงกาลเวลา” “คารายาน” และ “ปีแอร์ มองเตอ”

3.2.1.5 สาขาวังค์คิตศิลป์ ดนตรีไทย

- สรนินพนธ์สำหรับกลุ่มบุคคลในสาขาและกลุ่มบุคคลนอกสาขาได้แก่เรื่อง “ລາວແພນເພັງທີ່ສະຫຼອນວິญญาນແຫ່ງກາຣດ້ອສູ້ຂອງປະຊາຊົນ” “รายการสังคิตภิรมย์ 15 ส.ค. 2521” “ບັນທຶກຂອງນາຍແກ້ວເຮືອດນຕີແລະມහଃສ୍ପରସ ເສດ්ຈ ຈົດໝາຍເຫດຖ່ຽນພາສ້າຫວ່າເມືອງປັກເຊີໄຕ 2452” “ສັງຄມປັຈຈຸບັນກັບ ວິວັດນາກາຣທາງດນຕີໄທ” และ “ມහາດຸວຍາງຄົ່ງໄທຢູ່(ອຶກທີ່)”
- สรนินพนธ์สำหรับกลุ่มนิสิต นักศึกษา ได้แก่เรื่อง “ບັນທຶກຂອງນາຍແກ້ວເຮືອດນຕີແລະມහଃສ୍ପରସ ເສດ්ຈ ຈົດໝາຍເຫດຖ່ຽນພາສ້າຫວ່າເມືອງປັກເຊີໄຕ 2452” “ກວ່າຈະເປັນສີ່ຍົງຄູກລັກ” และ “ມහາດຸວຍາງຄົ່ງໄທຢູ່(ອຶກທີ່)”

3.2.1.6 สาขาวังค์คิตศิลป์ ดนตรีไทยสากล

- สรนินพนธ์สำหรับกลุ่มบุคคลในสาขาและกลุ่มบุคคลนอกสาขาได้แก่เรื่อง “การร้องเพลงของคุณมัณฑนา” “อิทธิพลเพลงไทยแท้ที่มีต่อสุนทรารាល” ข้อ

- คิดจาก “วันรำลึกถึงบรมครู ผู้ให้กำเนิดวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยสากล”
- “มรดกของสุนทรภรณ์ ข้อคิดเชิงวิจารณ์ เยื่อไม้ มิติใหม่ของสุนทรภรณ์” “ว่าด้วยบุคลิกภาพทางคีตศิลป์ ชринทร์ นันทนาคร ในราย การ “เพลงรักดอกไม้บาน” และ “เมื่อวัยวุฒิและวุฒิภาวะมาบรรจบกัน : รายการร่วงทองมินิมาราธอนที่โรงละครแห่งชาติ”

3.2.2 แบบสัมภาษณ์ที่เน้นประเด็นในเรื่องสาระที่จะได้รับจากสรรนิพนธ์

3.3 ข้อจำกัดของการวิจัย

- 3.3.1 กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถใช้เป็นตัวแทนประชากรทั้งหมดได้ เพราะไม่สามารถทราบได้ว่ากลุ่มประชากรทั้งหมดคือใคร
- 3.3.2 สรรนิพนธ์ก็ไม่สามารถเป็นตัวแทนของบทวิจารณ์ 50 บทที่คัดสรรมาไว้ในสรรนิพนธ์แต่ละสาขา

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

- 4.1 การวิจารณ์ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ บริบทของศิลปกรรม และ/หรือปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจในความหมายและความลึกซึ้งในคุณค่าของตัวงาน ตลอดจนศิลปะโดยทั่วไป นอกจากนี้ ยังอาจรวมถึงการแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับชีวิตและสังคมยิ่งด้วย(ตามนิยามของโครงสร้าง ภาค 1)
- 4.2 พลังทางปัญญา หมายถึง ความรู้และความคิดที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องของการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การสร้างสรรค์นี้ทำหน้าที่จริงของสังคมและมนุษยชาติ(ตามนิยามของโครงการ ภาค 1)
- 4.3 การรับงานวิจารณ์ หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือสถาบันสัมพันธ์กับงานวิจารณ์ ในรูปแบบต่างๆ ด้วยการอ่านจากสื่อสิ่งพิมพ์ หรือการรับสารผ่านสื่อชนิดอื่นๆ (ความหมายตามเอกสารข้อเสนอโครงการวิจัย ”การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย: ภาค 2”)

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูล องค์ความรู้ และข้อสรุปรวมที่เกี่ยวกับการรับงานวิจารณ์ในสังคมไทยร่วมสมัย อันจะยังประโยชน์ให้เกิดการสร้างงานวิจารณ์ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดวัฒนธรรมการวิจารณ์ในสังคมไทย และให้ทิศทางในการปรับศักยภาพแห่งการวิจารณ์ให้เป็นพลังทางปัญญาต่อสังคมไทย

6. การดำเนินการวิจัย

6.1 ช่วงที่ 1 (ก.ค. 45- ธ.ค. 45) : การเตรียมงาน

โครงการวิจัยได้ดำเนินการโดยแบ่งช่วงเวลาทำการวิจัยเป็น 6 ช่วง ในช่วงแรก (ก.ค. 45 - ธ.ค. 45) นั้น แม้ว่าสก.ได้อนุมัติให้เริ่มดำเนินการได้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2545 แต่แท้จริงแล้วการวิจัย "การรับการวิจารณ์" ได้ดำเนินการมา ก่อนกำหนดดังกล่าว รวม 2 เดือน โดยในช่วง เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2545 เป็นการดำเนินการในส่วนของการจัดประชุมระหว่างหัวหน้าโครงการ ผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำความเข้าใจและกำหนดเด้าโครงการดำเนินการวิจัย นอกจากนี้ยังมีการจัดประชุมระหว่างที่ปรึกษาและผู้วิจัยในโครงการภาคแรกของแต่ละสาขาและผู้ช่วยวิจัย การประชุมเป็นไปเพื่อกำหนดทิศทางการวิจัยอย่างคร่าวๆ เช่น ในเรื่องของการกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย เป็นต้น จากนั้น เมื่อเริ่มโครงการ(อย่างเป็นทางการ)ในเดือนกรกฎาคม 2545 โครงการได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยการรับการวิจารณ์จากตำรา เอกสารต่างๆ ของโครงการวิจัยภาคแรก และได้จัดประชุมร่วมกับที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้วิจัยในโครงการภาคแรกของแต่ละสาขาวิศวกรรมเพื่อกำหนดเด้าโครงและขอบเขตของการวิจัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งได้ตกลงกันว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นการดำเนินการแบบเป็นกรณีศึกษา(case-studies) โดยแบ่งกลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้ออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการในสาขา กลุ่มนักวิชาการนอกสาขา กลุ่มนิสิต-นักศึกษา และกลุ่มผู้สอนใจทั่วไป หลังจากกำหนดกลุ่มประชากรแล้วได้หารือร่วมกับผู้วิจัยในโครงการภาคแรกของทั้ง 4 สาขา ในเรื่องผลของการวิจัยในภาคแรกและความเกี่ยวโยงกับการวิจัยการรับการวิจารณ์ จากนั้นในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคมถึงกันยายน 2545 เป็นช่วงที่การวิจัยด้านการรับการวิจารณ์เริ่มสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยสรุนนิพนธ์บทวิจารณ์ใน 4 สาขาวันเป็นผลของการวิจัยในภาคแรก และแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามกว้างๆ เกี่ยวกับประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่านสรุนนิพนธ์ ในช่วงต้นเดือนตุลาคม 2545 ผู้รับผิดชอบด้านการวิจัยการรับการวิจารณ์ได้สรุปข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยการรับฯ และนำข้อมูลนี้เข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาของโครงการฯ ซึ่งประกอบด้วยที่ปรึกษา ผู้วิจัยในโครงการภาคแรก และผู้ช่วยวิจัยของแต่ละสาขา ที่ประชุมแนะนำให้ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เล็กน้อยแต่ให้เปลี่ยนกลุ่มประชากรจากเดิมที่จำแนกเป็น 4 กลุ่มอันประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการในสาขา กลุ่มนักวิชาการนอกสาขา กลุ่มนิสิต-นักศึกษา และกลุ่มผู้สอนใจทั่วไป เป็น กลุ่มนบุคคลในสาขา(นักวิจารณ์ นักวิชาการ ผู้ที่อยู่ในแวดวง และผู้สร้างสรรค์ผลงาน) กลุ่มนบุคคลนอกสาขา(ผู้สอนใจทั่วไป ผู้รักสมัยเล่น) กลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา และกลุ่มนิสิต นักศึกษานอกสาขา นอก

จากการประชุมดังกล่าวแล้วในปลาย 6 เดือนที่ 1 นี้ทางคณะกรรมการผู้วิจัยได้จัดการประชุมการวางแผนทิศทางการวิจัยการรับการวิจารณ์ ในวันที่ 3 พฤษภาคม 2545 เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการวิจัยในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลเพื่อให้ภาพการวิจัยชัดเจนมากขึ้น

6.2 ช่วงที่ 2 (ม.ค.-มิ.ย. 46) : การทดสอบเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและปรับเครื่องมือวิจัย

การดำเนินการในช่วง 6 เดือนที่ 2 ในส่วนของการวิจัยการรับการวิจารณ์นั้น คณะกรรมการผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่ได้จากการประชุมวางแผนทิศทางการวิจัยการรับการวิจารณ์ ซึ่งได้จัดขึ้นในวันที่ 3 พฤษภาคม 2545 ณ ห้อง 214 ศศนิเวศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาปรับใช้ในการวิจัย จากนั้นจึงประชุมร่วมกับคณะกรรมการที่ปรึกษาของโครงการฯ อีกครั้งก่อนการเก็บข้อมูล และเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลองในลักษณะการทดสอบนำร่อง (pilot test) ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรจริง กลุ่มที่ใช้ทดลองก่อนการเก็บข้อมูลจริงในครั้งนี้ประกอบด้วยผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 4 คนในแต่ละสาขา(ทัศนศิลป์ วรรณศิลป์ ศิลปะการแสดง สังคิตศิลป์ดินตรีคลาสสิกตะวันตกและสังคิตศิลป์ดินตรีไทย) ซึ่งจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

1. บุคลากรในสาขา ซึ่งได้แก่ อาจารย์ นักวิชาการ ผู้สร้างสรรค์งาน นักวิจารณ์ และบุคคลที่อยู่ในวงการถือเป็นผู้สัมพันธ์ดีกรณี	จำนวน	1	คน
2. บุคลากรนอกสาขาหรือผู้รักสมัครเล่น	จำนวน	1	คน
3. นิสิต นักศึกษาในสาขา	จำนวน	1	คน
4. นิสิต นักศึกษานอกสาขา	จำนวน	1	คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลคือคณะกรรมการผู้วิจัยส่งสรวนิพนธ์ซึ่งเป็นตัวบทวิจารณ์ไปให้กลุ่มตัวอย่างอ่านก่อน หลังจากนั้นได้นัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์ ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนแรกเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่สองเป็นทัศนคติอย่างกว้างๆเกี่ยวกับวัฒนธรรมการวิจารณ์ศิลปะในสังคมไทย ส่วนที่สามเป็นคำถามที่เจาะลึกตามเนื้อหาของบทวิจารณ์แต่ละบท จากการทำ pilot test ทำให้ได้รับข้อมูลใหม่ๆ และเห็นข้อบกพร่อง รวมถึงปัญหาต่างๆหลายประการในวิธีวิจัยที่ได้วางไว้ตั้งแต่ตอนต้นของการดำเนินงาน ตัวอย่างของข้อมูลที่ได้จากการทำ pilot test ในประเด็นสำคัญๆ เช่น ในด้านของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย อันประกอบด้วยสรวนิพนธ์บทวิจารณ์และประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้นพบว่า สรวนิพนธ์ที่เป็นเชิงวิชาการเข้มข้นจะสามารถสื่อความกับนักศึกษาและคนทั่วไปที่ไม่ใช่

นักวิชาการได้ย่าง ในบางสาขาเช่นในสาขาวัฒนศึกษาและนิติศาสตร์ไทยจะห้ามทิวิจารณ์ที่มีรูปแบบเป็นบทวิจารณ์จริงๆได้ยากมาก เพราะยึดมั่นในแบบเดิมบางประการของศาสตร์ในสาขานี้ว่า จะไม่วิจารณ์เพลงของครูแต่โดยรวมเป็นอันขาด เพราะเป็นการไม่ให้ความเคารพ เหตุผล ดังกล่าวตนนี้จึงเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อการตั้งค่าตามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ด้วย หากบทวิจารณ์มีเนื้อหาด้านน้อยเกินไป ประเด็นที่จะนำมาใช้ตั้งค่าตามในการสัมภาษณ์ก็น้อยตามไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าประเด็นคำถามหลายข้อที่ใช้ในการเก็บข้อมูลยังมีลักษณะ ซ้ำซ้อน กำกวມ หรือคำถามในบางสาขาอาจจะลึกและยากเกินไปสำหรับคนบางกลุ่ม ซึ่งเมื่อนำมาใช้ในการสัมภาษณ์จริงพบว่าประเด็นที่ที่ปรึกษาในสาขานั้นๆ และผู้สัมภาษณ์มองเห็น กลุ่ม pilot test กลับมองไม่เห็นหรือสกัดออกมากไม่ได้ ข้อสังเกต ด้านวิธีดำเนินการวิจัยนั้นพบว่าหากการอ่านสรุนพิจน์กับการสัมภาษณ์มีช่วงระยะเวลาที่ห่างกันมากเกินไป ผู้ให้สัมภาษณ์จะมีปัญหาเรื่องการลืมเนื้อหาด้วยที่ซึ่งจะส่งผลต่อการวิจัย นอกจากนี้หากการสัมภาษณ์ใช้ระยะเวลานานเกินไป ผู้ให้สัมภาษณ์จะล้าและเริ่มตอบคำถามไม่ตรงประเด็น เนื่องจากเกิดอาการเหนื่อยหน่ายหรือสับสน ทั้งยังพบอีกด้วยว่าผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนแทนไม่มีพื้นความรู้เกี่ยวกับงานต้นแบบที่บหวิจารณ์กล่าวถึงเลย โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นนิสิต-นักศึกษา(ดุษฎี,ทัศนศิลป์,วรรณศิลป์) หากมองว่าการวิจารณ์เป็น "วากกรรมอิสระ" ประเด็นนี้ก็จะไม่ส่งผลต่อการวิจัยมากนัก ที่มากกว่านั้นคือผู้ให้สัมภาษณ์บางคนมีความรู้เกี่ยวกับงานต้นแบบเป็นอย่างดี แต่ไม่อ่านสรุนพิจน์ที่ให้ไป บางกรณีผู้ให้สัมภาษณ์บางคนไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยทำให้ไม่ได้คำตอบจากการสัมภาษณ์ตามต้องการ ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์บางคนที่เข้าใจวัตถุประสงค์หรือติดตามการดำเนินการของโครงการโดยตลอด จะให้ผลตอบรับในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดีทั้งในแง่ของข้อมูลและทัศนคติ ด้านข้อมูลในส่วนของสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่ได้อยู่ในแวดวงวิชาการหลายคนไม่เคยอ่านบทวิจารณ์ที่เป็นวิชาการทำของนักศึกษาอุปราชาก่อนเลย และข้อมูลจากการทำ pilot test ทำให้เห็นว่าการทดลองเก็บข้อมูลจากกลุ่มนิสิตนักศึกษาอุปราชากล่าวว่าไม่มีประสิทธิผลที่มีนัยสำคัญ เพราะนักศึกษาอุปราชากล่าวว่าไม่รู้จักงานต้นแบบ และไม่มีปฏิกริยาใดๆต่อเนื้อหาของบทวิจารณ์

ข้อมูลพร่องเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยการรับฯ ที่ได้pubหลังจากการทำ pilot test ได้ดำเนินการแก้ไขเสร็จสิ้นไปบางส่วน และส่วนที่ยังมีข้อสงสัยนั้นทางคณะกรรมการดำเนินการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" ในวันพุธที่ 14 พฤษภาคม 2546 เวลา 12.00-15.00 น. ณ.ห้องอาหารศศภัตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ดำเนินการตามข้อเสนอแนะที่ได้รับ หลังจากนั้นได้นำผลที่ได้เข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อขอความคิดเห็นอีกรอบเพื่อนำมาปรับใช้ในการเก็บข้อมูลจริงซึ่งได้เริ่มในต้นเดือนมิถุนายน 2546

การวิจัยการรับการวิจารณ์ในระยะ 6 เดือนที่ 2 นี้มีการดำเนินการล่าช้ากว่ากำหนดการเดิมบ้างเล็กน้อย เนื่องจากในการวางแผนงานในครั้งแรก ไม่มีการวางแผนการดำเนินงานในขั้นตอนของการทดลองเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง (pilot test) ก่อนการดำเนินการเก็บข้อมูลจริงจนกระทั่งมีการประชุมวางแผนทิศทางการวิจัยการรับการวิจารณ์ในเดือนพฤษภาคม 2545 ที่ประชุมได้เสนอให้เพิ่มการดำเนินการในขั้นตอนดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ทำให้มีภาระที่เพิ่มขึ้นแก่การวิจัยการรับจนส่งผลถึงระยะเวลาของการเก็บข้อมูลจริง แต่อย่างไรก็ตามจากการดำเนินการในขั้นตอนของการทดลองก่อนเก็บข้อมูลจริงเป็นประโยชน์แก่การวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้เห็นปัญหา อุปสรรค แนวทางการดำเนินการ และมุ่งมองอันเป็นประโยชน์ที่ในบางครั้งผู้วิจัยอาจมองข้ามไป ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจาก pilot test นำมาปรับใช้ในการวิจัยการรับและประยุกต์ใช้กับการวิจัยในส่วนย่อยส่วนอื่นๆของโครงการนี้ด้วย

6.3 ช่วงที่ 3 และ 4 (ก.ค. 46 - มิ.ย. 47) : เก็บรวบรวมข้อมูล 4 สาขา

กิจกรรมการวิจัยการรับการวิจารณ์ในรอบปีที่ 2 (ก.ค. 46- มิ.ย. 47) เป็นขั้นตอนของการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงด้วยการสัมภาษณ์ โดยใช้สرنินพนธ์ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการสำรวจในภาคแรกเป็นตัวกรองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวกับวิธีการรับการวิจารณ์ของกลุ่มประชากรกลุ่มต่างๆ สำหรับกลุ่มประชากรที่เป็นกลุ่มประชากรจริงอันประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องใน 6 สาขา อันได้แก่ สาขาวรรณศิลป์ สาขاثศนศิลป์ สาขาวศิลปะการละคร สาขาวสังคีตศิลป์ปิดนตรีไทย สาขาวสังคีตศิลป์ปิดนตรีไทยสากลและสาขาวสังคีตศิลป์ปิดนตรีคลาสสิกตะวันตก สาขาวที่เพิ่มเข้ามานั้นเกิดจาก การจำแนกประชากรในกลุ่มสังคีตศิลป์ออกเป็น 3 สาขาได้แก่สาขาวสังคีตศิลป์ปิดนตรีไทย สาขาวสังคีตศิลป์ปิดนตรีไทยสากลและสาขาวสังคีตศิลป์ปิดนตรีคลาสสิกตะวันตก สาเหตุที่ต้องจำแนกสาขาวสังคีตศิลป์ปิดนตรีเป็นสาขาย่อยเช่นนี้มาจากการทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงปีแรก(pilot test)ประกอบกับผลจากการวิจัยหลักของโครงการ ซึ่งทำให้พบว่าสาขานี้มีธรรมชาติเฉพาะของสาขาย่อยและกลุ่มบุคคลที่แยกขาดจากกัน ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยดำเนินไปตามสภาพความเป็นจริงคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการจึงมีความเห็นให้ขยายขอบเขตการศึกษาออกตามลักษณะดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อแผนการดำเนินงานที่ใช้ในการวิจัยค่อนข้างมาก เพราะต้องมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดเกี่ยวกับเอกสาร บุคคล และเพิ่มระยะเวลาในการดำเนินงานเก็บข้อมูลมากขึ้น คือการดำเนินการไปจนกระทั่งถึงช่วงที่ 5 (ก.ค. 47- ธ.ค. 47)

6.4 ช่วงที่ 5 (ก.ค. 47- ธ.ค. 47)

ในช่วงต้นของ 6 เดือนที่ 5 ยังคงดำเนินงานเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการขยายขอบเขตของการวิจัย สรุปข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการที่ใช้ในการ

วิจัยครั้งนี้ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 102 คน (ไม่รวมจำนวนที่ได้ทำ pilot test ในช่วงที่ 2) ประกอบด้วย สาขาวรรณศิลป์จำนวน 17 คน สาขاهัตศิลป์จำนวน 18 คน สาขาวิชาศิลปะการละครบจำนวน 16 คน สาขางานศิลป์จำนวน 20 คน สาขางานศิลป์จำนวน 16 คน ภาคหลังจากที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นและได้ส่งเอกสารบทสรุปทั้งหมดให้แก่คณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา โครงการฯได้จัดให้มีการสัมมนาระหว่างผู้วิจัยการรับการวิจารณ์กับผู้วิจัยสาขาต่างๆ ที่ภูมิภาคเชียงใหม่ ฟาร์ม แอนด์ สปา อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ระหว่างวันที่ 25-27 ตุลาคม 2547 เพื่อหาแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยการรับฯ ผลการสัมมนาสรุปได้ดังนี้

- 6.4.1 สาขาวรรณศิลป์ กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในเรื่องการอ่านและมีความคุ้นเคยกับงานต้นแบบ ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเห็นว่าสรวนิพนธ์บางบทใช้ภาษาไทย และสนใจที่จะอ่านบทวิจารณ์ที่ใช้สำนวนภาษาง่ายมากกว่า นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์หลายๆ คนเรียกร้องพื้นที่ในการเผยแพร่บทความต่อมหาชน โดยเฉพาะในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ สำหรับในกลุ่มนักศึกษาด้านวารณศิลป์ มักจะมีการเปรียบเทียบบทวิจารณ์วรรณกรรมกับบทวิจารณ์ภาพพยนตร์
- 6.4.2 สาขاهัตศิลป์ กลุ่มประชากรสาขاهัตศิลป์เห็นว่าบทวิจารณ์มีประโยชน์ใน การพัฒนาศิลปะแขนงนี้และมีประโยชน์ในทางการศึกษา ผู้ให้สัมภาษณ์บางคน มีข้อโต้แย้งต่อหัวข้อที่ต้องการวิจารณ์และตัวผู้เขียนบทวิจารณ์ เป็นที่น่าสังเกตว่า สาขاهัตศิลป์ยังมีการแบ่งแยกความเป็นสถาบันอยู่ค่อนข้างสูงมาก ส่วนกลุ่มตัวอย่างนอกสาขาส่วนใหญ่เห็นว่าบทวิจารณ์ใช้สำนวนภาษาไทยแก่การสื่อความ ใช้ศัพท์เทคนิคด้านศิลปะมาก และผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มนี้ทุกคนเรียกร้องภาพประกอบ (ของงานต้นแบบ) เช่นเดียวกับกลุ่มนักศึกษา
- 6.4.3 สาขาวิชาศิลปะการละครบ กลุ่มประชากรสาขาวิชาศิลปะการละครบมีการติดตามอ่านบทวิจารณ์ตามสื่อสิ่งพิมพ์ทั่วๆไป และเห็นว่าบทวิจารณ์มีประโยชน์ในการเชื่อมโยงศิลปะการละครบกับสังคมในวงกว้าง ส่วนความยากง่ายของบทวิจารณ์นั้นขึ้นอยู่กับภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน นอกจากนี้กลุ่มประชากรสาขาวิชาศิลปะการละครบก็จะเปรียบเทียบบทวิจารณ์เสนอแนะเมื่อในการตรวจสอบความคิดเห็นจากมหาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักศึกษามีความต้องการที่จะอ่านบทวิจารณ์มาก เนื่องจากการเรียนการสอนสาขาวิชาศิลปะการละครบไม่มีคำตอบที่ชัดเจน ดังนั้nnักศึกษาจึงต้องการให้นักวิจารณ์เป็นผู้แนะนำและให้เหตุผลแทนตนเอง
- 6.4.4 สาขางานศิลป์ ดันตรีไทย โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างในสาขานั้นต่างส่วนใหญ่เห็นว่า การอ่านบทวิจารณ์เป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติม และเป็นที่สังเกตว่า

การแสดงความเห็นมีความแตกต่างกันมากในระหว่างกลุ่มผู้รับที่มีภูมิหลังที่ต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาของการวิจารณ์ดูตัวเอง

- 6.4.5 สาขาวัสดุคือศิลป์ ดนตรีคลาสสิก กลุ่มประชากรสาขาวัสดุคือศิลป์ ดนตรีคลาสสิก ส่วนใหญ่เห็นว่าบทวิจารณ์มีคุณค่าในการให้ข้อมูลที่เป็นความรู้ และการวิเคราะห์ในแง่มุมที่มีความแตกต่างกันออกไป ที่เห็นได้ชัดเจนคือบทวิจารณ์จากต่างประเทศสามารถจะก่อให้เกิดความสนใจกับงานต้นแบบหรือประเด็นที่กล่าวถึงได้อย่างน่าสนใจ อาจกล่าวได้ว่ามากกว่าบทวิจารณ์ของไทย ที่มีข้อสังเกตกับการวิจารณ์จากผู้รับอยู่บ้างเท่านั้น
- 6.4.6 สาขาวัสดุคือศิลป์ ดนตรีไทยสากล กลุ่มประชากรสาขาวัสดุคือศิลป์ ดนตรีไทย สากล มีทั้งส่วนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับทัศนะของนักวิจารณ์ โดยรวมผู้รับให้ความสนใจในข้อมูลทั้งด้านประวัติ พัฒนาการ และการวิเคราะห์การแสดงอย่างไม่มีข้อขัดแย้ง ปัญหาที่เป็นข้อสังเกตคือ มีการวิจารณ์งานประเภทนี้น้อย ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนครั้งของการแสดงด้วย จึงทำให้บรรยายกาศของการวิจารณ์งานด้านนี้ไม่คึกคักเท่าที่ควร

จากการสัมมนาครั้งนี้ ผลที่ได้ นอกจากจะใช้เป็นประโยชน์สำหรับการวิจัยการรับการวิจารณ์โดยตรงแล้ว เนื้อหาจากการสัมมนายังแสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่ได้จากการวิจัยการรับ ซึ่งผู้วิจัยได้ลงไปสัมผัสกับกลุ่มผู้อ่านงานวิจารณ์จริง ณ นั้น บางส่วนเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยหลักในแต่ละสาขาด้วย แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจะเป็นเพียงบางส่วนซึ่งไม่อาจเป็นตัวแทนของมหาชนส่วนใหญ่ได้ก็ตาม ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยการรับการวิจารณ์เป็นข้อมูลที่สะท้อนภาพที่เป็นอยู่จริง ซึ่งมีทั้งส่วนที่สอดคล้องและส่วนที่แตกต่างจากสมมติฐานเดิมที่การวิจัยในแต่ละสาขาได้ตั้งไว้ เช่น บทวิจารณ์สามารถเรียกร้องการแสดงทัศนะของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ แต่ก็มีบางบทที่ไม่เป็นเช่นนั้น เพราะจะสื่อความໄດ้แต่เฉพาะผู้อ่านบางคน ซึ่งกรณีนี้ขึ้นอยู่กับบริบท hely ประการ เช่น การรู้จักหรือไม่รู้จักงานต้นแบบ ความยากง่ายในการสื่อความของภาษา และเนื้อหาบทวิจารณ์ ประเด็นที่นำเสนอเป็นรีองไกล์และไกลตัว รสนิยมเฉพาะตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีความชอบและไม่ชอบงานต้นแบบบางประเภทที่กล่าวถึงในบทวิจารณ์ และภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น นอกจากนี้เนื้อหาจากการสัมมนายังสื่อให้เห็นว่า ข้อมูลเพิ่มเติมและรายละเอียดต่างๆ ซึ่งมาจากเนื้อหาและข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัยการรับฯ ยังทำให้เกิดมุมมองใหม่สำหรับการดำเนินงานด้านอื่นๆ ของโครงการ โดยอาจนำข้อมูลและความเห็นเหล่านั้นไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของทางโครงการ วิจัยต่อไปได้ด้วย เช่น ซึ่งให้เห็นแหล่งหรือช่องทางในการเผยแพร่บทวิจารณ์ที่เข้าถึงกลุ่มผู้รับ(web site) วิธีการส่งเสริมให้เกิดการวิจารณ์ บทวิจารณ์ประเภทใดที่สื่อความหรือไม่สื่อความกับผู้อ่าน เป็นต้น นอกจากการสัมมนาดังกล่าวแล้วคณะกรรมการวิจัย

การรับการวิจารณ์ยังได้ร่วมกิจกรรมอื่นๆของโครงการหลัก อ即ิ “ได้ร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ข้อนวิจารณ์” กรณีศึกษาจากหนังสือ “มองข้ามบ่า�กเขียนไทย : เรื่องสันไทยในทัศนะนักวิจารณ์” ซึ่งจัดโดยโครงการวิจัยการวิจารณ์ฯ ในวันที่ 24 ธันวาคม ณ สถาบันปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถือเป็นการสังเกตและพบทะเบียนความคิดเห็นกันระหว่างกลุ่มผู้สร้างกับผู้อ่านงานวิจารณ์ ข้อสังเกตที่ได้จากการสัมมนาครั้งนี้ คือผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนสามารถทำความเข้าใจกับตัวบทวิจารณ์ได้เป็นอย่างดีซึ่งอาจเป็นเพราะผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ในสาขาวรรณศิลป์อยู่แล้ว ทั้งบางคนยังมีสถานภาพเป็นผู้สอนทัศน์ที่ติดกรณีในสาขานี้ อ即ิ เป็น ครุ-อาจารย์ นักเขียน นักวิจารณ์ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทางด้านวรรณกรรม บุคคลเหล่านี้นอกจากจะทำความเข้าใจกับตัวบทวิจารณ์ได้ดีแล้วยังสามารถแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือแสดงความเห็นที่แตกต่างจากตัวบทวิจารณ์ด้วยความกระตือรือร้น กรณีเช่นนี้เป็นการแสดงให้เห็นนัยสำคัญของวัฒนธรรมมุขปาฐะซึ่งได้มีการกล่าวถึงมาตลอดในโครงการวิจัยฯทั้ง 2 ภาค รวมถึงความคิดเห็นที่มักจะได้รับจากกลุ่มประชากรในการวิจัยการรับฯ ซึ่งมักจะระบุถึงความคุ้นเคยของตนที่มีต่อวัฒนธรรมการวิจารณ์ในรูปแบบมุขปาฐะนี้ เช่นอด้วย โดยผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของวิจัยการรับการวิจารณ์ ต่างกล่าวอ้างถึงประสบการณ์การวิจารณ์ของตนในลักษณะที่เป็นมุขปาฐะที่มีมากกว่าวัฒนธรรมการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์ ซึ่งวัฒนธรรมการวิจารณ์ในรูปแบบมุขปาฐะนี้ได้รับมาจาก การพุดคุยแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นต่องานศิลปะมากกว่าการอ่านงานวิจารณ์หรือเขียนวิจารณ์ในรูปแบบลายลักษณ์ และข้อสังเกตที่ได้จากการสัมมนาอีกประเดิมที่มีความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เบื้องต้นของการวิจัยการรับฯ คือข้อสังเกตที่ว่าบทวิจารณ์จะสื่อความและกระตุนให้เกิดการคิดต่อได้ดีในกลุ่มของผู้สอนทัศน์(อาจารย์ นักวิชาการ นักเขียน นักวิจารณ์)โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวรรณศิลป์ ทั้งนี้เนื่องจากทั้งการวิจารณ์และงานต้นแบบเป็นสื่อความด้วยภาษาเช่นเดียวกัน

6.5 ช่วงที่ 6 (ม.ค. 48 – มิ.ย. 48)

กิจกรรมการวิจัยการรับการวิจารณ์ในช่วงที่ 6 เป็นการนำผลที่ได้จากการสัมมนาการหาแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยการรับฯ ร่วมกับทีปρีกษาในแต่ละสาขา มาใช้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สรุป และอภิปรายผลการวิจัยการรับ โดยเน้นผลลัพธ์ที่ได้จากปฏิกริยาของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีต่อตัวสารนิพนธ์ ต่างจากการดำเนินการในช่วงที่ 5 ซึ่งเน้นทิศทางการรับการวิจารณ์ของกลุ่มผู้รับในประเดิมกว้างๆ ผลที่ได้ในแต่ละสาขา นอกจากจะยืนยันข้อสรุปในช่วงที่ 5 แล้ว ยังขยายประเดิมเพิ่มเติม และเสนอข้อสังเกตที่ลงลึกในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

6.5.1 สาขาวรรณศิลป์

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะไม่ชอบบทวิจารณ์ที่มีเนื้อหาที่ง่ายมาก เช่น บท"จดหมายถึง茫然" นั้นคนส่วนใหญ่จะไม่ชอบ "ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มบุคคลในสาขา บุคคลนอกสาขาหรือนักศึกษา กدام เพาะะรู้สึกว่าไม่ได้ให้แนวคิดใหม่ แต่ก็เห็นถึงกลุ่มเป้าหมายที่บทวิจารณ์ต้องการจะสื่อถึง และเห็นความจำเป็นที่ต้องมีบทวิจารณ์ประเภทนี้อยู่ บทวิจารณ์ที่มีพลังมากจะเป็นบทวิจารณ์ที่มีเนื้อหาที่ยากและลึกซึ้ง เช่น บท "ศัตตรุที่ลื่นไหล" ที่กระตุ้นให้เกิดการคิดต่อ คิดถูกถี่ยง ใช้ปริญญาในการตีความและสามารถเชื่อมโยงไปยังศาสตร์หรือประเด็นอื่นๆได้อีกมาก แต่ค่อนข้างจะสื่อความได้กับผู้อ่านเฉพาะเพียงบางคน กลุ่มผู้อ่านที่มีประสบการณ์ทางด้านวรรณกรรมจะได้ประโยชน์จากบทวิจารณ์นี้มากที่สุด ในขณะที่กลุ่มผู้อ่านที่ไม่ชำนาญด้านการอ่านและไม่รู้จักตัววรรณกรรมจะรับสารไม่ได้ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่อยู่ในแวดวงการศึกษาหลายคนระบุว่าบทวิจารณ์ชิ้นนี้เหมาะสมสำหรับนำไปใช้กับการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท เพราะอาจจะยกเกินไปสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในขณะที่บทวิจารณ์เรื่อง "ข้างหลังภาพ" ก็เป็นบทวิจารณ์ที่มีพลังเช่นกัน แต่สื่อความกับผู้อ่านได้หลายระดับมากกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านวรรณกรรมน้อยก็สามารถอ่านได้เข้าใจและรู้สึกสนุกกับเนื้อหาในบทวิจารณ์ ในขณะที่กลุ่มผู้อ่านที่มีความเชี่ยวชาญด้านบทวิจารณ์มักให้ข้อคิดที่เป็นการถกเถียงและวิจารณ์ข้อนวิจารณ์ แต่ประเด็นอาจไม่กวนข่าวของและหลอกหลอนเท่าบท "ศัตtruที่ลื่นไหล" บทวิจารณ์ที่ชื่อ "อะไรคือการวิจารณ์เชิงสุนทรียภาพ" นั้น ส่วนใหญ่ทั้งบุคคลในสาขาและนอกสาขา มีความเห็นว่าเป็นเรื่องเฉพาะสำหรับผู้อ่านในแวดวงวรรณกรรมมากกว่าคนทั่วไป โดยที่ส่วนหนึ่งเห็นว่าเหมาะสมสำหรับนำไปใช้กับการเรียนการสอนด้านวรรณกรรมในระดับปริญญาตรี เพราะเป็นบทที่ให้ความรู้ บท "สินในน้ำฝน" นั้นทั้งบุคคลในสาขาและนอกสาขาเห็นว่าเป็นบทที่ยาก อ่านแล้วไม่เข้าใจ ทั้งจากภาษาที่ใช้และตัวเนื้อหาที่เป็นวิชาการ อีกทั้งงานที่บทวิจารณ์กล่าวถึงก็ไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายนัก แต่ส่วนหนึ่งก็เห็นว่าเป็นประโยชน์ในแง่การให้ทฤษฎีใหม่"

ด้านนักศึกษานั้นรับสารกับบทวิจารณ์ได้ทุกบท แต่ชอบบทวิจารณ์เชิงวิชาการที่ให้ข้อมูล และความรู้ใหม่ๆ เช่น บทวิจารณ์เรื่อง "มีอะไรในลูกอีสาน" เพาะะรู้สึกว่าได้ประโยชน์แม้จะไม่รู้จักงานต้นแบบ มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่ชอบบทวิจารณ์ในลักษณะนี้ เพราะเห็นว่าภาษาไม่สละสลวยและเป็นบทความวิชาการมากกว่าบทวิจารณ์ ส่วนบทวิจารณ์ที่ง่ายมากๆ เช่น "จดหมายถึง茫然" นั้นจะไม่ชอบเพราะรู้สึกว่าต้นไม่ได้รับความรู้ใหม่ และไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของบทวิจารณ์นี้ บทวิจารณ์ที่มีรูปแบบเช่นที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ทั่วๆไป ซึ่งผู้วิจารณ์ตัดสินหรือชี้นำมากเกินไปและวิจารณ์โดยปราศจากเหตุผลอย่างเป็นรูปธรรมนั้น กลุ่มนักศึกษาส่วนใหญ่ก็ไม่ชอบเพราะเห็นว่ามีคติ เช่น บท "ชาติ กอบจิตติ นักทดลองทางรูปแบบที่ไม่เคยหยุดนิ่ง"

หลังจากที่ได้พิจารณาข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยรวมแล้วพบว่า การจำแนกความเป็นบุคคลในสาขาหรือนอกสาขาว่าตามกรอบการวิจัยไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงนัก เพราะไม่ได้ขึ้นอยู่กับการศึกษาในระบบ ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งในและนอกสาขาที่มีพื้นฐานและประสบการณ์การอ่านค่อนข้างสูง จะมีการวิเคราะห์ตีความตัวบท ไม่ใช่เพียงเข้าใจเนื้อหา แต่เข้าใจปรัชญา และวัตถุประสงค์ของทวิจารณ์ บางคนไม่ได้มองเฉพาะเนื้อหา แต่มองไปถึงปรัชญาการวิจารณ์ โดยสามารถเชื่อมโยงจากเนื้อหาไปยังเรื่องอื่นๆได้ ดังนั้นจึงอาจจำแนกผู้รับเป็นกลุ่มผู้อ่านทั่วไปและผู้อ่านที่มีประสบการณ์เฉพาะทาง ผู้อ่านที่มีพื้นความรู้เมื่ออ่านตัวงานวิจารณ์แล้วสามารถเชื่อมโยงไปยังประเด็นอื่นๆได้อีกซึ่งส่วนนี้เป็นเครื่องชี้ได้ว่าทวิจารณ์มีพลังสูง ก่อให้เกิดพลังทางปัญญา เนื่องจากสามารถทำให้ผู้อ่านเกิดการคิดต่อ หรือคิดเกินไปจากเนื้อหาของตัวบท คิดถูกเดียวกับเนื้อหาของตัวบท หรือเชื่อมโยงจากเนื้อหาที่บกทวิจารณ์นำเสนอไปสู่ประเด็นอื่นๆ เช่น สภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งต่างบุคคลมายกับบทวิจารณ์ ลักษณะดังนี้บ่งชี้ว่าบทวิจารณ์สามารถกระตุนให้ผู้อ่านเกิดความคิด ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในภาคแรกของทางโครงการ คือมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการคิดมากกว่าการให้ความรู้สำเร็จรูป

6.5.2 สาขาทัศนศิลป์

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นบุคคลในสาขาทัศนศิลป์ทุกคนจบการศึกษาทางด้านศิลปะโดยตรงและมีสถานภาพที่หลากหลาย เช่น เป็นอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจารณ์ ศิลปิน บุคลากรในองค์กรเอกชน และมีหลายคนที่มีสถานภาพมากกว่า 1 อย่าง ในแห่งอายุมีตั้งแต่ 33-74 ปี ด้านกลุ่มบุคคลนอกสาขาประกอบด้วยพนักงานบริษัทเอกชนทำงานด้านการประชาสัมพันธ์ บุคคลในธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือ ภรรนิพนธ์ อัตตันก้า วิจัยทางด้านศิลปะ และอาจารย์ทางด้านประยุกต์ศิลป์ซึ่งถือว่าตนเองเป็นคนนอกแวดวงทั้งหมดมีพื้นฐานความรู้ทางด้านทัศนศิลป์ที่แตกต่างกันไป สถานภาพของนิสิต นักศึกษาในสาขาทัศนศิลป์นั้น เป็นนักศึกษาที่อยู่ในช่วงชั้นปี 3 – 4 หรือกำลังจะสำเร็จการศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งเคยศึกษาภัณฑ์เขียนบทวิจารณ์เหล่านี้

กลุ่มบุคคลในสาขานี้เห็นได้ว่า สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นตัวกำหนดความสนใจของบทวิจารณ์ในประเด็นต่างๆ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นคนในสาขาแต่ละคนจะมีความสนใจเนื้อหาของบทวิจารณ์ในประเด็นเฉพาะตน เช่น ศิลปินมองเรื่องการสื่อความของบทวิจารณ์ต่อมหาชนและบทบาทของเพื่อนร่วมอาชีพที่ถูกกล่าวถึงในบทวิจารณ์ นักวิจารณ์จะมองที่รูปแบบการเขียน นักวิชาการเห็นว่าไม่ใช่บทวิจารณ์ตามนิยามและความจำเป็นที่จะต้องมีงานต้นแบบ พนักงานในองค์กรเอกชนมองว่าบทวิจารณ์เหล่านี้มุ่งวิจารณ์คน ไม่ได้วิจารณ์งาน ศิลปินอาชีวะมองความแตกต่างระหว่าง

สำนัก โดยภาพรวมแล้วกกลุ่มนักคลื่นสาขาวิชาที่มีทัศนะที่เป็นลบต่อบทวิจารณ์ทุกบท ด้านบุคคลนอกสาขานั้นมีทัศนะเฉพาะตัวต่อบทวิจารณ์เหล่านี้เช่นเดียวกัน เช่น กวีเห็นว่า เป็นบทวิจารณ์ที่มีเนื้อหาและแนวคิดเก่าเกินไป ต้องการอะไรใหม่ๆ คนนอกที่ไม่ได้คุยกับ คลีอยู่ในแวดวงทัศนคิลป์มากนักเรียกร้องงานวิจารณ์ที่ให้ภูมิหลังที่ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการดูงานศิลปะ อาจารย์ด้านประยุกต์ศิลป์มองว่าวัฒนธรรมการวิจารณ์ ศิลปะของไทยในปัจจุบัน ทั้งคนเขียนและคนอ่านมีอดีต ไม่เปิดใจ ส่วนหนึ่งเกิดจาก สังกัด เช่นเดียวกับอดีตนักวิจัย ที่เห็นว่าบทวิจารณ์ส่วนใหญ่เป็นบทพิพาทที่แรง ไม่ได้ กล่าวถึงวิธีการที่จะหาทางออกให้ เป็นอัตตาของนักวิจารณ์แต่ละคน ไม่ได้ให้ประโยชน์ เรื่องการศึกษา และงานบางชิ้นเก่าจนไม่สามารถซื้อมาได้ ต้นกลุ่มนักศึกษาโดยภาพรวมจะชอบบทวิจารณ์ที่ร่วมสมัย ใกล้ตัว

ประเด็นของการรับการวิจารณ์ที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดในสาขาวิชาทัศนคิลป์ คือเรื่องของการเรียกร้องงานต้นแบบ ซึ่งกล่าวไว้ว่ากลุ่มตัวอย่างสาขาวิชาทัศนคิลป์ เรียกร้องงานต้นแบบมากที่สุดหากเปรียบเทียบกับสาขาวิชาอื่น โดยเรียกร้องงานต้นแบบใน **ทุกกลุ่มและทุกคน** ไม่ว่าจะเป็นคนในสาขา คนนอกสาขา และนักศึกษา เหตุที่เรียกร้องงานต้นแบบเนื่องจากต้องการความเข้าใจในเนื้อหาของบทวิจารณ์ เพราะลำพังการบรรยาย ด้วยภาษาชาวรถศิลป์ในบทวิจารณ์นั้นไม่อาจให้ภาพที่ระจับได้ แม้ในกลุ่มผู้ที่เป็นศิลปินเองก็ตาม ประเด็นเรื่องการเรียกร้องงานต้นแบบเพื่อความเข้าใจนี้คล้ายคลึงกับที่พบในสาขาวิชาศิลปะการละคร เพียงแต่หากเทียบเป็นจำนวนแล้วสาขาวิชาทัศนคิลป์รุนแรง กว่าสาขาวิชาศิลปะการละครมาก นักศึกษางานส่วนที่เรียกร้องงานต้นแบบได้แสดงทัศนะที่ชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนของระบบการศึกษาทางด้านศิลปะของไทยที่ละเลยความรู้เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะของไทยด้วย ประเด็นที่ต่อเนื่องจากเรื่องของงานต้นแบบคือบุคคลในสาขา ส่วนหนึ่งที่อยู่ภูมิภาค ชี้ให้เห็นความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงงานระหว่างเมืองกับชนบท ต่างจากสาขาวิชารถศิลป์ ซึ่งแม้จะดำเนินการเก็บข้อมูลในส่วนภูมิภาคด้วยแต่ก็ไม่พบปัญหาดังกล่าว บุคคลในสาขาวิชารถศิลป์นั้นแม้ไม่เคยอ่านงานต้นแบบ แต่ก็สามารถสื่อความกับบทวิจารณ์ได้

ด้านการรับการวิจารณ์ในแต่ละกลุ่มนั้น คนในสาขาและนักศึกษามักจะมองว่า บทวิจารณ์เหล่านี้ไม่สามารถสื่อความกับคนนอกได้ คนในสาขาวิชาแสดงความเห็นต่อบทวิจารณ์โดยนำอดีตเดิมที่มีต่อผู้เขียนบทวิจารณ์มาร่วมในการประเมินด้วย บทวิจารณ์ที่ได้รับความสนใจจากคนในสาขาวิชามากคือบทที่มีตัวบุคคลที่รู้จักอยู่ค่อนข้างชัดเจน เช่น บท “จาก ‘จันทร์เยี่ยมจันทร์เจ้าฯ’ ถึง ‘กระท่อม’ ของประเทือง เอ่มเจริญ” ของพิชณุ ศุภ. ซึ่งสะท้อนประเด็นนี้ได้ชัดเจนที่สุด หรือบท “บทวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรม ของนาย ‘อิทธิพล โดย พศ. อิทธิพล” โดยอิทธิพล ตั้งโฉลก ซึ่งบทวิจารณ์ทั้ง 2 บทนี้ แสดงให้เห็นทัศนะดังกล่าวได้ชัดเจน ในขณะที่บทวิจารณ์ที่กล่าวถึงภาพงการอย่าง กว้างๆ เขียนถึงบริบท หรือเขียนโดยชาวต่างชาติ ไม่ได้รับความสนใจมากนัก เช่น บท

“พัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย : ประเพณีนิยมในด้านที่กลับกัน” และบท “เห็นอื้อเขตแดน” นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นบุคคลในสาขา บางส่วนไม่ให้ความสนใจด้วยการไม่แสดงทัศนะใดๆ และคนที่เหลือก็แสดงทัศนะที่ไม่คึกคักมากนัก ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นคนในและคนนอกบางส่วนซึ่งมีจำนวนไม่น้อยบอกเล่าข้อมูลว่าการวิจารณ์ในสังคมไทยเป็นเรื่องของสำนัก สถาบัน ค่อนข้างสูง บางคนระบุว่าการวิจารณ์ศิลปะของไทยส่วนใหญ่เป็นการวิจารณ์คนมากกว่าเป็นการวิจารณ์งาน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นที่พบจากการสัมภาษณ์บุคคลทั้งในและนอกรอบถึงกลุ่มนักศึกษาด้วย ซึ่งมักจะกล่าวถึงประวัติและภูมิหลังของนักวิจารณ์วิจารณ์ควบคู่ไปกับการแสดงความเห็นต่อเนื้อหาของบทวิจารณ์เสมอ ผู้ที่เป็นศิลปิน ดูจะคำนึงถึงผู้รับงานวิจารณ์และผู้รับงานศิลปะชัดเจนที่สุด นักวิจารณ์ยังคงสนใจเรื่องรูปแบบการนำเสนอของบทวิจารณ์ เช่นเดียวกับที่พูดในสาขาวิชานี้ กลุ่มนักวิชาการในการวิจัยนี้ค่อนข้างเป็นกลุ่มที่ห่างไกลจากการติดตามการศิลปะมาก กลุ่มคนนอกสาขาและนักศึกษา ค่อนข้างประสบปัญหาเรื่องการรู้จักงานต้นแบบและความรู้เชิงประวัติศาสตร์ศิลป์ค่อนข้างมากซึ่งรวมถึงกลุ่มคนในสาขาวางส่วนด้วย นอกจากนี้ทั้งกลุ่มคนในสาขาวิชานอกสาขาและนักศึกษา บางส่วนมีปัญหาด้านการสื่อความกับสาระสำคัญหลักของบทวิจารณ์หรือการจับใจความ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า ความยากลำบากไม่ได้อยู่ที่การแสดงทัศนะต่อบทวิจารณ์แต่อยู่ที่การจับใจความว่าสาระสำคัญที่บทวิจารณ์ต้องการนำเสนอคืออะไร ความเห็นดังกล่าวของผู้วิจัยสอดคล้องกับมุมมองจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นศิลปินซึ่งได้กล่าวถึงภาพรวมของบทวิจารณ์ในประเด็นนี้ว่า “ก่อนจะพูดถึงประโยชน์ ผมเป็นห่วงก่อนอื่นว่าบทวิจารณ์พวกนี้จะทำให้เขายากจะติดตามได้ไหม ขนาดผมเป็นคนวงใน บางส่วนของบทวิจารณ์เหล่านี้ผมยังต้องใช้เวลาทำความเข้าใจเลย หรือการกล่าวถึงพัฒนาการโดยไม่มีการพูดถึงพื้นฐาน การตัดตอน หรือการพูดด้วยสำเนียงประชัดประชัน หรือการกล่าวถึงอะไรก็ตามโดยไม่มีการเท้าความเลย ซึ่งทำให้ตามงานไม่ได้นึกไม่อออก”

บทวิจารณ์ที่นำศาสตร์อื่นๆมาร่วมประเมิน เช่น ศาสตร์ทางด้านมนุษยวิทยา ก่อให้เกิดปัญหาด้านการสื่อความกับคนในและคนนอกบางส่วนเป็นอย่างมาก เช่นในบท “ภาษาของจิตกรรมไทย” นอกจากนี้เนื้อหาที่เป็นเรื่องเฉพาะทาง เช่น เรื่องของการเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม และเรื่องเกี่ยวกับงานจิตกรรมไทย เช่น ในบท “เห็นอื้อเขตแดน” และ “ภาษาของจิตกรรมไทย” ก็สร้างปัญหาให้กับผู้อ่านที่ไม่มีความชำนาญเฉพาะทางเหล่านี้หรือชำนาญในแนวทางอื่นด้วยเช่นกัน และบทวิจารณ์ที่กล่าวถึงภาพรวม กล่าวถึงศิลปินหลายๆ คน ปัญหาที่พบคือส่วนใหญ่ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดในทุกกลุ่มจะรู้จักศิลปินที่บทวิจารณ์กล่าวถึงไม่ครบ เช่น “พัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย : ประเพณีนิยมในด้านที่กลับกัน” และ บท “เห็นอื้อเขตแดน” เป็นต้นประเด็นเรื่องความเก่าของตัวบทวิจารณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการรับการวิจารณ์และการ

เชื่อมโยงไปยังงานต้นแบบ ก็มีผู้กล่าวถึงอยู่บ้าง โดยเฉพาะในกลุ่มคนนอกและกลุ่มนักศึกษา

6.5.3 สาขาวิชลปะการละคร

บุคคลในสาขานั้นมีແນ່ນອນ ແຕ່ຈະເປັນປະເທິනໃດນັ້ນກີ່ນອູ້ກັບຄວາມສຳໃຈຂອງແຕ່ລະຄນ້າ ທີ່ຈະແຕກຕ່າງກັນໄປຕາມສຖານາພາພ ເຊັ່ນ ນັກວິຈາරົນ ອາຈາຍໝໍາໜ້າທີ່ຢູ່ນັກສັດງ ຜູ້ສອນ ກລຸ່ມນີ້ຈະມີຄວາມສຳໃຈແລະມຸມມອງເຫັນທີ່ຕ່າງກັນໄປ ຍາກທີ່ຈະສຽບເປັນທຶນທາງຮ່ວມທີ່ ທັດເຈັນ ດ້ານຄົນອອກສາຂານີ້ຄວາມຄືດເຫັນຕ່ອບທິວິຈາරົນບາງສ່ວນຈະຄລ້າຍກັບຄົນໃນສາຂາ ແຕ່ໂດຍພາພຮ່ວມຄວາມເຂົ້າໃຈແລະມຸມມອງອາຈາໄໝລຶກແລະໄໝໜ່າງທລາຍ ແຕ່ທັນນີ້ກີ່ຕ້ອງ ພິຈາຣາສຖານາພາພປະກອບດ້ວຍ ທີ່ທັດເຈັນທີ່ສຸດຄື່ອງເຮືອງຂອງວ້າຍ ຫຼຶ້ງຈາກຂ້ອມໆລົດທີ່ໄດ້ຈາກ ກາຣວິຈີຍປັຈຍັດ້ານວ້າຍຸພິກີ່ມີສ່ວນສໍາຄັງໃນກາຮົາທິວິຈາරົນ ຫຼຶ້ງແນ່ນອນວ່າຜູ້ມີ ວ້າຍຸພິສູງໃນກາຮົນນີ້ຍ່ອມເກີຍພັນກັບຄຸນວ້າພິໃນແໜ່ງຂອງປະສົບກາຮົນທີ່ເຂັ້ມຂັ້ນໃນກາຮັມຜັສ ກັບຜົນງານປະເທດທີ່ດ້ວຍ ກລ່ວຄື່ອງຜູ້ທີ່ຮ່ວມສັມຍັກບັນທິວິຈາරົນແລະງານຕັ້ນແບບເຫັນນີ້ຈະມີ ມຸມມອງທີ່ລຶກຫຼຶ້ງກວ່າ ບາງຄຮັງວິເຄຣະທີ່ໄປຄົງຄວາມເປັນໄປຂອງວິກາພຮ່ວມຂອງ ສັງຄົມໄດ້ ກລ່ວຄື່ອງປະສົບກາຮົນກາຮັມຜັສກັບງານຕັ້ນແບບຈະສ່ວຜົດຕ່ອງຄວາມຄືດເຫັນແລະ ຄວາມເຂົ້າໃຈໃນບັນທິວິຈາරົນອ່າງເຫັນໄດ້ຫັດແລະພົມນາກໃນກາຮົນຜູ້ອ່ານທີ່ມີພື້ນຈຸານທາງດ້ານ ລະຄຣແລະວຽກຮະກຽມ

6.5.4 ສາຂາສັງຄືຕືລປີ ດັນຕົກລາສສິກຕະວັນຕກ

ທັງບຸກຄົລໃນສາຂາແລະບຸກຄົລອອກສາຂາສ່ວນທີ່ເຫັນວ່າບັນທິວິຈາරົນທີ່ກັດເລືອກມາ ໃຫ້ອ່ານນັ້ນສ່ວນໃໝ່ໄໝໃໝ່ທິວິຈາරົນ ແຕ່ເປັນຂ້ອເຂີຍເກີຍວັດດົນຕົກ ມີເພີ່ມບາງບາທເຫົ່າ ນັ້ນທີ່ລື້ອໄດ້ວ່າເປັນບັນທິວິຈາරົນ ຫຼຶ້ງຄວາມໝາຍາມຕາມນິຍາມຂອງກຳວ່າບັນທິວິຈາරົນໄຟໂຄຮງກາຮົນ ໝາຍຄົງ “ກາຮັມຜັສແດງຄວາມຄືດເຫັນເກີຍວັດງານຕືລປະ ບົບທຂອງຕືລປກຽມ ແລະ/ຫຼືອ ປັຈຍອື່ນໆທີ່ເກີຍຂ້ອງ ເພື່ອສ່ວັງຄວາມເຂົ້າໃຈໃນຄວາມໝາຍແລະສຳນັກໃນຄຸນຄ່າຂອງຕ້າງ ຕາງ ຕລອດຈົນຕືລປະໂດຍທ່ວ່າໄປ” ນອກຈາກນີ້ ຍັງອາຈາຮ່ວມຄົງກາຮັມຜັສທັນທະນະທີ່ເກີຍຂ້ອງກັບ ຄວາມສັມພັນຮ່ວ່າງຕືລປະກັບຊື່ວິຕແລະສັງຄົມອີກດ້ວຍ ຈາກຄວາມໝາຍດັ່ງກ່າວນີ້ຈະເຫັນ ໄດ້ວ່າມີຄວາມແຕກຕ່າງຈາກກຳວ່າບັນທິວິຈາරົນຕາມທັນທະນະຂອງບຸກຄົລທ່ວ່າໄປ ຈຶ່ງເກີດຂ້ອສັງເກດ ຈາກກຸລຸ່ມຕ້ວອຍ່າງໃນປະເທິນດັ່ງກ່າວນີ້ຂຶ້ນ ນອກເໜີ້ອາຈາສາຂາສັງຄືຕືລປີດັນຕົກລາສສິກຕະວັນຕກແລ້ວ ກລຸ່ມຕ້ວອຍ່າງໃນສາຂາອື່ນໆກີ່ຕັ້ງຂ້ອສັງເກດໃນປະເທິນນີ້ເຊັ່ນກັນ” ທັນນີ້ອາຈາ ເປັນເພຣະໄໝໄໝໄດ້ຊື່ແຈງກຸລຸ່ມຜູ້ໃຫ້ສັມພາຊີນ້ອ່າງຫັດເຈັນແຕ່ແຮກຈຶ່ງເກີດຄວາມເຂົ້າໃຈ ຄລາດເຄລື່ອນກັນ

ບຸກຄົລໃນສາຂາສັງຄືຕືລປີດັນຕົກລາສສິກຕະວັນຕກຈະມີຫລາຍສຖານາພາພ ສ່ວນໃໝ່ ເປັນນັກດົນຕົກທີ່ເລີ່ມຕົກຕ່າງປະເທດແລະເປັນອາຈາຍໝໍາໜ້າທີ່ຢູ່ອາຈາຍໝໍາພີເຕະໂນ ໃນຮະດັບ ອຸດມຕືກ່ານບາງທ່ານກີ່ມີຄວາມສາມາຮັມນາກກວ່ານັ້ນ ເຊັ່ນ ເປັນຜູ້ປະພັນຮ້າພັນດ້ວຍ ມີຜູ້ໃຫ້ ສັມພາຊີນ້ເພີ່ມຄົນເດືອກທີ່ເປັນນິສິຕປຣີຢູ່ຢາໂທແລະເປັນນັກດົນຕົກດ້ວຍ ໃນຂະໜາດທີ່ບຸກຄົລ ນອກສາຂາມາຈັກຫລາກອາຊີພ ຫລາກພື້ນຈຸານ ເຊັ່ນ ເປັນນັກຊຽກິຈ ທຳກິຈກາຮັມສ່ວນຕ້າ ເປັນ ແພທຍ໌ ເປັນອາຈາຍໝໍາສອນສາຂາວິຊາກາຮັມແຮມ ແລະເປັນນັກຫົວວິທາ ຫຼຶ້ງບຸກຄົລອອກສາຂາ ແຕ່ລະຄນີ້ຈະມີພື້ນຈຸານທາງດ້ານດົນຕົກຕ່າງກັນ ບາງຄົນເປັນນັກປົງປົງບົດດ້ວຍ ບາງສ່ວນເປັນນັກ

พังที่ศึกษาจริงจัง มีงานเขียน บางส่วนเป็นนักพังที่รักจะพังแต่ไม่ได้ติดตามเรื่องของนัก ดันตรีหรือวงการดันตรี ด้านนักศึกษานั้นแม้ทั้งหมดจะเรียนทางด้านดันตรีสาがらแต่ก็ หลากหลาย เช่นบางคนเน้นการประพันธ์ (composition) บางคนเน้นขับร้อง บางคน เน้นการปฏิบัติเครื่องดันตรี หรือบางคนเน้นทางด้านดันตรีศึกษา ซึ่งสถานภาพทั้งหมด ที่กล่าวมาโดยเฉพาะในส่วนของนักศึกษาพบว่าเป็นตัวกำหนดความสนใจประเภทของ เนื้อหาบทวิจารณ์ได้อย่างชัดเจน จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรในสาขาสังคีตศิลป์ ดันตรีคลาสสิกตะวันตกพบว่า ทั้งกลุ่มนักศึกษาในสาขาสังคีตศิลป์และนิสิตนัก ศึกษานั้น การรู้จักหรือไม่รู้จักงานดันแบบมีผลต่อการตัดสินใจเชื่อ-ไม่เชื่อ หรือ เห็น ด้วย-ไม่เห็นด้วยกับเนื้อหาและทัศนะในบทวิจารณ์อย่างมาก หากเราสังเกตจากบทที่ กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เป็นการแสดง เช่น บท "คืนที่อรุณไม่รุ่งเพราะชวนกันหลับตลอด", บท "ไอแซค สเตร็น วิจารณ์ พาโนล คาชาล", บท "ยิตชาค เพิร์ลามาน", บท "คารายาน" หรือบท "ปีแอร์ ม่องเตอ" จะเห็นประเด็นนี้ได้ชัด ผู้ที่รู้จักตัวนักดันตรี รู้จัก ผลงาน หรือ อยู่ร่วมในการแสดงจะแสดงทัศนะต่อความเห็นในบทวิจารณ์ได้ชัดเจนและมีเหตุผลมาก กว่า ในขณะที่ผู้ไม่รู้จักงานดันแบบหรือศิลปิน จะไม่สามารถเปรียบเทียบกับสิ่งที่บพ วิจารณ์บรรยายได้เลย และมักเรียกร้องการที่จะได้ฟังผู้ผลงานเพื่อพิสูจน์ความเห็น ของผู้วิจารณ์ ในบางครั้งพบว่าสถานภาพเป็นตัวกำหนดความสนใจประเภทของบท วิจารณ์ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มนักศึกษา กล่าวคือวิชาเอกจะเป็นตัวกำหนดความสนใจ ในบทวิจารณ์ด้วย เช่น นักศึกษาที่เน้นเรื่องการแสดงหรือการปฏิบัติเครื่องดันตรีไม่ ค่อยสนใจบทวิจารณ์แต่เน้นเรื่องการแสดงมากกว่า นักศึกษาที่เน้นด้านประพันธ์ขอบ บท "วันที่ดันตรีคลาสสิกถึงกาลเวลา" โดยระบุว่าเพราะเกี่ยวข้องกับวิชาชีพดัน ด้าน นักศึกษาที่เรียนวิชาเอกขับร้องขอบบทการแสดงอย่าง "คารายาน" และ "ปีแอร์ ม่อง เตอส์" โดยให้เหตุผลว่าเพราะเป็นการอธิบายคีตินิพนธ์ที่นำไปใช้ได้ง่ายกว่าบทวิจารณ์ ที่กล่าวถึงเรื่องการบริหารงานด้านดันตรี เช่น บท "วันที่ดันตรีคลาสสิกถึงกาลเวลา" หรือบุคคลนอกสาขาส่วนใหญ่มักขอบบท "ดันตรีชั่วชีวิต" เพราะให้ความรู้ ด้านบุคคล ในสาขาส่วนใหญ่จะรู้สึกเบื่อบท "ดันตรีชั่วชีวิต" เพราะเห็นว่าไม่เกี่ยวกับตนเอง เป็น เรื่องนักวิจารณ์โดยลำพัง เป็นต้น น่าสังเกตว่าบทที่ว่าด้วยการแสดงอย่างบท "ไอแซค สเตร็นวิจารณ์พาโนล คาชาล" และบท "ยิตชาค เพิร์ลามาน" ผู้ที่ขอบบทวิจารณ์เหล่านี้ มีแนวโน้มขอบตัวศิลปินอยู่ก่อนแล้ว ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักศึกษาในสาขา กลุ่มนักศึกษาใน สาขา หรือนิสิตนักศึกษาที่ติดตาม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ รู้จักงานดันแบบที่บพ วิจารณ์กล่าวถึง เช่น ในบท "ปีแอร์ ม่องเตอส์" ไม่มีนักศึกษาคนใด ที่รู้จักว่าทายกรู้สึกเบื่อบท ในขณะที่นักศึกษาน้อยคนจะเคยมีประสบการณ์กับงานของครา ยาน ส่วนใหญ่จะได้ยินแต่ชื่อ นอกจากนั้นพบว่าบุคคลในสาขาไม่มีความรู้มากไปกว่า บุคคลนอกสาขา ซึ่งคำว่ารู้ในที่นี้หมายถึง มีความรู้ในด้านข้อมูล ประวัติ ผลงาน เกี่ยว กับตัวศิลปิน หรือนักวิจารณ์ ที่บพ วิจารณ์กล่าวถึง ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้อย่างชัด

เจนเนอเรชันก้าวสู่บุคคลในสาขาและกลุ่มบุคคลนอกสาขาอ่านบทวิจารณ์ชิ้นเดียว กัน ข้อ มูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ในหลาย ๆ ครั้งพบว่าหากเทียบเป็นสัดส่วนแล้ว คนนอกสาขาจะรู้ จักบุคคลและผลงานที่บ่งชี้ว่าตนมากกว่าคนในสาขา ด้วยเช่น พาโบล คา ชาล , นอร์มาน เลเบรชท์ หรือ ชาโรลด์ ซี โซนเบริก ในประเด็นนี้เรื่องวัยวุฒิก็อาจมีส่วน เกี่ยวข้อง

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้สัมภาษณ์สาขาดุษฎีคุณภาพไม่เรียกร้องบทวิจารณ์ที่ สื่อกับกลุ่มผู้อ่านเท่าในสาขาวัสดุ หรือในสาขาดุษฎีไทยสากล แม้ในกลุ่มผู้ที่เป็นนัก ศึกษาดุษฎีตาม แม้จะมีบางคนที่ประเมินว่าบทวิจารณ์เหล่านี้สื่อเฉพาะกับคนในวงการ ดุษฎี แต่ก็มีส่วนน้อยเพียงไม่กี่คนและไม่มีคนใดพูดถึงกลุ่มผู้รับที่เป็นบุคคลทั่วไป หรือ ผู้ที่อยู่นอกวงการ มากไปกว่านั้น สภาพการรับของกลุ่มผู้รับในสาขาดุษฎีคุณภาพนั้น ไม่มีผู้ใดระบุว่าบทวิจารณ์ยกขานดอ่านไม่รู้เรื่อง หรือซับซ้อนดังที่พบในสาข าระบบที่มี อาจมีบางคนที่ติดกับศัพท์เฉพาะ ไม่รู้จักบุคคลที่บ่งชี้ว่าตนมากกว่าคนในสาข าระบบที่มี เช่น ใจบางสำนวน แต่ไม่มากเท่าที่พบในสาขาวัสดุ แม้จะมีการเรียกร้องการสัมผัส งานต้นแบบบ้าง แต่ก็เพื่อการตัดสินใจที่จะเชื่อ-ไม่เชื่อบทวิจารณ์มากกว่าจะมีส่วนเกี่ยว ข้องกับเรื่องของความเข้าใจในด้วยทั้งที่พบในสาขาวัสดุประการละดุ

มุ่งมองของผู้รับที่มีต่อบทวิจารณ์แต่ละบทอาจสรุปได้ดังนี้ บท "ไอแซค สเตอร์น วิจารณ์พาโบล คาชาล" หลายคนมองว่ามีความโดดเด่นที่ภาษาซึ่งใช้ในการเปรียบ เทียบความสามารถของนักดุษฎี บางส่วนเห็นว่าภาษาในส่วนของการเปรียบเทียบนี้ ยกแก่การเข้าใจ บท "คืนที่อรุณไม่รุ่ง" ผู้อ่านส่วนใหญ่มีทัศนะที่เป็นลบและมีทัศนะ เชิงกลางโดยแบ่งมากที่สุด อ่านง่ายที่สุด และอ่านสนุก บท "ดนตรีชั้วชีวิต" เป็นบทที่มี เนื้อหาสาระมาก คนนอกสาขาส่วนใหญ่จะชอบแต่คนในสาขาเห็นว่าดีเมื่อ บท "วันที่ ดุษฎีคุณภาพถึงกาลเวลา" ก่อให้เกิดการเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมในผู้อ่านทุก กลุ่ม บท "ยิตชาร์ค เพิร์ลแมน" เด่นตรงที่บรรยายความสามารถและแนวคิดของนัก ศึกษาดุษฎี ใช้ภาษาที่มองเห็นภาพ บท "คารายาน" เป็นแรงบันดาลใจให้นักศึกษาบางคน บท "ปีแอร์ มีองเตอส์" มีลักษณะคล้ายกับบท "คารายาน" นอกจากเรื่องเนื้อหาเฉพาะ ของแต่ละบทแล้ว ยังพบลักษณะพิเศษของผู้ให้สัมภาษณ์บางคนซึ่งส่งผลต่อการรับการ วิจารณ์ด้วย เช่น บางคนชอบที่จะวิเคราะห์เรื่องสำนวนและรูปแบบการเขียนในบท วิจารณ์ บางคนมักจะไม่แสดงความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาของด้วยบทวิจารณ์ แต่มักจะ แสดงความเห็นในแง่ภาษา หรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานต้นแบบหรือตัวผู้วิจารณ์ มากกว่า บางคนมีทัศนะคติที่ไม่ดีต่องานวิจารณ์โดยเห็นว่าไม่ใช่วัฒนธรรมไทย ไม่เห็น ด้วยกับงานวิจารณ์ของคนไทย เหตุผลหลักคือคนไทยไม่มีความรู้เพียงพอ ด้านนี้ ทางการศึกษานั้น นอกเหนือจากเรื่องของความรู้และข้อมูลที่ผู้รับส่วนใหญ่จะมองว่าได้ รับจากบทวิจารณ์แล้ว ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์บางคนมองว่าบางบทมีเนื้อหาเหมือน นิยาย ถ้าเด็กๆ มาอ่านบทเหล่านี้แล้วจะได้แรงบันดาลใจจากการพากน้ำมาก ซึ่งความเห็น

ในประเด็นเรื่องแรงบันดาลใจจากบทวิจารณ์นี้ สอดคล้องกับความเห็นจากนักศึกษาผู้หนึ่งที่ระบุถึงบทวิจารณ์ชิ้นหนึ่งซึ่งมีลักษณะดังกล่าวว่า ผู้เรียนดูดนตรี วิทยกร นักดนตรีทั่วไปอ่านแล้ว่าจะได้ข้อคิดในการทุ่มเทในการทำงาน

6.5.5 สาขาสังคีตศิลป์ ดนตรีไทย

บุคคลในสาขาวิชานี้ทั้งหมด 6 คน ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ทางด้านดนตรีไทยในกรุงเทพและอีสาน บางคนเป็นนักวิจัยและบรรณาธิการสิ่งพิมพ์ทางด้านดนตรี บุคคลนอกสาขางานสาขาดนตรีไทยมีทั้งหมด 8 คน มาจากหลากหลายสาขาวิชา เช่น อาจารย์สอนภาษา ทันตแพทย์ ครุภัณฑ์ไทย ข้าราชการ ผู้บริหารหน่วยงานราชการ อายุอยู่ระหว่าง 25- 62 ปี บุคคลนอกสาขานี้ทั้งหมดนี้ไม่มีผู้ใดจบการศึกษาด้านดนตรีโดยตรง แต่ออาศัยการศึกษานอกระบบ เช่น เรียนพิเศษ เรียนกับ “ครู” หรือบางคนก็ศึกษาด้วยตนเอง ทุกคนสามารถเล่นดนตรีไทยได้ ลักษณะพิเศษของผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มนิสิต-นักศึกษา ในสาขาสังคีตศิลป์ ดนตรีไทยนั้นคือ 2 ใน 3 ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นนักศึกษาในสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในภาคอีสาน และ 1 ใน 3 เป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ นักศึกษาทั้งหมดศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 และปี 4 ข้อสังเกตที่พบของสาขาดนตรีไทยคือ “คนนอก” กับ “คนใน” จำแนกออกจากกันได้ยาก เพราะคนนอกทุกคนเล่นดนตรีไทยได้ และคนนอกบางส่วนแม้ไม่ได้ศึกษามาในสาขาด้านดนตรี แต่ก็มีครูมีสำนักและมี “สาย” ทางด้านดนตรีไทย

ส่วนลักษณะเฉพาะของบทวิจารณ์สรุปได้ดังนี้ บท “ລາວແພນເພັງທີ່ສະຫຼອນວິຫຼາຍານແທ່ງການຕ່ອສູ້ຂອງປະຊາຊົນ” กระตุ้นให้เกิดการคิดเชิงถกเถียง โต้แย้งกับตัวบทวิจารณ์ได้มากที่สุด โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะไม่เห็นด้วยกับข้อมูล เหตุผล และมุมมองของผู้วิจารณ์ แต่ก็มีบางส่วนที่เชื่อตาม กลุ่มที่เชื่อนี้จะมองว่าบทวิจารณ์มีสาระและให้ความรู้แก่ต้นมาก บท “ຮາຍກາຮັດສັງຄືກົມຽນ” 15 ສ.ຄ. 2521” ผู้ร่วมสมัยกับงานต้นแบบส่วนใหญ่ทั้งคนในและคนนอกเห็นด้วยกับเนื้อหา แต่อ่านแล้วมีทัศนคติเชิงลบกับบทวิจารณ์ โดยเห็นว่าวิจารณ์แรงและมีอคติ บางส่วนเห็นใจผู้วิจารณ์ในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรค์ด้วยกัน บท “ບັນທຶກຂອງນາຍແກ້ວເວົ້າຈົ່າກົດດັນດັບສັດຈິງ” จดหมายเหตุประพاشัวเมืองปักชีใต้ 2452” เป็นเชิงประวัติศาสตร์ บางคนชอบ บางคนไม่แสดงทัศนะใดๆ ทั้งนี้ได้รับการเกิดทุนอย่างสูง จากคนในและคนนอกบางส่วน ซึ่งเกิดทุนทั้งนายແກ້ວและคนนำมาเสนอ มีเพียงบางคนที่กล้าแสดงความเห็นว่า สำนวนภาษาຍາກเป็นบทที่เรียกร้องการแสดงทัศนะได้ไม่มากนัก และยกแก่การสื่อความกับกลุ่มนิสิตนักศึกษามากที่สุดเนื่องจากมีปัญหาด้านสำนวนภาษาของบทวิจารณ์และเป็นเรื่องไกลตัวสำหรับนักศึกษาที่อยู่ทางอีสาน เพราะเนื้อหาของบทวิจารณ์เป็นเรื่องราวของดนตรีและศิลปะวัฒนธรรมทางภาคใต้ บท “ສັນຄົມປັຈຸນັກວິວັດນາກາຮັດສັງຄືກົມຽນ” นั้นหลายคนเห็นว่าข้อมูลจากบทวิจารณ์นี้ผิด เนื่องจากเป็นบทวิจารณ์ที่เก่า ข้อมูลหลาย

อย่างเปลี่ยนไปแล้ว บางคนเห็นว่าเป็นงานเขียนที่ไม่ซัดเจน ข้อมูลไม่ครบถ้วน สับสน บท "มหาดุริยางค์ไทย (อีกที)" มีผู้อ่านพยายามชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ในการแสดงเรื่อง ของความสามัคคีซึ่งบทวิจารณ์ไม่ได้นำเสนอ และโต้แย้งบทวิจารณ์ที่กล่าวว่าเป็นการ เลียนแบบจากวงซิมโฟนีของตะวันตกโดยชี้ให้เห็นความแตกต่างทางด้านองค์ประกอบ ระหว่างวงซิมโฟนีกับมหาดุริยางค์ไทย นักศึกษาบางส่วนไม่ชอบบท "มหาดุริยางค์ไทย อีกที" โดยปฏิเสธข้อมูลทุกอย่างของบทวิจารณ์ เพราะเห็นว่าเป็นการกล่าวถึงดนตรีไทย ในแบบ บท "กว่าจะเป็นศิษย์ครูกลักษณ์" เป็นบทขวัญใจของนิสิตนักศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่ เห็นคล้ายๆ กันว่า อ่านง่าย สนุก มีสาระ ให้กำลังใจในเรื่องของการฝึกปฏิบัติด้านดนตรี บท "ดนตรีไทยอุดมศึกษา" ส่วนใหญ่จะประเมินกันว่าเป็นการวิจารณ์งานดนตรีไทย อุดมศึกษาที่ผิดวัตถุประสงค์ โดยใช้มาตรฐานของนักดนตรีอาชีพไปตัดสินงานของกลุ่ม ผู้รักสมัย古เล่น

นอกเหนือจากลักษณะเฉพาะตัวของบทวิจารณ์แล้ว พบร่วมกับผู้วิจารณ์บางส่วนก็มี ลักษณะเฉพาะตัวด้วย เช่น บางส่วนอ่านและเอียดมาก จับ(ผิด)บรรทัดต่อบรทัดในทุก บท ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเน้นเรื่องการศึกษามาก พูดถึงเรื่องการนำไปใช้ในการเรียน การสอนตลอดเกี่ยวกับทุกๆ บท บางคนไม่เห็นด้วยกับบทวิจารณ์แม้แต่บทเดียว กว่าเดือน บทของ "นายแก้ว" และเห็นว่าบทวิจารณ์เหล่านี้ไม่ควรเขียนไม่ควรตีพิมพ์ บางคนชอบ บทวิจารณ์ที่บอกพร่อง เพราะสนุกกับการจับผิด คนนอกบางส่วนเรียกร้องพื้นที่การมีส่วน ร่วมกับการวิจารณ์หรืองานวิชาการทางด้านดนตรีไทยในฐานะคนนอกของตน โดยมอง ว่า ไม่ควรเน้นเนื้อหาเพียงแค่ด้านการปฏิบัติหรือกลุ่มผู้ปฏิบัติอย่างเดียวดังเช่นที่เป็น อยู่ในปัจจุบัน บางคนแทนจะไม่แสดงความเห็นเลย เพราะจะมองในเชิงมานุษยวิทยา ตลอด โดยเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีที่มาที่ไป เช่น บทวิจารณ์ที่กล่าวถึงเรื่องการเปลี่ยน แปลงของดนตรีไทย ผู้ให้สัมภาษณ์คนนี้จะมองว่า ดีหรือไม่ ไม่สามารถตัดสินได้ เพราะ สภาพดนตรีอิงอยู่กับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ยากจะชี้ได้ว่าถูกหรือไม่ มุ่งมอง ของบทวิจารณ์ในบทต่างๆ นั้นเพียงรับรู้ว่าเป็นด้วยอย่างความคิดเห็น ผู้อ่านหลายคน ชอบวิจารณ์รูปแบบการเขียน

ผู้วิจัยหาทัศนะที่เป็นบวกต่อบทวิจารณ์ของกลุ่มตัวอย่างในสาขาวิชานี้ได้ยากมาก ส่วนใหญ่จะมองบทวิจารณ์เป็นลบเกือบทุกบท ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีปฏิกริยา เชิงบวกกับบทของ "บันทึกของนายแก้วเรื่องดนตรีและมหรสพรับเสด็จ จดหมายเหตุ ประพاش้าเมืองปักชีใต้ 2452" มีคนเดียวที่รู้สึกเป็นบวกกับบท "รายการสังคีตภิรัมย์ 15 ส.ค. 2521" บางคนไม่มีทัศนะเชิงบวกเลยและหลายคนเลี่ยงที่จะแสดงความเห็นต่อ บท "บันทึกของนายแก้วเรื่องดนตรีและมหรสพรับเสด็จ จดหมายเหตุประพاش้าเมือง ปักชีใต้ 2452" ซึ่งอาจเป็นการสะท้อนขั้นบนบางอย่าง บางคนประเมินว่าข้อเขียนไม่ สำคัญต่อนักดนตรีไทย และบทวิจารณ์ไม่มีผลต่อวงการดนตรีไทย เพราะนักดนตรีไทย ไม่อ่านบทวิจารณ์เหล่านี้และยึดถือข้อมูลจาก "ครู" มากกว่าเอกสาร นักศึกษาบางคน

แสดงให้เห็นถึงขบวนที่ชัดเจนของดันตรีไทย เรื่องการไม่วิจารณ์ครู ไม่วิจารณ์ดันตรีไทย เลย โดยปฏิเสธทัศนะของบทวิจารณ์ที่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงดันตรีไทย หรือการวิจารณ์ในทางลบต่อดันตรีไทยอย่างสิ้นเชิง หากจะยึดตามความเห็นของกลุ่มตัวอย่างในสาขาวังค์ศิลป์ ดันตรีไทย พบว่า มีจุดอ่อนด้านการเขียนในเกือบทุกบท และมีการกล่าวถึงผู้รับที่เป็นมหาชนน้อยมาก

6.5.6 สาขาวังค์ศิลป์ ดันตรีไทยสาгал

กลุ่มนักศึกษาในสาขาวังค์ศิลป์จำนวน 5 คน ประกอบด้วยศิลปินนักร้อง ผู้จัดการวงดันตรี อดีตหัวหน้าวงดันตรี อาจารย์ผู้สอนทางด้านดันตรีและนักวิชาการ ด้านบุคคล นอกสาขาวังค์ศิลป์จำนวน 6 คนประกอบด้วย นักกฎหมาย นักธุรกิจผู้สนใจศึกษาทางด้านดันตรีสาгал อาจารย์ด้านภาษาศาสตร์ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ด้านกลุ่มนิสิต - นักศึกษานั้นเป็นกลุ่มคลื่นลูกใหม่ของสุนทรภรากรณ์ มีจำนวน 5 คน สำหรับกลุ่มนักศึกษาในสาขาวงค์สาгалว่าสถานภาพเป็นตัวกำหนดความสนใจที่แตกต่างกัน เช่น ทัศนะของผู้จัดการวงแสดงทัศนะที่มีต่อบทวิจารณ์โดยเชื่อมโยงเนื้อหาของทุกบทเข้าไปสู่ในเรื่องของการบริหารงานทั้งหมด เช่น บทที่ว่าด้วยเรื่องของศิลปิน ก็แสดงความเห็นเรื่องบทบาทของศิลปินผู้นั้นต่อวง พูดถึงบทที่เสนอแนะด้านการพัฒนาวง ในลักษณะที่ว่าเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานไหนให้การสนับสนุน เห็นว่าบทวิจารณ์เหล่านี้เก่าและหยุดไป ไม่ต่อเนื่องมาจนเป็นจุดบัน ต้องการบทวิจารณ์ที่ต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ในการประชุมพัฒนา มองว่าการวิจารณ์สุนทรภรากรณ์ส่วนใหญ่ผู้วิจารณ์จะเป็นคนวงในที่ใกล้ชิด มีความผูกพันลึกซึ้งและนำตัวเองเข้าไปอยู่ภายใน และสอดแทรกความรู้สึกส่วนตัวค่อนข้างมาก ด้านผู้ที่มีสถานภาพเป็นศิลปินนักร้องนั้นขอบอกทุกบทที่กล่าวถึงความเป็นไทยเดิม ต้องการบทที่สื่อความกับคนรุ่นใหม่ได้ ต้องการบทที่เปรียบฝึกหัดการร้องเพลงของนักร้องระหว่างรุ่นใหม่กับรุ่นเก่า และการเปรียบเทียบระหว่างเพลงใหม่กับเพลงเก่า ผู้ที่มีสถานภาพเป็นอดีตหัวหน้าวงดันตรี ต้องการให้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับดันตรีไทยสาгалในลักษณะของเชิงวิชาการเพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป ครุดันตรีท่านหนึ่งแสดงทัศนะที่คล้ายว่าจะไม่รู้จักผลงานเหล่านี้ ด้านนักวิชาการที่เป็นคนในสาขา เห็นว่าข้อมูลเหล่านี้เป็นเชิงประวัติศาสตร์และใหม่สำหรับตนแต่ให้ความเห็นได้ยาก เพราะไม่มีประสบการณ์ร่วมบทวิจารณ์เหล่านี้ ยกแก่การตรวจสอบ จึงแสดงทัศนะได้ยาก ถ้ากล่าวถึงของใหม่ที่มีประสบการณ์ร่วมจะตัดสินใจได้ง่ายกว่า และมองว่าถ้านำบทเหล่านี้ไปให้นักศึกษาอ่านจะไม่มีอารมณ์หรือความคิดร่วม เพราะไม่สามารถสื่อความกับผลงานและบุคคลที่ระบุถึงในบทวิจารณ์

ด้านคนนอกสาขาวังค์ศิลป์ อาจจำแนกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ชื่นชมและเห็นด้วยกับเนื้อหาบทวิจารณ์รวมถึงผู้วิจารณ์ ซึ่งจะมีบางคนที่ไม่มีความเห็นที่เป็นทัศนะอื่นต่อบทวิจารณ์เลยโดยกล่าวว่าตนเห็นคล้ายผู้วิจารณ์ซึ่งบาง

ท่านมองว่าเป็นพระไภลชิดกับผู้วิจารณ์มากนั้นเอง กลุ่มที่เห็นด้วยและเห็นค้านสับสนกันไปนั้นเนื่องจากมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวของการอยู่และมีประสบการณ์ด้านการจัดการรองดูจริงมีทักษะแย้งหากเป็นมุมมองเรื่องบริหารจัดการ และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มสุนทรียกรรมนิยม มองว่าวิจารณ์มีความโน้มเอียง และเหตุใดการวิจัยและผู้วิจารณ์จึงกล่าวเฉพาะเพียงกลุ่มดูจริงสุนทรียกรรม

ด้านกลุ่มคลื่นลูกใหม่นั้น ส่วนใหญ่ จะชื่นชมผู้เขียนมาก จะกระตือรือร้นต่อบทที่ตนมีประสบการณ์ร่วม บทที่กล่าวถึงบุคคลที่เป็น "ขวัญใจ" และบทที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองในแง่ของการนำไปประยุกต์ใช้ในการแสดง บางคนเห็นว่าโดยภาพรวมทั้ง 3 บทกล่าวถึงประเด็นเดียว คือเรื่องการตีความ และเรียกร้องบทวิจารณ์มากกว่านี้ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการแสดง มองว่าเป็นบทวิจารณ์ที่มุ่งสื่อกับผู้ที่รู้จัก ผู้ที่นิยมชมชอบสุนทรียกรรมอยู่แล้ว เพราะคนนอกจะไม่อ่าน การตัดสินว่าเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย กับเหตุผลที่บทวิจารณ์กล่าวมักอ้างอิงไปยังกลุ่มผู้รับการแสดงที่ยึดติดกับต้นฉบับมาประกอบเสมอ และมักชอบบทที่นำไปใช้ได้

โดยภาพรวมของทั้ง 3 กลุ่มนั้นมีแนวโน้มที่จะไกลชิดและรู้จักกันเกือบทั้งหมด ซึ่งถือได้ว่าเป็นสาขาวิชานักศึกษาที่มีความใกล้ชิดกันระหว่างคนใน คุณนอก นักศึกษา และผู้วิจารณ์มากที่สุด ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดมีความชื่นชม ศรัทธาในตัวผู้วิจารณ์มาก และการแสดงทักษะนั้นค่อนข้างจะเน้นตัวผู้วิจารณ์มากกว่าตัวบทวิจารณ์ จากการเห็นของกลุ่มบุคคลในสาขา กลุ่มบุคคลนอกสาขาและกลุ่มนิสิตนักศึกษาซึ่งให้เห็นว่ากำลังสนใจกับผู้เขียนบทวิจารณ์ไม่ใช่ตัวบทวิจารณ์ ไม่ว่าจะเป็นทัศนะในแง่บวกหรือแง่ลบ ก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นความใกล้ชิดหรือลักษณะความเป็น "คนกันเอง" ของกลุ่มประชากร หลายคุณมีทำที่แสดงความคิดเห็น ด้วยความระมัดระวัง และกล่าวชมผู้วิจารณ์ เพราะเป็นบุคคลสำคัญ ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนจะมีมุมมองต่อภาพรวมของบทวิจารณ์ และผู้วิจารณ์เป็นทุนเดิม ทั้งกลุ่มบุคคลในสาขา บุคคลนอกสาขาและคลื่นลูกใหม่ หลายคุณได้แสดงทัศนะที่ซึ่งให้เห็นว่า ผู้แสดง ผู้ชม ผู้อ่าน ผู้วิจารณ์ล้วนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน กับคนนอกนั้นบทวิจารณ์เหล่านี้ยังสื่อความไม่ถึง บทวิจารณ์จะสื่อความกับคนรุ่นใหม่และคนทั่วไปยกเพราคนเหล่านี้จะไม่รู้จักทั้งบุคคลและผลงานที่บทวิจารณ์กล่าวถึง ทั้งกลุ่มคนใน กลุ่มคนนอกและกลุ่มนักศึกษา หลายคุณมีการประเมินบทวิจารณ์ทั้งหมดที่อ่านเป็นภาพรวม โดยจำแนกบทวิจารณ์ออกเป็นสองกลุ่ม โดยเห็นว่างานของเจตนา มีสาระในเชิงวิจารณ์มากกว่า ถ้าเป็นสาระทางเนื้อหา ข้อมูล เชิงประวัติ บทความของนายแพทย์พูนพิศาจะมีมากกว่า ทั้งบุคคลในสาขาและบุคคลนอกสาขาหลายคุณ ต่างเห็นว่าบทวิจารณ์เหล่านี้เก่า สภาพปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ จากข้อมูลที่ได้พบว่า น้อยคนที่จะอ่านอย่างละเอียด ส่วนใหญ่ที่พบว่าอ่านละเอียดเป็นผู้ที่มีพื้นอักษรศาสตร์ ซึ่งรวมถึงกลุ่มตัวอย่างในสาขาอื่นนอกเหนือจากสาขาดูจริงสุนทรียกรรม ผู้ที่

ชอบศิลปินที่บพทวิจารณ์กกล่าวถึงมีแนวโน้มที่จะรู้สึกเป็นบวกต่อบพทวิจารณ์ที่ชื่นชมศิลปินท่านนั้นด้วย ในขณะที่ค่อนข้างจะรู้สึกว่าบพทวิจารณ์ยกย่องเกินไปในกรณีที่กล่าวชื่นชมศิลปินที่ตนไม่ชอบนัก

ลักษณะเฉพาะของบพทวิจารณ์แต่ละบทตามทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์อาจสรุปได้ดังนี้ บทการร้องเพลงของคุณมัณฑนา โมราภุล ทั้งคนในและคนนอกโดยภาพรวมส่วนใหญ่จะเห็นว่าง่าย แม้จะมีเนื้อหาบางตอนที่ค่อนข้างยาก เช่น การกล่าวถึงเทคนิคในการร้องเพลงด้วยภาษาทางการแพทย์ ผู้ที่ชอบศิลปินท่านนี้อยู่แล้วจะรู้สึกว่าเป็นบทวิจารณ์ที่อ่านสนุก ผู้ที่ไม่ชอบจะเห็นว่าบพทวิจารณ์ชื่นชมความเอ็นเอียง บทอิทธิพลเพลงไทยแท้ที่มีต่อสุนทรภารณ์นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะมองบพทวิจารณ์ชื่นนี้ในฐานะของงานเขียนที่ให้สาระเชิงประวัติ ผู้ที่เป็นนักร้องจะชื่นชอบมากและอยากให้สื่อความกับเด็กยุคปัจจุบัน นักวิชาการบางส่วนจะมองว่าไม่มีทัศนะวิจารณ์มากนัก เพราะเป็นงานเขียนเชิงประวัติ ในขณะที่นักวิชาการบางท่านเห็นว่ามีข้อบกพร่องด้านข้อมูลและการอธิบายความ และมีความเอ็นเอียง ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนที่ศึกษาด้านประวัติคนตระรีจะมีข้อมูลในการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมต่อบพทวิจารณ์นี้มาก บทข้อคิดจาก “วันรำลีกถึงบรมครุ” ผู้ให้กำเนิดวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยสากล” ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้จัดการวงและศิลปินมองว่าเป็นบทวิจารณ์ที่เก่า ข้อมูลบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว คนในและคนนอกหularyคนมองว่าเป็นบทวิจารณ์ที่ใช้ภาษาอ่านยาก คนนอกสาขาส่วนหนึ่งมีทัศนะที่ถูกเตือนกับมุมมองของบพทวิจารณ์ในหalaryประเด็น บทวิจารณ์ชื่นนี้ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนนำไปเปรียบเทียบกับบท “มรดกของสุนทรภารณ์” โดยเห็นว่าเป็นงานที่คล้ายคลึงกันและบางส่วนแสดงความเห็นควบคู่กัน บทมรดกของสุนทรภารณ์นั้นกล่าวได้ว่าเป็นบทวิจารณ์ที่มีพลังเรียกร้องการแสดงทัศนะของบุคคลในสาขาและบุคคลนอกสาขาได้มากที่สุด แม้ผู้ที่เป็นศิลปินและผู้จัดการวงดันตรีจะยังคงเห็นว่าเป็นบทวิจารณ์ที่มีเนื้อหาเก่าเช่นเดียวกับบท “วันรำลีกถึงบรมครุ” ก็ตาม พร้อมกับการเรียกร้องบพทวิจารณ์ที่มีความเป็นปัจจุบันมากกว่า ผู้จัดการวงยังเห็นเพิ่มเติมว่าสิ่งที่เสนอแนะหalaryๆ ประการในบทวิจารณ์เป็นสิ่งปฏิบัติยาก ด้านนักวิชาการทั้งที่เป็นบุคคลในสาขาและบุคคลนอกสาขาส่วนใหญ่จะชอบบพทวิจารณ์ชื่นนี้มากที่สุด เพราะเห็นว่ามีความคิดและมุมมองที่ลึกซึ้งมากกว่าทื่อนๆ บางคนระบุว่าข้อเสนอในบทวิจารณ์บางประการได้รับการปฏิบัติบ้างแล้วซึ่งเป็นผลจากบทวิจารณ์นี้โดยตรง แต่บางอย่างก็มีข้อจำกัดไม่สามารถปฏิบัติได้ บางคนมองว่าบพทวิจารณ์ชื่นนี้วิจารณ์อย่างมีอดีตและนำไปสู่การแตกแยก แต่ก็มีการคิดต่อ คิดແยังกับบทวิจารณ์ในหalaryประเด็น บทเยือไม้ มิติใหม่ของสุนทรภารณ์นั้นผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเห็นว่าบพทวิจารณ์ชื่นนี้ง่ายที่สุด และส่งผลต่อผู้รับที่เป็นบุคคลในสาขาในหalaryสถานภาพในประเด็นที่แตกต่างกัน โดยศิลปินที่อยู่ในเหตุการณ์ที่บพทวิจารณ์กล่าวว่ามีประโยชน์ต่อตนเป็นอย่างมากในแง่ของการให้ความรู้การนำไปใช้ปฏิบัติ ผู้จัดการวงดันตรีอ่านแล้วเกิดการคิดต่อในเรื่องของการบริหารจัดการวง

ดันตรีที่กล่าวถึงในบทวิจารณ์และการสืบทอดมรดกทางด้านดันตรีของตน ด้านนักวิชาการที่มีประสบการณ์ร่วมในการสัมผัสงานด้านแบบชิ้นนี้ จะแสดงทัศนะว่าเห็นด้วยกับประเด็นที่บพทวิจารณ์กล่าวถึงส่วนใหญ่ และมีประเด็นเรื่องการคิดต่อโดยเปรียบเทียบความแตกต่างของรสนิยมที่ส่งผลต่อปัจจัยการผลิตงานที่ต่างบุคคลสมัยจากนักวิจารณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์คนอื่นๆ ส่วนใหญ่จะมีความเห็นตรงกับผู้วิจารณ์ และแม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับประเด็นที่ผู้วิจารณ์นำเสนอแต่ก็มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนที่มีความเห็นเช่นเดียวกับนักวิจารณ์ บางคนเห็นว่าการใช้เหตุผลของบพทวิจารณ์ขัดแย้งกันเอง บพทวิจารณ์สื่อความไม่ชัดเจนและเป็นการวิจารณ์โดยคนใน ด้านกลุ่มคลื่นลูกใหม่สุนทรภารณ์ทั้งหมดมองว่า บพทวิจารณ์เหล่านี้ไม่ยาก แต่จะสื่อความอยู่แต่เฉพาะผู้ที่มีความสนใจในวงสุนทรภารณ์ เท่านั้น และแสดงความเห็นต่อบพทวิจารณ์นี้หลายประเด็น แต่เหตุผลที่ประกอบทัศนะของกลุ่มคลื่นลูกใหม่เหล่านี้มักอ้างถึงกลุ่มผู้รับงานศิลปะที่ยังยึดติดกับงานด้านแบบเดิม บพทว่าด้วยบุคคลิกภาพทางคีตศิลป์ ชรินทร์ นันทนادر ในรายการ “เพลงรักดอกไนฟ์ บานาน” ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มคลื่นลูกใหม่ มองว่าบพทวิจารณ์ชิ้นนี้ ง่ายหากเปรียบเทียบกับบทอื่น ผู้ให้สัมภาษณ์ผู้หนึ่งมองต่างออกไป โดยเห็นว่าบพทวิจารณ์นี้ใกล้ตัว เพราะไม่ใช่สุนทรภารณ์ที่มีความคุ้นเคย และส่วนหนึ่งเห็นว่าบพทวิจารณ์นี้กล่าวถึงเรื่องที่ใกล้ตัว จึงได้ประโยชน์น้อย หากเปรียบเทียบกับบทอื่น บท “เมื่อวัยวุฒิและวุฒิภาวะมาบรรจบกัน : รายการรวมทองมินิมาราธอนที่โรงละครแห่งชาติ” นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มคลื่นลูกใหม่ มองว่าบพทวิจารณ์นี้เข้าภาษาที่สละสลวย แม้จะมีศัพท์ที่ยากบ้างแต่โดยภาพรวมอ่านแล้วเข้าใจ ส่วนใหญ่จะรู้สึกชอบบพทวิจารณ์ชิ้นนี้ด้วยเหตุผลต่างๆ กันออกไป บางคนชอบเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวและกล่าวถึงนักร้องที่ชอบ บางคนชอบ เพราะให้ความรู้ซึ่งนำไปใช้ทางด้านการสร้างสรรค์ได้ บางคนชอบเพราะให้เหตุผลดี ให้ความรู้ และให้แรงคิด ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งมองว่าบพทวิจารณ์ไม่มีผลต่อศิลปินที่บพทวิจารณ์กล่าวถึง แต่ต้องการสื่อความกับคนรุ่นหลัง เช่นพวกรุ่นมากกว่า จากทัศนะที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์พบว่าบพทวิจารณ์ชิ้นนี้สามารถทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มคลื่นลูกใหม่เกิดประโยชน์ในแง่ของการให้ประโยชน์รี่องเทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ กระตุ้นให้เกิดการคิดต่อ การนำไปใช้ในเรื่องการประพฤติดน จากทัศนะของทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นจากกลุ่มคนใน คนนอกและนักศึกษาจะซึ่งให้เห็นว่าสาขาดนตรีไทยสากลเป็นสาขาที่เรียกร้องบพทวิจารณ์ที่สื่อความกับมหาชนค่อนข้างสูง หากเปรียบเทียบกับสาขาสังคีตศิลป์ ดันตรีไทยและสาขาสังคีตศิลป์ดันตรีสากล นอกจากนี้ยังเป็นสาขาที่มีความคุ้นเคยใกล้ชิดกันทั้งในระหว่างกลุ่มต่างๆ และระหว่างกลุ่มต่างๆ กับผู้วิจารณ์มากที่สุดด้วย

7. สรุปผลการวิจัยการรับการวิจารณ์

7.1 สาขาวรรณศิลป์ ค่อนข้างได้เปรียบสาขาวื่นอยู่บ้าง เพราะบทวิจารณ์ค่อนข้างไม่ผูกอยู่กับเวลาที่เขียน บางบทเขียนมานานแล้ว แต่หลายคนยังมองว่าร่วมสมัย เพราะมีการ reproduce ผลงานในรูปแบบต่างๆ เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการตีพิมพ์ผลงานนั้นซ้ำ หรือนำเสนอในรูปแบบอื่นๆ เช่น ดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ นอกจากเรื่องของเวลาแล้ว ตัวงานต้นแบบก็สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าสาขาวื่นๆ เพราะไม่ใช่เป็นสื่อประเภทเดียวกันจึงง่ายแก่การถ่ายทอด การรับ และการเข้าใจ ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการรับการวิจารณ์ ทั้งสิ้น อาจเป็นเหตุให้ห้องบุคลในสาขา บุคลนอกสาขาและนิสิต นักศึกษาไม่ตักยภาพด้านการรับงานวิจารณ์ที่ค่อนข้างสูง แสดงทัศนะที่ชี้ให้เห็นในประเด็นเรื่องพลังทางปัญญาได้ชัดเจน เป็นที่น่าสังเกตว่าบทวิจารณ์จะมีลักษณะเฉพาะมากกว่าสาขาวื่นตรงที่มีความซับซ้อนทั้งทางด้านเนื้อหาและสำนวนภาษา โดยภาพรวมทุกกลุ่มตัวอย่างของสาขาวรรณศิลป์ จะชอบงานเขียนที่มีเนื้อหาลึกซึ้งและมีวิธีเขียนซับซ้อนซึ่งจะกระตุนให้คิด หากเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักศึกษาวรรณศิลป์กับนักศึกษาในสาขาวื่นๆ จะเห็นภาพในประเด็นนี้ชัดเจน

7.2 สาขาวัฒนศิลป์ สังเกตได้ว่ากลุ่มบุคลในสาขาวัฒน์ค่อนข้างมีคติต่อผู้วิจารณ์บ้าง คน ซึ่งส่งผลต่อการรับและทัศนะที่มีต่อบทวิจารณ์ด้วย โดยพบว่ากลุ่มบุคลในสาขาวางส่วน มีทัศนะต่อบทวิจารณ์ค่อนข้างรุนแรงและมองเนื้อหาของบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์บ้าง คนเป็นลบค่อนข้างมากโดยนอกจากจะแสดงความคิดเห็นต่อบทวิจารณ์แล้วยังมักจะแสดงทัศนคติต่อภูมิหลังของนักวิจารณ์ที่เขียนบทวิจารณ์ชิ้นนั้นออกมาประกอบกัน ด้วย ทัศนคติเหล่านี้อาจเป็นทัศนคติที่นำไปหรือเป็นผลจากความแตกต่างกันทางชั้น ความคิดก็เป็นได้ เนื่องจากจะสังเกตได้ว่าผู้ที่มีทัศนะเป็นลบต่อบทวิจารณ์ค่อนข้างมากเป็นผู้ที่มีความแตกต่างทางด้าน สถานภาพ บทบาท ปรัชญา ความเชื่อ และสถาบันอย่างชัดเจน พับปัญหาที่เด่นชัดเกี่ยวกับการเรียกร้องงานต้นแบบใน**ทุกคน** และทุกกลุ่มตัวอย่าง แม้กระทั่งกลุ่มบุคลในสาขาวะeng แต่ปัญหานี้จะรุนแรงมาก สำหรับบุคลนอกสาขาและนิสิตนักศึกษา ซึ่งประเด็นนี้ส่งผลกระทบต่อการรับการวิจารณ์ด้วย โดยกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ให้ความเห็นว่าลำพังเพียงแค่การใช้สำนวน โวหารบรรยายถึงผลงานศิลปะในบทวิจารณ์นั้นไม่สามารถทำให้เกิดจินตนาการมองเห็นเป็นภาพได้ ซึ่งส่งผลทำให้ไม่สามารถสื่อความหมายกับบทวิจารณ์ได้ เรื่องของการเรียกร้องงานเด่นแบบในสาขาวัฒนศิลป์นั้นจะคล้ายคลึงกับการเรียกร้องงานต้นแบบในสาขาวัฒนศิลปะและการละคร และจะแตกต่างจากการเรียกร้องงานต้นแบบในสาขาวัฒนศิลป์ ดูตระคุลาสสิกตะวันตกนั้นเป็นไปในลักษณะของการประกอบการตัดสินใจที่จะเชื่อถือ

- 7.3 สาขาวิชลปะการละคร บทวิจารณ์ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเรื่องที่ใกล้ตัว เพราะส่วนหนึ่งจะกล่าวถึงงานและประสบการณ์จากต่างประเทศ ซึ่งมีรูปแบบและบริบทที่ต่างจากไทยมาก และยกแก่การเชื่อมโยงสำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคย นักศึกษาและกลุ่มนักศึกษาของสาขาวิชาจะมีปัญหารือถึงการไม่รู้จักงานด้านแบบและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตนเองได้น้อย สอดคล้องกับผู้ที่เป็นนักศึกษาในสาขาวิชานี้ก็ประเมินว่าบทวิจารณ์เหล่านี้ยกแก่การสื่อความกับผู้อ่านทั่วไป สาขาวิชลปะการละครเป็นสาขาวิชาที่เรียกร้องประสบการณ์ การสัมผัสงานด้านแบบมากที่สุดเพื่อความเข้าใจในเนื้อหาบทวิจารณ์ นอกเหนือนี้ยังเรียกร้องบทวิจารณ์ผลงานที่มีความเป็นปัจจุบันซึ่งต่างจากสาขาวิชารณกรรมที่ผลงานทุกชิ้นเสมอหน้าว่าเป็นปัจจุบันทั้งหมด และสาขาวิชลปะการละครเรียกร้องบทวิจารณ์ที่สื่อความกับมหาชน ซึ่งถือเป็นสาขาวิชาที่เรียกร้องการรองรับจากมหาชนชัดเจนที่สุด สาขาวิชานี้ ผู้วิจัยพบประเด็นเรื่องสถานภาพและลักษณะเฉพาะตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งมักจะกำหนดลักษณะการรับงานวิจารณ์ที่สอดคล้องกับความสนใจของตน เช่น นักวิจารณ์สนใจเรื่องจำนวนภาษา ลีลาการเขียน ผู้สอนวิชาการละครที่เพิ่งจบการศึกษา จะสนใจในแง่ของการให้ข้อมูลเรื่องเทคนิคการแสดงและการนำไปใช้ในการเรียนการสอน เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าศักยภาพของผู้รับในสาขาวิชารณกรรมจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์หรือความร่วมยุค ร่วมสมัยกับบรรยายกาศใน “ยุคทอง” ของละครด้วย เนื่องจากละครที่กล่าวถึงในบทวิจารณ์ค่อนข้างจะไม่ร่วมสมัยนัก(เจตนา นาควัชระเคยเลียงให้ไปใช้คำว่า คลาสสิก ซึ่งเมื่อนำมาใช้แล้วอาจจะไม่สื่อความหมายที่ชัดเจนนักในกรณีนี้) ทำให้หลายคนเห็นว่าบรรยายกาศของละครที่กล่าวถึงในบทวิจารณ์กับละคร ณ ปัจจุบันมีความแตกต่างกัน จึงอาจก่อให้เกิดความยากลำบากในการสื่อความสำหรับกลุ่มผู้อ่านที่ไม่ร่วมยุคร่วมสมัยกับละครเหล่านี้ ประเด็นนี้ซึ่งให้เห็นมิติเรื่องของเวลา ของงานด้านแบบ ซึ่งแตกต่างจากสาขาวิชารณกรรมที่การสัมผัสกับงานด้านแบบจะไม่ค่อยจะอิงอยู่กับยุคสมัยมากนัก

7.4 สาขาดนตรีคลาสสิก นิสิตนักศึกษา บุคคลในสาขาวิชาและบุคคลนอกสาขาวิชาบางส่วนไม่รู้จักงานบุคคลบางคนที่บทวิจารณ์กล่าวถึง สำหรับกลุ่มนิสิตนักศึกษาพบว่าสถานภาพส่วนตัว มีผลต่อความสนใจในการรับการวิจารณ์ เช่น ผู้ที่เรียนดนตรีสากล วิชาเอก

การขับร่อง วิชาเอกการประพันธ์ และวิชาเอกทางด้านปฏิบัติเครื่องดูดนตรี จะมีความสนใจรูปแบบบทวิจารณ์ที่ต่างกันออกไป โดยมองประโยชน์ในแง่ความรู้และการนำไปใช้ที่สอดคล้องกับวิชาเอกของตน คนในสาขาวางานเล่นดนตรีได้ทั้งหมด คนนอกส่วนใหญ่เป็นผู้ฟังซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่เป็นผู้ฟัง และกลุ่มที่เป็นผู้ฟังทั้งยังศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับผลงานและศิลปินด้วย ซึ่งกลุ่มหลังนี้ความรู้ไม่น้อยไปกว่าบุคคลในสาขา แต่ในแง่การวิเคราะห์คนในอาจมีมุมมองบางด้านที่ลึกซึ้งกว่า เช่น มุมมองด้านการแสดง หรือมุมมองที่กล่าวถึงเรื่องการตีความดนตรี เป็นสาขาที่มีบทวิจารณ์ที่เป็นเชิงสุนทรีย์อย่างชัดเจนมากกว่าสาขาอื่น ดังจะเห็นได้ชัดหากนำไปเปรียบเทียบกับสาขาสังคีตศิลป์ดูดนตรีไทย สาขานักศิลป์ และสาขาวิชาศิลปะการละครที่จะไม่มีบทวิจารณ์ที่นำมาใช้ในการวิจัย) ในทำนองนี้อยู่เลย สาขาดูดนตรีคลาสสิกนั้นพบประเด็นเรื่องการเรียกร้องงานต้นแบบอยู่บ้างในหมู่ผู้ที่ไม่รักตัวงานหรือศิลปินแต่ไม่ได้เป็นไปในลักษณะเพื่อความเข้าใจ ดังเช่นที่พบในสาขาวิชาศิลปะการละคร แต่เป็นในลักษณะของการเรียกร้องเพื่อพิสูจน์ว่าเชื้อหรือไม่เชื้อความคิดเห็นและข้อมูลที่นำเสนอในบทวิจารณ์มากกว่า เช่น ในบทที่พูดถึงความสามารถของนักดูดนตรี

- 7.5 สาขาดูดนตรีไทย ถือได้ว่าเส้นแบ่งระหว่างบุคคลในสาขากับบุคคลนอกสาขาไม่ชัดเจนมากที่สุด หากเปรียบเทียบกับสาขาดูดนตรีสาขาอื่น เพราะคนนอกสาขามักจะสามารถเล่นดนตรีได้ และคนนอกบางส่วนแม้จะไม่ได้ศึกษาจากสถาบันการศึกษา แต่ก็มีครู มีสำนัก ยกแก่การนำเรื่องของสถาบันการศึกษาในระบบไปจำแนกเรื่องความเป็นคนในหรือคนนอกตามกรอบการวิจัย สำหรับทัศนะต่อบทวิจารณ์โดยภาพรวมนั้น คนในสาขาและคนนอกที่ได้รับการศึกษา “นอกระบบ” ไม่แตกต่างกันนัก คนในและคนนอกทั้งหมดที่แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จะมองว่าบทวิจารณ์เหล่านี้ “ไม่มีผลต่อนักดูดนตรีหรือวงการดูดนตรีไทย เพราะนักดูดนตรี และวงการดูดนตรีไทยยึดถือตัวบุคคลมากกว่าข้อเขียน แต่บทวิจารณ์ทั้งหมดอาจมีผลกับคนที่ไม่มีความรู้เรื่องดูดนตรีไทยอย่างลึกซึ้ง คนนอกบางส่วนที่มองตัวเองเป็นคนนอกของวงการดูดนตรีไทยต้องการมีส่วนร่วมมาก ชอบบทวิจารณ์ที่มีลักษณะเปิดกว้าง มองที่บริบทมากกว่าการกล่าวถึงตัวดูดนตรีโดยตรง เพราะจะรู้สึกว่าตนเองได้มีส่วนร่วม ข้อมูลที่ได้รับในบางส่วนของสาขาดูดนตรีไทยจะท่อนให้เห็นข้อจำกัดของชนบทของศิลปะในสาขานี้ต่อการวิจารณ์ได้อย่างชัดเจน เช่น “ไม่ว่ากลุ่มคนใน กลุ่มคนนอก หรือกลุ่มนักศึกษามีหลายคนที่จะปฏิเสธบทวิจารณ์ที่กล่าวถึงดูดนตรีไทยในทางลบหรือบทที่กล่าวสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านดูดนตรีไทย หรือบางกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ควรพต่อผู้เขียนบทวิจารณ์ก็เลียงที่จะแสดงความคิดเห็นต่อบทวิจารณ์นั้นๆ ซึ่งประเด็นนี้ต่างจากสาขาดูดนตรีไทยสากลที่แม้จะสร้างฐานในตัวผู้เขียนบทวิจารณ์มากแต่ก็กล้าที่จะแสดงความเห็นต่อบทวิจารณ์

7.6 สาขาดนตรีไทยสากล เป็นที่น่าสังเกตว่าบทวิจารณ์สาขาดนตรีไทยสากลเขียนโดยผู้เชี่ยวชาญกลุ่มแคนบฯ พูดถึงผลงานดนตรีกิจลุ่มเดียว และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่ก็เป็นคนร่วมอุดมการณ์ในกลุ่มเดียวกัน มองบทวิจารณ์ว่ามีแรงบันดาลใจมากเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่โดยภาพรวมก็ไม่ทำให้การแสดงสดงทัศนะแตกต่างลงแต่อย่างใด ส่วนใหญ่กล้าที่จะแสดงความเห็นโดยแบ่งเนื้อหาของบทวิจารณ์โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาที่เป็นนักร้องคลื่นลูกใหม่ซึ่งแตกต่างจากสาขาดนตรีไทย กลุ่มนักศึกษาในสาขาวิชาคนอาชญากรรมหลังของตนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความเห็นต่อเนื้อหาของบทวิจารณ์ เช่น ผู้ที่เป็นผู้จัดการวงดนตรี จะเข้มโงยเนื้อหาของบทวิจารณ์เข้ากับเรื่องการบริหารจัดการวงดนตรี นักวิชาการจะชอบบทที่มีทัศนวิจารณ์และคิดมากกว่าบทที่นำเสนอเพียงข้อมูลเชิงประวัติ ด้านนักร้องจะชอบบทวิจารณ์ที่กล่าวถึงความสำคัญของเพลงไทยเดิมที่มีต่อดนตรีไทยสากล กลุ่มนักศึกษาคลื่นลูกใหม่ บางคนเพิ่งเคยอ่านบทวิจารณ์เป็นครั้งแรก และรู้สึกประทับใจและคิดว่าจะติดตามต่อไปอีก และเรียกร้องให้มีการวิจารณ์งานของตนเองมาก ด้านบุคคลนอกสาขานั้นพบว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยสากลในกลุ่มนี้ (ที่ไม่ใช่สุนทรารถโนนิยม) ได้สะท้อนประเด็นเรื่องความเป็น “คนใน” ของผู้วิจารณ์ออกมาโดยมองว่าผู้เขียนบทวิจารณ์มีความเอนเอียงอยู่แต่เฉพาะกลุ่มดนตรีเพียงกลุ่มเดียว ถือได้ว่าสาขาดนตรีไทยสากลล่าวถึงกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์ได้ชัดเจน กว่าดนตรีในสาขาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในสาขา บุคคลนอกสาขา หรือกลุ่มคลื่นลูกใหม่ก็ตาม กลุ่มนักศึกษาในสาขาและนอกสาขา ไม่ว่าจะมีสถานภาพ เป็น ผู้จัดการศิลปิน หรือนักวิชาการต่างเรียกร้องหรือมีมุมมองต่อบทวิจารณ์ในประเด็นเรื่องการสื่อความกับมหานตามสถานภาพของตน เช่น นักร้องหรือผู้จัดจะมองผลของการสื่อความในแบบไหนของบุคคลที่ว่าไปรวมถึงการสื่อความกับนักศึกษาดนตรีด้วยกลุ่มคลื่นลูกใหม่นอกเหนือจากการเรียกร้องการวิจารณ์งานของตนแล้วและมองว่าบทวิจารณ์เหล่านี้ยากแก่การสื่อความกับคนที่ไม่ได้ฟัง ยังได้บอกเล่าประสบการณ์ความแปลกแยกด้านรสนิยมทางดนตรีของตนกับคนในวัยเดียวกันด้วย

ผลของการวิจัยการรับการวิจารณ์ตามที่ได้วิเคราะห์ไปแล้วนั้นมีทิศทางบ่งชี้ได้ว่า บทวิจารณ์ทุกบทของแต่ละสาขาที่ได้คัดเลือกมานั้นก่อให้เกิดพลังทางปัญญาได้ในทุกกลุ่มประชากรที่ได้ทำการศึกษา แต่จะมากหรือน้อยนั้นก็มีเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไปตามภูมิหลังของแต่ละบุคคล ที่กล่าวได้ว่าบทวิจารณ์ทุกบทมีพลังทางปัญญา เนื่องจากจะสังเกตได้จากทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งอาจจะเกิดการคิดต่อจากเนื้อหาของตัวบท คิดเกินจากเนื้อหา หรือคิดແยั่ง คิดเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาด้านอื่นๆ นอกจากเหนือจากการตัวบท แต่อาจจะไม่ใช่ทุกบทวิจารณ์ที่ได้ผลกับ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยทั้งหมดทุกคน บทวิจารณ์บางชิ้นผู้ให้สัมภาษณ์โดยรวมส่วนใหญ่อาจเห็นว่าตนไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย แต่ก็กระตุนให้เกิดการคิดต่อ คิดหาเหตุผล หาตำแหน่ง หากกลุ่มเป้าหมาย ให้กับบทวิจารณ์ชิ้นนั้นๆ ซึ่งต้องถือได้ว่าการกระตุนให้เกิดความคิดเหล่านี้ เป็นพลังทางปัญญาในแง่หนึ่งด้วย ผู้สัมภาษณ์บางคนมองว่าพลังทางปัญญาขึ้นอยู่กับเงื่อนไข อีนๆด้วย เช่น สถานภาพของผู้อ่านและความสนใจเฉพาะตัว เช่น บทวิจารณ์บางบทเลือกวัย ของผู้อ่าน บางบทสอดคล้องกับสนใจของผู้อ่านที่มีต่อผลงานบางประเภท ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในหลายๆ ครั้งซึ่งให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างบางส่วนไม่สามารถทำความเข้าใจ หรือไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาของบทวิจารณ์มาสู่ตัวเองได้ เพราะเป้าหมายเดิมจากโครงการแรก เป็นการคัดเลือกบทวิจารณ์โดยคำนึงถึง “คุณภาพ” มากกว่าระดับของวิชาการที่จะสื่อความกับคนจำนวนมากได้ ด้วยเหตุนี้ในบางครั้งที่ผลการวิจัยจึงบ่งชี้ว่าสรนิพนธ์บางบทอาจไม่สื่อความ สื่อไม่ครบ หรือ สื่อเฉพาะกับผู้อ่านบางกลุ่มมากกว่า ซึ่งในประเด็นนี้อาจจะสังเกตเห็นได้จากการที่บบทวิจารณ์บางชิ้นพยายามที่จะสื่อพลังทางปัญญาไปยังกลุ่มของนักศึกษา แต่ได้ผลดีมากในหมู่นักวิชาการ และผู้มีพื้นฐานพิเศษ เช่น ประสบการณ์ด้านการอ่านวรรณกรรมหรือมีประสบการณ์กับการสัมผัสด้วยงานศิลปะในสาขานั้นๆค่อนข้างสูง และในบางครั้งไม่เกี่ยวกับเรื่องของการเป็นคนนอก หรือคนใน เพราะมีบุคลภายนอกบางคนของทุกสาขาที่มีศักยภาพไม่ด้อยกว่าคนใน คือ มีการอ่านอย่างละเอียด มีการคิดตาม มีการคิดต่อจากเนื้อหาตัวบทและมีการคิดແยั่ง

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สามารถสรุปได้ว่า การรับเป็นเรื่องของสนใจ ความสนใจ และพื้นฐานส่วนตัวของผู้อ่านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหตุผลที่เห็นได้ชัดคือ ผู้อ่านบางคนเลือกที่จะรับเฉพาะบางบทที่ตนสนใจ ในขณะที่บางคนมีการสนใจ(ทวิจัน)กับทุกบทและแบบจะทุกบรรทัดของแต่ละบท หรือบางคนเลือกจะไม่อ่านทุกบท และอีกประการหนึ่งคือไม่ใช่ทุกคนที่อ่านบทวิจารณ์และรับการวิจารณ์ได้ผลจากการวิจัยซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่น้อยที่ปฏิเสธบทวิจารณ์อย่างสิ้นเชิง เพียงเพราะไม่เห็นด้วยหรือไม่สนใจงานเหล่านี้ และบางคนก็มิได้ให้เหตุผลใดๆ สถานภาพของผู้อ่าน ส่งผลต่อวิธีการรับการวิจารณ์ด้วย เช่น นักวิจารณ์มักจะมองรูปแบบ สำนวน ลีลาการเขียน การนำเสนอ การสื่อความ กับมหานน ผู้จัดการงานดูแลห่วง “ผล” กระบวนการที่เป็นรูปธรรมของบทวิจารณ์ต่อตัวงาน ศิลปินต้องการข้ออภิปรายในเทคนิคการสร้างสรรค์(คลื่นลูกใหม่)และต้องการเสียงสะท้อนทัศนะจากมหาชน สำหรับอาจารย์ นักวิชาการ บทวิจารณ์จะสื่อความได้ดีที่สุดและมองประโยชน์ในแง่การนำไปใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งให้ความสนใจต่อรูปแบบการเขียน นักศึกษาต้องการในเรื่องของความรู้จากบทวิจารณ์มากที่สุด และต้องการประโยชน์ในแง่ของการนำไปประยุกต์ใช้

ด้านนัยทางการศึกษาที่พบจากการวิจัยการรับการวิจารณ์นั้น โดยภาพรวมของทุกกลุ่ม ตัวอย่าง ของทุกสาขา ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะมองบทวิจารณ์ในประเด็นในเรื่องการให้ความรู้ มากกว่าประเด็นอื่นๆ นอกจากนี้จากนี้อาจมองบทวิจารณ์ว่าเป็นบันทึกข้อมูล เป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ลึกซึ้งไปอีกขั้นคือ ในกรณีที่เป็นบทที่ถูกใจ จะกระตุนให้เกิดความอยากรู้ ศึกษาค้นคว้าต่อ หรือนำไปใช้เป็นต้นแบบการวิเคราะห์บทวิจารณ์ในชั้นเรียน บางครั้งบท

วิจารณ์ระดับให้กำลังใจในกรณีที่เป็นบทที่ว่าด้วยการแสดง หรือบทชี้ประวัติ และเป็นต้นแบบให้กับผู้เรียนทางด้านปฏิบัติ เช่นให้ข้อมูลเรื่องเทคนิคการสร้างสรรค์ ฯลฯ

หากจะเปรียบเทียบกันในเชิงสถิติแล้วพบว่าประเด็นเรื่องการมองบทวิจารณ์ว่าเป็นเรื่องการให้ความรู้ เป็นประเด็นที่ผู้สอนได้เฉลี่ยแล้วกล่าวถึงมากกว่าในเรื่องของการให้ความคิดซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของทางโครงการ “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ประเด็นเรื่องของบทวิจารณ์ที่ “ให้ความคิด” จะพบเฉพาะในกลุ่มผู้อ่านที่กล่าวได้ว่าค่อนข้างจะมีประสบการณ์การอ่านในระดับเจนจัดมากๆ จึงจะกล่าวถึงการรับบทวิจารณ์ในประเด็นนี้อย่างชัดเจน

ผลจากการวิจัยการรับการวิจารณ์ซึ่งให้เห็นว่า วัตถุประสงค์แต่แรกเริ่มของโครงการฯ ที่คิดว่าสรนินพนธ์ที่คัดเลือกมามีประโยชน์ในฐานะที่จะนำพลังทางปัญญามาสู่สังคมร่วมสมัย โดยกระดับให้ผู้อ่านทั่วไปเกิดศักยภาพทางความคิดต่อการอ่านงานวิจารณ์ ไม่ว่าจะเป็นการคิดตามคิดต่อ หรือคิดแยกนั้น เมื่อมีงานวิจัยชนิดนี้แสดงให้เห็นว่าผลที่คาดไว้กับไม่เป็นเช่นนั้นทั้งหมด โดยงานวิจัยขึ้นนี้ซึ่งให้เห็นว่าสรนินพนธ์ทวิจารณ์ที่ทางโครงการได้คัดเลือกมาและดังเป้าหมายไว้แต่แรกว่าจะกระตุ้นความคิดในแง่มุมต่างๆ แก่ผู้อ่านนั้น เมื่อนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า สรนินพนธ์เหล่านี้ก่อให้เกิดผลดังกล่าวกับกลุ่มตัวอย่างเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในศิลปะแขนงนๆ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการอ่านในระดับหนึ่ง จึงจะสามารถรับสารที่บุกทวิจารณ์เหล่านี้นำเสนอได้และแสดงทัศนะต่อบทวิจารณ์ที่สะท้อนให้เห็นในประเด็นเรื่องของ “ความคิด” ตามวัตถุประสงค์หลักของทางโครงการได้ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยอีกจำนวนไม่น้อยแสดงทัศนะต่อบทวิจารณ์ออกมาในรูปลักษณะที่มีผู้ทรงคุณวุฒินำท่าด้วยตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมการอ่านถูกโดยเพราะผู้อ่านเหล่านี้ไม่สามารถสร้างความเข้าใจ หาเหตุผลจากบทวิจารณ์ได้ อีกทั้งผู้อ่านงานวิจารณ์ยังเรียกร้องประเด็นเรื่องความรู้จากบทวิจารณ์มากกว่าเรื่องของความคิด ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเหล่านี้เป็นส่วนที่ซึ่งให้เห็นข้อดีและข้อจำกัดของผลการวิจัยเดิมจากโครงการในภาคแรกที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว การวิจัยในภาคแรกค่อนข้างเป็นลักษณะของการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพียงกลุ่มเดียวและมีการดำเนินการที่ค่อนข้างเป็นการภายใน ที่เน้นหาในเรื่องของคุณภาพ โดยปราศจาก การศึกษาในส่วนของกลุ่มผู้รับทั่วไปนี้ ซึ่งการวิจัยการรับการวิจารณ์ได้เข้าไปศึกษาในประเด็นของกลุ่มผู้รับให้มีความชัดเจนขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ทางโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นถึงความของ การรับและวิธีการรับของกลุ่มผู้รับงานวิจารณ์มากขึ้น ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นแนวทางให้กับโครงการวิจัยสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรมการวิจารณ์ให้สื่อความกับสังคมร่วมสมัยต่อไป

ภาคผนวก

สรนพนธ์ในการสัมภาษณ์การวิจัยการรับการวิจารณ์

สรนพนธ์การวิจัยการรับการวิจารณ์ สาขาวรรณศิลป์

- กลุ่มบุคคลในสาขา / กลุ่มบุคคลนอกสาขา

ลำดับ	สรนพนธ์	ผู้เขียน
1.	จดหมายถึงหลาน	รัญจวน อินทรกำแหง
2.	ศัตรุที่ลีน ไหหล : แรมมหนึ่งของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย	เจตนา นาควชระ
3.	อะไรคือการวิจารณ์เชิงสุนทรียภาพ	แจ่มใจ จิรจันทร์
4.	ปริศนาข้างหลังภาพ ของศรีบูรพา	ชูตักดี ภัทรกุลวนิชย์
5.	“สินในน้ำฝน” กับการเล่าเรื่องเล่า	นพพร ประชากุล

- กลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา

ลำดับ	สรนพนธ์	ผู้เขียน
1.	จดหมายถึงหลาน	รัญจวน อินทรกำแหง
2.	ชาติ กอบจิตติ : นักทดลองทางรูปแบบที่ไม่เคยหยุดนิ่ง	ดอกไม้คำ
3.	มีอะไรในลูกอีสาน	นพพร ประชากุล

สรนพนธ์การวิจัยการรับการวิจารณ์ สาขาวัฒนศิลป์

- กลุ่มบุคคลในสาขา / กลุ่มบุคคลนอกสาขา

ลำดับ	สรนพนธ์	ผู้เขียน
1.	“จาก ‘จันทร์เอี้ยจันทร์เจ้าฯ’ถึงกระท่อมของประเทศไทย เอมเจริญ”	พิชณุ ศุภานิมิตร
2.	บทวิเคราะห์ผลงานของนาย “อิทธิพล” โดย พศ.อิทธิพล	อิทธิพล ตั้งใจกลาง
3.	พัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย : ประเพณีนิยมในด้านที่กลับกัน	อวินันท์ โปษยานนท์
4.	ภาษาของจิตรกรรมไทย	ปริศตา เนลิมเพา ก้อนน์ตฤกุล
5.	เห็นอื้นๆเด่น	ทานิ อะระตะ

- กลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	พัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย : ประเพณีนิยมในด้านที่กลับกัน	อภินันท์ โพษยานันท์
2.	การวิเคราะห์วิจารณ์รูปแบบและสัญลักษณ์ของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในแง่ศิลปะโดยพิจารณาเน้นที่รูปจำหลักโดยรวมของปีกทั้งสี่ของอนุสาวรีย์	แจนนิส วงศ์สุรัวฒน์
3.	จิตรกรรมและวรรณกรรมแนวเซอเรียลลิสม์ในประเทศไทย พ.ศ.2507-2527	สุดชื่น ชัยประสาท

สรนิพนธ์การวิจัยการรับการวิจารณ์ สาขาศิลปะการละคร

- กลุ่มนบุคคลในสาขา / กลุ่มนบุคคลนอกสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	ไม่มีลูกไม้ ไม่มีกลเม็ดเด็ดพราง : ความสั้นๆ อ่อนไหวในการตีความของการแสดงเรื่อง เฟาส์ต ของผู้กำกับการแสดง เพเตอร์ ชไตน์ ผู้คนชื่นชมนักเดินทางผู้ไม่รู้จักหยุด	ที.เจ.รีด
2.	อีดีปุสจอมราชันย์ : ความเป็นอื่นของปุราณคดิตะวันตก	เจตนา นาควัชระ
3.	ผู้มาเยือน : มนุษยธรรมที่ถูกซื้อด้วยความยุติธรรมก้าวที่ไม่มั่นคงแต่มั่นใจของคณะกรรมการสองแปด	พรสรรค์ วัฒนาภูร
4.	หญิบวรรณคดีมาตีเป็นละครกับพิมพิลาไลย	มนพนา ยอดจักร์
5.	ละครแบบนี้ทำให้หดหู่	สัมภาษณ์โดย Gerhard Jörder

- กลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	การวิจารณ์ละครเป็นเรื่องง่าย	สันติ จิตระจินดา
2.	หญิบวรรณคดีมาตีเป็นละครกับพิมพิลาไลย	มนพนา ยอดจักร์
3.	เพเตอร์ ชไตน์ เชิญท่านร่วมเดินทางเป็นเวลา 2 วันไปกับละครเรื่องเฟาส์ต ฉบับสมบูรณ์	ปริเกิตเตอ ชาลีโน

สรนิพนธ์สาขาสังคีตศิลป์

สังคีตศิลป์ปิดนตรีคลาสสิกตะวันตก

- กลุ่มบุคคลในสาขา / กลุ่มบุคคลนอกสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	ไอแซค สเตอร์น วิจารณ์ พาโบล คาชาล็อก	ไอแซค สเตอร์น
2.	คืนที่อรุณ ([ไม่]รุ่ง เพาะะชวนกันหลับตลอด !?])	ต่อพงศ์ เศวตามร์
3.	ดนตรีชั่วชีวิต	ชาโรลด์ ซี. โจนเบร็ก
4.	วันที่ดนตรีคลาสสิกถึงกาลเวลา	นอร์แมน เลเบรชท์
5.	ยิตส์ชาร์ค เพิร์ลมาן	แจ็ค ไรเมอร์

- กลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	วันที่ดนตรีคลาสสิกถึงกาลเวลา	นอร์مان เลเบรชท์
2.	คำรายงาน : การอำนวยเพลงครั้งสุดท้าย	แซมมวล ลิปามาน
3.	ปีแอร์ ม้องเตอส์	เวอร์จิล ทอมสัน

สังคีตศิลป์ปิดนตรีไทย

- กลุ่มบุคคลในสาขา / กลุ่มบุคคลนอกสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	ลาวแพน เพลงที่สะท้อนวิญญาณแห่งการต่อสู้ของประชาชัąน	สมชาย ปรีชาเจริญ
2.	รายการสังคีตภิรัมย์ 15 ส.ค.21	สายเอก
3.	บันทึกของนายแก้ว เรื่องดนตรีและมหรสพรับสืบทอดหัวเมือง ปักธ์ใต้ 2452	พูนพิศ อมาตยกุล
4.	สังคมปัจจุบันกับวิวัฒนาการของดนตรีไทย	กรกฎ หลักเพชร
5.	มหาดุริยางค์ไทย อีกที	โซ่ง พงศ์ โพราม

- กลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	บันทึกของนายแก้ว เรื่องดนตรีและมหรสพรับสืบทอดหัวเมือง ปักธ์ใต้ 2452	พูนพิศ อมาตยกุล
2.	กว่าจะเป็นศิษย์กลักครู	วัลลภิศร์ สดประเสริฐ
3.	มหาดุริยางค์ไทย อีกที	โซ่ง พงศ์ โพราม

สังคีตศิลป์ดันตรีไทยสากล

- กลุ่มบุคคลในสาขา / กลุ่มบุคคลนอกสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	การร้องเพลงของคุณแม่นา โมราภูล	พูนพิช อมาตยกุล
2.	อิทธิพลเพลงไทยแท้ต่อสุนทรภรณ์	พูนพิช อมาตยกุล
3.	ว่าด้วยเพลงไทยสากล ข้อคิดจากวันรำลึกบรมครุ ผู้ให้กำเนิดวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยสากล	เจตนา นาควัชระ
4.	มรดกสุนทรภรณ์ ข้อคิดเชิงวิจารณ์	เจตนา นาควัชระ
5.	เยื่อไม้มติใหม่ของเพลงสุนทรภรณ์	เจตนา นาควัชระ

- กลุ่มนิสิต นักศึกษาในสาขา

ลำดับ	สรนิพนธ์	ผู้เขียน
1.	เยื่อไม้มติใหม่ของเพลงสุนทรภรณ์	เจตนา นาควัชระ
2.	ว่าด้วยบุคลิกภาพทางคีตศิลป์ของชรินทร์ นันทนัคร	เจตนา นาควัชระ
3.	เมื่อวุฒิภาวะกับวัยวุฒิมابرรจบกัน...	เจตนา นาควัชระ

รายงานเสนอผลการวิจัย (การประชาสัมพันธ์และงานสร้างเครือข่าย)

(1 ก.ค. 2545 - 30 มิ.ย. 2548)

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2"

ชัยภร แสงกระจาง

(ผู้ประสานงานด้านการประชาสัมพันธ์และงานสร้างเครือข่าย)

งานด้านประชาสัมพันธ์ หนังสือ ตำราและข่าวสาร ในโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2” เป็นงานฝ่ายสนับสนุนที่ทำให้กิจกรรมของทั้ง 4 สาขา อันได้แก่ วรรณศิลป์ ทศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ ซึ่งเป็นผลงานภาคปฏิบัติด้านการวิจารณ์ได้รับการเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง และท้ายสุดได้รับการจัดการให้เข้าสู่กระบวนการของการผลิตเป็นผลงานลายลักษณ์ คือเป็นรูปเล่มหนังสือที่เหมาะสมสำหรับการเผยแพร่ให้เป็นกิจสาธารณะอย่างสมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์ ข้อ 4 คือ สนับสนุนและเผยแพร่การวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะ อันจะช่วยปลูกสำเนียงในพลังทางปัญญาของการวิจารณ์ ในสังคมอย่างกว้างขวาง

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (กรกฎาคม 2545-มิถุนายน 2548) งานด้านประชาสัมพันธ์ หนังสือ ตำราและข่าวสาร ได้ดำเนินการด้านต่างๆ พอสรุปผลได้ ดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา โครงการฯ โดยผู้วิจัยสาขาต่าง ๆ ทั้งวรรณศิลป์ ทศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ ได้จัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการวิจารณ์ในหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นกิจกรรมโดยรวมของโครงการฯ และกิจกรรมแยกตามสาขา รวมกิจกรรมในรอบ 3 ปี เป็นจำนวน 92 ครั้ง และทุกครั้ง โครงการฯ ได้พิจารณาประชาสัมพันธ์ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม โดยได้ดำเนินการแยกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การประชาสัมพันธ์กิจกรรมโดยรวม

กิจกรรมโดยรวมทางโครงการ มีทั้งหมด 16 ครั้ง ประกอบด้วย การประชุมใหญ่ประจำปี 3 ครั้ง (รวมครั้งที่ 3 วันที่ 11-12 มิถุนายน 2548 ด้วย) การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการรวมทั้ง 4 สาขา 4 ครั้ง การประชุมการศึกษาข้ามวัฒนธรรม (Cross-Cultural Studies) 8 ครั้ง และการอภิปรายเปิดตัวหนังสือสรนนิพนธ์ 4 สาขา 1 ครั้ง (รายละเอียดปรากฏตามเอกสารแนบท้าย หมายเลขอ 1.1)

การประชาสัมพันธ์กิจกรรมโดยรวมจะเลือกสรรดำเนินการเผยแพร่ข่าวสารไปแต่เฉพาะในกรณีที่ต้องการให้กิจกรรมนั้นเปิดสู่สาธารณะ อาทิ การประชุมใหญ่ประจำปีทั้ง 3 ครั้ง การสัมมนาเชิงปฏิบัติการซึ่งส่วนใหญ่จะจัดรวมไว้ในการประชุมใหญ่ประจำปี การประชาสัมพันธ์จะเน้นไปที่การส่งข่าวสารถึงบุคคลที่เป็นเครือข่ายสมาชิกของโครงการฯ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และสื่อมวลชน โดยแจ้งข่าวสารไปในจุลสารของโครงการฯ หรือทางจดหมาย และทางหน้าสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และเว็บไซต์โครงการฯ หลังจากการจัดกิจกรรมแล้ว โครงการฯ จะเผยแพร่ข่าวสารการจัดกิจกรรมในรูปของการรายงาน การวิเคราะห์ และการวิจารณ์อีกรอบหนึ่ง ทั้งในสื่อหนังสือพิมพ์นิตยสารโดยทั่วไป เท่าที่จะสามารถทำได้ รวมทั้งในจุลสารของโครงการด้วย

ส่วนที่เป็นเรื่องของการจัดสัมมนาข้ามวัฒนธรรม จะเป็นการเรียนเชิญบุคคลที่เข้าร่วมสัมมนาเป็นการเฉพาะเท่านั้น การเผยแพร่ข่าวสารในส่วนนี้จึงเป็นการดำเนินการตามหลัง โดยการรายงานให้ทราบในจุลสารของของโครงการฯ ซึ่งมีสมาชิกเป็นบุคคลที่เป็นเครือข่ายที่ให้ในความสนใจเรื่องการวิจารณ์ จำนวนประมาณ 1,000 คน

1.2 การประชาสัมพันธ์กิจกรรมแยกสาขา

กิจกรรมแยกสาขาของโครงการฯ ทั้ง 4 สาขา คือวรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ มีทั้งหมด 76 ครั้ง ประกอบในรูปของการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การเสวนากลุ่มที่มีทั้งเปิดสู่สาธารณะและที่เชิญระดมสมองเฉพาะบุคคล และการบรรยายวิชาการ ตลอดจนการแสดง ดังรายละเอียดคือ

- 1.2.1 สาขาวรรณศิลป์ เป็นการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 3 ครั้ง การเสวนาแบบเชิญระดมสมองเฉพาะบุคคล (การวิจารณ์เรื่องสั้นและวนนิยาย) รวม 15 ครั้ง
- 1.2.2 สาขاثศนศิลป์ เป็นการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 1 ครั้ง การสัมมนาข้ามวัฒนธรรมรวม 3 ครั้ง และการเสวนาสู่สาธารณะรวม 9 ครั้ง
- 1.2.3 สาขาวศิลปะการละคร เป็นการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 3 ครั้ง การสัมมนาข้ามวัฒนธรรมรวม 1 ครั้ง การเสวนาสู่สาธารณะ 5 ครั้ง และการเสวนาแบบระดมสมองเฉพาะบุคคลเรื่องตำรา 3 ครั้ง
- 1.2.4 สาขัสังคีตศิลป์ เป็นการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง การสัมมนาข้ามวัฒนธรรมรวม 1 ครั้ง การบรรยายเชิงวิชาการ 1 ครั้ง และการเสวนาสู่สาธารณะ 14 ครั้ง และการเสวนาแบบระดมสมองเฉพาะบุคคล 1 ครั้ง (รายละเอียดปรากฏตามเอกสารแนบท้ายหมายเลข 1.2)

กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ได้ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ตามสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ-โทรทัศน์ และทางเว็บไซต์ ในหลายลักษณะ 3 ลักษณะคือ

1. การประชาสัมพันธ์ก่อนการจัดกิจกรรม

กรณีนี้ โครงการฯจะประชาสัมพันธ์เฉพาะกิจกรรมที่ต้องการเผยแพร่สู่สาธารณะโดยทั่วไป อาทิ กิจกรรมการนำเสนอของสาขาต่างๆ ซึ่งจะประกาศการประชาสัมพันธ์ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและที่เป็นเว็บไซต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนิตยสารสกุลไทย ซึ่งมียอดพิมพ์เป็นแสนเล่ม ได้ตีพิมพ์ประชาสัมพันธ์ข่าวสารก่อนการจัดกิจกรรมการนำเสนอให้ทุกรัง รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ในชุดสารของโครงการฯ ตามวาระด้วย

2. การประชาสัมพันธ์หลังการจัดกิจกรรม

กรณีนี้ดำเนินการทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรมเผยแพร่สู่สาธารณะโดยทั่วไป และกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาการวิจารณ์เฉพาะกลุ่มอย่างเข้มข้น อาทิ กิจกรรมการนำเสนอของสาขาวังค์คิดศิลป์หรือวรรณศิลป์ ได้ประกาศเป็นบทรายงานทางสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อวิทยุในรายการแวดวงวรรณกรรม (สถานีวิทยุศึกษา) รวมทั้งที่ตีพิมพ์ในชุดสารของโครงการฯ ด้วย ส่วนหนึ่งตีพิมพ์ในคอลัมน์ 'ดวงใจวิจารณ์' ในนิตยสารชั้นนำเรื่อง คอลัมน์ที่ควบคุมโดย 'สองศรีพี่น้อง' ซึ่งตีพิมพ์บกทวิจารณ์จากโครงการเป็นประจำ

3. การประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

กรณีนี้เป็นการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ทั้งโดยทางข่าวสารจากกิจกรรมที่หัวหน้า โครงการ และผู้วิจัยสาขาต่างๆ แสดงความคิดเห็น ทั้งที่ประกาศในรูปของการให้สัมภาษณ์ หรือการเขียนเป็นบทความ มีการสัมภาษณ์หัวหน้าโครงการฯ ลงในนิตยสาร "สกุลไทย" ตอนเริ่มโครงการในปีแรก และลง "กรุงเทพธุรกิจ" ก่อนการประชุมใหญ่ประจำปี 2547 ด้วย

2. งานด้านเว็บไซต์

โครงการได้จัดทำเว็บไซต์ของโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2” โดยจัดแบ่งหน้าเว็บไซต์ออกเป็น ส่วนหน้าหลัก ส่วนการแนะนำโครงการ ส่วนวิจัยการรับการวิจารณ์ ส่วนกิจกรรมโครงการ ส่วนหนังสือโครงการ ส่วนบทวิจารณ์โครงการ ส่วนกระดานข่าว ส่วนติดต่อเรา และส่วนลิงค์เว็บเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ ผู้เข้าชมเว็บไซต์สามารถเข้าชมส่วนต่างๆ ได้ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้ในส่วนหน้ากระดานข่าว

เนื่องจากเว็บไซต์โครงการเป็นเว็บไซต์เชิงวิชาการ การบรรจุข้อมูลการวิจัยตั้งแต่โครงการ ภาค 1 ทำให้การเปิดเข้าชมทำได้ช้ากว่าเว็บไซต์โดยทั่วไป จึงเป็นอุปสรรคสำคัญรับผู้เข้าชมในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้เข้าร่วมชมเว็บไซต์ส่วนหนึ่งเป็นประจำ

3. งานด้านหนังสือ ตำราและข่าวสาร

3.1 จุลสาร

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (กรกฎาคม 2545 - มิถุนายน 2548) โครงการฯได้ออกจุลสารทั้งหมดรวม 10 ฉบับ คือ กรกฎาคม-ธันวาคม 2545, มกราคม-มีนาคม 2546, เมษายน-มิถุนายน 2546, กรกฎาคม-กันยายน 2546, ตุลาคม-ธันวาคม 2546, มกราคม-มีนาคม 2547, เมษายน-มิถุนายน 2547, กรกฎาคม-กันยายน 2547, และตุลาคม-ธันวาคม 2547 โดยมีฉบับแรกเป็นราย 6 เดือน ที่เหลือเป็นราย 3 เดือน และยังเหลืออีก 1 ฉบับ ซึ่งจะเป็นฉบับสรุปผลงานรวม กำหนดออกในเดือนมิถุนายน 2548

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา จุลสารของโครงการฯ ทำหน้าที่เป็นเสมือนสื่อกลางระหว่างโครงการฯและเครือข่ายสมาชิก ซึ่งสะท้อนจำนวนมาตั้งแต่โครงการแรก และเมื่อสมบทเข้ากับจำนวนผู้สมัครใหม่ ซึ่งมาจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ ภาค 2 และผู้สนใจทั่วไป ปรากฏว่ามีสมาชิกผู้สนใจในจำนวนประมาณ 1,000 คน ทุกคนจะได้รับข่าวสารของโครงการผ่านจุลสารสมำเสมอ และบางครั้งโครงการฯก็เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในรูปของบทความหรือบทวิจารณ์ ซึ่งตีพิมพ์ลงในจุลสารด้วย

3.2 การตีพิมพ์บทวิจารณ์

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา โครงการฯได้สนับสนุนให้ผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัย และบุคลากรทั่วไปเขียนบทวิจารณ์แล้วแต่ความถนัดของผู้วิจารณ์ในแต่ละสาขา อันได้แก่ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการวิจารณ์ในสังคมไทย บทวิจารณ์ดังกล่าวตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ(ชุดประกาย) นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ นิตยสารข่าวภูมิเรือน และนิตยสารเพลงคนตรี (ดังปรากฏตามเอกสารแนบท้าย หมายเลขอ 3.2)

3.3 การจัดพิมพ์หนังสือเล่ม

3.3.1 หนังสือจากโครงการภาคแรก

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา โครงการฯได้จัดพิมพ์หนังสือของโครงการฯที่เหลือสืบเนื่องภาคแรก 6 เล่ม คือ

3.3.1.1 พลังการวิจารณ์ : บทสังเคราะห์/ Criticism as an Intellectual Force : Summary Report ร่วมกับสำนักพิมพ์คมบาง หนังสือเล่มนี้เป็นเล่มที่

1 ในจำนวน 6 เล่มของผลงานวิจัยในโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย (2542-2545) เขียนโดย ศ.ดร.เจตนา นาควัชระ หัวหน้าโครงการ ภายใต้การสนับสนุนของมหาสารคามที่บ่งบอกขอบเขตของ การวิจัยทั้งหมด อาทิ ภูมิหลัง วัตถุประสงค์ วิธีวิจัย ผลที่คาดว่าจะได้รับ รายชื่อผู้วิจัย พื้นฐานทางวรรณกรรม เอกลักษณ์ของการวิจัยการวิจารณ์ผลงานศิลปะ 4 สาขา คือ สาขาวรรณศิลป์ สาขาวัฒนศิลป์ สาขาวัฒนศิลป์ สาขาวัฒนศิลป์ สาขาวัฒนศิลป์ แนวทางในการคัดเลือกบทวิจารณ์ที่เป็นวรรณพินธ์ ผลการวิจัย ข้อสรุปเกี่ยวกับหลักการวิจารณ์ บทบาทของสื่อ ความสัมพันธ์กับอุดมศึกษา ตลอดจนการประชุมประจำปีและการสัมมนา การเขียนบทวิจารณ์ของผู้วิจัย ตามด้วยการวิเคราะห์ของหัวหน้าโครงการในประเด็นต่างๆที่นำเสนอ อันได้แก่ ศิลปะส่องทางให้แก่กัน นัยเชิงทฤษฎี มิตินานาชาติ พร้อมข้อสรุปของ การวิจารณ์ในประเทศไทย และด้วยภาคผนวกที่เป็นบทความเพื่อการ “ครุนคิด พินิจเนก” ของหัวหน้าโครงการ อันได้แก่เรื่อง แนวทางการสร้างทฤษฎีศิลปะจากแฝ่ดินแดน และการวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน ทั้งหมดนี้มีภาคภาษาอังกฤษ ตีพิมพ์รวมไว้ด้วย และในภาคภาษาอังกฤษ มีตัวอย่างวรรณพินธ์อีกสาขาละ 2 บทด้วย (ผู้แปลคือ บีระ นุชเปี่ยม)

3.3.1.2 พลังการวิจารณ์: วรรณศิลป์ ร่วมกับสำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น แห่งสือเล่มนี้ เป็นการรวมวรรณพินธ์ที่มีพลังทางปัญญาสามารถสร้างองค์ความรู้ใน ด้านประวัติ แนวคิด รูปแบบ ทิศทาง และภาพรวมด้านวรรณกรรมวิจารณ์ของ ไทยได้มากพอสมควร เป็นบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์ไทย 47 บท และของ นักวิจารณ์ต่างประเทศ 3 บท อันได้แก่ กอบกุล อิงคุ�านนท์ กุสุมา รักษณณิ จรุญพร ปรปักษ์ประลัย จิตรา ภูมิศักดิ์ เจตนา นาควัชระ “แจ่มใจ จิรจันทร์” เจือ สตะเวทิน ชลธิรา สัตยารักษ์ ชัยสิริ สมุทวนิช ชูศักดิ์ ภัทรกุลวนิชย์ ดวงมน จิตรจำเนงค์ “ดอกไม้ดำ” “ทีปกร” ธนาศ เวศร์ภาดา แรงกัส ตาปสันทន์ นพพร ประชากรุ่ง นฤมิตร สองศุข นิธิ เอียวศรีวงศ์ นิลวรรณ ปืนทอง “บรรจง บรรจิดศิลป์” ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ พิทยา วงศ์ ว่องกุล พิเชฐ แสงทอง รัญจวน อินทร์กำแหง “ลำเพา เพ่งวรรณ” “ศรีอินทร์รายุทธ” สกุล บุณย์ทัต สุชาติ สวัสดิ์ศรี สุพรรณ ทองคล้อย สุวรรณฯ เกรียงไกรเพ็ชร์ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล อัญชลี วิวัฒนชัย “Gap”, Raymond Williams, Ronald Peacock, Roland Barthes ทุกบทมีบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยประกอบด้วย

1.1.1.3 พลังการวิจารณ์ : ทัศนศิลป์ ร่วมกับสำนักพิมพ์ชนนิยม แห่งสือเล่มนี้ เป็นการรวมวรรณพินธ์ที่มีพลังทางปัญญา รวม 50 บททั้ง ไทยและเทศที่คัดสรรโดยคณะกรรมการผู้วิจัยว่ามีพลังทางปัญญา เป็นผลงานของ

ผู้เขียนไทย 27 บท และของผู้เขียนต่างประเทศ 23 บท มีทั้งที่เขียนวิจารณ์ผลงานการสร้างสรรค์ของศิลปินไทยหรือของการศิลปะของไทย และวิจารณ์ผลงานของศิลปะต่างประเทศ นักวิจารณ์ทั้งไทยและเทศที่เป็นเจ้าของสรรนิพนธ์ ได้แก่ กำจาร สุนพงษ์ศรี “จันอับ” แจนนิส วงศ์สุรัวณ์ ชัยยศ อิษฎ์วราพันธุ์ ภเนศ วงศ์ยานนาวา “น. ณ ปากน้ำ” ปริตตา เฉลิมแห่ ก้อนนัตกลุ พ雷เทพวิสุทธิเมธี “พิชณุ ศุภ.” “ไพบูล บีรพงษ์วิช.” ม.จ.อิทธิเทพสรรค์ กฤดากร มนิต ศรีวนิชกุมิ วิรุณ ตั้งเจริญ ศิลป์ พีระศรี สดชื่น ชัยประสาทน “สมพงษ์ ‘ทวี’ สมพร รอดบุญ แสงอรุณ รัตกลสิกิร อภินันท์ โปษยานนท์ อารยา ราชภูร์จำเริญสุข อำนาจ เย็นสถาบายน อิทธิพล ตั้งใจลอก อุทิศ อดิมานะ Allan Kaprow, Alec Gordon, Anne-Marie Bulzbach, Carol Duncan, Hans Belting, Ian Burama, Jim Supankat, Keith Miller, Mark Jones, Michael Wright, Nora Taylor, Roland Barthes, Sandra Louise Cate, Sol LeWitt, Tani Arata, Takada Mineo, Tibor Kalman และ Virginia Henderson ทุกบท มีบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยประกอบด้วย

1.1.1.1 พลังการวิจารณ์ : ศิลปะการละคร ร่วมกับสำนักพิมพ์ ณ เพชร หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมสรรนิพนธ์ที่วิจารณ์ละคร และบทความเชิงวิจารณ์ หรือเกี่ยวกับการวิจารณ์การละคร รวม 50 บท เป็นบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์ชาวไทย 22 บท และบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์ชาวต่างประเทศ 28 บท ซึ่ง คณะกรรมการและผู้วิจัยคัดสรรแล้วว่ามีพลังทางปัญญา อันได้แก่ สมภพ จันทรประภา ม.ล.บุญเหลือ เทพยศวรรณา รัศมี เผ่าเหลืองทอง เจตนา นาควัชระ พรสรรค์ วัฒนาภูร อนุสรณ์ อุณโนน สันติ จิตระจินดา มนโทนา ยอดจักร 'สรณ์ เมฆโมก นิธ เอียวศรีวงศ์ ปัญญา นิตยสุวรรณ Senda Akihiko, Ben Cameron, David W Hancock, Bernard Doort, Brigitte Salino, Ed Morales, Elinor Fuchs, Frank Rich, George Steiner, Gerhard Jörder, Jesse McKinley, Keith Brown, Manfred Fuhrmann, Nigel Saul, Robert Brustein, Robert Marz, Roland Barthes, Ronald Bryden, Ruth Morse, Satoshi Miyagi, Stanley Wells, Thierry Maulnier, TJ Reed, Alison Richards, Murray Bramwell, Adrian Kiernander ทุกบทมีบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยประกอบ

1.1.1.5 พลังการวิจารณ์ : สังคีตศิลป์ ร่วมกับสำนักพิมพ์ชนนิยม หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมสรรนิพนธ์ที่วิจารณ์สาขาสังคีตศิลป์ รวม 50 บท แบ่งออกเป็นบทวิจารณ์ดนตรีไทย 23 บท และดนตรีตะวันตก 27 บท ซึ่งมีทั้งจากไทยและเทศ บทวิจารณ์ทั้ง 50 บท แสดงพลังทางปัญญาที่หลากหลาย บทวิจารณ์ทั้งไทยและตะวันตกมีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจแสดงความเป็น

สาがらเชิงสร้างสรรค์ รายชื่อนักวิจารณ์ทั่วไทยและเทศที่เป็นเจ้าของสรรนินพนธ์ ได้แก่ กรกฎ หลักเพชร “ขิมปอง” จำเนียร ศรีไทยพันธุ์ เจตนา นาควัชระ โช่ง พงศ์พิราม ต่อพงษ์ เศวตามร์ “ทองเบี้ม” บ้านด่าน” เทพ จุลดุลย์ คงชัย สิทธิกรณ์ “ธนา วงศ์ญาณนาเวช” นภนันท์ จันทร์อรทัยกุล นิช เอียวศรีวงศ์ “นิรนันท์” “พ.กิริมย์ธุริยางค์” พูนพิศ อมาตยกุล วัลลภิศร์ สดประเสริฐ สงัด ภูเขาทอง “สมชาย ปรีชาเจริญ” สาทิส อินทรกำแหง “สายเอก” สุกี้ เจริญสุข สุจิตต์ วงศ์เทศ สุรพล จันทร์ปัตย์ อาณันท์ นาคคง เอียม ทองดี Andrew Porter, B.H.Haggin, Daniel Barenboim, David Dubal, Edvard Hanslick, Harold C.Schonberg, Issac Stern, Jack Reimer, James Badal, Norman Lebrecht, Philip Anson, Samuel Lipman, Neville Cardus Virgil Thomsan, Yehudi Menuhin มีบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยประกอบด้วย

1.1.1.6 พัฒนาการวิจารณ์ : รวมบทวิจารณ์ร่วมสมัย ร่วมกับสำนักพิมพ์ คุณบาง ผลงานเล่มนี้มีลักษณะเป็นสรรนินพนธ์บทวิจารณ์งานวรรณกรรมร่วมสมัยในช่วงปี 2542-2545 ซึ่งกลุ่มผู้วิจัยและผู้สนใจ ทั้ง 4 สาขา คือ สาขาวรรณศิลป์ สาขานักศึกษาศิลป์ สาขาวิชาศิลปะการละคร และสาขางานศิลป์ เชียนขึ้น ในช่วงที่ทำโครงการวิจัยการวิจารณ์โครงการ 1 แต่เนื่องจากผู้วิจัยไม่อยู่ในฐานะที่จะคัดสรรและวิเคราะห์ผลงานของตนเอง ได้ด้วยความเป็นกลาง โครงการฯ จึงได้เชิญ ผศ. สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร์ เป็นบรรณาธิการทำหน้าที่คัดสรรและวิเคราะห์ผลงาน บรรณาธิการได้กล่าวถึงผลงานของผู้วิจัยว่าเป็น “งานซึ่งเกิดจากการทำงานร่วมกันของนักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานศิลปะจากต่างสาขา ซึ่งแสดงถึงการพัฒนาศักยภาพและทักษะทางการวิจารณ์ ที่มิใช่เป็นเพียงการร่วมความเห็นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จเท่านั้น แต่ได้พิสูจน์ถึงความลุ่มลึกของคำว่า ‘ส่องทาง’ ทั้งในแง่ศิลปะและการวิจารณ์ ‘ส่องทางให้แก่กัน’ แสดงทั้งปฏิสัมพันธ์ที่มีความจริงใจแห่งมิตรภาพและศักยภาพที่จะสืบเนื่องต่อไปอีก” ผลงานเล่มนี้มีบทวิจารณ์รวมทั้งสิ้น 30 บท แบ่งออกเป็นสาขาวิชารณศิลป์ ศิลป์ศิลป์ ศิลปะการละคร สาขละ 7 บท สาขางานศิลป์ 8 บท และบทความนำ “ศิลปะส่องทางให้แก่กัน” ของ เจตนา นาควัชระ

1.1.2 หนังสือจากโครงการภาค 2

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา โครงการฯ ได้จัดพิมพ์หนังสือของโครงการภาค 2 ทั้งหมด 9 เล่ม คือ

1.2.2.1 ศิลป์ส่องทาง เจตนา นาควัชระ หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมบทความทางวิชาการของ ศ.เกียรติคุณ ดร.เจตนา นาควัชระ รวม 10 บท ซึ่งเคยตีพิมพ์ในนิตยสารหรือวารสารวิชาการต่างๆมาก่อน และบางบทมาจากการ

บรรยายทางวิชาการ บทความทั้งหมดจะหันไปปัญหาและบทบาททางวัฒนธรรม ของการวิจารณ์ในประเทศไทย ที่มุ่งให้เกิดการ รู้-คิด-วินิจฉัย ในเรื่องของศิลปะ ทั้ง 4 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และสังคีตศิลป์ในสังคม ไทยอย่างลึกซึ้ง มีทั้งบทบาทของการวิจารณ์ทั้ง 4 สาขานี้ที่ส่องทางให้แก่กัน การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและวัฒนธรรมจากภูมิภาคต่างๆ ของโลก ตลอดจนถึงเรื่องการวิวัฒนาภินิพนธ์ร่วมสมัยของไทยกับตะวันตก “ไม่เพียงแต่เป็น บทความที่ทำให้เกิดความลุ่มลึกทางวิชาการเท่านั้น หากยังเกิดความ “บันเทิง” ได้ด้วย สุวรรณ เกรียงไกรเพชร บรรณาธิการกล่าวว่า “ความบันเทิงใจ...ส่วน หนึ่งเกิดจากความบันเทิงในรสภาษาที่แสดงอารมณ์ขัน และความมึนคงแห่ง คลังคำของผู้เขียนที่เลือกสรรมาใช้ได้อย่างถูกที่ถูกจังหวะ ถูกสถานการณ์” บท ความชุด “ศิลป์ส่องทาง” จึงส่องทางให้แก่ผู้อ่านในหลากหลายแง่มุม และสร้าง ความมึนคงทางวัฒนธรรมให้แก่จิตใจของผู้อ่านได้ดียิ่ง

1.2.2.2 กวินิพนธ์นานาชาติ : การศึกษาเชิงวิจารณ์ หนังสือเล่มนี้เป็น รวมบทความวิชาการ เล่มที่ 2 ของ โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลัง ทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2” เป็นการนำเสนอแนวทางและหลัก กenbergในการอ่านกวินิพนธ์ชาติต่างๆ รวม 5 ชาติ ได้แก่ อังกฤษ อเมริกัน เยอรมัน ฝรั่งเศส และไทย โดยอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยต่างๆ คือ พศ.ดร. ชาตรี ติงศักดิ์ จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กวินิพนธ์อังกฤษ) รศ. สุรภีพรรณ ฉัตรภารณ์ จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กวินิพนธ์อเมริกัน) พศ. ดร.อัจฉรา วรรณเชษฐ์ จาก คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (กวินิพนธ์ฝรั่งเศส) พศ. สุดาวรรณ ศินธุประมา จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (กวินิพนธ์เยอรมัน) และ รศ.ดร. ดวงมน จิตร์จำนำงค์ จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (กวินิพนธ์ไทย) และมีบทนำแสดงทัศนะต่อ กวินิพนธ์นานาชาติโดยรวมของ ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ แสดงความเชื่อมโยงของ กวินิพนธ์ทั่วโลก นอกจากจะได้ออรรถรสจากการอ่านกวินิพนธ์ชาติต่างๆ ได้รับ แนวทางในการอ่านกวินิพนธ์ของแต่ละชาติแล้ว ผู้อ่านยังจะได้เปิดโลกการอ่าน ให้กวางขวางขึ้นไปอีกด้วยการเปรียบเทียบกันข้ามชาติกันด้วย

1.2.2.3 เมิกฟ้า มัณฑนา โมราภุล หนังสือเล่มนี้สืบเนื่องมาจาก กิจกรรมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการด้านสังคีตศิลป์เรื่อง “มัณฑนาวิชาการ” ของ โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ภาค 2” ในการสัมมนาครั้งนี้มีการวิเคราะห์ อภิปรายและเสวนาทางวิชาการว่าด้วยผล งานเพลงของมัณฑนา โมราภุล นักร้องเลื่องชื่อ ผู้มีคุณภาพการร้องเพลงเป็น อันดับหนึ่งของวงสุนทรภารณ์ รวมทั้งมีการจัดการแสดงการขับร้องเพลงของ

มัณฑนา โมราภูลประกอบด้วย เมื่อเสร็จสิ้นการสัมมนาแล้ว โครงการจึงได้รวบรวมและเรียบเรียงการวิเคราะห์การอภิปรายและการเสวนาผลงานเพลงดังกล่าวมารวมเป็นเล่ม ซึ่งล้วนชี้ให้เห็นว่า มัณฑนา โมราภูล เป็นหนึ่งในต้นทางของเพลงไทยสากลออย่างไร ในเล่มประกอบด้วยทัศนะและการวิเคราะห์ของเจตนา นาควัชระ นรอรรถ จันทร์กอล์ฟ วิษณุ วรรณยุํ ฯลฯ รวมทั้งทัศนะของนักร้องรุ่นนองมัณฑนาอย่าง วงศ่อง ทองลั่นชัย ทั้งนี้ มีประวัติของมัณฑนา โมราภูล เรียบเรียงโดยมัลลิกา คณาธุรักษ์ และเนื้อเพลงบางส่วนประกอบด้วย

1.2.2.4 Fervently Mediating : Criticism from a Thai Perspective เป็นผลงานรวมบทความภาษาอังกฤษของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.เจตนา นาควัชระ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยและเทคโนโลยีแห่งมุ่งต่างๆ อย่างหลากหลายโดยมุ่งให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับรากฐานของศิลปวัฒนธรรมไทยแก่นักอ่าน นักวิชาการชาวต่างประเทศ รวมทั้งเสนอทัศนะและมุมมองใหม่ๆ ในทางศิลปวัฒนธรรมจากจุดยืนของนักวิชาการไทยไปสู่สากล

1.2.2.5 มองข้ามบ่า�ักเขียน : เรื่องสั้นไทยในทัศนะนักวิจารณ์ หนังสือเล่มนี้สืบเนื่องมาจากโครงการได้เรียนเชิญคณาจารย์และนักวิจารณ์คนหนึ่ง จำนวน 12 คน พัวมที่ปรึกษา คัดเลือกเรื่องสั้นไทยจำนวน 12 เรื่อง และแบ่งกันเขียนบทวิจารณ์คนละ 1 เรื่อง เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของการวิจารณ์ และเป็นการทำให้การวิจารณ์เป็นกิจสาธารณะเรื่องสั้นและบทวิจารณ์ในเล่มประกอบด้วย เชิงเมือง ของวินทร์ เลียวาริณ วิจารณ์โดยสุภาพ พิมพ์ชน ทานตะวัน ดอกหนึ่ง ของเสนีย์ เสาพงศ์ วิจารณ์โดยชัยภร แสงกระจั่ง ท่อนแข่น นางรำ ของมนัส จarryong วิจารณ์โดยพิเชฐ แสงทอง พับครึ่งของอัศศิริธรรมโชติ วิจารณ์โดยอรุณภาด เล้าจินตนาครี เพลงใบไม้ของวานิช จุงกิจอนันต์ วิจารณ์โดยศศิธร เหลืองจินดา ไพร์ฟ้าของลาว คำหอม วิจารณ์โดย จุญพร ปรปักษ์ประลัย เรื่องเล่า สายนำ้ และความตายของเรวัต์ พันธุ์พิพัฒน์ วิจารณ์โดย อิราวดี ไตรั้งคະ โลกใบเล็กของชัลามาน ของกนกพงศ์ สงสมพันธ์ วิจารณ์โดยยุนฤมิตร สอดศุข โลดแล่นรวดเร็วเหนือรวงคลื่น ของวัฒน์ วรรณยางกุ วิจารณ์โดย กิญญา กองทอง سابเสือ ของนิคม รายยวิจารณ์โดยอรพินท์ คำสอน อสรพิษ ของแคนอรัญ แสงทอง วิจารณ์โดยสายวุฒิ น้อยนิมิตร อำนาจ ของเดือนวาด พิมวนา วิจารณ์โดยรื่นฤทธิ์ สัจจพันธุ์ โดยทั้งหมดนี้มีสุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร เป็นบรรณาธิการเขียนบทวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวมของทัศนะนักวิจารณ์

1.2.2.6 ทางสายใหม่แห่งวงวรรณกรรมไทย : ทัศนะการวิจารณ์ต่อนวนิยายยุคแรก หนังสือเล่มนี้อยู่ในโครงการต่อเนื่องกับ ‘มองข้ามบ่า�ักเขียน : เรื่องสั้นไทยในทัศนะนักวิจารณ์’ เป็นการรวมตัวนักวิจารณ์รวม 10 คน ทำงาน

เป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่องอีกรัง นานินิยารุ่นบุกเบิก 8 คน บทวิจารณ์ในเล่มประกอบด้วย นานินิยา กับการสร้างตัวตนในสังคมใหม่ : กรณีศึกษาจาก “ขุนศึก” ของไม้ เมืองเดิม โดย สุภาพ พิมพ์ชน, นี่แหลกโลก : การวิวัฒนาของสองโลก โดยสายวารุณ น้อยนิ มิตร, บ้านทรัพย์ทอง : ความจริงแห่งทราย ความหมายแห่งทองโดยจรูญพร ปรปักษ์ประลัย, ป่าในชีวิต : ความเปลี่ยนแปลงที่จำต้องเป็นไป โดยอรุณภาคร เล้าจินดาศรี, มอง “แผ่นดินของเรา” จากหลายมุม โดยรื่นฤทธิ์ สัจพันธุ์, แลกเก่า : ประภาคท้ารบของ ไม้ เมืองเดิม โดยจรูญพร ปรปักษ์ประลัย, หนึ่งในร้อย : ร้อยคนเมื่อนึงเท่านั้นคือเธอ, เหลียวหลังแล “แลไปข้างหน้า” : แผนที่นำทาง (Road Map)ประเทศไทย ในวิสัยทัศน์ของครีบูรพา โดยนฤมิตร สอดศุข, ผิวเหลืองผิวขาว : ความรู้คืออำนาจ โดยพิเชฐ แสงทอง, เสนห์อัน หลากหลายของนานินิยา เรื่อง “ผู้ชนะสิบพิศ” โดยอรพินท์ คำสอน, หญิงคน ชั่ว...ความชั่วที่หล่อเลี้ยงความดี โดยรื่นฤทธิ์ สัจพันธุ์, “อาสาสวนกุหลาบ” จุด “เริ่ม” ความเป็นกุหลาบของ ร.จันทร์พิมพะ โดยชัยภร แสงกระจ่าง ทั้งนี้ ผศ. สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร เป็นบรรณาธิการและเขียนวิเคราะห์บทวิจารณ์ ด้วย

1.2.2.7 จากแผ่นดินแม่สู่แผ่นดินอื่น : รวมบทวิจารณ์สังคีตศิลป์ ศิลปะ การละคร และภาพยนตร์ เจตนา นาควัชระ หนังสือรวมบทวิจารณ์เล่มนี้ จัดได้ ว่าเป็นผลงานต่อเนื่องจาก เพาะรักจึงสมัครเข้ามาเล่น (2540) และครุ่นคิด พินิจ nick (2546) การวิจารณ์เชิงปฏิบัติมีใช้เป็นเพียงการเล่าประสบการณ์ที่ได้ สัมผัสถกับงานศิลปะทั้งของไทยและเทศ แต่ผู้เขียนพยายามวิเคราะห์ปฏิกริยา ทางอารมณ์และความคิด เพื่อหาข้อสรุปรวมทั่วไปที่เกี่ยวกับการตีความและการประเมินคุณค่าศิลปะ ป้าสุกคลาเรื่อง “ดันตรีกับชีวิต” เป็นการสรุปประสบ การณ์อันยาวนานที่ชี้ให้เห็นว่าศิลปะเชื่อมโยงกับชีวิตอย่างไร

1.2.2.8 เก่ากับใหม่อะไรในนี่ : มนุษยศาสตร์ไทยในกระแสของความเปลี่ยนแปลง เจตนา นาควัชระ ความเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่ทำให้เกิดการรับประสบการณ์ผ่านสื่อสารมวลชนหรือประสบการณ์ทุติยภูมิ มีผลกระทบอัน ได้กับวงการศิลปะและสังคมไทยโดยรวม หนังสือรวมบทความทางวิชาการ เล่มนี้ พยายามชี้ให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของมนุษยศาสตร์ในการที่จะเผยแพร่ กับปัญหาของปัจจุบันและชี้ทางไปสู่อนาคต

1.2.2.9 ตามใจฉัน-ตามใจท่าน : ว่าด้วยการวิจัยและการวิจารณ์ เจตนา นาควัชระ จากประสบการณ์ของนักวิจารณ์และนักวิจัย ผู้เขียนยืนยันในหลัก การที่ว่า ความพึงพอใจส่วนตน (ตามใจฉัน) กับการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบ หมาย (ตามใจท่าน) น่าที่จะประสานสัมพันธ์กันได้ บทความวิชาการที่รวมเล่ม

ไว้ในหนังสือเล่มนี้วิเคราะห์ศิลปะหลักสาขาและพิสูจน์ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างโลกแห่งศิลปะกับโลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตและสังคม

นอกจากนี้ โครงการยังได้เตรียมต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ต่อเนื่องอีก 4 เล่ม คือ

1. หนังสือ/ตำราการวิจารณ์ศิลปะการละคร
2. หนังสือ/ตำราการวิจารณ์ทัศนศิลป์
3. Criticism as Cross-Cultural Encounter (รวมรายงานการสัมมนาข้ามวัฒนธรรมพร้อมบทสังเคราะห์)
4. รวมบทวิจารณ์ร่วมสมัย เล่ม 2

งานด้านประชาสัมพันธ์ หนังสือ ตำราและข่าวสาร ในโครงการ จะเป็นงานฝ่ายสนับสนุนที่ทำให้ผลงานการปรับทรัพยากรกรวิจารณ์ และการพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ของกลุ่มนักศึกษาที่สนใจ ปรากฏผลเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน เป็นหลักเป็นฐานและสามารถอ้างอิงได้ ทั้งเรื่องการเกิดขึ้นของกิจกรรมแต่ละครั้ง และผลของการจัดกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งขยายผลและปรับปรุงให้พัฒนาเป็นงานเล่มหนังสือ ตำรา อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการวิจารณ์และสังคมต่อไปในอนาคต

กิจกรรมส่วนกลาง

- 14 มีนาคม 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “Margaret among the skull” Session I and II ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน (ประชุมร่วมกับอาจารย์ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- 6 เมษายน 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “On the Way to the Dark Age” ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน (ประชุมร่วมกับอาจารย์ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- 9 เมษายน 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “Everything that Rises must Converge” ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน (ประชุมร่วมกับอาจารย์ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- 21 เมษายน 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “A Historic Valedictory : Chaun Leekpai and Twelve Years as Leader of the democrats” ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน (ประชุมร่วมกับอาจารย์ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- 29 พฤษภาคม 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “Breaking the Silence” Session I ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน (ประชุมร่วมกับอาจารย์ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- 14 มิถุนายน 2546 การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 1 ณ ห้อง 304 หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
- 15 มิถุนายน 2546 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “แนวทางการสร้างตำราการวิจารณ์” ณ ห้อง 304 หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
- 17 มิถุนายน 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “Breaking the Silence” Session II ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน
- 2 กรกฎาคม 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “Orientalism” By Said Session I ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน
- 19 สิงหาคม 2546 การประชุม Cross-Cultural Studies หัวข้อ “Snobs and Yobs” ณ ห้อง อบศ.5 ชั้น 8 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน

18-19 มีนาคม 2547	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การวิจารณ์สัญจร ครั้งที่ 1 ณ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา
12-13 มิถุนายน 2547	การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 2 และการสัมมนาวิชาการประกอบการแสดงดนตรี “เงาะป่า” และการแสดง “จากป่าชาไกสู่ป่าคอนกรีต”
26-27 มิถุนายน 2547	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การวิจารณ์สัญจร ครั้งที่ 2 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
21-22 สิงหาคม 2547	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การวิจารณ์สัญจร ครั้งที่ 3 ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
1 เมษายน 2548	การสัมมนาเปิดตัวหนังสือ “พลังการวิจารณ์ : สรarnนิพนธ์วรรณศิลป์ทศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์” โดย คณะผู้วิจัยโครงการฯ ภาค 1 ณ ห้องประชุม 1 ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ
11-12 มิถุนายน 2548	การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 3 และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การวิจารณ์ดนตรีไทย ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน

สาขาวรรณศิลป์

17 สิงหาคม 2545

การสัมมนาด้วยทางการศึกษาของสรณินพนธ์ สาขาวรรณศิลป์
ณ ห้องประชุม ชั้น 2 คณะจิตกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
กรุงเทพฯ

22-23 กุมภาพันธ์ 2546

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์กีวินิพนธ์” ณ
หอประชุม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
กิจกรรมต่อเนื่อง : การเสวนาการวิจารณ์เรื่องสั้นร่วมสมัย
เพื่อการระดมสมองเขียนบทวิจารณ์

- 29 ตุลาคม 2546 ครั้งที่ 1
- 31 ตุลาคม 2546 ครั้งที่ 2
- 3 พฤศจิกายน 2546 ครั้งที่ 3
- 5 พฤศจิกายน 2546 ครั้งที่ 4

21 กุมภาพันธ์ 2547

โดยคณะกรรมการ 12 คนและที่ปรึกษาอีก 4 คน
เป็นผลงานรวมเล่มบทวิจารณ์เรื่องสั้นร่วมสมัย
ชื่อ“มองข้ามบ้านนักเขียน : เรื่องสั้นไทยในทศนะ
นักวิจารณ์”

22 มีนาคม- 5 พฤษภาคม 2547

การเสวนา “การประสานสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับ
ทศนศิลป์ในงานของจ่าง แซ่ตั้ง” การจัดร่วมกันระหว่าง
สาขาวรรณศิลป์ และทศนศิลป์ ณ พิพิธภัณฑ์ บ้านจ่าง
แซ่ตั้ง ถนนพุทธมณฑล กรุงเทพฯ

- 22 มีนาคม 2547 ครั้งที่ 1
- 29 เมษายน 2547 ครั้งที่ 2
- 25 พฤษภาคม 2547 ครั้งที่ 3
- 6 สิงหาคม 2547 ครั้งที่ 4
- 13 สิงหาคม 2547 ครั้งที่ 5
- 27 สิงหาคม 2547 ครั้งที่ 6
- 10 กันยายน 2547 ครั้งที่ 7
- 1 ตุลาคม 2547 ครั้งที่ 8
- 11 ตุลาคม 2547 ครั้งที่ 9
- 5 พฤษภาคม 2547 ครั้งที่ 10

24 ธันวาคม 2547

กิจกรรมต่อเนื่อง : การเสวนาการวิจารณ์นวนิยาย
ไทยโดยคณะกรรมการ 8 คน และที่ปรึกษา
3 คน เป็นผลงานรวมเล่มบทวิจารณ์นวนิยายไทยชื่อ¹
“สายใหม่แห่งวรรณกรรมไทย”

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การวิจารณ์ช้อนวิจารณ์ กรณี
ศึกษาจาก “มองข้ามบ้านนักเขียน:เรื่องสั้นไทยในทศนะนัก
วิจารณ์” นำโดย สุวรรณ เกรียงไกรเพชร รื่นฤทธิ์
สัจพันธ์ และวินท์ เลี้ยวาริน ดำเนินรายการโดย
ชัยภร แสงกระจาง ณ สถาบันปรีดี พนมยงค์ สุขุมวิท 55
กรุงเทพฯ

สาขาวัสดุศิลป์

26 กันยายน 2545	การสัมมนาห้องการศึกษาของสรณินพนธ์ สาขาวัสดุศิลป์ ณ ห้อง 3201-3202 อาคารเรียนรวม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ
9 กุมภาพันธ์ 2546	การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 1 “ที่รักหักเหลี่ยมโหน” ของ ยุรี เกนสาคุ ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ กล่าวคำนำ “รู้เท่าทันปัจจุบันขณะ” (Mindfulness) ของพัฒยศ พุทธเจริญ ณ ร้านເຊັ່ມລົດ ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ
25 มีนาคม 2546	การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 2 “รู้เท่าทันปัจจุบันขณะ” (Mindfulness) ของพัฒยศ พุทธเจริญ ณ ร้านເຊັ່ມລົດ ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ
23 เมษายน 2546	การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 3 “Such-Artopia” ความงามจะมี ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ณ ห้องนิทรรศการศิลปะมารศรี พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด ถนนศรีอยุธยา กรุงเทพฯ
30 เมษายน 2546	การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 4 “Artist’s Portrait” ของ พศุตม์ กรรมเรewan สูตร ณ หอศิลป์ คณะจิตกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ
23 พฤษภาคม 2546	การสัมมนาข้ามวัฒนธรรม ครั้งที่ 1 โดยวิทยากรชาวสวีส เสนอหัวข้อ “Perception of Space in Western and Siamese Architecture” ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ
19 กรกฎาคม 2546	การสัมมนาข้ามวัฒนธรรม ครั้งที่ 2 เรื่อง การเปรียบเทียบนิทรรศการ Different Wall, Different Way, Different Work กับ Photographica Australis พิพิธภัณฑ์หอศิลป์แห่งชาติ ถนนเจ้าฟ้า กรุงเทพฯ
27 ตุลาคม 2546	การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 5 “กรีด” ของ กัญญา เจริญศุภกุล ณ หอศิลป์วิทยนิทรรศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8 ธันวาคม 2546	การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 6 “บทเฉพาะการ เนพะการณ์ เนพะกาล” ของ จักรพันธ์ วิลาสินีกุล ณ อะเบาท์สตูดิโอ อะเบาท์คาเฟ่ ถนนไนมีตรีจิตต์ กรุงเทพฯ
27 พฤษภาคม 2547	การสัมมนาข้ามวัฒนธรรม ครั้งที่ 5 เรื่อง “Visual Arts in the Age of Globalization” ณ ร้านເຊັ່ມລົດ ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ
10 กรกฎาคม 2547	การเสวนาทางวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ เรื่อง “วรรณศิลป์เรื่องเล่าในงานทัศนศิลป์” โดย ยุวนา บุณวัฒนวิทย์ อรพนิต เจียรภุก และ พงษ์พันธ์ จันทน์มัชฌิ ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุชนัญวิทยาสิรินธร คลังชั้น กรุงเทพฯ

- 17 กรกฎาคม 2547 การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 7 “ที่นี่+ตอนนี้” ผลงานศิลปินไทยและฝรั่งเศส 17 คน ณ อะเบา์สตูดิโอ อะเบา์คاف ถนนไมตรีจิตต์ กรุงเทพฯ
- 24 มีนาคม 2548 การเสวนาทางทัศนศิลป์ ครั้งที่ 8 “ตายก่อนดับ การกลับมาของมนเทียร บุญมา” ณ ร้านເໝື່ອມລົດ ຕານພຣະອາທິດຍ໌ กรุงเทพฯ

สาขาวิชลปะการละครบ

- 31 สิงหาคม 2545 การสัมมนานัดยทางการศึกษาของสรณินพนธ์ สาขาวิชลปะการละครบ ณ ห้องประชุม ชั้น 2 คณะจิตกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ
- 30 พฤศจิกายน 2545 การเสวนาศิลปะการละครบ เรื่อง “บทบาทการวิจารณ์” ภายหลังงานมหกรรม “ສີສະລະຄຽກกรุงเทพ 2002” โดย เจตนา นาควัชระ รัศมี เพ่าเหลืองทอง ดำเนินรายการโดย พนิดา ฐูปนางคูร ณ ร้านบาร์ baugh ถนนພຣະອາທິດຍ໌ กรุงเทพฯ
- 5 มีนาคม 2546 การเสวนาว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตำราว่าด้วยการวิจารณ์ ครั้งที่ 1 ของสาขาวิชลปะการละครบ นำโดย เจตนา นาควัชระ พนิดา ฐูปนางคูร และผู้ปฏิบัติงานด้านการละครบ ณ ร้านເໝື່ອມລົດ ຕານພຣະອາທິດຍ໌ กรุงเทพฯ
- 19 มีนาคม 2546 การเสวนาว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตำราว่าด้วยการวิจารณ์ ครั้งที่ 2 ของสาขาวิชลปะการละครบ นำโดย เจตนา นาควัชระ พนิดา ฐูปนางคูร และผู้ปฏิบัติงานด้านการละครบ ณ ร้านເໝື່ອມລົດ ຕານພຣະອາທິດຍ໌ กรุงเทพฯ
- 21 พฤษภาคม 2546 การเสวนาว่าด้วยทิศทางการสร้างหนังสือ/ตำราว่าด้วยการวิจารณ์ ครั้งที่ 3 ของสาขาวิชลปะการละครบ นำโดย เจตนา นาควัชระ พนิดา ฐูปนางคูร และผู้แทนสื่อสิ่งพิมพ์ที่รับผิดชอบงานด้านการละครบ ณ ร้านເໝື່ອມລົດ ຕານພຣະອາທິດຍ໌ กรุงเทพฯ
- 20 กันยายน 2546 การเสวนาศิลปะการละครบ “ชวนนักวิจารณ์ชมละครบ” หลังการชมการแสดงละครบเวทีเรื่อง “M. Butterfly” ณ ศศินิเวศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ
- 19 พฤศจิกายน 2546 การเสวนาศิลปะการละครบ “ชวนนักวิจารณ์ชมละครบ” หลังการชมการแสดงละครบเวทีเรื่อง “คุ่กรรม” นำโดย เจตนา นาควัชระ พนิดา ฐูปนางคูร ณ ร้านເໝື່ອມລົດ ຕານພຣະອາທິດຍ໌ กรุงเทพฯ
- 28 พฤศจิกายน 2546 การสัมมนาข้ามวัฒนธรรม ครั้งที่ 3 กับ Gert Pfafferodt ผู้กำกับการแสดงชาวเยอรมัน ณ ร้านอาหารເໝື່ອມລົດ ຕານພຣະອາທິດຍ໌ กรุงเทพฯ

29-30 พฤษภาคม 2546	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์ละคร” ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
7 สิงหาคม 2547	การสัมมนา “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการศึกษาการวิจารณ์ละคร” ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น
14 พฤษภาคม 2547	การเสวนาศิลปะการละคร “ชวนนักวิจารณ์ชุมชนละคร” หลังการแสดงละครเรื่อง “ดูกตายอดรัก” นำโดย เจตนา นาควัชระ พนิดา จูปนางกูร ณ พุทธสมาคม ชุมชนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ
21 พฤษภาคม 2547	การเสวนาศิลปะการละคร “ชวนนักวิจารณ์ชุมชนละคร” หลังการแสดงละครเรื่อง “ผีเสื้อสมุทร” นำโดย เจตนา นาควัชระ พนิดา จูปนางกูร ณ ชุมชนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ
30 พฤษภาคม 2547	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “เทศกาลละครกรุงเทพ 2004” ณ ห้อง 207 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ

สาขาสังคีตศิลป์

1 ธันวาคม 2545	การสัมมนานิยทางการศึกษาของสรณินพนธ์ สาขาสังคีตศิลป์ ณ ห้อง GM.Hall อาคารศศนิเวศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ
7 มกราคม 2546	การเสวนาเกี่ยวกับดนตรีไทยเรื่อง “ปีพาทย์เสภาวังหน้า” ณ ร้านเอ็มล็อก ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ
13 มีนาคม 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 1 เรื่อง “ภาษาอารมณ์-ภาษาดนตรี” นำโดย ดร.สุพจน์ มะนะลักษณเจริญ ณ ห้อง RL 2-3 คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ถนนบำรุงราชชนนี ตั้งชั้น กรุงเทพฯ
14 มิถุนายน 2546	การบรรยายเชิงวิชาการ เรื่อง “ดนตรีไทยกับการวิจารณ์” โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณอุดม อรุณรัตน์ พร้อมการบรรเลงของวงดนตรีปีพาทย์ 2 วงประกอบ ณ ห้อง 304 หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ
10 เมษายน 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 2 เรื่อง “ดนตรีคลาสสิกจากจุดยืนของผู้ฟัง” นำโดย เจตนา นาควัชระ ดุสิต จูญพงษ์ศักดิ์ และบัวรพวงศ์ ศุภโภสภณ ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ
17 พฤษภาคม 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 3 เรื่อง “กลับไปหาชาวบ้าน : โน zaratt กับอุปรากรลุยวิเศษ” โดย เจตนา นาควัชระ ดุสิต จูญพงษ์ศักดิ์ และบัวรพวงศ์ ศุภโภสภณ ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ

28 มิถุนายน 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 4 เรื่อง “ดนตรีคลาสสิกจากมุ่งมองของคิตเกวไทย” โดย อภิสิทธิ์ วงศ์โชติ เจตนา นาควัชระ ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ และบวรพงศ์ ศุภโสภณ
19 กุมภาพันธ์ 2547	การสัมมนาข้ามวัฒนธรรม ครั้งที่ 4 เรื่อง “Music as an East-West Encounter” ณ ร้านเอ็มล็อค ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ
19 กรกฎาคม 2547	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 5 เรื่อง “บทบาทของวายุกรจากมุ่งมองนักดนตรี” โดย ทศนา นาควัชระ ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ และบวรพงศ์ ศุภโสภณ ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุชนียวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ
16 สิงหาคม 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 6 เรื่อง “วายุการทำอะไรได้” โดย เจตนา นาควัชระ ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ และบวรพงศ์ ศุภโสภณ ณ ห้อง 207 ศูนย์มานุชนียวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ
22 กันยายน 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 7 เรื่อง “วงออร์เคสตรา : จากอดีตถึงปัจจุบัน” นำโดย ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ วนิช ปोตะวนิช และ บวรพงศ์ ศุภโสภณ ณ ห้อง 207 ศูนย์มานุชนียวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ
8 พฤศจิกายน 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 8 เรื่อง “แนวทางการวิจารณ์เพลงไทยสากล” นำโดย เจตนา นาควัชระ บูรพา อารัมภีร และ รีนฤทธิ์ สัจพันธุ์ ณ ห้องเรียน พุทธินันทน์ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ
15-16 พฤศจิกายน 2546	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “มัณฑนาวิชาการ” พร้อมการแสดงดนตรี “เบิกฟ้า มัณฑนา โมราภูล” ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
22 พฤศจิกายน 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 9 เรื่อง การวิจารณ์การแสดงดนตรี “เบิกฟ้า มัณฑนา โมราภูล” โดย เจตนา นาควัชระ บวรพงศ์ ศุภโสภณ และสุริยัน สุดศรีวงศ์ ณ ห้อง 207 ศูนย์มานุชนียวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ
13 ธันวาคม 2546	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 10 เรื่อง “การวิจารณ์ผลงานของ วินัย จุลละบุญปะ” นำโดย ดร.วิชณุ วรัญญา พันโถกอบศักดิ์ ชมวัน และ เจตนา นาควัชระ ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุชนียวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ
7 กุมภาพันธ์ 2547	การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 11 เรื่อง “การตีความใหม่: กรณีศึกษาจากการแสดงดนตรี เบิกฟ้า มัณฑนา โมราภูล” โดย เจตนา นาควัชระ นรอรรถ จันทร์กล้า และ ม.ล.ชวัญพิพิร์ สามเสน ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุชนียวิทยาสิรินธร ตั้งชั้น กรุงเทพฯ

- 13 มีนาคม 2547 การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 12 เรื่อง “เพลงสุนทรภรณ์ในกระแสความเปลี่ยนแปลง” โดย นรอรรถ จันทร์กกลា รตต. วิระบำรุงศรี และ วิรัช ศรีพงษ์ ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตัํลิ่งชั้น กรุงเทพฯ
- 8 พฤษภาคม 2547 การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 13 เรื่อง “เพ็ญศรี พุ่มชูศรี : บันเส้นทางคีตศิลป์” โดย ครุสман(ใหญ่) นภayan สุพรรณิกา ฉายาพรรณ และ พรวี เอกศิริพงษ์ ณ ห้อง 407 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตัํลิ่งชั้น กรุงเทพฯ
- 18 ธันวาคม 2547 การเสวนาสังคีตศิลป์ ครั้งที่ 14 เรื่อง “ซอุ่ม ปัญจพรรค กับเพลงสุนทรภรณ์” นำโดย ครุสман(ใหญ่) นภayan เจรนา นาควัชระ และชมัยภาร แสงกระจ่าง ณ ห้อง 207 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตัํลิ่งชั้น กรุงเทพฯ
-

บทวิจารณ์ของผู้วิจัยและผู้ร่วม / ผู้ช่วยวิจัย ที่ดีพิมพ์ในนิตยสารต่างๆ
ระหว่างกรกฎาคม 2545 - มิถุนายน 2548

กรกฎาคม 2545

ดุสิต จรุณพงษ์ศักดิ์. "จากชูชู กี ถึง String Ensemble ไทย". กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย)
(4 ก.ค. 2545)

-----. "คอนเสิร์ต โซโล่ ไนท์ น่าชื่นชม และฟังสนาย แต่". กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (18 ก.ค. 2545)

บารองค์ ศุภสิงห์. "ว่าด้วยเชมเบอร์มิวสิก คุณภาพ ณ ปัจจุบันขณะ," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (23 ก.ค. 2545)

ສຶກສາ

ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์."เวลต์ พ्रีเมียร์ ผลงานเพลงคลาสสิกของคีตภวีไทย," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย).(15 ส.ค. 2545)

----- "อนาคต ดนตรีคลาสสิกไทยยังมีหวัง," กรุงเทพธุรกิจ(จุดประกาย) . (29 ส.ค. 2545)

กันยายน 2545

ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์. " 'ดิ อาเรต ออฟไวโอลิน' ของสุดยอดนักไวโอลินศตวรรษที่ 20," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (12 ก.ย. 2545)

บวรพงศ์ ศุภสกุล. "การอ่านวายเพลงตีนเต้าหัวใจชาวพื้นเมือง?" กรุงเทพธุรกิจ (ฉบับ
ประจำปี) (24 ก.ย. 2545)

ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์. "มีวิสิภา แอนทิกวา โคลล์น วงศ์เครื่องดุนตรี" โภราณบารุงย้อมนุกด,
กรุงเทพธุรกิจ(จุดประกาย). (26 ก.ย. 2545)

ຕຸລາຄມ 2545

เจตนา นาควัชระ. "วิถีคนกล้า : การแสดงเชลโกลกับเปย์โนที่ชอยเกอเช่" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (7 ต.ค. 2545)

ดุสิต จิรัญพงษ์ศักดิ์. "กระทรวงวัฒนธรรม ต้องคิดใหม่ ทำใหม่ มากกว่าเรื่องอื่น," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (10 ต.ค. 2545)

เจตนา นาควัชระ. "เฟาส์ท มาราชอน (ฉบับภาษาไทย)," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (14 ต.ค. 2545)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์."ยูโรเปียน คอนเสิร์ต 2001 เมื่อวันเบอร์ลินฯ เล่นนอกบ้าน," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (24 ต.ค. 2545)

พฤศจิกายน 2545

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. " 3 คอนเสิร์ต หฤหรรษ์ได้ แม่ไม่ดีที่สุด," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (7 พ.ย. 2545)

เจตนา นาควัชระ. "คำกล่าวหาจากศาลอา天河คง," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (18 พ.ย. 2545)

บาร์พงศ์ ศุภโภกณ. "WDR BIG BAND เรื่องแจ๊สของผู้คงแก่เรียน," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (21 พ.ย. 2545)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "PROM AT THE PALACE นำดูมากกว่าน่าฟัง," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (21 พ.ย. 2545)

เจตนา นาควัชระ. "ว่าด้วยพันธนาการของสัจنيยม (ภาค 2)," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (25 พ.ย. 2545)

พนิดา ฐปนาภรณ. "เด็กไทยรู้ทัน : มหากรรมบริภาษเด็ก," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (28 พ.ย. 2545)

วันนี้นี่ ศิริพัฒนาันนกุร. "Bon Voyage : การเดินทางของจิต," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (29 พ.ย. 2545)

ธันวาคม 2545

กรกช อัตติวิริยะนุภาพ. "ราชินีแห่งสีสันกับการตีความใหม่," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (2 ธ.ค. 2545)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "กีตาร์ ริชเกิล เดี่ยวกีตาร์ทำโดยคนไทย," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (5 ธ.ค. 2545)

-----."เล่าเรื่อง ปีเตอร์ แอนด์ เดอะ วูลฟ์ ผ่านดนตรี และบัลเล่ต์," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) . (19 ธ.ค. 2545)

มกราคม 2546

รื่นฤทธิ์ สัจพันธุ์. "นั่นนะสิ ทำไม่เงิงมีรสนกวนความรู้ทัน," ข่าวภูมิภาค (ปักษ์หลัง ม.ค. 2546)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "สิ่งดีๆ รอบปี 2545 ที่ผ่านพ้นไป". กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (2 ม.ค. 2546)

มนัส เหนะสม. "ทำไม่เจ้มีรสกิวแทนความรู้ทัน," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (13 ม.ค. 2546)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "คลาสสิกเทศเด่นรอบปี 2545," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (16 ม.ค. 2546)

----- "ดรัม แอนด์ บิวเกอร์ คอร์ 'ต้องเล่นให้เสียงดีและดูดีด้วย'," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (30 ม.ค. 2546)

กุมภาพันธ์ 2546

อรพินท์ คำสอน. "สวนปริศนา (The Secret Garden) สวนแห่งความรักที่ถูกละเลย," ขวัญเรือน (ปักษา แรก ก.พ. 2546)

รังสิพันธ์ แข็งขัน "ดนตรีไทยไม่ได้หายไปไหน," ขวัญเรือน (ปักษา หลัง กุมภาพันธ์ 2546)
ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "สุพจน์ นานะลักษณ์เจริญ 'ดนตรีเป็นผลผลิตของสังคม'," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (12 ก.พ. 2546)

----- "คำศื่นดนตรีสเปน ท่ามกลางแมกไม้และธรรมชาติ," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย).
(26 ก.พ. 2546)

มีนาคม 2546

ธนาวิ โชคประดิษฐ์. "PRESENT PERFECT :PERFECT PRESENT," ขวัญเรือน (ปักษา แรก มี.ค. 2546)

วันทนีย์ ศิริพัฒนาณัnthกุร. "ยุรี เกนสาดุ : ที่รักหักเหลี่ยมโหด," ขวัญเรือน (ปักษา หลัง มี.ค. 2546)

มนัส เหนะสม. "วัสันต์ สิทธิเขตต์ชวน Make Love Not War," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (3 มี.ค. 2546)

บวรพงศ์ ศุภโภสagan. "วัฒนธรรมระนาดทุ่มในการแสดงดนตรีตะวันตก," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (10 มี.ค. 2546)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "ลู แอร์ริสัน ผู้พิสมัยดนตรี แกเมอแลน," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (12 มี.ค. 2546)

----- "ออดี้ยนส์ ดิเวลอพเม้นต์ ของ อิโคทาโร ยาซากิ," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย).
(26 มี.ค. 2546)

สุชาติ ทองสิน. "เดชา วรากุน : ศิลปินผู้ไม่เคยหยุดและไม่ยอมหยุด," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (24 มี.ค. 2546)

Chetana Nagavajara. "An Imaginary Dialogue : A Comparative Look at Contemporary Thai and Western Poetry." Manusya. Vol. 6 No. 1 March 2003, p. 1-10.

เมษายน 2546

กรกช อัตติวิริยะนุภาพ. "เราจ่ายไม่ไหว เราไม่จ่าย ละครเสียดสีสังคมบริโภคทุกยุคสมัยได้อย่างสะใจ," ขวัญเรือน (ปักธ์แรก เม.ย. 2546)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "แอนเจอล่า จิออร์จิว กับ 'ลา ตราเวียดา' อุปการน่าชื่นน่าฟัง," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (9 เม.ย. 2546)

เจตนา นาควัชระ. "โลกาภิวัตน์ที่พึงปรารถนา," กรุงเทพธุรกิจ. (จุดประกาย) (14 เม.ย. 2546)

สุพจน์ มนະลักษณเจริญ. "เมื่อ all Italiana พบกับ alla Thailandese a Bangkok.," กรุงเทพธุรกิจ. (จุดประกาย) (16 เม.ย. 2546)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "จากเรื่องโตรศพที่มือถือ ความอยู่รอดของวงออร์เคสตราไทย," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (23 เม.ย. 2546)

พฤษภาคม 2546

มนัส เหມาส. "ผู้คน ถนน กรุงเทพฯ และที่ยืนของความฝันของศิลปินตัวเล็ก ๆ ปืนนุช ปืนจินดา," ขวัญเรือน (ปักธ์หลัง พ.ค. 2546)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "ค่ายดนตรีล้านนา เมื่อถูกร้อนนี้มีความหมาย," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (7 พ.ค. 2546)

เจตนา นาควัชระ. "เมื่อศิลปะยากที่จะส่องทางให้แก่กัน ว่าด้วยการแสดงอุปรากรขลุยวิเศษของโมชาร์ต," กรุงเทพธุรกิจ. (จุดประกาย) (19 พ.ค. 2546)

ดุสิต จรุญพงษ์ศักดิ์. "ขลุยวิเศษมาละโว้ย," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย). (21 พ.ค. 2546)

ทักษิณ พิพิธกุล "ห้อมເອຍ...หومດອກໄມ້ ມຸນມອງຂອງແມ່ລັງຕົວໜຶ່ງ," กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (26 พ.ค. 2546)

มิถุนายน 2546

คงกฤษ ไตรยางค์. "คอนเสิร์ต 100 ปีหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์ : จำกมุมมองของผู้เริ่มฟัง," ขวัญเรือน (ปักธ์แรก มิ.ย. 2546)

อรพินท์ คำสอน. "เรียบเรื่อยและเปลกແຍກ : ເສັ່ນໜີຂອງແກຣມຍແກຣມຍ" ขวัญเรือน (ปักธ์หลัง มิ.ย. 2546)

กรกฎาคม 2546

บารพงศ์ ศุภโสภณ. "The Hungarian Artist โดยวงศ์อ็อกเตอร์แซกฯ การคืนความเป็นธรรมชาติกับสู่เยาวชน" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 759 (ปักธ์แรก ก.ค. 2546).

มนัส เหມาส. "มนุษย์กลายพันธุ์ ว่าด้วยจินตนาการอันรื่นรมย์" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (21 ก.ค. 2546).

เจตนา นาควัชระ. "เมื่อวัยรุ่นกับวุฒิภาวะมาบรรจบกัน : รายการวงทองมินิมาราธอนที่ โรงละครแห่งชาติ" สกุลไทย ปีที่ 49 ฉบับที่ 2544 (22 ก.ค. 2546).

บวรพงศ์ ศุภสกุล. "คอนเสิร์ต สื้อใจถึงใจ ผู้รักดนตรีด้วยภาษาดันตรี" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (28 ก.ค. 2546).

กล้า เพชรญ์ไทย. "7 เล่มสุดท้ายซิงรังวัลชีร์เรต" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 760 (ปักษ์หลัง ก.ค. 2546).

สิงหาคม 2546

คงฤทธิ์ ไตรยวงศ์. "โลเกียชน : วิมานคนขี้เหล้า?" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 761 (ปักษ์แรก ส.ค. 2546).

พนิดา ฐีปนางคุณ. "สังคมในแง่งามกับบทเพลงบรรเลงไม่รู้จบ" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 762 (ปักษ์หลัง ส.ค. 2546).

กันยายน 2546

มนัส เหມาสม. "60 ปี ชีวิตและผลงานของจักรพันธ์ โปษยกฤต" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 763 (ปักษ์แรก ก.ย. 2546).

-----. "โลกส่วนตัวของผู้หญิง แมว และขนมหวาน" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (22 ก.ย. 2546).

รื่นฤทธิ์ สัจพันธ์. "ช่างสำราญ...เรื่องราวของสังคมไทยที่ไม่แห้งแล้งน้ำใจและความเอื้ออาทร" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 764 (ปักษ์หลัง ก.ย. 2546).

ตุลาคม 2546

สิชมน์เศก ย่านเดิม. "การแสดงคอนเสิร์ตของวง HWAUM ORCHESTRA จากสารนรร្តเกาหลี" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 765 (ปักษ์แรก ต.ค. 2546).

อรพินท์ คำสอน. "สาวนักช้อปฯตะลุยนิวยอร์ก เหตุใดจึงเป็นนานินิยายขายดี" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (6 ต.ค. 2546).

วฤช วงศ์สุบรรณ. "BSO String Quartet กับโปรแกรมที่ไม่ธรรมดा" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (20 ต.ค. 2546).

อรพินท์ คำสอน. "ใบไม้ร่วง...สู่ราก : นานินิยายแห่งการแสวงหาการยอมรับของผู้หญิงคนหนึ่ง" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 766 (ปักษ์หลัง ต.ค. 2546).

พฤศจิกายน 2546

คงฤทธิ์ ไตรยวงศ์. "ประสบการณ์ในการฟัง String Quartet เป็นครั้งแรก : คืนหนึ่งและบีเอสโอ" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 767 (ปักษ์แรก พ.ย. 2546).

พนิชา อุปนางกุร. "คู่กรรม : ฉบับละครเพลง" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 767 (ปักษ์หลัง พ.ย. 46)

ธันวาคม 2546

วฤช วงศ์สุบรรณ. "วงศ์สุบรรณ วงศ์สุบรรณ" ขวัญเรือน ปีที่ 35 ฉบับที่ 767 (ปักษ์หลัง ธ.ค. 2546).

มกราคม 2547

เจตนา นาควัชระ "นีคีอดนตรีค拉斯สิก" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (7 ม.ค. 2547)

คงฤทธิ์ ไตรยวงศ์ "วินัย จุลละบุษปะ นักร้องอมตะแห่งวงสุนทรภรากรณ์" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 772 ปักษ์หลัง (ม.ค. 2547)

กุมภาพันธ์ 2547

วฤช วงศ์สุบรรณ. "Carolin Anne Widmann ผู้นำรสนิยมดนตรีที่ได้มาฝากจากเยอรมนี" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 773 ปักษ์แรก (ก.พ. 2547)

ทักษิณ พิพิชกุล "เรื่องเล่าที่ไม่เคยคงอยู่ของหนูดี" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 774 ปักษ์หลัง (ก.พ. 2547)

มีนาคม 2547

ทักษิณ พิพิชกุล "ซากลม ซากลม ซากลม" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (5 มี.ค. 2547)

อรพินท์ คำสอน "เมื่อสวรรค์ให้รางวัลผู้ : อีกหนึ่งบทเรียนชีวิตที่ควรศึกษา" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 775 ปักษ์แรก (มี.ค. 2547)

เจตนา นาควัชระ "'โหมโรง' ภาคยนตร์ไทยที่ล้ำหน้าออลลีวูดไปแล้ว" เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 613 (1-7 มี.ค. 2547)

----- "เมื่อหยุดโลกไม่ได้ ก็เลยต้องหยุดตัวเอง การมาเยือนของวงเวียนนาฟิลาร์โมนิก" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (31 มี.ค. 2547)

คงฤทธิ์ ไตรยวงศ์. "ก่อน 'โหมโรง' จะลาโรง" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 776 ปักษ์หลัง (มี.ค. 2547)

เมษายน 2547

วฤช วงศ์สุบรรณ. "มนุษย์ก็คือมนุษย์ไม่ใช่เทพ : ว่าด้วยการแสดงของเวียนนาฟิลาร์โมนิก" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 777 ปักษ์แรก (เม.ย. 2547)

สิทธิเดช โรหิตะสุข "Print on Food" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 778 ปักษ์หลัง (เม.ย. 2547)

พฤษภาคม 2547

วุฒิ วงศ์สุบรรณ. "ว่าด้วยการ 'ประกันคุณภาพ' ของแพทย์ ยาชาภิ" กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (10 พฤษภาคม 2547)

เพลิน รุ่งรัตน์ "เรื่องเล่าซ้ำๆ กับชีวิตไว้สาระของคนกรุงเทพฯ" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 779 ปักธงชาติ (พ.ศ. 2547)

บารพงศ์ ศุภโภagan. "เห็นอย่างไรเปล่า เวียนนาฟิลาร์มอนิก" เพลงดนตรี (พ.ศ. 2547)

เจตนา นาควัชระ "จุดเชื่อมต่อระหว่างวัฒนธรรมป่าrove กับวัฒนธรรมลายลักษณ์" : ข้อ สังเกตจากการแสดงลำดับตอนแม่ประยูร ยมเยี้ยม ร่วมกับชิ้นกร ไกรลาส ณ สวนลุมพินี วันที่ 7 มีนาคม 2547" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 780 ปักธงชาติ (พ.ศ. 2547)

มิถุนายน 2547

ทักษิณ พิพิธกุล "ไข่ในหิน สร้างสรรค์การต่อเมือง" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 779 ปักธงชาติ (มิ.ย. 2547)

เด่นพงษ์ วงศ์โรจน์. "ศิลปกรรมครั้งล่าสุดของวิชาชีพ มุกดามณี" จุลสาร "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" ภาค 2 ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 เมษายน- มิถุนายน 2547

กรกฎาคม 2547

เด่นพงษ์ วงศ์โรจน์. "จิตวิญญาณกับงานทัศนศิลป์" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 783 ปักธงชาติกรกฎาคม 2547

สิทธิเดช โรติتصفุ. "Urbanism มนต์มองเมืองบนระนาบ" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 784 ปักธงชาติ กรกฎาคม 2547

สิงหาคม 2547

เพลิน รุ่งรัตน์. (ชมัยภร แสงกระจาง) "สร้อยสุภาร" : กระจากสะท้อนความเปลี่ยนไปของ สังคม" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 785 ปักธงชาติ สิงหาคม 2547

มนัส เหนะสม. "ที่นี่+ตอนนี้ นิทรรศการศิลปะบนถนนไมตรีจิตร์" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 786 ปักธงชาติ สิงหาคม 2547

กันยายน 2547

มนัส เหนะสม. "Sputnik Sweetheart รักเร้นในโลกคู่ข่าน" ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 787 ปักธงชาติ กันยายน 2547

เจตนา นาควัชระ “สุดยอดของตนตรีคือความสูญเสียของอัตตา: ว่าด้วยการแสดงเปี่ยโนของมิคาอิล เพลทเนฟ” สารสารเพลงดนตรี ปีที่ 10 ฉบับที่ 11 (กันยายน 2547)

ตุลาคม 2547

สิทธิเดชา โรหิตะสุข “My Mind ของ จันทุณิ สุวรรณแหงษ์ จิตกรรมและสิ่งที่มีอาจจะคาดการณ์” ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 789 ปักษ์แรก ตุลาคม 2547

อรพินท์ คำสอน. “หนึ่งทศวรรษกับการรอคอย : มายาตัวน-มนต์จันทร์และฝ้ากระจ่างดาวบทสรุปนวนิยายชุด “ไตรภาคของ ‘กิงจัตเตอร์’” ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 790 ปักษ์หลัง ตุลาคม 2547

พฤษจิกายน 2547

สิทธิเดชา โรหิตะสุข “In...a Strange Land” ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 791 ปักษ์แรก พฤศจิกายน 2547

วุฒิ วงศ์สุบรรณ. “ถึงชื่นชอบยาชา กิเพียงใจ ยังอุดโหยหาawaygraiไทยไม่ได้” กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (15 พฤศจิกายน 2547)

ธันวาคม 2547

เด่นพงษ์ วงศ์โรจัน “วัดเล่น with เอเลียน” ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 794 ปักษ์แรก ‘ดอกไม้ดำ’ “ความคลุมเครือที่แจ่มชัด” ขวัญเรือน ปีที่ 36 ฉบับที่ 795 ปักษ์หลัง ธันวาคม 2547

มกราคม 2548

วุฒิ วงศ์สุบรรณ “ไปฟังผลงานใหม่ของ ‘อาจารย์หมื่อม’” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 795 ปักษ์แรก มกราคม 2548

มนัส เห明珠สม “มองข้ามบ้านก๊กเขียน : เรื่องสั้นไทยในทศนะนักวิจารณ์” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 796 ปักษ์หลัง มกราคม 2548

กุมภาพันธ์ 2548

มนัส เห明珠สม “กมล ทัศนากุชลี จุดบรรจบระหว่างตะวันตกและตะวันออก” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 797 ปักษ์แรก กุมภาพันธ์ 2548

นพธนัย ประสานนาม “คือชีวิต...สาหัสนัยมานะยามสนธยา : คือจิตใจของคนพม่าที่คนไทยควรเรียนรู้” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 798 ปักษ์หลัง กุมภาพันธ์ 2548

มีนาคม 2548

พนิดา ฐูปนางคุร “มหัศจรรย์ใจ...ผจญ...ภัยเจ้าชายหอย” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 799
ปักธ์แรก มีนาคม 2548

เพื่อนนำมิตร “เปลือย(บัน)หน้ากระดาษ : เทพศิริ สุขโสغا ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 800
ปักธ์หลัง มีนาคม 2548

เมษายน 2548

สิทธิเดช โรหิตะสุข “ความไม่แน่นอนของสิ่งที่ซ่อนเร้นในจิตกรรม ‘Not Absolute’ ของ มนต์พิชิต” ขวัญเรือน ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 801 ปักธ์แรก เมษายน 2548

สรรค์พิสุทธิ์ เสรีรังสรรค์ “เมื่อพันธุ์หมาบ้าต้องคำพิพากษาและถูกบีบคั้นให้จนตรอก”
ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 802 ปักธ์หลัง เมษายน 2548

พฤษภาคม 2548

ปราษฎ์ ราเรีสุวรรณ “หัวใจดอกไม้ อิกด้านหนึ่งของดวงจันทร์” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 803 ปักธ์แรก พฤษภาคม 2548

ชเวารัตน์ สุนทรธรรม “บัตรทองคำ” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 804 ปักธ์หลัง พฤษภาคม 2548

มิถุนายน 2548

เพื่อนนำมิตร “(pm)เป็นศิลปิน วรรณกรรมกระแสสำเนกของศิลปินสองคนในร่างเดียว”
ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 805 ปักธ์แรก มิถุนายน 2548

คงกฤช ไตรยวงศ์ “บริการรับ nauðná ของ ชาติ กอบจิตติ” ขวัญเรือน ปีที่ 37 ฉบับที่ 806
ปักธ์หลัง มิถุนายน 2548
